

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ

ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Δημιουργικής Γραφής
κατεύθυνση: Συγγραφή

ΤΙΤΛΟΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

«Μεταφράζοντας τη *Θαυμαστή Πραγματικότητα* στα διηγήματα
του Alejo Carpentier»

Καλουπτσή Μαρία

A.M. 7535

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Καλογήρου Τζίνα (Καθηγήτρια Νεοελληνικής Φιλολογίας και
της Διδακτικής της)

Φλώρινα, 2022

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ
ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Δημιουργικής Γραφής
κατεύθυνση: Συγγραφή

ΤΙΤΛΟΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

«Μεταφράζοντας τη *Θαυμαστή Πραγματικότητα* στα διηγήματα
του Alejo Carpentier»

Καλουπτσή Μαρία

A.M. 7535

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Καλογήρου Τζίνα (Καθηγήτρια Νεοελληνικής Φιλολογίας και της Διδακτικής της)

Εξεταστές: Τριαντάφυλλος Η. Κωτόπουλος (Αναπληρωτής Καθηγητής Π.Δ.Μ.)

Άννα Βακάλη (μέλος Ε.ΔΙ.Π)

Φλώρινα, 2022

Ευχαριστίες

Ευχαριστώ θερμά την επιβλέπουσα καθηγήτριά μου Τζίνα Καλογήρου για την ενθάρρυνση και την στήριξή της από την αρχή της γνωριμίας μας, καθώς και τους καθηγητές Τριαντάφυλλο Κωτόπουλο και Άννα Βακάλη, διδάσκοντες στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα της Δημιουργικής Γραφής.

Ευχαριστώ επίσης θερμά τον καθηγητή Βίκτωρ Ιβάνοβιτς που με παρότρυνε να ξεκινήσω το ταξίδι στην λατινοαμερικάνικη λογοτεχνία και που έκτοτε είναι αρωγός της κάθε προσπάθειάς μου, καθώς και την καθηγήτρια Virginia López Recio για την επιμέλεια των μεταφράσεων για τις ανάγκες της διπλωματικής εργασίας.

Ευχαριστώ πάνω από όλους την οικογένεια μου για την υπομονή τους.

Περιεχόμενα

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	6
ABSTRACT.....	7
Συντομογραφίες.....	8
Εισαγωγή.....	9
A. Θεωρητικό μέρος.....	11
1 ^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ, ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΚΑΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΓΡΑΦΗ.....	11
1.1.Μετάφραση: τέχνη ή τεχνική;.....	11
1.2.Ζητήματα λογοτεχνικής μετάφρασης.....	13
1.3.Μετάφραση και δημιουργική γραφή.....	15
2 ^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΣΤΑ ΧΝΑΡΙΑ ΤΟΥ ALEJO CARPENTIER.....	18
2.1. Τα πρώτα βήματα.....	18
2.2. Ο Alejo Carpentier και οι καλλιτεχνικές πρωτοπορίες.....	19
2.2.1. El grupo minorista.....	19
2.2.2. Πρωτοπορίες στην Ευρώπη και στην Λατινική Αμερική.....	21
2.2.3. Carpentier και υπερρεαλισμός.....	23
2.3. Από τον υπερρεαλισμό στη <i>Θαυμαστή Πραγματικότητα</i>	24
3 ^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΜΕΤΑΦΡΑΖΟΝΤΑΣ ΤΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ALEJO CARPENTIER...28	
3.1.Χαρακτηριστικά ύφους στα διηγήματα του Alejo Carpentier.....	28
3.2.Τεχνικές αφήγησης του Alejo Carpentier.....	29
3.3.Μεταφραστικές ιδιαιτερότητες και προκλήσεις κατά την αναδημιουργία των διηγημάτων του Alejo Carpentier.....	31
B. Δημιουργικό μέρος.....	25
Ο ΔΡΟΜΟΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΑΚΩΒΟΥ.....	25
ΤΑΞΙΔΙ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΣΠΟΡΟ.....	66
ΟΜΟΙΟΣ ΜΕ ΤΗ ΝΥΧΤΑ.....	80
ΟΙ ΔΡΑΠΕΤΕΣ.....	91
ΟΙ ΠΡΟΕΙΔΟΠΟΙΗΜΕΝΟΙ.....	101
ΝΕΚΡΩΣΙΜΟΣ ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ.....	112
ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΟ ΑΣΥΛΟ.....	120
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	142

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η λογοτεχνική μετάφραση αποτελεί μian άκρως δημιουργική διαδικασία. Αντιμέτωπος με ένα λογοτεχνικό κείμενο, ο μεταφραστής ακολουθεί μια παλινδρομική πορεία ανάμεσα στην ανάγνωση, την ερμηνεία και τη γραφή, προσπαθώντας να προσεγγίσει το κάθε κείμενο δημιουργικά, για να επιλύσει τα ζητήματα που παρουσιάζονται κατά τη μεταφραστική διεργασία και να επιλέξει τα κατάλληλα εκείνα στοιχεία που θα αποδώσουν όσο το δυνατόν πιστότερα το πρωτόλειο κείμενο στη γλώσσα-στόχο. Η παρούσα εργασία ερευνά τη διαδικασία της μετάφρασης ως όψεως της δημιουργικής γραφής, μέσα από τη μετάφραση της ανθολογίας των επτά, αμετάφραστων μέχρι σήμερα στα ελληνικά, διηγημάτων του κουβανού συγγραφέα Alejo Carpentier, πατέρα της λογοτεχνικής *Θαυμαστής Πραγματικότητας* της Λατινικής Αμερικής.

Λέξεις κλειδιά: Δημιουργική ανάγνωση, δημιουργική γραφή, μετάφραση, ισπανικά, θαυμαστή πραγματικότητα, Alejo Carpentier.

ABSTRACT

Literary translation is a highly creative process. While translating a literary text, the translator constantly follows a retrogressive path between reading, interpreting and writing, trying to approach each text creatively, to resolve the issues that arise during the translating process, and to select the appropriate elements that could render the original text into the target-language as accurately as possible. The present work is focused on translation as creative writing, based on the translation from Spanish to Greek of the anthology of seven stories of the Cuban author Alejo Carpentier, the father of the Latin-American *Marvelous Real*.

Key words: Creative reading, creative writing, translation, Spanish, marvelous real, Alejo Carpentier.

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

Σ.τ.Μ: Σημείωση της μεταφράστριας.

Εισαγωγή

Ο κόσμος της ισπανόφωνης λογοτεχνίας είναι απέραντος. Στην Ισπανία, οι προφορικές αφηγήσεις στα λατινικά και σε ποικίλα τοπικά ιδιώματα που κυριαρχούν μέχρι τον δωδέκατο αιώνα, δίνουν κατά τη διάρκεια του μεσαίωνα τη θέση τους στην πρώτη μορφή γραπτής λογοτεχνίας, την επική ποίηση. Ξεκινά έτσι μια πλούσια παραγωγή και μια συνεχώς εξελισσόμενη πορεία που περνά από διάφορα είδη γραφής, ύφους και λόγου· από τις ηθικοπλαστικές και θρησκευτικές διηγήσεις και τα ιπποτικά μυθιστορήματα μέχρι τη σύγχρονη εποχή, η ισπανική λογοτεχνία παρουσιάζει μια τεράστια γκάμα από ποιητικά, πεζά αλλά και θεατρικά έργα, μέσα στα οποία αποτυπώνονται τόσο η πορεία της ισπανικής ιστορίας, όσο και αυτή της μεταβολής των ιδεών και των εκάστοτε κοινωνικών αλλαγών, που αφήνουν τα ίχνη τους στην ισπανική κοινωνία στο πέρασμα των χρόνων.

Στη Λατινική Αμερική, η ισπανόφωνη λογοτεχνική παραγωγή είναι ακόμα πιο πολύπλευρη. Γλώσσες αυτόχθονες που μπερδεύονται με την ισπανική των αποικιών, επιρροές από την ισπανική μητρόπολη, πλούτος πληθυσμών που αναμιγνύονται δημιουργώντας νέες πολιτισμικές ομάδες σε μια πολύπλοκη πραγματικότητα που συνεχώς μεταλλάσσεται, ραγδαίες και καλπάζουσες κοινωνικές εξελίξεις σε ένα διαρκώς έκρυθμο περιβάλλον, σηματοδοτούν το πέρασμα από τα εικονογράμματα και τα ιδεογράμματα των μεγαλύτερων πολιτισμών της λατινοαμερικάνικης αρχαιότητας, των Μάγια, Ίνκας και Αζτέκας, σε μια ισπανόγλωσση λατινοαμερικάνικη λογοτεχνία, συνονθύλευμα όλων αυτών των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών που απαρτίζουν την λατινοαμερικάνικη πολυπολιτισμική κοινωνία.

Ο πλούτος αυτός του λατινοαμερικάνικου γίνεσθαι όμως, αργεί να γίνει γνωστός έξω από τα όρια των λατινοαμερικάνικων εδαφών. Η διάδοση της λογοτεχνίας όλων των ισπανόφωνων χωρών της Αμερικάνικης ηπείρου, από το Μεξικό και τα νησιά της Καραϊβικής μέχρι τη γη της Παταγονίας στο νότο, περιορίζεται σε γενικές γραμμές εντός των συνόρων της. Εκτός κάποιων ελάχιστων και σε περιορισμένο βαθμό εξαιρέσεων, η ισπανόφωνη λατινοαμερικάνικη λογοτεχνία θα πρέπει να περιμένει μέχρι τα μέσα του εικοστού αιώνα, για να γίνει γνωστή σε ολόκληρο τον πλανήτη. Είναι το 1967, όταν ο κολομβιανός συγγραφέας Γκαμπριέλ Γκαρσία Μάρκες δημοσιεύει το μυθιστόρημα του *Εκατό χρόνια μοναξιάς*· και αυτή θα είναι η αρχή που θα ορίσει το λεγόμενο λογοτεχνικό *μπουμ*, που αποτελεί την ευρείας έκτασης εξάπλωση της λατινοαμερικάνικης λογοτεχνίας σε παγκόσμιο επίπεδο, ενώ θα καθιερώσει παράλληλα και το ρεύμα του μαγικού ρεαλισμού, ως χαρακτηριστικού της λατινοαμερικάνικης λογοτεχνικής δημιουργίας.

Ο νέος αυτός αφηγηματικός τρόπος βέβαια, ο μαγικός ρεαλισμός, δεν ξεπηδά αυθαίρετα και άξαφνα από το πουθενά. Αντιθέτως, είναι φυσική συνέπεια μιας μακρόχρονης διεργασίας πρόσμιξης στοιχείων που απαρτίζουν την ιδιαίτερη φυσιογνωμία της Λατινικής Αμερικής και βασίζονται στην μοναδικότητα της φύσης και των ανθρώπων της. Πιο συγκεκριμένα, είναι αποκύημα της έννοιας της *Θαυμαστής πραγματικότητας*, ισπανιστί *Lo Real Maravilloso*, που εμπνεύστηκε, διατύπωσε και ερμήνευσε ο κουβανός συγγραφέας Alejo Carpentier. Η έννοια αυτή, υπήρξε η βάση της ανανέωσης της σύγχρονης λογοτεχνίας της Λατινικής Αμερικής και οδήγησε στην *nueva narrativa*, αυτήν την τόσο χαρακτηριστική μορφή που κατέχει η *Νέα Λατινοαμερικάνικη Αφηγηματολογία*.

Χάρης στην πολυδιάστατη προσωπικότητα, την εξαιρετική ευφυΐα, τη βαθιά μόρφωση και καλλιέργειά του, ο εν λόγω δημιουργός χαίρει παγκοσμίου φήμης και αποτελεί έναν από τους πιο εμβληματικούς συγγραφείς που έχουν να επιδείξουν τα λατινοαμερικάνικα γράμματα. Στην Ελλάδα όμως, το έργο του είναι δεν είναι ευρέως διαδεδομένο. Πέραν του κύκλου των ισπανιστών και όσων ασχολούνται με την ισπανόφωνη λογοτεχνία και δη τη λατινοαμερικάνικη, δεν είναι πολλοί όσοι γνωρίζουν τη λογοτεχνική παραγωγή του συγγραφέα. Αλλά ακόμα και αυτή η επαφή με τα έργα του, δεν μπορεί να είναι ολοκληρωμένη· για έναν πιθανό ενδιαφερόμενο, η μόνη δυνατότητα να προσεγγίσει τον Alejo Carpentier είναι οι μεταφράσεις κάποιων εκ των μυθιστορημάτων του, που έχουν γίνει από τα ισπανικά στα ελληνικά.

Η παρούσα εργασία φιλοδοξεί να καλύψει εν μέρει αυτό το κενό. Φυσικά, για λόγους χώρου, δεν είναι δυνατή η μετάφραση των μυθιστορημάτων που υπολείπονται. Ούτε αυτή των πολυάριθμων δοκιμιακών έργων και πραγματειών που έχει γράψει ο συγγραφέας. Η εργασία έχει ως αντικείμενο τη μετάφραση της ανθολογίας των διηγημάτων του Alejo Carpentier, που αποτελείται από επτά, αμετάφραστα μέχρι σήμερα στα ελληνικά, διηγήματα. Παράλληλα, μέσα από τη μετάφραση των διηγημάτων αυτών, ερευνάται και η διαδικασία της μετάφρασης ως όψεως της δημιουργικής γραφής, αλλά και τα πρακτικά προβλήματα που μπορεί να προκύψουν κατά τη μεταφραστική διαδικασία καθώς και ο τρόπος επίλυσής τους.

Α. Θεωρητικό Μέρος

1^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ, ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΚΑΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΓΡΑΦΗ

1.1. Μετάφραση: τέχνη ή τεχνική;

Κάθε είδος μετάφρασης αποτελεί μια μορφή δημιουργίας, έναν διαπολιτισμικό διάλογο όπου δύο παραδόσεις συνομιλούν μεταξύ τους. Η λογοτεχνική μετάφραση ιδίως, είναι κατεξοχήν το πεδίο όπου η φυσιογνωμία ενός λαού, τα βιώματα, ο τρόπος ζωής, οι αντιλήψεις αλλά και η ιστορία του, στοιχεία όλα που αντανακλώνται στη λογοτεχνία, αναπαράγονται μέσα από τη μεταφορά τους από τη γλώσσα-πηγή στη γλώσσα-στόχο.

Τον ρόλο του διαπολιτισμικού διαμεσολαβητή καλείται να παίζει ο μεταφραστής· να αναδημιουργήσει το λογοτεχνικό κείμενο αναδεικνύοντας το κοινωνικο-ιστορικό και πολιτιστικό υπόβαθρο που το πρωτότυπο κοινωνεί. Η διαδικασία αυτή, ωστόσο, είναι απαιτητική· προϋποθέτει όχι μόνο γνώσεις, επιμονή, υπομονή και αμέτρητες ώρες εργασίας, αλλά και τη δημιουργική προσέγγιση του κειμένου για την επίλυση των ζητημάτων που παρουσιάζονται κατά τη μεταφραστική διεργασία, καθώς και την επιλογή των κατάλληλων εκείνων στοιχείων που θα αποδώσουν όσο το δυνατόν πιστότερα το πρωτόλειο κείμενο στη νέα γλώσσα.

Πώς όμως καταφέρνει ο μεταφραστής να ανταπεξέλθει σε αυτές τις απαιτήσεις; Αδιαμφισβήτητα, είναι αναγκαία η άριστη γνώση των δύο γλωσσών μέσα στις οποίες κινείται και μια βαθιά κατανόηση του πολιτισμού που αντιστοιχεί σε αυτές, για να μπορέσει να προσεγγίσει και να αποδώσει όσο το δυνατόν καλύτερα το νόημα που κρύβεται πίσω από τις λέξεις. Το να μεταφράζεις, δηλώνει ο Eco (2003)

σημαίνει ότι κατανοείς το εσωτερικό σύστημα μιας γλώσσας και τη δομή ενός συγκεκριμένου κειμένου σε αυτή τη γλώσσα και ότι κατασκευάζεις ένα αντίγραφο αυτού του συστήματος του κειμένου που [...] μπορεί να προκαλέσει ανάλογες εντυπώσεις στον αναγνώστη, τόσο στο σημασιολογικό και συντακτικό επίπεδο όσο και στο υφολογικό, μετρικό, φωνοσυμβολικό, καθώς και στις συναισθηματικές εντυπώσεις προς τις οποίες έτεινε το κείμενο-πηγή (σελ. 22).

Ωστόσο, αν αυτή αποτελούσε τη μοναδική προϋπόθεση για τη μετάφραση, οποιοδήποτε δίγλωσσο άτομο θα ήταν εξίσου σε θέση να φέρει εις πέρας μια μεταφραστική εργασία. Η πράξη όμως αποδεικνύει πως χρειάζεται ο μεταφραστής να έχει μια ιδιαίτερη ικανότητα

λόγου και αντίληψης της γλώσσας καθώς και δεξιοτεχνία στη χρήση των λέξεων. Με λίγα λόγια, είναι απαραίτητο να διαθέτει ταλέντο στη μετάφραση ή αλλιώς, να κατέχει τα εγγενή χαρίσματα εκείνα που απαιτούνται για να υπηρετήσει την ‘τέχνη της μετάφρασης’. Διότι η μετάφραση είναι μια τέχνη· τέχνη, κατά τον Ιβάνοβιτς (2004) «με τη διπλή σημασία που είχε η λέξη τόσο στα αρχαία ελληνικά όσο και στα λατινικά [ars]-, δηλαδή ‘δημιουργία’ αλλά και ‘επάγγελμα’» (σελ.12).

Κάθε τέχνη όμως, απαιτεί και μια τεχνική. Γιατί, όσο χαρισματικός κι αν είναι ένας τεχνίτης, ένας ποιητής της τέχνης, από μόνη της η έμφυτή του ικανότητα δεν είναι αρκετή. Το ίδιο ισχύει και για τον μεταφραστή, τον τεχνίτη της μετάφρασης. Είναι αναγκαίο, λοιπόν, ο μεταφραστής να κατέχει και τα μεθοδολογικά εκείνα εργαλεία που τον καθοδηγούν σε όλη τη διάρκεια της αναδημιουργίας ενός κειμένου, και που καθορίζουν μια συγκεκριμένη τεχνική προσέγγιση.

Τεχνική με την έννοια πως κατέχει τη γνώση της λειτουργίας των γλωσσών και των δομών τους εκείνων που διευκολύνουν ή δυσχεραίνουν τη μεταποιητική διεργασία της μετάφρασης και άρα μπορεί να τη χρησιμοποιήσει με τον πιο ωφέλιμο τρόπο για να αποδώσει το κείμενο-πηγή στη γλώσσα-στόχο. Τεχνική επίσης, υπό την έννοια πως από την ενασχόληση με τη μετάφραση και τον αέναο εμπλουτισμό της μεταφραστικής του εμπειρίας, ο μεταφραστής ανακαλεί τις αναμνήσεις του από προγενέστερα μεταφραστικά εγχειρήματα και καταστρώνει «σχέδια δράσεως, που εκπονεί ελεύθερα ο ίδιος, επί τη βάση του τι γνωρίζει και του τι έχει κάνει μέχρι εκείνη τη στιγμή, όπου μεταφράζει, μέσω της γλώσσας» (Κεντρωτής, 1996:49).

Έτσι, με δεδομένο το ότι το κείμενο-πηγή τον θέτει ανά πάσα στιγμή ενώπιον της ανάγκης να παίρνει αποφάσεις, ο μεταφραστής χρησιμοποιώντας τις αποκτηθείσες γνώσεις, με άλλα λόγια, την τεχνική που έχει διαμορφώσει, καταφέρνει, κατά περίπτωση, άλλες φορές να «δώσει στο μετάφρασμά του το στίγμα της σημασιολογικής ή πραγματολογικής ερμηνείας» (Κεντρωτής, 1996:51) και άλλες να ενεργοποιήσει «την εκφραστική, τη φατική, την επικλητική και τη μεταγλωσσική λειτουργία της γλώσσας, προκειμένου να αρθρώσει μεταφραστικό λόγο έγκυρο» (Κεντρωτής, 1996:51).

Η μετάφραση επομένως, είναι μια τέχνη. Είναι η διαδικασία εκείνη με την οποία δημιουργείται ένα πνευματικό οικοδόμημα που θεμελιώνεται με λέξεις. Είναι επίσης, μια δεξιότητα έμφυτη, ένα εκ γενετής χάρισμα, αλλά παράλληλα και μια ικανότητα επίκτητη, που απαιτεί γνώσεις που αποκτούνται με την εξάσκηση και την εμπειρία. Αλλά είναι και

τεχνική, γιατί ακολουθεί μεθοδευμένα βήματα για να καταλήξει στην καλύτερη δυνατή επιλογή, που θα αποδώσει όσο το δυνατόν επαρκέστερα το υπό μετάφραση κείμενο.

1.2.Ζητήματα λογοτεχνικής μετάφρασης

Αν υπήρχε πλήρης αντιστοιχία μεταξύ των γλωσσών και ο κάθε όρος μιας γλώσσας μπορούσε να αποδοθεί επακριβώς σε μίαν άλλη, η μετάφραση πιθανώς να ήταν μια διόλου πολύπλοκη δραστηριότητα που δεν θα προβλημάτιζε ιδιαίτερος κανέναν. Στην πραγματικότητα όμως, κάτι τέτοιο δεν ισχύει διότι «οι λέξεις δεν καλύπτουν αναγκαστικά την ίδια εννοιολογική επιφάνεια στις διάφορες γλώσσες» (Mounin, 2002: 33). Το γεγονός αυτό συνεπάγεται πως κάθε κείμενο προς μετάφραση έχει τις απαιτήσεις του. Στα τεχνικά, νομικά ή ιατρικά κείμενα για παράδειγμα, πέραν από την τεχνική, τα καλά λεξικά, τη γνώση των δύο γλωσσών και την εμπειρία, ο μεταφραστής είναι απαραίτητο να κατέχει και την αντίστοιχη ορολογία για να καταφέρει να μεταφέρει το πρωτότυπο στη γλώσσα-στόχο. Αυτό προσδίδει μια συγκεκριμένη δυσκολία σε τέτοιου είδους κείμενα, που όμως συνήθως ξεπερνιέται με την κατάκτηση των τεχνικών όρων που χρησιμοποιούνται.

Στη λογοτεχνική μετάφραση αντιθέτως, η κατάσταση περιπλέκεται αρκετά. Όλες οι προαναφερθείσες γνώσεις φυσικά είναι και στην περίπτωση αυτή απαραίτητες· αλλά δεν είναι αρκετές. Κι αυτό γιατί η μετάφραση της λογοτεχνίας απαιτεί την ανίχνευση των εννοιών που κρύβονται πίσω από τις λέξεις, την αποτύπωση των συναισθημάτων και των ιδεών, αφηρημένων και μη, που φανερώνουν οι εκφράσεις και η μεταφορική χρήση της γλώσσας, καθώς και την αποκάλυψη των πολιτιστικών, πραγματολογικών και ιστορικών στοιχείων που οι γλωσσικοί όροι μιας γλώσσας φιλοξενούν· πράγμα που κάνει τη λογοτεχνική μετάφραση μια, κάθε άλλο παρά, απλή υπόθεση.

Για ένα λογοτεχνικό κείμενο, η απόδοση σε μια νέα γλώσσα έπεται της κατανόησης και της ερμηνείας· είναι απαραίτητο ο μεταφραστής να έχει κατανοήσει το περιεχόμενο και το νόημα του κειμένου στην ολότητά του, για να μπορέσει να το ερμηνεύσει και να το αναπαράγει όσο το δυνατόν πιο πιστά σε σχέση με το πρωτότυπο. Όπως υποστηρίζει ο Παλαιολόγος (2021), αναφερόμενος στους κανόνες της μετάφρασης και δη της λογοτεχνικής, *αν δεν έχουμε καταλάβει το συνολικό νόημα μιας φράσης, τη σύνδεσή της με ό,τι έχει προηγηθεί και ό,τι έπεται, εν ολίγοις, αν δεν έχουμε καταλάβει, εκτός από το τι λέει η φράση, και την πρόθεση του συγγραφέα, τότε δεν είμαστε σε θέση να μεταφράσουμε σωστά. Θα κάνουμε λάθος* (σελ. 168). Σε παρόμοιο συμπέρασμα καταλήγει και η Βηδενμάιερ (2011),

όσον αφορά στην καλή λογοτεχνία: το πρωτότυπο κείμενο είναι ανεξάντλητο και επιδέχεται διαφορετικές αναγνώσεις, δηλαδή διαφορετικές ερμηνείες. Ο μεταφραστής ως αναγνώστης και επομένως ερμηνευτής, είναι ωστόσο επιφορτισμένος με τη συνείδηση ότι η δική του ερμηνεία θα ισχύσει ως νέο πρωτότυπο σε μία άλλη γλώσσα (σελ. 73).

Μην ξεχνάμε εξάλλου, πως δύο διαφορετικές γλώσσες αντιστοιχούν σε δύο διαφορετικές θεωρήσεις του κόσμου, δύο διαφορετικές ερμηνείες. Επομένως, με δεδομένο ότι «το γεγονός πως οποιοδήποτε βιβλίο είναι γραμμένο σε μια καθορισμένη γλώσσα, το τοποθετεί αυτομάτως μέσα σ' ένα συγκεκριμένο πλαίσιο, ενώ, ταυτόχρονα, το διαχωρίζει από άλλες κουλτούρες» (Κορτάσαρ, 2021: 340), είναι φανερό πως η κοσμοθεωρία του ερμηνευτή-μεταφραστή που απορρέει από τη δική του θεώρηση της πραγματικότητας και του κόσμου που τον περιβάλλει, παίζει πολύ σημαντικό ρόλο στον τρόπο πρόσληψης και απόδοσης του κειμένου.

Πέραν αυτών όμως των ζητημάτων κατανόησης, ερμηνείας και απόδοσης, υπάρχουν και άλλα ζητήματα που επιδρούν στο αποτέλεσμα της μετάφρασης ενός λογοτεχνικού κειμένου. Αυτά έχουν να κάνουν όχι με το νοηματικό περιεχόμενο αλλά με την μορφή δόμησης του κειμένου. Μέρη του λόγου, αμφισημίες, συνώνυμες λέξεις, σχήματα λόγου, ονοματοποιίες, τοπωνύμια, ιδιωτισμοί, χρήση ποικίλων και διαφόρων χροιών ή ντοπιολαλιών ακόμα και μέσα στην ίδια τη γλώσσα, παρουσία ή όχι των σημείων στίξης, συντακτικά παιχνίδια, λέξεις της μίας γλώσσας που δεν αντιστοιχούν σε έννοιες γνώριμες στην άλλη, καθώς επίσης και ο ρυθμός αφήγησης, παράλληλα με το προσωπικό ύφος εξιστόρησης του κάθε συγγραφέα, είναι βασικά στοιχεία που πάντα εμφανίζονται στη λογοτεχνία, μετατρέπουν σε πολλά σημεία ασυμβίβαστες τη γλώσσα-πηγή με τη γλώσσα-στόχο και ως εκ τούτου περιπλέκουν τη μεταφραστική διαδικασία.

Δεν την κάνουν όμως αδύνατη. Σε κάθε δυσκολία που συναντάται σε περιπτώσεις που δεν σχετίζονται με τα λεγόμενα 'καθολικά' της γλώσσας, που αποτελούν «τα στοιχεία που υπάρχουν σε όλες τις γλώσσες- ή σε όλες τις κουλτούρες που εκφράζουν οι γλώσσες αυτές [...], χάρη στα οποία ο αριθμός των κοινών αναφορών και των κοινών δηλώσεων επιτρέπει το πέρασμα από οποιαδήποτε γλώσσα σε οποιαδήποτε άλλη» (Mounin, 2002: 195, 220), η λύση έρχεται από τον ίδιο τον μεταφραστή. Από τις αποφάσεις του. Γιατί, στη μετάφραση, ένα είναι το σίγουρο· πως η αναδημιουργία ενός κειμένου από τη μία γλώσσα στην άλλη, θέτει ανά πάσα στιγμή τον μεταφραστή ενώπιον της ανάγκης να παίρνει αποφάσεις. Αυτές τον καθοδηγούν και από αυτές εξαρτάται το τελικό αποτέλεσμα. Βεβαίως, για να παρθεί η καλύτερη δυνατή απόφαση, οφείλει ο μεταφραστής, μπροστά σε κάθε δυσκολία που παρουσιάζει το υπό μετάφραση κείμενο, να προχωρά προσεκτικά. Πράγμα που σημαίνει πως

οφείλει να εξετάζει τις πιθανές εκδοχές που προσφέρονται επιστρατεύοντας έναν συνδυασμό γνώσεων, εμπειρίας, έρευνας και πολύωρης εργασίας, για να καταλήξει σε μια διατύπωση τέτοια που να σέβεται το πρωτότυπο κείμενο και παράλληλα να το αναδημιουργεί όσο το δυνατόν πιστότερα στη νέα γλώσσα. Έτσι, και μόνον έτσι, θα καταφέρει το μεταφρασμένο κείμενο να αποτελέσει προϊόν της καλύτερης δυνατής απόφασης.

1.3.Μετάφραση και δημιουργική γραφή

Κάθε φορά που ο μεταφραστής βρίσκεται απέναντι από μια άδεια σελίδα προσπαθώντας να αποτυπώσει έναν κόσμο σκέψεων, εικόνων και ιδεών, το ταξίδι προς τη δημιουργία έχει ξεκινήσει. Αντιμέτωπος με οποιοδήποτε είδος κειμένου, ιδιαίτερα δε λογοτεχνικού, ο μεταφραστής ακολουθεί μια παλίνδρομη πορεία ανάμεσα στην ανάγνωση, την ερμηνεία και τη γραφή: από αναγνώστης-ερμηνευτής γίνεται συγγραφέας-μεταφραστής και τούμπαλιν.

Αρχικά, είναι φυσικά απαραίτητη η ανάγνωση του κειμένου. Μια μεταφραστική διαδικασία δεν μπορεί ποτέ να ξεκινήσει σωστά αν ο μεταφραστής δεν έχει διαβάσει το κείμενο για να γνωρίσει το περιεχόμενό του (Newmark, 1988). Αυτομάτως όμως, κατά τη διάρκεια της ανάγνωσης ενεργοποιείται μέσα στο νου του και ο μηχανισμός μετάφρασης, αφού η ανάγνωση οδηγεί στην αποκωδικοποίηση των λέξεων για τον σχηματισμό των εννοιών στις οποίες αυτές παραπέμπουν, και στη μετέπειτα καταγραφή τους. Με άλλα λόγια, ξεκινά μια προσπάθεια διασύνδεσης των εννοιών ανάμεσα σε δύο γλώσσες και μεταφορές τους από την μία στην άλλη, γεγονός που εκκινεί το ξεδίπλωμα του κειμένου ως αποτέλεσμα της δημιουργικής ανάγνωσης του μεταφραστή.

Αυτό συνεπάγεται πως προϋπόθεση της μετάφρασης αποτελεί η ερμηνεία του κειμένου. Υποστηρίζει ο Eco (2003) πως «θα πρέπει πριν από τη μετάφραση να έχει γίνει μια κριτική ανάγνωση, ερμηνεία ή ανάλυση του κειμένου» (σελ. 329) και πως οι καλοί μεταφραστές πάντα διαβάζουν επανειλημμένα το κείμενο έως ότου το κατανοήσουν σε βάθος πριν ξεκινήσουν τη μετάφρασή του (Eco, 2003). Κάθε ανάγνωση όμως αποτελεί και μια εκ νέου ερμηνεία, που βασίζεται τόσο στη συγκυρία της στιγμής κατά την οποία πραγματοποιείται όσο και στην υποκειμενική αντίληψη του αναγνώστη-μεταφραστή, στον δικό του ιδιαίτερο τρόπο ανάγνωσης και αντίληψης των πραγμάτων· πράγμα που με τη σειρά του σημαίνει πως ένα κείμενο επιδέχεται διαφορετικών ερμηνειών ακόμα και από τον ίδιο αναγνώστη, δίνοντάς του έτσι τη δυνατότητα αναδημιουργίας του κειμένου σε μια νέα γλώσσα με πολλούς και διάφορους τρόπους (Perteghella, 2013). Είναι εξάλλου συνήθης πρακτική στη

μετάφραση, ο μεταφραστής να αφήνει ένα χρονικό διάστημα ανάμεσα στις διάφορες αναγνώσεις του κειμένου και τις διαφορετικές μεταφραστικές προσεγγίσεις, κυρίως δε όταν πρόκειται για λογοτεχνική μετάφραση, δηλαδή για «μετάφραση κειμένων με έντονα πολιτιστικά στοιχεία που είναι ανοιχτά σε διαφορετικές αναγνώσεις και συνεπώς πολλαπλές ερμηνείες» (Παλαιολόγος, 2021: 96).

Από την άλλη, η επαναλαμβανόμενη ανάγνωση του κειμένου φέρνει τον μεταφραστή πιο κοντά στον συγγραφέα και τον μετατρέπει σε ένα είδος ‘τεχνίτη της ανάγνωσης’¹ (Perteghella, 2013), που ταξιδεύει ανάμεσα σε δύο περιβάλλοντα διαφορετικά ως προς το λεξιλογικό και πολιτιστικό τους υπόβαθρο. Το ταξίδι αυτό είναι που προσδιορίζει και το αποτέλεσμα της μετάφρασης: σύμφωνα με τον Ιβάνοβιτς (2004)

το ζητούμενο [...] είναι να εκκινεί το μεταφράζομαι από μία όσο το δυνατόν αρτιότερη ερμηνευτική ανάγνωση του πρωτότυπου, γιατί μόνον έτσι και μόνο μία τέτοια ερμηνεία στηρίζει την καλή μετάφραση. Το ζητούμενο επίσης είναι οι διεργασίες αυτές να αποτυπώνονται στο μετάφρασμα σύμφωνα με τις προδιαγραφές του γλωσσικού και πολιτισμικού χώρου υποδοχής [...] γιατί μόνον έτσι και μόνο μία τέτοια μετάφραση στηρίζει την καλή ερμηνεία (σελ. 129).

Στη διάρκεια αυτής της επαναλαμβανόμενης μετατόπισης μεταξύ των δύο κόσμων, προσπαθώντας να γεφυρώσει τις διαφορές ανάμεσα στη γλώσσα-πηγή και τη γλώσσα-στόχο, ο μεταφραστής έρχεται ανά πάσα στιγμή αντιμέτωπος με την ανάγκη εξεύρεσης τρόπων υπερπήδησης αυτών των διαφορών. Κάθε νέο γλωσσικό εμπόδιο αποτελεί και ένα δημιουργικό ερέθισμα, μια ευκαιρία ανακάλυψης λύσεων και στρατηγικών υπέρβασης των δυσκολιών που προκύπτουν κατά τη μετάφραση. Καθοδόν, συχνά ανακαλύπτει πως «καθετί ή σχεδόν καθετί μπορεί να σημαίνει τα πάντα» (Steiner, 2004: 514) και επομένως θα πρέπει να επιστρατεύσει όλη τη δημιουργικότητά του για να καταλήξει στην όσο το δυνατόν πιο πιστή μεταφορά του πρωτότυπου, ελαχιστοποιώντας τις απώλειες και αναπληρώνοντάς τες με τις καλύτερες δυνατές εναλλακτικές.

Σε κάθε βήμα της μεταφραστικής διαδικασίας επομένως, ο μεταφραστής στην ουσία αυτοσχεδιάζει δημιουργικά για να καταφέρει να αποδώσει ένα κείμενο στη γλώσσα-στόχο. Η δημιουργικότητά του όχι μόνο είναι απαραίτητη αλλά και επιβάλλεται: ειδικά στη λογοτεχνική μετάφραση, που η κατά λέξη μετάφραση πέρα από πρακτικά αδύνατη είναι και αδόκιμη, αφού «ό,τι μεταφράζεται λογοτεχνικά κατά λέξη δεν είναι αναγνωρίσιμο κείμενο» (Sampson, 2021:186), απαιτείται ο μεταφραστής να ανατρέξει στα δημιουργικά του

¹ Στο πρωτότυπο, η Perteghella ορίζει τον αναγνώστη ως reader-practitioner.

αποθέματα για να φέρει εις πέρας ένα ει δυνατόν αρτιότερο μεταφραστικό έργο. Τελικά, κάθε νέα ανάγνωση παράγει ένα νέο προσχέδιο, που περιλαμβάνει τις διαφορετικές αποδόσεις που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν, ενώ παράλληλα, κάθε νέα απόδοση ή κάθε νέα μετάφραση οδηγεί σε μιαν ανανέωση του κειμένου και σε μιαν νέα ανάγνωση, μέχρις ότου το μετάφρασμα πάρει την τελική του μορφή.

Όπως και να' χει, μιαν μετάφραση αποτελεί μιαν δημιουργική διαδικασία που συνδυάζει την κριτική πρόσληψη και επεξεργασία ενός κειμένου με τη δημιουργική γραφή του σε μιαν νέα γλώσσα, καθώς παλινδρομεί ανάμεσα στο παλιό και το καινούριο, το πρωτότυπο και το αναδημιούργημα, το άγνωστο και το οικείο. Έτσι, θεμελιώνει το χθες, με το σήμερα και το αύριο, το πριν με το μετά και το τώρα. Και έτσι, καταφέρνει να γειτονέψει δύο διαφορετικούς κόσμους, όσο μακρινοί κι αν είναι.

2^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Στα χνάρια του Alejo Carpentier

2.1. Τα πρώτα βήματα

Στις αρχές του εικοστού αιώνα, ο γάλλος αρχιτέκτονας και μουσικός Jorge Julián Carpentier και η ρωσικής καταγωγής μουσικός σύζυγός του Lina Valmont, καταφθάνουν στην Κούβα. Είναι η εποχή που το νησί έχει μόλις διακηρύξει την ανεξαρτησία του απέναντι στην κυριαρχία της Ισπανίας (1898) και κατόπιν των Ηνωμένων Πολιτειών (1902) και ξεκινάει μια πορεία ανασυγκρότησης και αυτοκαθορισμού. Λίγο αργότερα, περί τα τέλη του 1904, γεννιέται στην Αβάνα ο γιός τους Alejo Carpentier. Μεγαλωμένος στην Κούβα από γονείς με ευρωπαϊκή καταγωγή σε ένα περιβάλλον όπου η μουσική και η αρχιτεκτονική κυριαρχούν, δεν μπορεί παρά να γαλουχηθεί με αυτές τις δύο τέχνες και να ενσωματώσει τις βαθιές επιρροές τους τόσο στον χαρακτήρα του όσο και στη συγγραφική και επαγγελματική του πορεία.

Η παιδική του ηλικία κυλά ήρεμα στην Αβάνα. Φοιτά σε ιδιωτικά σχολεία ενώ παράλληλα λαμβάνει μουσική εκπαίδευση. Το 1913 ταξιδεύει με την οικογένειά του στην Ρωσία και το Παρίσι όπου και παραμένει για κάποιους μήνες, γεγονός που του δίνει την ευκαιρία να ζήσει από κοντά τη ρωσική και γαλλική κουλτούρα και να παρακολουθήσει μαθήματα σε ινστιτούτα των περιοχών αυτών. Η στενή του σχέση με την Ευρώπη καθώς και η άριστη γνώση της γαλλικής γλώσσας θα συντελέσουν ώστε ο Carpentier να λειτουργήσει ως σύνδεσμος ανάμεσα στην ευρωπαϊκή και λατινοαμερικάνικη κουλτούρα· η σχέση μεταξύ τους εξάλλου θα αποτελέσει για αυτόν μια μόνιμη αναζήτηση που θα αποτυπωθεί σε όλο το έργο του. Ο κόσμος του όλος είναι ένας κόσμος συμβίωσης του ευρωπαϊκού με το αυτόχθονο λατινοαμερικάνικο και δη κουβανικό στοιχείο, όπου η μουσική, η αρχιτεκτονική αλλά και η ιστορία, παίζουν πρωταρχικό ρόλο.

Περνά τα εφηβικά του χρόνια κατά κύριο λόγο στην κουβανική επαρχία, όπου μετακομίζει η οικογένειά του· οι εμπειρίες του από τη ζωή στο αγρόκτημα θα αφήσουν το αποτύπωμά τους μετέπειτα στο μυθιστόρημά του *Η επί γης βασιλεία*. Παιδί ασθενικό, ασθματικό και συνεσταλμένο, γρήγορα βρίσκει καταφύγιο στα βιβλία. Με μια σχεδόν ακατάσχετη μανία διαβάζει τα πάντα, ακόμα και διαφημιστικά φυλλάδια ιατρικών και πτηνοτροφικών προϊόντων, όπως χαρακτηριστικά δηλώνει σε μια από τις συνεντεύξεις του (Millares, 2004:12). Ταυτόχρονα, μελετά τους γάλλους κλασικούς συγγραφείς, κυρίως τον Émile Zola, τον Balzac και τον Anatole France και ξεκινά να γράφει τα πρώτα του πεζά κείμενα, εμπνευσμένα από το μοντέλο γραφής που έχουν τα αναγνώσματά του.

Το τέλος της εφηβείας του τον βρίσκει πάλι πίσω στην Αβάνα, όπου φτάνει «Με την επιθυμία να σπουδάσω αρχιτεκτονική, μια μουσική κουλτούρα αρκετά ευρεία και κάθε λογοτεχνική φιλοδοξία που μπορεί να έχει ένας νεαρός αυτής της ηλικίας» (Carpentier, 1987: 89)². Γρήγορα όμως εγκαταλείπει τις σπουδές του στην αρχιτεκτονική, καθώς ο πατέρας του φεύγει μακριά από την οικογένεια και ο Carpentier αναγκάζεται να ψάξει τρόπους να βιοπορισθεί. Η αναζήτηση αυτή θα τον οδηγήσει τελικά στη δημοσιογραφία. Έτσι, το 1922 ξεκινά να συνεργάζεται με την εφημερίδα *La Discusión* και ένα χρόνο αργότερα γίνεται ο νεότερος συντάκτης του εβδομαδιαίου περιοδικού *Carteles*, το οποίο αποτέλεσε για δεκαετίες πηγή καλλιτεχνικής ενημέρωσης και δημιουργίας καθώς και φορέα προβολής της ιστορίας και κριτικής της πολιτικής κατάστασης στην Κούβα. Παράλληλα, ξεκινά να δημοσιεύει τα πρώτα του πεζά κείμενα και να ασχολείται με τη σύνθεση μουσικής ενώ αρχίζει τα ταξίδια εκτός Κούβας, γεγονός που του δίνει την ευκαιρία να έρθει σε επαφή με εξέχουσες προσωπικότητες του καλλιτεχνικού κόσμου της εποχής του, την στιγμή που η κουβανική κοινωνία περνά από μια έντονη περίοδο πολιτικών αναταραχών και ανακατατάξεων³.

2.2. Ο Alejo Carpentier και οι καλλιτεχνικές πρωτοπορίες

2.2.1. El grupo minorista

Στα πρώτα χρόνια του εικοστού αιώνα η Κούβα σημαδεύεται από μια πολιτική αστάθεια που την εμποδίζει να ορθοποδήσει, καθώς έχει να αντιμετωπίσει τη διαρκή επέμβαση των Ηνωμένων Πολιτειών στις υποθέσεις της και τις μόνιμες παρεμβάσεις τους σε θέματα πολιτικής και οικονομίας. Η βιομηχανία ζάχαρης που αποτελεί τον βασικό παράγοντα κερδοφορίας του νησιού πλήττεται με την πτώση των τιμών που φέρνει το τέλος του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, με αποτέλεσμα πολλές από τις κουβανικές βιομηχανικές εγκαταστάσεις και τους κουβανικούς τραπεζικούς οργανισμούς να περάσουν στα χέρια του βορειοαμερικανικού κεφαλαίου. Παράλληλα, η διαφθορά και η εξυπηρέτηση των προσωπικών συμφερόντων των ανθρώπων σε θέσεις εξουσίας, μετατρέπουν τη δημοκρατικά εκλεγμένη κυβέρνηση του Gerardo Machado στην πρώτη δικτατορική κυβέρνηση του νεοσύστατου κουβανικού κράτους, εντείνοντας ακόμη περισσότερο τις πολιτικές αυθαιρεσίες (Fox, 2011: 243).

²*Con el deseo de estudiar arquitectura, con una cultura musical bastante grande y todas las ambiciones literarias que puede tener un chico de esa edad.*

³Τα βιογραφικά στοιχεία αυτού του υποκεφαλαίου έχουν αντληθεί από την ιστοσελίδα του ιδρύματος που ασχολείται με την προώθηση του έργου του συγγραφέα, Fundación Alejo Carpentier, στην Κούβα <http://www.fundacioncarpentier.cult.cu>

Το κλίμα αυτό της μεγάλης αναταραχής προκαλεί την αντίδραση πολλών διανοουμένων και αντιπροσώπων διαφόρων τεχνών, οι οποίοι συνασπίζονται διαμαρτυρόμενοι για τις υπάρχουσες συνθήκες. Υπάρχει η ανάγκη να καταπολεμηθεί ο 'απολιτικισμός' και ο 'αισθητισμός' του 19ου αιώνα, που έκανε τις προηγούμενες γενιές να αδιαφορούν για την πολιτική και κοινωνική πραγματικότητα⁴. Γεννιέται έτσι το Grupo Minorista, με νεότερο μέλος τον Alejo Carpentier. Οι απαιτήσεις του Grupo Minorista διατυπώνονται ξεκάθαρα στο Μανιφέστο του: *Ζητούσαμε την συνεργασία και την ένωση και*

την αμοιβαία γνωριμία με τις υπόλοιπες χώρες της Λατινικής Αμερικής, βλέπαμε την Λατινική Αμερική σαν ένα σύνολο [...] διαμαρτυρόμασταν για την εισβολή του βορειοαμερικανικού κεφαλαίου στη γη μας [...] ζητούσαμε την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση, διαμαρτυρόμασταν ένθερμα κατά της δικτατορίας⁵ (Carpentier, 1987:93).

Τρεις από τους συνυπογράφοντες του μανιφέστου καταλήγουν στη φυλακή. Ανάμεσά τους βρίσκεται και ο Alejo Carpentier (Carpentier, 1987). Κατά την παραμονή του εκεί, θα γράψει και το πρώτο του μυθιστόρημα (Chang-Rodríguez & Filer, 2004). Πρόκειται για το *¡Ecue-Yamba-O!*, με το οποίο ο Carpentier προσπαθεί να διεισδύσει στον μαγικό κόσμο του νέγρου κουβανού σε ένα ταξίδι αναζήτησης της αυτόχθονης πνευματικότητας που χαρακτηρίζει το νησί (Bellini, 1997)· μυθιστόρημα που ο ίδιος ο συγγραφέας θα αποκηρύξει αργότερα στα πιο ώριμά του χρόνια ομολογώντας πως σε αυτό αποτυπώθηκε με υπερβολικό τρόπο η προσκόλληση του στην υπεράσπιση του αυτόχθονος στοιχείου⁶ που απασχολούσε την σκέψη του εκείνη την εποχή (Carpentier, 1987).

Αποκύημα της συνεργασίας των Minoristas αποτελεί η ίδρυση του περιοδικού *La Revista de avance* το 1927, το οποίο υπήρξε για την Κούβα πρόδρομος προώθησης των καλλιτεχνικών πρωτοποριών. Μαζί με το ένθετο στο *Diario de la Marina* και το ανανεωμένο *Social*, που από περιοδικό ποικίλης ύλης εξελίχθηκε σε θιασώτη της πολιτικής και κοινωνικής πραγματικότητας στην Κούβα, συνιστούν τα έντυπα όπου αποκρυσταλλώνεται όλη η φιλοσοφία της σκέψης των Minoristas (Carpentier, 1987).

⁴ Carpentier, A fondo, min 40-45.

⁵ *Pedíamos la cooperación, y una unión y un mutuo conocimiento con los demás países de América Latina, donde veíamos a América Latina como unidad [...], protestábamos contra la invasión de nuestras tierras por el capital norteamericano [...], pedíamos la reforma de la enseñanza, protestábamos valientemente contra las dictaduras.*

⁶ Αναφέρεται εδώ στο λογοτεχνικό ρεύμα του *nativismo*, που φιλοδοξούσε να υπερασπίσει την εικόνα των αυτοχθόνων κατοίκων της Λατινικής Αμερικής.

Στο περιοδικό *La Revista de avance*, το οποίο μεταξύ άλλων επικεντρώνεται κυρίως στην υπεράσπιση της 'νέγρικης ποίησης'⁷ ενάντια στην επικράτηση του ευρωπαϊκού στοιχείου καθώς επίσης και στην πολύ δημοφιλή εκείνη την εποχή 'αγνή ποίηση'⁸ αλλά και την κοινωνική ποίηση, βρίσκεται η απαρχή της αναζήτησης της λατινοαμερικάνικης ταυτότητας και της ιδιαιτερότητας του ανθρώπου της ηπείρου αυτής, έτσι όπως αποτυπώνεται στην τέχνη της Λατινικής Αμερικής (Millares, 2004). Η διαμάχη ανάμεσα στον ευρωπαϊκό και λατινοαμερικάνο διανοούμενο έχει πλέον αρχίσει· και ο Carpentier, που από τη γέννησή του μοιράζεται ανάμεσα στην Ευρώπη και τη Λατινική Αμερική, παίρνει θέση ως συνεκδότης του περιοδικού αλλά και ως λατινοαμερικάνος διανοούμενος, επιστώντας την προσοχή στα σύνορα που χωρίζουν τις δύο ηπείρους, τις δύο ταυτότητες. Θα είναι γι' αυτόν μια στάση που θα υποστηρίξει θερμά σε όλη του την πορεία και θα παγιώσει αργότερα με τη διατύπωση της έννοιας της *λατινοαμερικάνικης θαυμαστής πραγματικότητας*⁹.

2.2.2. Πρωτοπορίες στην Ευρώπη και τη Λατινική Αμερική

Η συμμετοχή του Carpentier στο Grupo Minorista ακόμη και μετά την έξοδο του από τη φυλακή και η πολιτική στάση που αυτή συνεπάγεται, του δημιουργούν προβλήματα στην καθημερινότητά του, καθώς βρίσκεται συνεχώς υπό καθεστώς παρακολούθησης από την αστυνομία. Έτσι, αποφασίζει να φύγει από την Κούβα. Και τον Μάρτιο του 1928, με την βοήθεια του κουβανού ποιητή Mariano Brull και του γάλλου υπερρεαλιστή ποιητή Robert Desnos, ο οποίος βρίσκεται στο νησί με αφορμή ένα συνέδριο δημοσιογραφίας, κατορθώνει να δραπετεύσει (Carpentier, a fondo).

Ο Carpentier φεύγει από την Κούβα με το διαβατήριο του Desnos και φτάνει στο Παρίσι τη στιγμή που το υπερρεαλιστικό κίνημα γνωρίζει πλήρη άνθιση. Οι κύριοι εκπρόσωποι του υπερρεαλισμού, André Breton, Luis Aragon, Paul Éluard, Jacques Prevert, Antonin Artaud τον υποδέχονται θερμά και τον καλούν να συνεργαστεί μαζί τους. Ξεκινά έτσι να αρθρογραφεί για τα περιοδικά *Documentos* και *Revolución Surrealista* (Carpentier, 1987) ενώ παράλληλα δουλεύει στο ραδιόφωνο, όσο περιμένει την πτώση του Gerardo Machado, που θα του επιτρέψει την επιστροφή στη χώρα του (Carpentier, a fondo).

Στο Παρίσι, που για χρόνια αποτελεί το κέντρο της ευρωπαϊκής πρωτοπορίας, έρχεται σε επαφή με διάφορες προσωπικότητες που εφαρμόζουν νέες ιδέες στον καλλιτεχνικό χώρο,

⁷ *Poesía negrista*

⁸ *Poesía purista*

⁹ *Real maravilloso latinoamericano*

όπως ο Giorgio de Chirico, ο Joan Miró, ο Max Ernst και ο Pablo Picasso μεταξύ άλλων (Carpentier, 1987). Τα πρωτοποριακά κινήματα του κυβισμού, του φουτουρισμού, του ντανταϊσμού, του εξπρεσιονισμού και κυρίως του υπερρεαλισμού, που αναδύθηκαν μετά το τέλος του πρώτου παγκοσμίου πολέμου στην Ευρώπη ως αντίδραση στο παράλογο, έχουν προκαλέσει μια εκ των βαθέων αλλαγή στις εικαστικές τέχνες και τη λογοτεχνία· και οι νέοι λατινοαμερικάνοι καλλιτέχνες που ταξιδεύουν στη γηραιά ήπειρο και κυρίως στην Αγγλία, την Ισπανία και τη Γαλλία υιοθετούν την νέα αυτή οπτική του κόσμου και της καλλιτεχνικής δημιουργίας και την αναπαράγουν βασιζόμενοι στα αυτόχθονα χαρακτηριστικά της λατινοαμερικάνικης γης και στην ποικιλομορφία του φυσικού της περιβάλλοντος και των κατοίκων της, δημιουργώντας καινούρια πρωτοποριακά αισθητικά κινήματα που δίνουν νέα πνοή στα λατινοαμερικάνικα δεδομένα (Chang-Rodríguez & Filer, 2004).

Έτσι λοιπόν, αν και οι λατινοαμερικάνοι δημιουργοί στρέφουν το βλέμμα προς την Ευρώπη, εξακολουθούν να εστιάζουν στην αιώνια έγνοια τους, που δεν είναι άλλη από την αναζήτηση και την αποτύπωση του λατινοαμερικάνικου χαρακτήρα, της ιδιαίτερης λατινοαμερικάνικης ταυτότητας, που κάνει τη Λατινική Αμερική να ξεχωρίζει από τον δυτικό κόσμο. Η αναζήτηση αυτή έχει γίνει έντονη ήδη από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα όταν αναπτύσσεται ο Μοντερνισμός, κίνημα πρόδρομος της πρωτοπορίας στην Λατινική Αμερική με βασικό πρωτεργάτη τον συμπατριώτη του Carpentier, José Martí και κύριο αντιπρόσωπο στη συνέχεια τον Rubén Darío στη Νικαράγουα. Η ελευθερία στη δημιουργία που προτάσσει ο Μοντερνισμός έχει προετοιμάσει το έδαφος για την πρόσληψη και την εξέλιξη της πρωτοπορίας· και οι ευρωπαϊκές προτάσεις που φτάνουν στη Λατινική Αμερική, εμπλουτίζονται με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της κοινωνίας της, παράγοντας πρωτοποριακά καλλιτεχνικά κινήματα αυθεντικά και απaráμιλλα.

Οι πρωτοπορίες αγκαλιάζουν όλες τις τέχνες και η φιλοσοφία τους που αποτυπώνεται στα μανιφέστο τους δίνει μια νέα ώθηση στη λογοτεχνία. Στη Χιλή αναπτύσσεται το λογοτεχνικό κίνημα του Creacionismo από τον ποιητή Vicente Huidobro, ο οποίος αργότερα θα συμβάλλει και στη δημιουργία του Ultraísmo στη Μαδρίτη. Εκεί θα ταυτιστεί με το κίνημα αυτό ο αργεντινός συγγραφέας Jorge Luis Borges και θα προωθήσει τη διάδοσή του στην Αργεντινή μέσα από το περιοδικό *Prisma* και έπειτα από το *Martín Fierro* υπό την διεύθυνση του αργεντινού ποιητή Oliverio Girondo (Bellini, 1997). Στο Μεξικό, όπου η τέχνη του Muralismo του Diego Rivera έχει φέρει επανάσταση στη ζωγραφική, οι νέοι ποιητές και λογοτέχνες συσπειρώνονται γύρω από το κίνημα του Estridentismo και το περιοδικό *Contemporáneos*, ενώ στο Περού οι νέες ανησυχίες βρίσκουν την έκφρασή τους

στο περιοδικό *Amauta* του José Carlos Mariátegui και αντιπροσωπεύονται χαρακτηριστικά μέσα στο ποιητικό έργο του César Vallejo (Millares, 2004).

2.2.3. Carpentier και υπερρεαλισμός

Την εποχή της εξάπλωσης των πρωτοποριών στις δύο πλευρές του Ατλαντικού, ο Carpentier στο Παρίσι συνεργάζεται στενά με τους υπερρεαλιστές. Η υποστήριξή του στο κίνημα είναι ενθουσιώδης. Αυτό μαρτυρούν και τα λεγόμενά του σε άρθρο του που δημοσιεύεται το 1928 στο περιοδικό *Social* με τίτλο *En la extrema avanzada. Algunas actitudes del surrealismo*:

Αν διαβάσετε το θαυμάσιο Μανιφέστο του υπερρεαλισμού του Αντρέ Μπρετόν, θα γνωρίσετε τα μυστικά μιας μαγικής τέχνης της οποίας η ανακάλυψη αποτελεί το πιο σημαντικό ποιητικό γεγονός που συνέβη μετά από τη λογοτεχνική επέλαση του Άρθουρ Ριμπό¹⁰[...] Καμία συμπεριφορά δε θα μπορούσε να προσδιορίσει καλύτερα το έντονο πνεύμα ιδεαλισμού των νέων γενεών όπως η συμπεριφορά που υιοθέτησαν οι υπερρεαλιστές [...] συμπεριφορά πίστης σε ανώτερες πραγματικότητες [...] Κατά συνέπεια, η προσπάθεια μας για δημιουργία θα πρέπει να τείνει προς την απελευθέρωση της φαντασίας από τους δεσμούς της, να ανασκαλεύει το υποσυνείδητο, να κάνει να εκδηλωθεί το πιο αυθεντικό εγώ με τον πιο ευθύ τρόπο δυνατόν (Carpentier 1986:125-129).

Γρήγορα όμως αρχίζει να αντιμετωπίζει με σκεπτικισμό τον υπερρεαλισμό και να αναρωτιέται για τον ρόλο του μέσα σε αυτόν: *Μπορούσα να είχα αφεθεί να παρασυρθώ από το κίνημα [...] ήξερα όλα τα τεχνάσματα της αυτόματης γραφής, τον χειρισμό των εικόνων, τον χειρισμό των ασυνήθιστων στοιχείων [...] και για έναν παράξενο λόγο μου συνέβη μια αλλαγή. Αναρωτήθηκα τι θα προσθέσω εγώ στον υπερρεαλισμό, μιας και το καλύτερο του υπερρεαλισμού έχει ήδη δημιουργηθεί [...] και ξαφνικά, σαν μια εμμονή, μου μπήκε η ιδέα της Αμερικής. Μιας Αμερικής που δεν είχα γνωρίσει στις ακαδημαϊκές μου σπουδές, σχετικά με την οποία είχα διαβάσει πολύ λίγα και αντιλαμβανόμουν πως, δίχως αυτή, δε θα εύρισκε την αυτοπραγμάτωση μέσα από το έργο που φιλοδοξούσα να κάνω (Carpentier 1987:94-95)¹¹.*

¹⁰ *Si leéis el admirable Manifiesto del surrealismo de André Breton, sabréis los secretos de un arte mágico cuyo descubrimiento constituye el hecho poético más importante que haya tenido lugar desde la evasión literaria de Arturo Rimbaud [...] Ninguna actitud hubiera podido definir mejor el espíritu eminentemente idealista de las nuevas generaciones como la actitud de adoptada por los surrealistas [...] actitud de fe en realidades superiores.[...] Por consiguiente, nuestro esfuerzo creador debe tender a liberar la imaginación de sus trabas, a hurgar en la subconsciencia, a hacer manifestarse el yo más auténtico del modo más directo posible.*

¹¹ *Yo podía haberme dejado arrastrar por el movimiento [...] yo conocía todos los trucos de la escritura automática, del manejo de las imágenes, del manejo de los elementos insólitos [...] y por un extraño fenómeno,*

Ο υπερρεαλισμός με την αναζήτηση του διαφορετικού και του θεμελιώδους που αντιπροσωπεύει, οδηγεί τον Carpentier στη δική του αναζήτηση του εαυτού και της ταυτότητας, σε μια περίοδο όπου τα καλλιτεχνικά κινήματα και οι επιταγές της διανοήσης στη Λατινική Αμερική λειτουργούν με κοινό στόχο την αποκοπή της λατινοαμερικάνικης κουλτούρας από το ευρωκεντρικό μοντέλο και τις επιρροές του (Ivanovici: 2011a). Ξεκινά έτσι να εξερευνά τη δική του Αμερική, αυτή που ο José Martí ονομάζει *Nuestra América*, κάτω από το πρίσμα ωστόσο ακόμα του υπερρεαλισμού και σε συνδυασμό με το εθνικιστικό και αφρο-κουβανικό στοιχείο, με γνώμονα τα οποία προσεγγίζει τη λατινοαμερικάνικη οπτική (Chiampì:1979). Την ίδια εποχή όμως ξεσπά διαμάχη στους κόλπους του υπερρεαλιστικού κινήματος. Οι πολιτικές και αισθητικές διαφορές προκαλούν σχίσμα· και ο Carpentier, ο οποίος συντάσσεται με το μέρος του Desnos, βρίσκεται πλέον σε αντίπαλο στρατόπεδο με τον Μπρετόν και απομακρύνεται από το κίνημα (Chiampì:1979).

2.3. Από τον υπερρεαλισμό στη θαυμαστή πραγματικότητα

Η εξερεύνηση του υπερπραγματικού και η διχοτόμηση συνειδητού-ασυνείδητου που πρεσβεύει ο υπερρεαλισμός, στοχεύουν στην επιστροφή σε μια αγνή πρωτόγονη πραγματικότητα με την παρέμβαση της φαντασίας και του ονείρου. Ο αρχαίος μύθος, ως πρωτόγονο στοιχείο, έχει εξέχουσα θέση στην υπερρεαλιστική οπτική ενώ ο αυτοματισμός διευρύνει την πραγματικότητα πέρα από τις απτές συμβάσεις μετατρέποντάς την σε κάτι άλλο, μαγικό, που καταλήγει στο θαυμαστό (*le merveilleux*) τόσο στη ζωή όσο και στη λογοτεχνία. Για τον Carpentier όμως, όλα αυτά είναι επίπλαστες διηγήσεις του δυτικού κόσμου ο οποίος έχει προ πολλού απομακρυνθεί από τις ρίζες του, έχει χάσει πλέον ανεπιστρεπτή την επαφή με το ουσιώδες και γι' αυτό ψάχνει τεχνητούς τρόπους να το κατασκευάσει: *«Εβλεπα πως οι υπερρεαλιστές έψαχναν στην καθημερινή ζωή στοιχεία θαυμαστά που έβρισκαν με δυσκολία, πολύ συχνά κάνοντας κόλπα, πολύ συχνά ενώνοντας στοιχεία για να δημιουργήσουν μια θαυμαστή πραγματικότητα που ήταν προκατασκευασμένη, τη στιγμή που όλα τα θαυμαστά στοιχεία τα είχαμε στην Λατινική Αμερική»* (Carpentier, a fondo)¹². Στη Λατινική Αμερική όμως δεν υπάρχει ανάγκη για φαντασιακές δημιουργίες

hubo en mí un repliegue. Me dije: pero ¿qué cosa voy a añadir yo al surrealismo, si lo mejor del surrealismo está ya hecho[...] y de repente, como una obsesión, entró en mí la idea de América. De una América que no había conocido en mis estudios escolares, sobre la cual había leído muy poco y me daba cuenta de que, sin ella, no me realizaría en mí mismo en la obra que aspiraba a hacer.

¹² *Yo veía que los surrealistas buscaban en la vida diaria elementos maravillosos que conseguían difícilmente, muy a menudo haciendo trampa, muy a menudo reuniendo elementos para crear una realidad maravillosa que había sido prefabricada, cuando todos los elementos maravillosos los teníamos en América Latina.*

γιατί το πρωτόγονο και το μυθικό είναι αυτούσια, διαχρονικά ορατά καθημερινά σε όλες τις εκφάνσεις της ζωής. Εκεί εξάλλου, η πραγματικότητα ξεπερνά κάθε φαντασία.

Με αυτά κατά νου την εποχή που επέρχεται η ρήξη του με το υπερρεαλιστικό κίνημα, ο Carpentier ξεκινά ένα ταξίδι στην Αϊτή το 1943, το οποίο θα είναι καθοριστικό για τη διαμόρφωση της μετέπειτα οπτικής του και θα τον οδηγήσει στη διατύπωση της έννοιας της Θαυμαστής Πραγματικότητας. Στην Αϊτή, διηγείται: *Είδα εκεί τη δυνατότητα να αιτιολογήσω κάποιους πιθανούς συγχρονισμούς, αμερικάνικους, επαναλαμβανόμενους, πέρα από τον χρόνο, συσχετίζοντας το ένα με το άλλο, το χθες με το τώρα. Είδα τη δυνατότητα να φέρω κάποιες ευρωπαϊκές αλήθειες στο ύψος των δικών μας, ενεργώντας αντίθετα από εκείνους που, ταξιδεύοντας ενάντια στην τροχιά του ήλιου, θέλησαν να μεταφέρουν δικές μας αλήθειες εκεί όπου [...] δεν υπήρχε η ικανότητα να τις καταλάβουν, ούτε μέτρο για να τις δουν στις σωστές τους διαστάσεις (Carpentier 1987: 73)*¹³.

Στην Αϊτή συνειδητοποιεί και τη ‘γραφειοκρατική’ σκοπιά με την οποία οι υπερρεαλιστές αντιμετωπίζουν την πραγματικότητα, στην προσπάθειά τους να αποτυπώσουν το θαυμαστό:

*Αφού αισθάνθηκα την καθόλου ψεύτικη μαγεία της αιτινής γης [...], οδηγήθηκα στο να παραλληλίσω τη θαυμαστή πραγματικότητα που μόλις είχα ζήσει, με την αγωνιώδη πρόθεση ανάδειξης του θαυμαστού που χαρακτήριζε κάποιες ευρωπαϊκές λογοτεχνίες τα τελευταία τριάντα χρόνια. Το θαυμαστό, που αναζητούνταν στα παλιά κλισέ [...] το θαυμαστό, που υπαινίσσονταν ελλιπώς οι ενασχολήσεις και οι παραμορφώσεις των χαρακτήρων στα πανηγύρια [...] το θαυμαστό, που αποκτιόνταν με κόλπα ταχυδακτυλουργικά [...] στις εκθέσεις των υπερρεαλιστών. Ακόμη και το λογοτεχνικό θαυμαστό: φαντάσματα [...], λυκανθρώπους, χέρια καρφωμένα στην πόρτα ενός κάστρου. Όμως, πεισμένοι να ξεσηκώσουν το θαυμαστό πάση θυσία, οι δραματουργοί γίνονται γραφειοκράτες (Carpentier 1987: 74).*¹⁴

¹³ *Vi la posibilidad de establecer ciertos sincronismos posibles, americanos, recurrentes, por encima del tiempo, relacionando esto con aquello, el ayer con el presente. Vi la posibilidad de traer ciertas verdades europeas a las latitudes que son nuestras actuando a contrapelo de quienes, viajando contra la trayectoria del sol, quisieron llevar verdades nuestras a donde [...] no había capacidad de entendimiento ni de medida para verlas en su justa dimensión.*

¹⁴ *Después de sentir el nada mentido sortilegio de las tierras de Haití [...] me vi llevado a acercar la maravillosa realidad recién vivida a la agotante pretensión de suscitar lo maravilloso que caracterizó ciertas literaturas europeas de estos últimos treinta años. Lo maravilloso, buscado a través de los viejos clisés [...] lo maravilloso, pobremente sugerido por los oficios y deformidades de los personajes de feria [...] lo maravilloso, obtenido con trucos de prestidigitación [...] de las exposiciones surrealistas. O, todavía, lo maravilloso literario: fantasmas [...] licantropías, manos clavadas sobre la puerta de un castillo. Pero, a fuerza de querer suscitar lo maravilloso a todo trance, los tramaturgos se hacen burócratas.*

Έλλειψη φαντασίας, υποστηρίζει ο Carpentier, κωδικοποίηση του φανταστικού για να οδηγηθεί σε συγκεκριμένα αισθητικά αποτελέσματα, σε έναν κόσμο όπως είναι ο δυτικός, όπου το εγγενές θαυμαστό έχει πλέον πεθάνει. Στην Λατινική Αμερική όμως, δεν υπάρχει καμία ανάγκη για τέτοιου είδους κωδικοποιήσεις και εφευρέσεις: γιατί η Λατινική Αμερική είναι ο τόπος όπου το θαυμαστό υπάρχει από τα βάθη του χρόνου, δίχως να έχει χάσει ούτε στο ελάχιστο τη λάμψη και την ορμή του. Και κυρίως, είναι ο τόπος όπου το θαυμαστό πηγάζει από την πραγματική πίστη στην ύπαρξή του, από την ίδια την πραγματικότητα. Αυτή η πίστη στη θαυμαστή πραγματικότητα, είναι που κάνει δυνατή την αίσθησή της: *«Το θαυμαστό ξεκινά να υπάρχει αναμφίβολα όταν αναδύεται από μια απρόσμενη μετατροπή της πραγματικότητας (το θαύμα), μια προνομιά αποκάλυψη της πραγματικότητας, μια επιφοίτηση ασυνήθιστη ή μοναδικά ευνοϊκή για τα αγνοημένα πλούτη της πραγματικότητας, μια διεύρυνση της κλίμακας και των κατηγοριών της πραγματικότητας [...], η αίσθηση του θαυμαστού προϋποθέτει μια πίστη»* (Carpentier 1987: 75)¹⁵.

Θαυμαστό, λοιπόν, ό,τι κρύβεται στις παραδόσεις, θαυμαστό ό,τι πηγάζει από τις τόσες διαφορετικές μίξεις φυλών στις ψυχές των λατινοαμερικάνων, θαυμαστό ό,τι φιλοξενεί η ιστορία, θαυμαστό ό,τι βασίζεται στον μύθο που εξακολουθεί ζωντανός, θαυμαστό ό,τι καταλήγει να διαμορφώσει μια ιδιαίτερη και μοναδική πραγματικότητα, μια θαυμαστή πραγματικότητα: *«Είναι που, με τα παρθένα εδάφη, το σχήμα, την οντολογία, την φαουστική παρουσία του ινδιάνου και του νέγρου, την αποκάλυψη που αποτέλεσε η πρόσφατη ανακάλυψή της, τις γόνιμες προσμίξεις ανθρώπων που προκάλεσε, η Αμερική βρίσκεται μακριά από το να έχει εξαντλήσει τον πλούτο των μύθων της»* (Carpentier 1987: 76-77)¹⁶. Μια θαυμαστή πραγματικότητα που ανάλογή της δεν υπάρχει αλλού, γιατί είναι καθαρά λατινοαμερικάνικη, κληρονομιά ολόκληρης της ηπείρου και των ανθρώπων της. Όπως αποκαλύπτει ο ίδιος ο Carpentier στο τέλος του ταξιδιού του: *Σε κάθε βήμα ανακάλυπτα τη θαυμαστή πραγματικότητα. Όμως σκεφτόμουν,*

επιπλέον, πως αυτή η παρουσία και η ισχύς της θαυμαστής πραγματικότητας δεν ήταν μοναδικό προνόμιο της Αϊτής αλλά κληρονομιά ολόκληρης της Αμερικής, όπου ακόμα δεν έχει σταματήσει να συμβαίνει, για παράδειγμα, μια νέα καταμέτρηση κοσμογονιών.

¹⁵ *Lo maravilloso comienza a serlo de manera inequívoca cuando surge de una inesperada alteración de la realidad (el milagro), de una revelación privilegiada de la realidad, de una iluminación inhabitual o singularmente favorecedora e las inadvertidas riquezas de la realidad, de una ampliación de las escalas y categorías de la realidad [...], la sensación de lo maravillosos presupone una fe.*

¹⁶ *Y es que, por la virginidad del paisaje, por la formación, por la ontología, por la presencia faústica del indio y del negro, por la revelación que constituyó su reciente descubrimiento, por los fecundos mestizajes que propició, América está lejos de haber agotado sus mitologías.*

Η θαυμαστή πραγματικότητα βρίσκεται σε κάθε βήμα στις ζωές των ανθρώπων που χάραξαν ημερομηνίες στην ιστορία της ηπείρου (Carpentier 1987: 76)¹⁷.

Μια θαυμαστή πραγματικότητα βαθιά ριζωμένη στο παρελθόν, αληθινή μέσα στην ιστορία της, θαυμαστή περισσότερο από τα κατασκευάσματα της φαντασίας, πραγματική όσο τίποτε άλλο από το χθες έως το σήμερα : *Γιατί, τι είναι η ιστορία της Αμερικής ολόκληρης αν όχι ένα χρονικό της θαυμαστής πραγματικότητας; (Carpentier 1987: 77)¹⁸.*

¹⁷ *A cada paso hallaba lo real maravilloso. Pero pensaba, además, que esa presencia y vigencia de lo real maravilloso no era privilegio único de Haití, sino patrimonio de la América enter, donde todavía no se ha terminado de establecer, por ejemplo, un recuento de cosmogonias. Lo real maravilloso se encuentra en cada paso en las vidas de hombres que inscribieron fechas en la historia del continente.*

¹⁸ *Pero ¿qué es la historia de América toda sino una crónica de lo real maravilloso?*

3^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Μεταφράζοντας τα διηγήματα του Alejo Carpentier

Το επαναλαμβανόμενο πηγαινέλα από την ανάγνωση ενός κειμένου στην ερμηνεία και την αναδημιουργία του σε μία νέα γλώσσα, και η δημιουργική διαδρομή που το πέρασμα μεταξύ τους προϋποθέτει και προκαλεί μέχρις ότου το μετάφρασμα να πάρει την τελική του μορφή, βρήκε εφαρμογή κατά τη διαδικασία μετάφρασης των διηγημάτων του Alejo Carpentier από την ισπανική γλώσσα στην ελληνική. Η μετάφραση του κόσμου της Λατινοαμερικάνικης Θαυμαστής Πραγματικότητας έτσι όπως δίνεται μέσα στα διηγήματα αυτά, δεν είναι διόλου εύκολη υπόθεση. Οι ιστορίες του Carpentier βρίθουν από αμφισημίες, ιδιωτισμούς, τοπωνύμια, εκφράσεις, σχήματα λόγου, συντακτικές ιδιαιτερότητες, αναφορές σε πολιτιστικά στοιχεία και αφθονία λέξεων που δεν αντιστοιχούν σε έννοιες οικείες σε γλώσσα πέραν της ισπανικής, ειδικά όσες αναφέρονται σε χαρακτηριστικά των κοινωνιών και των ανθρώπων της Λατινικής Αμερικής τέτοια που δεν απαντώνται σε άλλες περιοχές της υφηλίου. Όλα αυτά τα γνωρίσματα της γραφής του Carpentier σε συνδυασμό με το γεγονός πως η χρήση της γλώσσας τόσο σε φθόγγο-φωνητικό επίπεδο, όσο και σε λεξικο-σημασιολογικό και μορφο-συντακτικό τείνουν προς το μπαρόκ, που προσδιορίζει κατά κύριο λόγο το ύφος των κειμένων του, περιπλέκουν τον τρόπο έκφρασης του συγγραφέα με αποτέλεσμα η μετάφραση των λεγόμενων του να είναι εξαιρετικά απαιτητική.

3.1. Χαρακτηριστικά ύφους στα διηγήματα του Alejo Carpentier

Ο Carpentier είναι ίσως ο μοναδικός λατινοαμερικάνος συγγραφέας του εικοστού αιώνα που έχει χρησιμοποιήσει τόσο συστηματικά στη γραφή του το λογοτεχνικό ύφος του μπαρόκ. Η υπερβολή και η πολυπλοκότητα στην έκφραση, η χρήση έντονων εικόνων που αποσκοπούν στην κινητοποίηση των συναισθημάτων του αναγνώστη, οι γεμάτες ζωντάνια περιγραφές με την πρόσμιξη εξεζητημένου και αυτόχθονος λεξιλογίου, καθώς και η τάση χρήσης ενός λόγου πυκνού και υπερφορτωμένου, που χαρακτηρίζουν το συγκεκριμένο στυλ, αποτυπώνονται στον τρόπο με τον οποίο εκφράζει το θαυμαστό της λατινοαμερικάνικης γης, που ο ίδιος διακρίνει στο απaráμιλλο μεγαλείο της και την ιδιαιτερότητα της φύσης της.

Κατά τον Carpentier, δεν θα μπορούσε αυτή η θαυμαστή πραγματικότητα να εκφραστεί αλλιώς, διότι «*Η Αμερική, ήπειρος συμβιώσεων, μεταλλάξεων, εντάσεων, φυλετικών μίξεων, πάντα υπήρξε μπαρόκ*»¹⁹ (Carpentier 1987: 110), αφού «*κάθε είδος συμβίωσης, κάθε φυλετική μίξη παράγει το μπαρόκ*» (Carpentier 1987: 112)²⁰. Ο κόσμος μας, υποστηρίζει ο Carpentier αναφερόμενος στην Αμερικάνικη Ήπειρο, «*είναι ένας κόσμος μπαρόκ που αποτυπώνεται στην αρχιτεκτονική [...], την πολυπλοκότητα και το πολυσύνθετο της φύσης και της βλάστησής, την πολυχρωμία όσων μας περιβάλλουν, τη γήινη ορμή τα φαινομένων στα οποία είμαστε ακόμη υποκείμενοι*» (Carpentier 1987: 116)²¹. Τούτο συνεπάγεται πως, για να αποτυπωθεί ένας τέτοιος κόσμος τόσο ιδιαίτερος, είναι απαραίτητη και μια συγκεκριμένη γλώσσα που να καταφέρνει να αποδώσει πιστά αυτήν τη δαιδαλώδη πραγματικότητα· και αυτή δεν είναι άλλη από τη γλώσσα του μπαρόκ, γλώσσα εξ ορισμού πομπώδης και ηχηρή αλλά συνάμα περίτεχνη και επιβλητική, όπως είναι και η γλώσσα στα διηγήματα του Carpentier.

3.2.Τεχνικές αφήγησης του Alejo Carpentier

Μία από τις τεχνικές που χρησιμοποιεί κατά κόρον ο Carpentier είναι η εναλλαγή ρηματικών προσώπων στις αφηγήσεις του, με περιορισμένη τη χρήση του διαλόγου στην πλειοψηφία των κειμένων του. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τα διηγήματά του να αποτελούνται από λεπτομερείς περιγραφές εικόνων όπου ο προσωπικός, εξομολογητικός τόνος του αφηγητή εναλλάσσεται με τον πιο αντικειμενικό και αποστασιοποιημένο ανά τόπους. Οι εναλλαγές αυτές προσφέρουν αμεσότητα και ζωντάνια στο αφήγημα· κάποιες φορές διακόπτονται από ρητορικές ερωτήσεις και σπανιότερα από ερωταποκρίσεις, γεγονός που ωστόσο προσδίδει ακόμη περισσότερη ζωντάνια στον ήδη ζωντανό και ταχύτατα ρέοντα λόγο.

Καθότι τα διηγήματα είναι στο μεγαλύτερο μέρος τους αφηγηματικά, αποτελούνται κυρίως από περιγραφές σκηνών που ακολουθούν την οριστική έγκλιση, δίνοντας έτσι στις ιστορίες μίαν αίσθηση πραγματικού. Η ενεργητική με την παθητική σύνταξη περιπλέκονται περίτεχνα, ενώ είναι έντονη η παρουσία μετοχών και μετοχικών φράσεων, αντιπροσωπευτική της γραφής του Carpentier, που υπερφορτώνει τα κείμενα διαρκώς με ηχηρές περιγραφές και απεικονίσεις. Παράλληλα, σε επίπεδο σύνδεσης των προτάσεων, παρότι η παρατακτική

¹⁹ *América, continente de simbiosis, de mutaciones, de vibraciones, de mestizajes, fue barroca desde siempre [...] todo lo que se refiere a cosmogonía americana [...] está dentro de lo barroco.*

²⁰ *Toda simbiosis, todo mestizaje engendra un barroquismo.*

²¹ *Nuestro mundo es un mundo barroco [...] por el enrevesamiento y la complejidad de su naturaleza y su vegetación, por la policromía de cuanto nos circunda, por la pulsión telúrica de los fenómenos a que estamos todavía sometidos.*

σύνδεση είναι αυτή που επικρατεί, συναντάται συχνότατα και το ασύνδετο σχήμα, που δημιουργεί μιαν ένταση στη γραφή και μια συνεχή ακολουθία εικόνων που ξετυλίγονται με γοργούς ρυθμούς και με μοναδική επιδεξιότητα, και έτσι κρατούν αμείωτο διαρκώς το ενδιαφέρον του αναγνώστη.

Το αποτέλεσμα αυτό επιτυγχάνεται και με ένα άλλο στοιχείο των διηγημάτων που είναι και η εναλλαγή ανάμεσα στον μακροπερίοδο και τον μικροπερίοδο λόγο, με τον μακροπερίοδο λόγο ωστόσο, να επικρατεί. Αυτό είναι χαρακτηριστικό της μαεστρίας που επιδεικνύει ο συγγραφέας στον χειρισμό της γλώσσας και προσδίδει στο κείμενο έναν δυναμικό παλμό με μεγάλη ένταση και έμφαση στον λόγο. Επιπλέον, στα διηγήματα του Carpentier παρατηρείται μια υφή ποιητικότητας, κατά κύριο λόγο στις περιγραφές, που προάγεται κυρίως με τη χρήση μεταφορών, συμβόλων, αλληγοριών, μετωνυμιών και συνεκδοχών, γεγονός που τους προσδίδει ζωντάνια και παραστατικότητα.

Αναφορικά με τα σημεία στίξης, τα κείμενα παρουσιάζουν μεγάλη ποικιλία. Επιπλέον, η χρήση τους μέσα στο κείμενο είναι ιδιαίτερα συχνή και πυκνή, κάτι που απέχει από τη συνήθη λειτουργία τους γενικότερα στην ισπανική γλώσσα, όπου τα σημεία στίξης δεν απαντώνται τόσο συχνά. Αυτό αποτελεί άλλο ένα χαρακτηριστικό της γραφής του Carpentier όπου τα σημεία στίξης προσδιορίζουν το ρυθμό των αφηγημάτων, τον οποίο κάνουν ταχύτατο και πολλαπλά εναλλασσόμενο.

Ένα γνώρισμα επίσης που δίνει μια ξεχωριστή χροιά στα συγκεκριμένα διηγήματα, πέραν των ιδιαίτερων και πολύ διαφορετικών μεταξύ τους θεμάτων και του τρόπου με το οποίο τα αναπτύσσει ο συγγραφέας, είναι και το πλούσιο λεξιλόγιο τους, καθώς και ο τρόπος με τον οποίο χρησιμοποιούνται οι λέξεις σε όλη την έκτασή των αφηγημάτων. Υπάρχουν λέξεις που δηλώνουν εξειδικευμένες γνώσεις, βιβλικές αναφορές, λέξεις που παραπέμπουν σε λατινοαμερικάνικα χαρακτηριστικά, πραγματολογικά και ιστορικά στοιχεία, αλλά και όροι που αντιστοιχούν σε συγκεκριμένους τομείς ποικίλων τεχνών ή αναφέρονται σε ιδιότητες και πολιτιστικά γνωρίσματα άλλων εποχών και διαφόρων κοινωνιών, απόδειξη όχι μόνο των ευρέων γνώσεων του συγγραφέα αλλά και της επιδεξιότητας που κατέχει στον γραπτό λόγο, όπου καταφέρνει να συγκεράσει αρμονικά όλα αυτά τα ετερόκλητα στοιχεία και να οδηγήσει σε ένα αρτιότατο αποτέλεσμα. Παράλληλα, η διάταξη των λέξεων και τα σχήματα λόγου που βρίσκονται σε αφθονία, δημιουργούν μεγάλη ποικιλομορφία δίνοντας παραστατικότητα και ζωντάνια στο κείμενο. Υπερέχουν σε μεγάλο βαθμό οι μεταφορές, που ενίοτε φτάνουν στην υπερβολή, ενώ συναντάται συχνά και η αναδίπλωση, η παρήχηση, η παρομοίωση, ακόμη και η τεχνική της προσωποποίησης. Επικρατεί ωστόσο η παρουσία του

υπερβατού και του πρωθύστερου, που αποτελούν βασικές ιδιότητες του μπαρόκ και κατά συνέπεια, και του ύφους γραφής του Carpentier.

Εν κατακλείδι, θα λέγαμε πως το ύφος των διηγημάτων είναι πολύ προσεγμένο, φροντισμένο και πυκνό, και πως η ποικιλία, η ακρίβεια και η σαφήνεια στις συντακτικές και λεξιλογικές επιλογές του συγγραφέα υπηρετούν στο έπακρο κάθε φορά την επικοινωνιακή περίσταση των αριστοτεχνικά δομημένων κειμένων. Εναλλαγές αφηγηματικών προσώπων και εγκλίσεων, ποικιλότητα σύνδεση των προτάσεων, ευρεία χρήση των διάφορων σημείων στίξεως με αποτέλεσμα την εναλλαγή του ρυθμού και της έντασης του αφηγήματος, ποιητικότητα αλλά και αναφορικότητα, παιχνίδι ανάμεσα στον μακροπερίοδο και τον μικροπερίοδο λόγο, πλούτος λεξιλογίου, σχημάτων, εικόνων και φυσικότητα στις διασυνδέσεις τους· αυτή η μεγάλη ποικιλία που απαντάται τόσο σε συντακτικό επίπεδο, όσο και σε επίπεδο γλωσσικών επιλογών, αποτελεί χαρακτηριστικό γενικότερα του ύφους του Alejo Carpentier. Δικαιολογημένα επομένως, αυτός ο τόσο περίτεχνος τρόπος γραφής, που μαρτυρά και τις μπαρόκ και υπερρεαλιστικές επιδράσεις στο έργο του συγγραφέα, καθώς και η μοναδική δεξιοτεχνία με την οποία χειρίζεται όλα αυτά τα στοιχεία για να παράγει λόγο, και επιπλέον η σύνδεση αυτών με τη θαυμαστή λατινοαμερικάνικη πραγματικότητα, γεννά εξάισια αναγνώσματα. Γι' αυτό και ο εν λόγω συγγραφέας κατέχει μια εξέχουσα θέση στην παγκόσμια λογοτεχνία και θεωρείται ένας από τους πιο σημαντικούς που έχουν υπάρξει ποτέ στα λατινοαμερικάνικα γράμματα.

3.3. Μεταφραστικές ιδιαιτερότητες και προκλήσεις κατά την αναδημιουργία των διηγημάτων του Alejo Carpentier

Στη διάρκεια της μετάφρασης των διηγημάτων του Alejo Carpentier από την ισπανική στην ελληνική, μια βασική δυσκολία που προέκυψε είχε σχέση με τα ποικίλα γραμματικά φαινόμενα και τις γραμματικές διαφορές ανάμεσα στις δύο γλώσσες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η λειτουργία των ουσιαστικών. Στα ισπανικά τα ουσιαστικά δέχονται μόνο το αρσενικό και το θηλυκό γένος, αντίθετα με τα ελληνικά όπου χρησιμοποιείται και το ουδέτερο. Το γεγονός αυτό συχνά περιπλέκει τη μετάφραση διότι πέρα από το ότι τα ουσιαστικά πρέπει να συμφωνούν σε γένος και αριθμό με τα μέρη του λόγου με τα οποία συνδυάζονται, με τα άρθρα και τα επίθετα για παράδειγμα, επιπλέον στην ελληνική κλίνονται ανάλογα με το γένος και τον αριθμό ακολουθώντας τέσσερις διαφορετικές πτώσεις. Αυτό όμως δεν ισχύει στα ισπανικά όπου η διαδικασία αυτή είναι πολύ απλούστερη

και πραγματοποιείται μόνο με τη χρήση προθέσεων πριν από το ουσιαστικό, κάτι που κάνει την κλίση τους μη απαραίτητη.

Ένα σημείο όπου έγινε εμφανής αυτή η δυσκολία είχε να κάνει με το συχνά επαναλαμβανόμενο όνομα του ενός από τους πρωταγωνιστές στο διήγημα *Οι δραπέτες*, ενός σκύλου που επιπλέον ονομάζεται Σκύλος (Perro). Στα ισπανικά η χρήση της λέξης αυτής, γένους αρσενικού όπως και το γένος του πρωταγωνιστή, σε όλη την έκταση του κειμένου δεν αποτέλεσε δυσκολία, διότι σε καμία περίπτωση δεν χρειάζεται να κλιθεί, αφού η χρήση των προθέσεων προσδιορίζει κάθε φορά την πτώση. Έτσι, μέσα στο συγκεκριμένο κείμενο, κάθε φορά διατηρείται αμετάβλητη η λέξη *Perro*, τόσο όπου χρησιμοποιείται ως ουσιαστικό όσο και όπου χρησιμοποιείται ως το όνομα του πρωταγωνιστή.

Στα ελληνικά όμως η κλίση της λέξης σκύλος αλλάζει τη μορφή της μέσα στο κείμενο καθώς και το όνομα του πρωταγωνιστή. Αυτό σε συνδυασμό με το ότι στην ισπανική τα κύρια ονόματα, εκτός κάποιων λίγων εξαιρέσεων, δεν παίρνουν στην πλειοψηφία τους άρθρο, εν αντιθέσει με τα ελληνικά, προβλημάτισε ως προς το ύφος του κειμένου σχετικά με την φθόγγο-φωνητική αλλά και την λεξικο-σημασιολογική και μορφο-συντακτική χρήση της λέξης, όσες φορές αναφερόταν ως το όνομα του πρωταγωνιστή. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, αντικαθιστώντας, τη λέξη σκύλος με τη λέξη σκυλί γυρνώντας σε κάθε σημείο του κειμένου όπου εμφανίζεται και συγκρίνοντας τις δύο εκδοχές, τελικά αποφασίστηκε η χρήση του ουδέτερου, που παρουσιάζει περισσότερη ομοιομορφία στις κλίσεις και έτσι μπόρεσε να προσαρμοστεί καλύτερα στα χαρακτηριστικά του κειμένου-πηγή και να δώσει μια πιστότερη απόδοσή του.

Παρόμοιο δίλημμα προέκυψε και με τη σύνταξη των επιθέτων. Στην ισπανική γλώσσα κατά κανόνα τα επίθετα έπονται των ουσιαστικών, εν αντιθέσει με την ελληνική στην οποία προηγούνται. Η σύνταξη αυτή όμως, δίνει μια συγκεκριμένη ροή στη γλώσσα και διαμορφώνει την ακουστική ενός πεζού κειμένου, κατά τον τρόπο με τον οποίο αντίστοιχα η ομοιοκαταληξία ή η απουσία της στην ποίηση, δημιουργεί μια συγκεκριμένη αίσθηση μελωδικότητας στο κείμενο. Επομένως, αυτό το στοιχείο θα πρέπει τελικά να ληφθεί υπ' όψιν στη μετάφραση. Εφόσον λοιπόν στα ελληνικά είναι συντακτικά ορθά και ηχούν καλύτερα τα ουσιαστικά όταν ακολουθούν των επιθέτων, είναι προτιμότερο εκφράσεις όπως *τα ιερά χτένια, το ειδεχθές αμάρτημα, η ψωριάρα γη, τα μαγκρόβια δάση, τα λακαρισμένα πρόσωπα*, να μεταφραστούν έτσι. Παρόλα αυτά υπήρξαν περιπτώσεις στις οποίες ο κανόνας αυτός έσπασε, όσο ήταν δυνατόν στα σημεία όπου αυτό αντίστοιχα συνέβαινε και στο

πρωτότυπο, ακριβώς επειδή η χρήση αυτού του συγκεκριμένου τρόπου γραφής στον Carpentier είναι εσκεμμένη και γίνεται με σκοπό να υπηρετήσει τις υφολογικές επιλογές του.

Όσον αφορά στο λεξιλόγιο, όταν πρόκειται για επιλογή της κατάλληλης κάθε φορά λέξης στην περίπτωση συνώνυμων, αυτή συνήθως εξαρτάται από τα συμφραζόμενα με βάση το σκεπτικό πως θα πρέπει να διατηρηθεί στη μετάφραση, όσο και όπου υπάρχει αυτή η δυνατότητα, το ύφος του κειμένου. Γιατί πραγματικά αποτελεί σημείο μεγάλου προβληματισμού το πώς διαλέγουμε την κατάλληλη λέξη, δεδομένου του ότι πολλές φορές δύο ή περισσότερες λέξεις έχουν παρόμοια σημασία και θα μπορούσαν σε αρκετές περιπτώσεις, αν και όχι σε όλες, να αντικαθιστούν η μία την άλλη. Κατά τη μετάφραση των διηγημάτων του Carpentier μετά από επαναλαμβανόμενη ανάγνωση των κειμένων κατά τις οποίες αντικαθίσταντο οι συνώνυμες λέξεις μεταξύ τους, προτιμήθηκαν οι λιγότερο λυρικές ανάμεσά τους, μιας και η γλώσσα του πρωτότυπου κειμένου τείνει περισσότερο προς την εκφραστική ένταση και την υπερβολή του μπαρόκ.

Ιδιαίτερη προσοχή χρειάστηκε να δοθεί επίσης και στα σημεία στίξης. Στην ισπανική γλώσσα χρησιμοποιούνται λιγότερο συχνά απ' ό τι στην ελληνική και όχι πάντα στις ίδιες περιπτώσεις. Στα διηγήματα του Carpentier όμως η εφαρμογή τους είναι συνεχής και δημιουργεί ένα συγκεκριμένο ρυθμό στην αφήγηση, η οποία σταματά και ξαναρχίζει διαρκώς, φτιάχνοντας προτάσεις που διαδέχονται με ταχύτητα η μία την άλλη, γεμίζοντας το κείμενο με αλληπάλληλες ιδέες που περιπλέκονται και μεταλλάσσονται. Για το λόγο αυτό, στις περισσότερες περιπτώσεις όπου η ελληνική μετάφραση δεν έχανε τη σύνταξή της, τα σημεία στίξης διατηρήθηκαν κατά αντιστοιχία με το πρωτότυπο, στην προσπάθεια να αποδοθεί όσο το δυνατόν πιο πιστά η τεχνική του συγγραφέα.

Μεγάλη πρόκληση αποτέλεσε επίσης και η διαχείριση των ποικίλων ιστορικών και πολιτιστικών στοιχείων. Υπήρξαν σημεία στα οποία αναφέρονται όροι των οποίων αντίστοιχοι δεν υπάρχουν στα ελληνικά. Υπάρχουν λέξεις που παραπέμπουν σε ανθρώπους, όπως ο Σιμαρόν (*cimarrón*), ο σκλάβος αφρικανικής καταγωγής που δραπετεύει από τη ζαχαροφυτεία· ή ο *encomendado*, ο αυτόχθονας που αναγκάζεται να δουλέψει τη γη του πλούσιου και ισχυρού λευκού στην αποικιοκρατική Λατινική Αμερική. Απαντώνται επίσης αναφορές σε λατινοαμερικάνικους θεσμούς, όπως είναι η Πολιτοφυλακή των σκουρόχρωμων (*Milicia de los pardos*), η οποία αποτελούσε μια ειδική στρατιωτική μονάδα που συγκροτούνταν από απελεύθερους μιγάδες, απογόνους μίξης λευκών και νέγρων, καθώς επίσης απελεύθερων Αφρικανών σκλάβων· ή ένας οργανισμός στη Σεβίλλη ονομαζόμενος *Casa de Contratación*, που ασχολούνταν με τις οικονομικές υποθέσεις που αφορούσαν τις λατινοαμερικάνικες αποικίες, και εξέδιδε άδειες στους Ισπανούς που ήθελαν να τις

εποικίσουν· όπως και ο σύλλογος *El Cabildo Arará*, ένα μέρος όπου οι σκλάβοι στην αποικιοκρατική Κούβα συγκεντρώνονταν για να χορέψουν, να διασκεδάσουν και να λατρεύσουν τους θεούς τους.

Και αυτά είναι μόνο ελάχιστα από τα παραδείγματα ανάμεσα σε άφθονους όρους που χρησιμοποιούνται για να περιγράψουν τροπικά πουλιά, ζώα και φυτά, διαφορετικές εθνότητες και προσμίξεις φυλών, που αναμιγνύονται με αρχιτεκτονική και μουσική ορολογία, γαστρονομικές αναφορές, είδη αποικιοκρατικών, λατινοαμερικάνικων και αυτοχθόνων χορών, είδη ενδυμασίας, τοπωνύμια και νομίσματα, όλα αναφερόμενα σε παλιότερες κοινωνίες, στοιχεία με τα οποία βρίθουν οι ιστορίες του Carpentier. Κατά περίπτωση κάθε φορά, λαμβάνοντας υπόψη την ηχητική του πρωτότυπου, το συγκεκριμένο, το νόημα των λεγόμενων του συγγραφέα και την εικόνα που φιλοδοξεί να επικοινωνήσει, και θεωρώντας επίσης σημαντικό να διατηρηθεί το ιδιαίτερο χρώμα που δίνει η παρουσία αυτών των όρων στα κείμενα και η αντιστοιχία τους με τις λατινοαμερικάνικες κοινωνίες και ιδίως την Κουβανική, τελικά στην μετάφραση άλλοτε χρησιμοποιήθηκε επεξήγηση μέσα στο κείμενο και άλλοτε, σπανιότερα, υποσημείωση, ώστε να ελαχιστοποιηθεί το κατά δύναμη η απώλεια που αναπόφευκτα παρατηρείται κάποιες φορές σε τέτοιες περιπτώσεις λόγω μεταφραστικής ασυμβατότητας.

Σε όλες τις παραπάνω περιπτώσεις, το τελικό μετάφρασμα ήταν το αποτέλεσμα ενός διαρκούς περάσματος από την προσεκτική και επανειλημμένη ανάγνωση του κειμένου στην κατανόηση του περιεχομένου και κατόπιν στη δοκιμή διαφορετικών εκδοχών, με ένα συντακτικό και λεξιλογικό παιχνίδι εφαρμογής και προσαρμογής των μεταφρασμένων όρων μέσα στις προτάσεις. Με τη επιλογή της εκδοχής που μοιάζει καταλληλότερη κάθε φορά, την προσθαφαίρεση και αντικατάσταση όρων όπου χρειάζεται και την εκ νέου ανάγνωση, πολλές φορές ακόμη και φωναχτά για να γίνει αντιληπτή και η ηχητική όψη του κειμένου, κατέληξαν εν τέλει τα πρωτότυπα κείμενα να αναδημιουργηθούν από την ισπανική στην ελληνική γλώσσα. Διαδικασία επίπονη και χρονοβόρα, αλλά παράλληλα εφευρετική, εμπνευσμένη και δημιουργική· ακριβώς όπως το μεταφραστικό ταξίδι από τη δημιουργική ανάγνωση στη δημιουργική γραφή είναι και οφείλει να είναι.

B. Δημιουργικό Μέρος

Ο ΔΡΟΜΟΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΑΚΩΒΟΥ

I

Με δυο τύμπανα προχωρούσε ο Χουάν κατά μήκος του ποταμού Σκάλδη -το δικό του, κρεμασμένο σταυρωτά στα αριστερά του· στον ώμο το κερδισμένο στα χαρτιά- όταν του τράβηξε την προσοχή ένα πλοίο που μόλις είχε αράξει στην ακτή και είχε δέσει κάβους στις δέστρες. Καθώς το ψιλόβροχο εκείνου του δειλινού αντηχούσε απαλά στην κεφαλή του τυμπάνου που δεν προστατευόταν καλά από το γείσο του καπέλου, όλα θα πρέπει να του φαινότανε λίγο ομιχλώδη, ομιχλώδη όπως ήταν ήδη από το ρακί και την μύρα του φίλου προμηθευτή, του οποίου το κάρο έβγαζε καπνούς από όλες τις χύτρες, λίγο πιο κάτω, κοντά στην λουθηριανή εκκλησία που είχαν μετατρέψει σε στάβλο για τα άλογα. Ωστόσο, εκείνο το πλοίο έφερνε μια τέτοια θλίψη ανάμεσα στις κουπαστές, που το πούσι των καναλιών έμοιαζε να βγαίνει από μέσα του, σαν μιαν ανάσα κακής τύχης. Τα πανιά του ήταν μπαλωμένα με παλιά караβόπανα στο χρώμα της μούχλας· είχε ξέφτια στα άρμενα, βρύα στα ακροκέραια και από τα δίχως καρενάρισμα πλευρά του κρέμονταν κουρέλια από νεκρά φύκια. Ένα κοχύλι, εδώ, εκεί, ζωγράφιζε ένα αστέρι, ένα γκρι τριαντάφυλλο, ένα γύψινο νόμισμα, σε εκείνη τη βλάστηση από άλλες θάλασσες, που μόλις είχε σαπίσει και είχε γίνει σκούρα και στακτοπράσινη, αφότου γνώρισε την ψύχρα των νερών που λίμαζαν ανάμεσα σε σκοτεινούς τοίχους. Οι ναυτικοί έμοιαζαν λιπόσαρκοι, με βυθισμένα ζυγωματικά, καταβεβλημένοι, ξεδοντιασμένοι, όπως οι άνθρωποι που είχαν υποφέρει από το κακό του σκορβούτου. Μόλις είχαν λύσει τους κάβους μιας φελούκας που τους είχε σύρει ως την αποβάθρα, με κινήσεις που ούτε καν πρόδιδαν την ευχαρίστηση του να δουν τα φώτα από τις ταβέρνες να ανάβουν. Το πλοίο και οι άντρες έμοιαζαν τυλιγμένοι στις ίδιες τύψεις συνειδήσεως λες και είχαν βλασφημήσει το Άγιο Όνομα σε κάποια καταιγίδα και όσοι τώρα τύλιγαν σχοινιά και δίπλωναν ιστία, το έκαναν με την απροθυμία των καταδικασμένων να μην πατήσουν πια πόδι στη γη. Όμως ξαφνικά, άνοιξε μια καταπακτή και ήταν λες και ο ήλιος φώτισε το σούρουπο της Αμβέρσας. Βγαλμένες από το μισοσκόταδο ενός υποφράγματος εμφανίστηκαν πορτοκαλιές νάνοι, όλες γεμάτες με φρούτα, φυτεμένες σε μισοβάρελα που άρχισαν να διαμορφώνουν μια μυρωδάτη λεωφόρο στο κατάστρωμα. Μπρος στην έξοδο εκείνων των δέντρων που ήταν ντυμένα με μεγαλοπρεπείς φλοιούς το δειλινό μεταμορφώθηκε και μία μυρωδιά από χυμούς, πιπέρι, κανέλα, έκανε τον Χουάν να αφήσει έκθαμβος στο έδαφος το τύμπανο που κουβαλούσε κρεμασμένο στον ώμο για να καθίσει διάσκελα πάνω του. Ήταν

αλήθεια, λοιπόν, αυτά που έλεγαν για τον έρωτα του Δούκα και τα δαπανηρά καπρίτσια της κυράς του, που επιζητούσε πάντα τα δώρα που μονάχα ένας Άλμπα, από καθαρή ιδιοτροπία, μπορούσε να κάνει να φέρουν από τα Νησιά των Μπαχαρικών, από τα Βασίλεια των Ινδιών ή από το Σουλτανάτο του Ορμούζ. Εκείνες οι πορτοκαλιές, τόσο μικρές και φορτωμένες, είχαν καλλιεργηθεί, δίχως αμφιβολία, σε κάποιο περιβόλι εκχριστιανισμένων μαυριτανών - που κανένας δεν τους ξεπερνούσε στο να κάνουν θαύματα με τους θάμνους- πριν προκαλέσουν καταιγίδες και εχθρικά πλοία, για να έρθουν να διακοσμήσουν κάποιον διάδρομο με καθρέφτες, στο παλάτι εκείνης που πορφύριζε τη φλαμανδική της επιδερμίδα με τις πιο εκλεκτές σκόνες από κοράλλια της Ανατολής. Και είναι που, όταν κάποιες συγκεκριμένες γυναίκες ξεκινούσαν να ζητούν, εκείνες τις εποχές με τόσους διάπλους και καινοτομίες, δεν τους έφταναν τα καλλυντικά που επί αιώνες θεωρούσαν καλά, αλλά ζητούσαν εφευρέσεις από τη Δανία, βάλσαμα από τη Μοσχοβία και αρωματικά αποστάγματα από νέα λουλούδια. Εάν επρόκειτο για πουλιά, ήθελαν τον ινδικό παπαγάλο που λέει βρομόλογα και όσον αφορά τα σκυλιά, δεν ικανοποιούνταν πλέον με το τρυφερό μικρόσωμο σκυλάκι, αλλά απαιτούσαν σκύλους σαλονιού με κατσαρό τρίχωμα ή ζώα με αρκετό μαλλί για να τα κουρεύουν με τρόπο που να έχουν μια χαίτη βερβερική όπου να μαγκώνουν με αγκράφα χρωματιστούς φιόγκους. Έτσι, όταν το ρακί του προμηθευτή από τη Θαμόρα ανέβαινε στο κεφάλι των στρατιωτών υπήρχε πάντα κάποιος του οποίου λυνόταν η γλώσσα, διαβεβαιώνοντας πως, αν ο Δούκας έμενε τόσον καιρό στην Αμβέρσα, με κάτι χειμερινούς στρατώνες που ήδη μετατρέπονταν σε ανοιξιάτικοι, ήταν επειδή δεν είχε αποφασίσει οριστικά να σταματήσει να ακούει μία φωνή που ηχούσε, πάνω από το μπράτσο του λαγούτου, όπως θα πρέπει να ηχούσαν οι φωνές των σειρήνων, για τις οποίες έκαναν λόγο οι αρχαίοι. «Σειρήνες;» είχε φωνάξει πριν λίγο η νεαρή υπηρέτρια, μεγάλη πότρια ρακί, που ερχόταν χορεύοντας κλακέτες από τη Νάπολη ακολουθώντας το στράτευμα. «Σειρήνες; Πείτε καλύτερα πως πιότερο σέρνουν δύο ρώγες παρά δύο πιρόγες!» Ο Χουάν δεν είχε ακούσει τα υπόλοιπα, μέσα στην αναστάτωση που προκαλούσαν οι στρατιώτες που απομακρύνονταν από το κάρο του προμηθευτή δίχως να πληρώσουν ό,τι έφαγαν και ό,τι ήπιαν, από φόβο μήπως κάποιος υπηρέτης του Δούκα περνούσε από εκεί και κατήγγελλε τα συμβάντα. Μα τώρα, μπροστά σε εκείνες τις πορτοκαλιές που είχαν μεταφερθεί στη στεριά, υπό τη συνοδεία ενός νεοφερμένου υπαξιωματικού, θυμόταν πάλι τα λόγια της νεαρής υπηρέτριας, υπογραμμισμένα με μια έντονη χάραξη αποδεικτικών στοιχείων. Ήδη έρχονταν να φορτώσουν τα μικροσκοπικά δέντρα νάνους κάτι κάρα με σκίαστρο που άνηκαν στη διαχείριση υλικού. Με βαθουλό το στομάχι από την ξαφνική επιθυμία να φάει έναν πατσά ή να ροκανίσει ένα νύχι αγελάδας, ο Χουάν κρέμασε ξανά στον ώμο το τύμπανο που είχε

κερδίσει στα χαρτιά. Εκείνη τη στιγμή παρατήρησε πως από τη γέφυρα ενός караβόσκουινου κατέβαινε στη γη ένας τεράστιος ποντικός με άτριχη ουρά σαν να ήταν τσουρουφλισμένη και καλυμμένη με φλύκταινες. Ο στρατιώτης άρπαξε μια πέτρα με το χέρι που είχε ελεύθερο, κουνώντας την για να βρει τον στόχο. Ο ποντικός είχε σταματήσει μόλις έφτασε στην αποβάθρα, σαν ξένος που όταν αποβιβάζεται σε μιαν άγνωστη πόλη αναρωτιέται πού βρίσκονται τα σπίτια. Μόλις ένιωσε την αναπήδηση ενός βότσαλου που τώρα περνούσε πάνω από την ράχη του για να πέσει στο νερό του καναλιού, ο ποντικός άρχισε να τρέχει προς το σπίτι των ιεροκηρύκων που είχαν καεί στην πυρά, όπου υπήρχε η αποθήκη με το σανό για τα ζώα. Δίχως να το σκεφτεί άλλο, ο Χουάν επέστρεψε προς το κάρο του προμηθευτή από τη Θαμόρα. Εκεί, για να αναστατώσουν τη νεαρή υπηρέτρια, οι στρατιώτες του λόχου τραγουδούσαν εν χορώ κάτι σκοπούς που έφτιαχναν στο χωριό τους για ραμμένες παρθένες, γυναίκες που κερατώνουν και κάποιες μαστροπούς. Αλλά εντωμεταξύ πέρασαν τα κάρα φορτωμένα με τις πορτοκαλιές νάνους κι έγινε ξαφνική σιωπή, που έσπασε μονάχα από τη στριγκλιά της νεαρής και το χλιμίντρισμα ενός επιβήτορα που ήχησε στο πλοίο των Λουθηριανών σαν το γέλιο του ίδιου του Βελζεβούλ.

II

Πίστευαν, στην αρχή, πως το κακό ήταν αφοροδίσιο νόσημα, γεγονός που δεν ήταν παράξενο εφόσον επρόκειτο για ανθρώπους που έρχονταν από την Ιταλία. Αλλά όταν παρουσιάστηκε πυρετός που δεν ήταν τριταίος και πέντε στρατιώτες από τον λόχο πέθαιναν φτύνοντας αίμα, ο Χουάν άρχισε να φοβάται. Όλη την ώρα ψηλαφούσε τους λεμφαδένες όπου συνήθως το πρήξιμο προδιαθέτει τη σύφιλη, περιμένοντας να τους βρει σαν ροζάριο από καρύδια. Και παρόλο που ο χειρουργός δίσταζε να προφέρει το όνομα μιας αρρώστιας που δεν συναντιόταν στη Φλάνδρα εδώ και πολύ καιρό εξαιτίας της υγρασίας του αέρα, οι περιπλανήσεις του στο βασίλειο της Νάπολης τον έκαναν να μαντεύει πως εκείνο ήταν πανούκλα, και μάλιστα από τις χειρότερες. Γρήγορα ανακάλυψε πως όλοι οι ναυτικοί από το πλοίο με τις πορτοκαλιές νάνους κείτονταν στο κλινάρι τους, βλαστημώντας την ώρα που είχαν αναπνεύσει τον αέρα της Λας Πάλμας όπου το κακό, φερμένο από αιχμαλώτους που εξαγοράστηκαν στο Αλγέρι, σώριαζε τους ανθρώπους στους δρόμους, λες και ήταν κεραυνοβολημένοι. Και σαν να μην έφτανε ο τρόμος για τη μάστιγα, το μέρος της πόλης όπου διέμενε ο λόχος είχε γεμίσει με ποντικούς. Ο Χουάν θυμόταν, πώς εκείνο το ζώο σαν κακός οiwνός, εκείνος ο βρωμερός ποντικός με την καψαλισμένη ουρά, ο οποίος του είχε ξεφύγει από τον λιθοβολισμό για μια σπιθαμή και θα πρέπει να ήταν κάτι σαν ο αρχηγός, ο μέγας ποιμένας, της ορδής που έτρεχε στις αυλές, χωνότανε κρυφά στις αποθήκες και

ξεπάστρευε όλα τα τυριά σε εκείνη την ακτή. Ο αμφιτρώνας του στρατιώτη, ψαράς με εμφάνιση λουθηριανού, βρισκόταν σε απόγνωση κάθε πρωί, όταν έβρισκε τις ρέγκες του μισοφαγωμένες, κάποιο σελάχι δίχως ουρά και τη μύραινα ξεκοκαλισμένη, όταν κάποιο ρυπαρό ζωάκι δεν βρισκόταν πνιγμένο, με την κοιλιά ανάσκελα, στο ιχθυοτροφείο με τα χέλια. Θα πρέπει να ήταν κάβουρας ή αχιβάδα για να αντισταθεί στην ασιατική πείνα εκείνων των πληγιασμένων και γεμάτων πύων ποντικών, που είχαν έρθει ένας Θεός ξέρει από ποιά Νησί των Μπαχαρικών, που ροκάνιζαν μέχρι και τα λουριά από τους θώρακες πανοπλίας και το δέρμα από τις σέλες, και μέχρι που βεβήλωναν την όστια που δεν είχε αγιαστεί από τον εφημέριο του λόχου. Όταν ένας κρύος αέρας που κατέβαινε από τα πλημμυρισμένα βοσκοτόπια έκανε να τρέμει ο στρατιώτης στο δώμα κάτω από τον σχιστόλιθο που είχε για κατοικία, εκείνος ριχνόταν στο στρώμα του, κλαψουρίζοντας πως ήδη έκαιγε το στήθος του και τον πονούσαν οι βουβώνες και πως ο θάνατος θα ήταν καλή τιμωρία επειδή είχε αφήσει τη διδασκαλία των ύμνων που απευθύνονταν στην εξύμνηση του Κυρίου Ημών, για να γίνει τυμπανιστής του στρατεύματος, και αυτό δεν ήταν η τέχνη της σύνθεσης μοτέτων, ούτε η επιστήμη των τεσσάρων μεσαιωνικών τεχνών, αλλά η μουσική από τις ζαμπόμπα, τις παντόργκας και τους πολυκάλαμους αυλούς, έτσι όπως τα έπαιζαν, σε οποιαδήποτε γιορτή του Corpus Cristi οι νέοι του χωριού του. Όμως με ένα μάλωμα και κάνα δύο αγελαδινές προβιές μπορούσε κανείς να διατρέξει τον κόσμο, από το Βασίλειο της Νάπολης μέχρι αυτό της Φλάνδρας, κρατώντας τον ρυθμό της πορείας μαζί με την τρομπέτα και το μικρό φλάουτο από πυξάρι. Και καθώς ο Χουάν δεν αισθανόταν πως έχει την ψυχή κληρικού ούτε πρωτοψάλτη χορωδίας καθεδρικού ναού, είχε ανταλλάξει την πιθανή τιμή του να φτάσει να εισχωρήσει κάποια μέρα στην τάξη του μαέστρου Θιρουέλο στην Αλκαλά, επειδή ακολούθησε τον πρώτο λοχαγό της επιστράτευσης που του έβαλε τρία αργυρά νομίσματα των οχτώ ρεάλ στο χέρι, και του υποσχέθηκε μεγάλες χαρές από γυναίκες, κρασιά και τράπουλες, στο στρατιωτικό επάγγελμα. Τώρα που είχε δει τον κόσμο, καταλάβαινε τη ματαιότητα των επιθυμιών που τόσα δάκρυα θα είχαν κοστίσει στην αγία μητέρα του. Σε τίποτα δεν του είχε χρησιμεύσει να ξεσηκώνει για την επίθεση μέσα στην κάψα των τριών μαχών, προκαλώντας τη βροντή των μεγάλων κανονιών, αν ο θάνατος βρισκόταν εκεί, σε εκείνο το δώμα του οποίου τα μεγάλα γυάλινα παράθυρα με τα πράσινα τζάμια χρωματίζονταν τόσο θλιβερά από την αίγλη των δαδών της περιπόλου, υπό τον ήχο εκείνου του ασαφούς τυμπάνου, που έπαιζαν τόσο άσχημα εκείνοι οι Φλαμανδοί με το αίμα από λυκίσκο που ποτέ δεν συναντιόνταν επακριβώς με τον ρυθμό. Η αλήθεια ήταν πως ο Χουάν είχε θρηνήσει για όλα εκείνα, για το στήθος που έκαιγε και τους πρησμένους βουβώνες, έτσι ώστε ο Θεός, που συμπονούσε όποιον πίστευε πως ήταν άρρωστος, δεν θα του έστελνε

πλήρως την αρρώστια. Όμως, ξαφνικά, ένα φρικτό κρύο έμπαινε στο σώμα του. Δίχως να βγάλει τις μπότες, ξάπλωσε στο στρώμα, ρίχνοντας πάνω του μια κουβέρτα, και πάνω από την κουβέρτα ένα πάπλωμα. Όμως δεν ήταν μια κουβέρτα, ούτε ένα πάπλωμα αλλά όλες οι κουβέρτες του λόχου, όλα τα παπλώματα της Αμβέρσας που θα του ήταν χρήσιμα εκείνη τη στιγμή έτσι ώστε το αδιάθετο σώμα του να βρει τη ζεστασιά που ο γέρος Βασιλιάς Σολόμωντας προσπαθούσε να βρει στο σώμα μιας παρθένας. Βλέποντας τον να τρέμει με τέτοιο τρόπο ο ψαράς, τον οποίο είχαν προσελκύσει τα βογγητά, είχε πισωπατήσει τρομαγμένος, ενώ κατέβαινε τα γεμάτα ποντικούς σκαλιά, από τις κραυγές για το κακό που βρισκόταν στο σπίτι και επειδή αυτό ήταν η τιμωρία των καθολικών για την τόση σιμωνία και τις συναλλαγές με τα παπικά διατάγματα. Ανάμεσα από καπνούς είδε ο Χουάν το πρόσωπο του χειρουργού που τον άγγιζε, ψηλαφούσε τη βουβωνική χώρα κάτω από την ξεκούμπωτη ζώνη, και ύστερα έγινε, ξαφνικά, με μια παράξενη τυμπανοκρουσία με πολύ στακάτο αλλά υπόκωφα ωστόσο λόγω της σουρντίνας, η πρωτοφανής άφιξη του Δούκα της Άλμπα.

Ερχόταν μόνος, δίχως συνοδεία, ντυμένος στα μαύρα, με το περιλαίμιο να του σφίγγει τόσο τον λαιμό προωθώντας το γκριζωπό γένη, που το κεφάλι του θα μπορούσε να θεωρηθεί κεφάλι αποκεφαλισμένου, που είχε τώρα μεταφερθεί σε σιντριβάνι από λευκό μάρμαρο. Ο Χουάν έκανε μια τρομερή προσπάθεια για να σηκωθεί από το κρεβάτι στεκούμενος όπως είθισται να κάνει ένας στρατιώτης, αλλά ο επισκέπτης πήδηξε πάνω από το πάπλωμα που τον κάλυπτε για να πάει να καθίσει στην άλλη πλευρά πάνω σε ένα σκαμνί από στύπα όπου υπήρχαν διάφορα πήλινα κανάτια. Τα κανάτια δεν έπεσαν, ούτε έσπασαν, παρόλο που μια μυρωδιά από αλκοόλ σκορπίστηκε στο δωμάτιο σαν τον αρωματισμό με καπνό μιας συναγωγής. Απέξω ηκούσαν συγκεχυμένες τρομπέτες, ανάκατες σε μια μεγάλη αταξία, εκτός τόνου, λες και έτρεμαν οι νότες τους, από το ίδιο κρύο που έκανε να κροταλίζουν τα δόντια του άρρωστου. Ο Δούκας της Άλμπα, δίχως καμία τύψη που έκαιγε λουθηριανούς, πήρε τρία πορτοκάλια που εξείχαν κάτω από τη ραφή του γιλέκου του και άρχισε να παίζει με αυτά, όπως κάνουν οι ζογκλέρ, περνώντας τα από χέρι σε χέρι, πάνω από το χτένισμά του σε ρομανικό στυλ, με εκπληκτική ταχύτητα. Ο Χουάν θέλησε να επαινέσει την επιδεξιότητα του στην τέχνη που σε αυτόν ήταν άγνωστη, αποκαλώντας τον διαδοχικά Λέοντα της Ισπανίας, Ηρακλή της Ιταλίας και Μάστιγα της Γαλλίας, αλλά οι λέξεις δεν έβγαιναν από το στόμα του. Ξαφνικά, μια βίαιη βροχή αντήχησε στις πλάκες της σκεπής. Το παράθυρο που έβλεπε στο δρόμο άνοιξε με το σπρώξιμο μιας ριπής, κάνοντας τη λάμπα λαδιού να σβήσει. Και ο Χουάν είδε τον Δούκα της Άλμπα να βγαίνει στον αέρα, με το σώμα του τόσο

λεπτοκαμωμένο που στριφογύριζε σαν μεταξωτή κορδέλα περνώντας δίπλα από το κατώφλι, με τα πορτοκάλια ξωπίσω του, που τώρα είχαν χωνιά για καπέλα, ενώ φύτρωναν κάτι πατούσες βατράχου στη φλούδα τους, γελώντας από τις σχισμές του φλοιού τους. Από το δώμα περνούσε πετώντας, από την αυλή στον δρόμο, πάνω στο μπράτσο ενός λαγούτου, μια κυρία με το στήθος να προεξέχει από την λαιμόκοψη, με τη φαρδιά της φούστα ανασηκωμένη και τα οπίσθια γυμνά κάτω από τα σύρματα του φουρό της. Μια ριπή που έκανε το σπίτι να τρέμει τελικά παρέσυρε τους τρομοκρατημένους ανθρώπους και ο Χουάν, μισολιπόθυμος από τον φόβο του ψάχνοντας καθαρό αέρα στο παράθυρο, αντιλήφθηκε πως ο ουρανός ήταν καθαρός και ήρεμος. Ο Γαλαξίας, για πρώτη φορά από το περασμένο θέρος, λεύκαινε το στερέωμα.

«Ο Δρόμος του Σαντιάγο!», ούρλιαξε ο στρατιώτης, πέφτοντας στα γόνατα μπροστά στο σπαθί του, που ήταν σφηνωμένο στο ξύλινο πάτωμα, με το σήμα του σταυρού ζωγραφισμένο στη λαβή του.

III

Στους δρόμους της Γαλλίας προχωρά ο προσκυνητής, με τα αδύναμα χέρια στηριγμένα στο ραβδί του, επιδεικνύοντας την καθαγιασμένη κάπα με το πανέμορφο κοχύλια ραμμένα στο δερμάτινο ύφασμα και την κολοκύθα που γεμίζει με νερό μονάχα από τα ρυάκια. Έχει αρχίσει να κρέμεται το γένη του μέσα από το πεσμένο γείσο του προσκυνητικού του καπέλου και ήδη ξεφτά το μάλλινο ύφασμα του ράσου του πάνω από την ευσεβή μιζέρια των σανδαλιών του που βάδισαν στο έδαφος του Παρισιού δίχως να πατήσουν πλάκα ταβέρνας, ούτε είχαν βγει από την ευθεία για το Σαντιάγο, λες και δεν είχε πάει να θαυμάσει από μακριά το άγιο σπίτι των μοναχών του τάγματος Κλυνύ. Ο Χουάν κοιμάται όπου τον βρίσκει η νύχτα, καλεσμένος σε περισσότερα από ένα σπίτια χάρις στην αφοσίωση των καλών ανθρώπων, παρόλο που όταν γνωρίζει πως υπάρχει μοναστήρι κοντά, ταχύνει λίγο το βήμα για να φτάσει στο κάλεσμα στη Θεία λειτουργία της Ενσάρκωσης και να ζητήσει φιλοξενία από τον δόκιμο μοναχό που προβάλλει πίσω από την κινητή διχτυωτή σιδερένια θύρα. Εκείνος, αφού του δίνει να φιλήσει το χτένι του Αγίου Ιακώβου τον οδηγεί στην ασφάλεια των τοξωτών του ξενώνα, όπου τα κόκκαλά του, ταλαιπωρημένα από την αρρώστια και τις πρώιμες βροχές που του μαστίγωναν τη ράχη από τη Φλάνδρα μέχρι τον ποταμό Σεν, βρίσκουν μονάχα την ξεκούραση των σκληρών πάγκων από πέτρα. Την επόμενη μέρα φεύγει με την αυγή, ανυπόμονος να φτάσει τουλάχιστον στο πέρασμα του Roncesvalles, όπου του φαίνεται πως το σώμα του θα είναι λιγότερο εξασθενημένο, αφού θα βρίσκεται σε έδαφος ανθρώπων της ίδιας συνομοταξίας. Στην Τουρ τον ακολουθούν δύο προσκυνητές από τη

Γερμανία, με τους οποίους μιλάει με νοήματα. Στο Νοσοκομείο του Αγίου Ιλάριου του Πουατιέ συναντιέται με είκοσι ακόμα προσκυνητές και είναι ήδη μια ομάδα ανθρώπων αυτή που ακολουθεί την πορεία προς τις Λαντ, αφήνοντας ξωπίσω τα έρημα σιταροχώραφα για να βρει τα γινωμένα αμπέλια. Εδώ είναι ακόμη καλοκαίρι, παρόλο που ολοκληρώνονται οι εργασίες του φθινοπώρου. Ο ήλιος καθυστερεί πάνω στις κορυφές των πευκόδεντρων που στριμώνονται όλο και περισσότερο, και μεταξύ κάποιου σταφυλιού που αρπάζουν καθοδόν και των στάσεων το μεσημέρι που όλο και επιμηκύνονται, από τη μυρωδιά των βοτάνων και τη δροσιά των σκιών, οι προσκυνητές αρχίζουν να τραγουδούν. Οι Γάλλοι, στους σκοπούς τους, μιλάνε για τα ωραία πράγματα που απαρνήθηκαν για να εκπληρώσουν τους όρκους τους στον Saint Jacques· οι γερμανοί λαρυγγίζουν κάτι βαυαρικά λατινικά, που μετά βίας και αν αφήνουν ένα ξεκάθαρο *Herru Sanctiagu! Got Sanctiagu!*²². Όσον αφορά στους Φλαμανδούς, πιο συντονισμένοι, ψάλλουν αρμονικά έναν ύμνο τον οποίο ο Χουάν ήδη πλαισιώνει με κόντρα μελωδίες δικής του έμπνευσης: Στρατιώτη του Χριστού, με άγιες ικεσίες, σε όλες αντέχεις, τις αντίθετες μοίρες!

Κι έτσι, προχωρώντας αργά, σε μια σειρά με πάνω από ογδόντα προσκυνητές, φτάνει κανείς στην Μπαγιόνα, όπου υπάρχει ένα καλό νοσοκομείο για να ξεψειριστεί, να βάλει καινούρια κορδόνια στα σανδάλια, να βγάλει τις ψείρες από τους συντρόφους και να αιτηθεί κάποια γιατρεία για τα μάτια που πολλοί, εξαιτίας της σκόνης στη διαδρομή, έχουν τσιμπλιασμένα και πληγωμένα. Οι αυλές των κτιρίων είναι πηγές κοχλάζουσας μιζέριας, με κόσμο που ξύνει την ψώρα, επιδεικνύει τα ακρωτηριασμένα μέλη του και καθαρίζει τις πληγές με νερό από τη στέρνα. Υπάρχει κάποιος που φέρει πληγές που δεν γιατρεύτηκαν ούτε με το άγγιγμα του Βασιλιά της Γαλλίας, και κάποιος άλλος που κάθεται διάσκελα σε έναν πάγκο για να ξαποστάσει από την ενόχληση μελών τόσο πρησμένων, που μοιάζουν με τη γεννητική περιοχή του γίγαντα Αδαμάστορα. Ο Χουάν ο Προσκυνητής είναι από τους λίγους που δεν ζητούν γιατρεία. Ο ιδρώτας που τόσο του λίγδισσε το σακόπανο όταν προχωρούσε κάτω από τον ήλιο ανάμεσα στα αμπέλια, του ανακούφισε το σώμα από την κακή διάθεση. Κατόπιν, τα πνευμόνια ευχαρίστησαν το βάμμα των πεύκων και κάτι αεράκια που, μερικές φορές, έφερναν τη μυρωδιά της θάλασσας. Και όταν κάνει το πρώτο μπάνιο, με κουβάδες που βγαίνουν από το πηγάδι που ευλογείται από τη δίψα τόσων προσκυνητών, αισθάνεται τόσο αναζωογονημένος και χαρούμενος, που πάει να αποτελειώσει μια κανάτα κρασί στις όχθες του ποταμού Αντούρ, με την πεποίθηση πως γίνεται εξαίρεση

²² Χαιρετισμός που απεύθυναν οι προσκυνητές στον Άγιο Ιάκωβο όταν έφταναν στον ναό του Αγίου Ιακώβου στην Κομποστέλλα.

για όποιον διατρέχει τον κίνδυνο να συναχωθεί αφού θα έχει βρέξει το κεφάλι και τα χέρια για πρώτη φορά εδώ και πολλές εβδομάδες. Όταν επιστρέφει στο νοσοκομείο, δεν είναι καθαρό νερό αυτό που κουβαλά στην κολοκύθα του, αλλά κόκκινο κρασί από τα πιο δυνατά, και για να το πει αργά ακουμπά σε μια κολώνα του προδόμου. Στον ουρανό ζωγραφίζεται πάντα ο Δρόμος του Αγίου Ιακώβου. Αλλά ο Χουάν, με το κρασί να του ελαφρύνει την ψυχή, δεν βλέπει πια τον Έναστρο ουρανό όπως τη νύχτα που η πανούκλα τον πλησίαζε με μια φοβερή προειδοποίηση τιμωρίας για τις πολλές του αμαρτίες. Κάποτε είχε δώσει την υπόσχεση να πάει να φιλήσει την αλυσίδα με την οποία ο Μέγας Απόστολος είχε φυλακιστεί στην Ιερουσαλήμ. Αλλά τώρα, ξεκούραστος, κάπως καθαρός, με λιγότερες ψείρες και παραπανίσια ποτηράκια, αρχίζει να σκέφτεται αν εκείνος ο πυρετός που είχε υποφέρει ήταν ένδειξη της πανούκλας και αν εκείνο το διαβολικό όραμα δεν ήταν έργο του πυρετού. Το βογγητό ενός γέροντα με το πρόσωπο μισοφαγωμένο από έναν όγκο, που κείται στο πλάι του, του θυμίζει στη στιγμή πως ο όρκος είναι όρκος, και βάζοντας το κεφάλι μέσα στην κουκούλα από την κάπα του, χαίρεται σκεπτόμενος πως θα φτάσει με το σώμα υγιές, εκεί που άλλοι θα προσκυνούν γονατιστοί με τις πληγές και τις κακαδιασμένες πληγές τους, αφού θα τις έχουν περάσει, αβέβαιοι ακόμη για την θεϊκή επούλωση, κάτω από το τόξο της Πύλης του Αγίου Φραγκίσκου. Η ανακτημένη υγεία τον κάνει να θυμηθεί με ευχαρίστηση εκείνες τις νεαρές κοπέλες στην Αμβέρσα, με τα πληθωρικά σώματα, που αρέσκονταν στους λιπόσαρκους ισπανούς, που ήταν τριχωτοί σαν τράγοι, και τους οποίους κάθιζαν μπροστά στη φαρδιά αγκαλιά τους, πριν από την πράξη, για να τους λασκάρουν τον θώρακα της πανοπλίας με χέρια τόσο λευκά που έμοιαζαν φτιαγμένα από πάστα αμυγδάλου. Τώρα μόνο κρασί θα έχει ο προσκυνητής στην κολοκύθα που κρέμεται από τους γάντζους του ραβδιού του.

IV

Ο δρόμος της Γαλλίας ρίχνει τον προσκυνητή ξαφνικά στην οχλοβοή της πανήγυρης που συναντά στον δρόμο μπαίνοντας στο Μπούργος. Η διάθεση να πάει απευθείας στον καθεδρικό εξασθενεί μόλις αισθάνεται τον καπνό από τα φρούτα στο τηγάνι, τη μυρωδιά από τα κρέατα στη σχάρα, τον πατσά με μαϊντανό, τη σάλτσα σκόρδου και πιπεριάς που τον καλεί να δοκιμάσει, απλόχερα μια ξεδοντιασμένη γριά της οποίας ο μικρός πάγκος ακουμπά πάνω σε μια θεόρατη πόρτα με στιβαρούς πύργους στις πλευρές της. Μετά από το μαγειρευτό φαγητό, έρχεται το κρασί στους ασκούς που είναι φορτωμένοι σε γαϊδούρια, πιο φθηνό από αυτό στις ταβέρνες. Και μετά έρχεται το να αφεθείς να παρασυρθείς από τον ανεμοστρόβιλο αυτών που κοιτούν, πηγαίνοντας από τον γίγαντα στον σχοινοβάτη, από

αυτόν που πουλά πασχαλινές ιστορίες τυπωμένες σε μεγάλα τετράγωνα φύλλα χαρτιού σε εκείνον που δείχνει, σε κάδρα πολύχρωμα, τη φοβερή επιτυχία της γυναίκας που εγγαστρώθηκε από τον Διάβολο, που γέννησε ένα κοπάδι γουρουνόπουλα γάλακτος στις νήσους Αλουσέμας. Εκεί υπόσχεται κάποιος να βγάλει τα δόντια δίχως πόνο, δίνοντας ένα κατακόκκινο πανί στον ασθενή για να μην φαίνεται πως τρέχει το αίμα του, με έναν βοηθό που χτυπά το ταμπούρλο με μια ξύλινη σφύρα για να μην ακούγονται οι κραυγές του· εκεί προσφέρονται σαπούνια από την Μπολόνια, αλοιφή για τις χιονίστρες, ρίζες για βαθιά ανακούφιση, αίμα δράκου. Και υπάρχει η συνήθης φασαρία, με το τηγάνισμα των λουκουμάδων και την παραφωνία από τις παλιές ξύλινες φλογέρες, με κάποιον σκύλο με γλέκο και σκούφο, που έρχεται να ζητήσει ελεημοσύνη για τον καημένο τον σακάτη περπατώντας στα πισινά πόδια, σαν χριστιανός. Κουρασμένος από το να τον σκουντάνε, ο Χουάν ο προσκυνητής κοντοστέκεται τώρα μπροστά από κάτι τυφλούς όρθιους σε ένα παγκάκι που τελειώνουν το τραγούδι για τη θαυμαστή ιστορία της Αμερικάνικης Άρπυιας, που ήταν φόβος και τρόμος του κροκόδειλου και του λιονταριού, και είχε το δύσσομο κάθισμά της σε ευρείες οροσειρές και περίπλοκες ερήμους:

Από έναν πολυπληθή σωρό
 Την αγόρασε ένας ευρωπαίος
 Και με αυτήν ήρθε στην Ευρώπη·
 Στη Μάλτα την αποβίβασε
 Από εκεί πήγε στη χώρα των Ελλήνων,
 Κι έπειτα στην Κωνσταντινούπολη,
 Διασχίζοντας όλη τη Θράκη.
 Εκεί άρχισε να μην θέλει
 Να δεχτεί τα τρόφιμα
 Τόσο που σε λίγες εβδομάδες
 Πέθανε υποφέροντας φοβερά και σκούζοντας από τον πόνο.
 ΧΟΡΟΣ: Αυτό το τέλος είχε η ‘Άρπυια
 Τέρας τρομερής φύσης
 Μακάρι όλα τα τέρατα
 Να πέθαιναν στη γέννα.

Επειδή δεν έδωσαν ελεημοσύνη, αυτοί που άκουγαν στη δεύτερη σειρά ξεγλιστράνε γρήγορα, κοροϊδεύοντας τους τυφλούς οι οποίοι εξαπολύουν τον θυμό τους στην τάξη των τσιγκούνηδων· όμως άλλοι τυφλοί τους κλείνουν τον δρόμο λίγο πιο πέρα, εκεί κοντά όπου

παρουσιάζονται, σε μια σκηνή κουκλοθέατρου, τα γεγονότα με τους Μαυριτανούς που μπήκαν στην Κουένκα μεταμφιεσμένοι σε κριάρια. Αφού δραπέτευσε από την Αμερικάνικη Άρπυια, ο Χουάν μεταφέρθηκε στο Νησί της Αφθονίας, από όπου είχαν νέα από τότε που ο Πιζάρο είχε κατακτήσει το Βασίλειο του Περού. Εδώ οι τραγουδιστές έχουν φωνή λιγότερο ραγισμένη κι ενώ ο ένας προσφέρει προσευχές για τις γυναίκες που δεν γεννούν, ο αρχηγός των άλλων, ένας τυφλός θεόρατος, με το κεφάλι σκεπασμένο από ένα μαύρο καπέλο, γρατζουνά με πάρα πολύ μακριά νύχια τη βιχουέλα του, συμπληρώνοντας το τραγούδι:

Σε κάθε σπίτι υπάρχει ένα περιβόλι

Φτιαγμένο από χρυσό και ασήμι

Και είναι θαύμα ότι αφθονεί

Από πλούτη και δώρα.

Στις τέσσερις γωνιές του

Υπάρχουν τέσσερα ψηλά κυπαρίσσια:

Το πρώτο με πέρδικες

Το δεύτερο με γαλοπούλες

Το τρίτο θρέφει κουνέλια

Και ευνουχισμένους κόκορες θρέφει το τέταρτο.

Στις ρίζες κάθε κυπαρισσιού

Υπάρχει μια δεξαμενή ξεχειλισμένη

Άλλη με δουβλόνια των οχτώ λεπτών

Άλλη με δουβλόνια των τεσσάρων.

Και τώρα, αφήνοντας τη μελωδία του σκοπού για να πάρει το ύφος τελάλη επιστράτευσης, καταλήγει ο τυφλός με φωνή που φτάνει στις τέσσερις γωνιές της πανήγυρης, σηκώνοντας τη βιχουέλα σαν λάβαρο:

Κουράγιο, λοιπόν, ιππότες

Κουράγιο, φτωχοί ευγενείς

Μίζερα καλά νέα

ανταλλάγματα, όλο ανησυχία!

Αυτός που θέλει να φύγει

Να δει αυτό το νέο θαυμαστό

Δέκα καράβια αναχωρούν μαζί

Από τη Σεβίλλη αυτόν το χρόνο...!

Ξεγλιστρούν πάλι οι ακροατές, προσβεβλημένοι εκ νέου από τους τραγουδιστές, και βρίσκεται ο Χουάν σπρωγμένος στην άκρη ενός σοκακιού, όπου ένας κατεργάρης ινδιάνος προσφέρει, με μεγάλους θεατρινισμούς δύο αλιγάτορες γεμάτους με άχυρο, φερμένους υποτίθεται από το Κούσκο. Έχει έναν πίθηκο στον ώμο κι έναν παπαγάλο που κουρνιαάζει στο αριστερό χέρι. Φυσά σε ένα μεγάλο ρόδινο κοχύλι και από ένα άλικο κιβώτιο βγαίνει ένας σκλάβος νέγρος, όπως ο Λούσιφερ των ισπανικών δραματικών λογοτεχνικών έργων που προσφέρει περιδέραια από οδοντωτές πέρλες, πέτρες που διώχνουν τον πονοκέφαλο, μάλλινα ζωνάρια από βικούνια, σκουλαρίκια από φύλλο γυαλιστερού μπρούτζου και άλλα μικροπράγματα από το Ποτοσί. Καθώς γελά δείχνει ο νέγρος τα δόντια, παράξενα λαξεμένα σε μύτες και τα μάγουλα τα σημαδεμένα από μαχαίρι, κατά τη συνήθεια στο χωριό του, και γραπώνοντας κάτι κουδουνάκια ρίχνεται στον πιο παρατεταμένο χορό κουνώντας την μέση σαν να του έχει ξεκολλήσει, με τόσο ξεδιάντροπες κινήσεις, που μέχρι και η γριά που πουλάει τον πατσά απομακρύνεται από τα τσουκάλια της για να έρθει να τον δει. Όμως εντωμεταξύ αρχίζει να βρέχει, τρέχουν όλοι να προφυλαχτούν κάτω από τα υπόστεγα -ο ταχυδακτυλουργός με τις μαριονέτες κάτω από την κάπα, οι τυφλοί στηριγμένοι στα ραβδιά τους, βρεγμένη στην κάπα της η γυναίκα που γέννησε γουρουνάκια γάλακτος- και ο Χουάν βρίσκεται στην αίθουσα ενός πανδοχείου όπου παίζουν χαρτιά και πίνουν γερά. Ο νέγρος στεγνώνει τον πίθηκο με ένα μαντήλι ενώ ο παπαγάλος ρίχνει έναν υπνάκο καθισμένος στο στεφάνι ενός βαρελιού. Ζητά κρασί ο ινδιάνος και ξεκινά να διηγείται ψευτιές στον προσκυνητή. Αλλά ο Χουάν, που έχει προειδοποιηθεί όπως κάθε άλλος για τις ψευτιές των ινδιάνων, σκέφτεται τώρα πως κάποιες ψευτιές κατέληξαν να γίνουν αλήθειες. Η Αμερικάνικη Άρπυια, τέρας τρομακτικό, πέθανε στην Κωνσταντινούπολη υποφέροντας φοβερά και σκούζοντας από τον πόνο. Η Γη της Αφθονίας, είχε ανακαλυφθεί όντως με τις δεξαμενές με τα δουβλόνια από έναν τυχερό καπετάνιο ονόματι Λονγκόρες δε Σεντλάμ ι ντε Γκόργκας. Ούτε ο χρυσός του Περού, ούτε το ασήμι του Ποτοσί ήταν ψευτιές των ινδιάνων. Ούτε και τα χρυσά πέταλα καρφωμένα από τον Γκονζάλο Πιζάρο στις οπλές των αλόγων του. Το ήξεραν καλά οι λογιστές του Στόλου του Βασιλιά όταν οι γαλέρες επέστρεφαν στη Σεβίλλη ξέχειλες από θησαυρούς. Ο ινδιάνος, ζαλισμένος από το κρασί, μιλάει έπειτα για θαύματα λιγότερο φημισμένα: για μια πηγή με θαυματουργά νερά, όπου οι πιο καμπουριασμένοι και σακατεμένοι γέροντες δεν έκαναν τίποτε άλλο παρά να μπουν, και μόλις έβγαζαν το κεφάλι από το νερό, ήταν καλυμμένο από γυαλιστερό μαλλί, οι ρυτίδες σβησμένες, είχε επανέλθει η υγεία, τα κόκκαλα ήταν τεντωμένα και είχαν μια στύση ικανή να εγγαστρώσει μια στρατιά από Αμαζόνες. Μιλούσε για το κεχριμπάρι της Φλόριντα, τα αγάλματα των γιγάντων που είδε ο άλλος Πιζάρο στο Πουέρτο Βιέχο, και για τις

νεκροκεφαλές που ανακαλύφθηκαν στις Ινδίες, με δόντια πάχους τριών δαχτύλων, που είχαν μόνο ένα αυτί και αυτό, στο μέσο του πίσω μέρους του κρανίου. Υπήρχε επίσης μία πόλη, όμοια με τη Χάουχα, όπου όλα ήταν χρυσά, μέχρι και οι λεκάνες ξυρίσματος των κουρέων, τα τσουκάλια και οι σφαιρικοί μεταλλικοί τεντζερέδες, οι σφήνες στις καρότσες, οι λάμπες λαδιού. «Ούτε αλχημιστές να ήταν οι κάτοικοί τους!», αναφωνεί έκπληκτος ο προσκυνητής. Αλλά ο ινδιάνος ζητά κι άλλο κρασί και εξηγεί πως ο χρυσός των Ινδιών έδωσε τέλος στις πραγματείες των διωκτών του Σπουδαίου Εγχειρήματος. Ο ερμητικός υδράργυρος, το θεϊκό ελιξίριο, η λουνάρια, η καλαμίνα και ο ορείχαλκος, έχουν εγκαταλειφτεί πλέον από όλους τους μελετητές των μεσαιωνικών αλχημιστών, τον Μοριέρο, τον Ραϊμόντο και τον Αβικέννα, μπροστά στη άφιξη τόσων και τόσων πλοίων φορτωμένων με χρυσό σε πλάκες, σε ποτήρια, σε σκόνη, σε πέτρες, σε αγάλματα, σε κοσμήματα. Η μετατροπή δεν έχει λόγω ύπαρξης εκεί όπου δεν υπάρχει λειτουργία να πραγματώσει ένα μεταλλείο για να πάρει χρυσό από τον καλύτερο, τέτοιο που να φτάνει το χέρι ενός καλού κατοίκου της Εστρεμαδούρα, που ζει σε ένα δώμα μεσαίου μεγέθους.

Είναι πια νύχτα όταν ο ινδιάνος πάει στο υπνοδωμάτιο, μπερδεύοντας τα λόγια του από το πολύ κρασί, και ο νέγρος ανεβαίνει με τον πίθηκο και τον παπαγάλο, στον αχυρώνα του στάβλου. Ο προσκυνητής, επίσης περιτριγυρισμένος από καπνούς πηγαίνοντας από τη μια στην άλλη μεριά του ραβδιού και κάποιες φορές στροβιλίζοντας, καταλήγει να βγει σε ένα δρομάκι στα περίχωρα, όπου μια νεαρή τον παίρνει στο κρεβάτι της μέχρι το πρωί με αντάλλαγμα την άδεια να φιλήσει τα ιερά χτένια του Αγίου Ιακώβου που αρχίζουν να ξηλώνονται από την κάπα του. Τα πολλά σύννεφα που κρέμονται πάνω από την πόλη κρύβουν αυτή τη νύχτα, τον Δρόμο του Αγίου Ιακώβου.

V

Λέει τώρα, σε όποιον θέλει να τον ακούσει, πως επιστρέφει όπου δεν βρέθηκε ποτέ. Εκεί που έμεινε ο Ιάκωβος ο Μέγας και η αλυσίδα που τον φυλάκισε και το τσεκούρι που τον αποκεφάλισε. Για να εκμεταλλευτεί τη φιλοξενία των μοναστηριών και τον ζωμό από λάχανο με ψωμάκια σίκαλης· για να απολαύσει τα πλεονεκτήματα των παραχωρήσεων, ο Χουάν εξακολουθεί να φοράει το ράσο, την κάπα και την κολοκύθα παρόλο που αυτή, στην πραγματικότητα, έχει πλέον μόνο ρακί. Ο Γαλλικός Δρόμος έμεινε πολύ πίσω προς όφελος άλλου που, αφού πέρασε από τη Θιουδάδ Ρεάλ, τον είχε τρεις μέρες προσκολλημένο στους ασκούς του πιο διάσημου κρασιού όλου του Βασιλείου. Από εκεί και πέρα παρατηρεί πως

κάτι άλλαξε στους ανθρώπους. Λίγο μιλάνε για αυτά που συμβαίνουν στη Φλάνδρα, ζώντας με τα αυτιά στραμμένα στη Σεβίλλη, από όπου έρχονται νέα για τον απόντα γιο, για τον θείο που μετέφερε το σιδηρουργείο στην Καρταχένα, για τον άλλο που έχασε το ασήμι του επειδή δεν το είχε καταχωρημένο. Υπάρχουν χωριά από όπου έφυγαν ολόκληρες οικογένειες· λιθοτόμοι με τους ειδικευμένους εργάτες τους, φτωχοί ευγενείς, με τα άλογα και τους υπηρέτες. Τώρα παίζουν τα τύμπανα σε όλες τις πλατείες, επιστρατεύοντας κόσμο για να κατακτήσει και να κατοικήσει νέες επαρχίες της Ηπειρωτικής Γης. Τα πανδοχεία, οι ξενώνες, είναι γεμάτα από ταξιδιώτες. Έτσι, έχοντας ανταλλάξει το χτένι με το ανεμολόγιο, φτάνει ο Χουάν ο Προσκυνητής στο Casa de Contratación²³ έχοντας ξεχάσει τόσο πως υπήρξε προσκυνητής, που μοιάζει περισσότερο με ηθοποιό θιάσου που έχει τραπεί σε φυγή, από εκείνους που λόγω έλλειψης χρημάτων βάζουν χέρι στις κασέλες του ιματιοφυλακίου, που καταλήγουν να φορούν τη γυναικεία κοντή ζακέτα του χαζού του θεατρικού, τα βρακιά του βισκαΐνου, την ενδυμασία πολέμου του Πιλάτου και το καπέλο που φορούσε ο Αρκάδιος, ο ποιμένας που ήταν ερωτευμένος με την ιταλική κωμωδία, που δεν είχε επιτυχία. Σταδιακά, φτιάχνοντας από κάτι βράκες όπως όπως ένα επανωφόρι, ανταλλάσσοντας την κάπα με παπούτσια, κάνοντας παζάρια με τον έμπορο των μεταχειρισμένων ρούχων, ο Χουάν επιδείκνυε μίαν αμφίεση η οποία παρόλο που δεν θύμιζε σε τίποτα τον προσκυνητή, καθόλου δεν παρέπεμπε στον στρατιώτη των Τέρθιος της Ιταλίας. Επιπλέον, δεν είχε σκοπό να προστρέξει στο κάλεσμα για επιστράτευση, αφού καλά τον είχε προειδοποιήσει ο Ινδιάνος πως οι κατακτήσεις με τον τρόπο του Κορτές, το να πηγαίνει κανείς με στόλο, δεν είχαν πλέον το καλύτερο όφελος. Αυτό που τώρα απέδιδε στις Ινδίες ήταν η οξεία όσφρηση, η πυξίδα της κατανόησης, η τέχνη του να υπερτερείς των άλλων, δίχως να μένεις πολύ στις διατάξεις των Βασιλικών Διαταγμάτων, στις ανταγωγές των δικηγόρων, ούτε στις φονασκίες των Επισκόπων, εκεί που η Ιερά Εξέταση ήταν επιεικής γιατί είχε πολύ λίγα να κάνει με τόσους νέγρους και ινδιάνους, ελάχιστα προετοιμασμένους στο θέμα της πίστης, γνωρίζοντας επιπλέον πως αν είχε γίνει προσπάθεια να διανέμουν το ένδυμα του μετανοούντος αμαρτωλού, οι περισσότεροι θα πήγαιναν να ντυθούν εφημέριοι των ανακτόρων ένοχοι για το έγκλημα της αίτησης στο εξομολογητήριο· και καθώς η δικαιολογία της ξαφνικής παρόρμησης ίσχυε πολύ περισσότερο στα θερμά εδάφη, η αμερικάνικη Ιερά Εξέταση είχε διαλέξει εξ αρχής, να ζεστάνει γαβάθες σοκολάτας στα μαγκάλια της, δίχως να κοπιάσει να καθιερώσει λεπτά όρια μιας διαρκούς, αρνητικής,

²³ Casa de Contratación: Ίδρυμα υπεύθυνο για τη διαχείριση της οικονομικής δραστηριότητας μεταξύ Ισπανίας και Λατινικής Αμερικής και την έκδοση αδειών μετάβασης στον Νέο Κόσμο την εποχή της αποικιοκρατίας. (Σ.τ.Μ).

ασήμαντης, αμετανόητης, επίορκης ή πεφωτισμένης ιεραρχίας. Επιπλέον, εκεί όπου δεν υπήρχαν λουθηριανές εκκλησίες ή συναγωγές, η Ιερά Εξέταση έκανε τα στραβά μάτια. Μπορούσαν οι νέγροι, κάποιες φορές, να παίζουν τα τύμπανα μπροστά σε ξύλινες φιγούρες που είχαν τη μυρωδιά οπλής του διαβόλου. Όμως καθώς δεν τους αφορούσε, οι ιερείς δεν έδιναν σημασία. Αυτό που ενοχλούσε ήταν οι αιρέσεις που έρχονταν συνοδεία με έγγραφα, γραπτά, βιβλία. Έτσι, αφού έσκυβαν το κεφάλι κάτω από το αγιασμένο νερό, οι νέγροι και οι Ινδιάνοι επέστρεφαν πολλές φορές στις ειδωλολατρίες τους, αλλά ήταν πολύ απαραίτητοι στα μεταλλεία, στις διανομές εργατικών χεριών, για να καταλήξουν, σύμφωνα με το Τέταρτο Ευαγγέλιο, σαν τα ξερά αμπέλια που στοιβάζονται και πετιούνται στη φωτιά. Με αυτόν τον τρόπο, ευνοώντας τον με τη χάρη της μεγάλης του εμπειρίας, ο Ινδιάνος, το είχε προτείνει σε έναν σχοινοποιό από τη Σεβίλλη του οποίου το σχοινοποιείο, γεμάτο ως απάνω με ράντσα και στρώματα από άχυρο, στηριζόταν εκεί που οι άλλοι περίμεναν, όπως κι εκείνος, την άδεια να πλεύσει με τον Στόλο της Νέας Ισπανίας, που τον Μάιο θα έφευγε από το Σανλούκαρ με πολύ κόσμο ευχάριστο επί του σκάφους. Με το όνομα Χουάν της Αμβέρσας έμεινε ο Χουάν εγγεγραμμένος στα βιβλία του Casa de la Contratación -δεν έπρεπε να ξεχαστεί το γεγονός πως τον περίμεναν στην Φλάνδρα, αφού θα είχε εκπληρώσει την υπόσχεσή του- ανάμεσα σε έναν Χόρχε, νέγρο σκλάβο του επισκόπου της Ταραγκόνα, κι ενός που επέμενε υπερβολικά ότι δεν ήταν γιος μετανοούντα, ούτε εγγονός κάποιου που κάηκε στην πυρά ως αιρετικός. Στο ίδιο έντυπο με τις θέσεις παρέλαυναν εν συνεχεία, ο βυρσοδέψης της Αυτοκράτειρας, ένας γενοβέζος έμπορος ονόματι Χάκομε ντε Καστεγιόν, διάφοροι καθολικοί πρωτοψάλτες, δύο πυριτιδοποιοί, ο πρωτοπρεσβύτερος της Σάντα Μαρία ντελ Νταριέν με τον μικρό του υπηρέτη Φρανθισκίγιο, ένας ορθοπεδικός χειρουργός ειδικός στο να κολλά σπασμένα κόκκαλα, κληρικοί, απόφοιτοι πανεπιστημίου, τρεις προσήλυτοι χριστιανοί και μία Λουσία, στο χρώμα του αχλαδιού ποικιλίας κόσια. Όσον αφορά στο χρώμα, θα ήταν καλύτερο να μην έμπαινε σε λεπτομέρειες, ψάχνοντας αποχρώσεις από την εποχή του μαγειρέματος ή όχι, γιατί ο Χουάν, στις περιπλανήσεις του στον λαβύρινθο της Βετικής Κορδιλιέρας, είχε μείνει έκθαμβος μπροστά στο μέγα θαύμα των χρωμάτων των ανθρώπων. Και δεν ήταν μόνο οι απελεύθεροι νέγροι που περίμεναν την ημέρα που θα έφευγαν με τον στόλο, μιγάδες μαύροι σαν πίσσα ή με δέρμα στο χρώμα της μελιτζάνας· δεν ήταν μόνο οι μελαχρινές χορεύτριες παρακουμπέ, οι νεαρές από τη Γουινέα, οι μιγάδες από τη Σοφάλα, αλλά διακρίνονταν, στην παραμονή αυτής της αναχώρησης, πολλοί Ινδιάνοι που αναμένανε την επιστροφή στις πατρίδες τους στη συνοδεία των ανώτατων κληρικών ή των πλοιάρχων, που είχαν έρθει να κάνουν εμπόριο με τη Βασιλική Αυλή. Ο μοναδικός Ανώτατος Πρωτοψάλτης της Γουατεμάλα, που θα έφευγε με τον Στόλο, είχε μαζί του τρεις

υπηρέτες, στο χρώμα της ελιάς, με το μέτωπο ζωσμένο με κεντητές λωρίδες υφάσματος και μια κουβέρτα από πυκνό μαλλί, στα χρώματα του ουράνιου τόξου, που έμπαινε από το κεφάλι σαν πόντσο. Και οι τρεις φορούσαν σταυρούς στον λαιμό αλλά ένας Θεός ξέρει για ποιον παγανισμό μιλούσαν, στο ιδίωμα τους με την ανάσα σαν εισπνοή, που ηχούσε περισσότερο σαν διαμαρτυρία κωφάλαλου παρά σαν γλώσσα χριστιανών. Υπήρχαν ινδιάνοι από το νησί Ισπανιόλα, κάτοικοι του Γιουκατάν που φορούσαν λευκά παντελόνια, και άλλοι, με στρογγυλά κεφάλια, στόματα με χοντρά χείλη και πυκνό μαλλί, κομμένο κοίλο παρόμοιο με τσουκάλι, που ήταν από την Ηπειρωτική Γη και μέχρι που εμφανίζονταν στη θεία λειτουργία κάποιες φορές, οι οχτώ μεξικάνοι του σπιτιού της Μεδίνα-Σιδόνια που έπαιζαν τα πνευστά τσιριμιάς -και πολύ επιδέξια, πράγματι- στις γιορτές που γίνονταν για να γιορτάζουν τη συνάντηση της Δόνια Μαρία με τον Πρίγκιπα Φελίπε, στη Σαλαμάνκα. Όλος εκείνος ο παράξενος και θορυβώδης κόσμος, μέσα στους ιριδισμούς φανταχτερών υφασμάτων, με χάντρες και φτερά, όπου δεν έλειπαν ευνούχοι από το Αλγέρι και μαυριτανές σκλάβες με τα πρόσωπα σημαδεμένα με το σίδηρο, έφερναν μια καταπληκτική μυρωδιά περιπέτειας στη μύτη του Χουάν της Αμβέρσας. Κι έπειτα, ήταν η άλμη των εφοδίων, η πίσσα για το καλαφάτισμα, οι παστωμένες σαρδέλες στις ταβέρνες με το λευκό κρασί, τα ζάρια που παίζονται συνεχώς, η δαιμονισμένη ζαραμπάντα που χόρευαν ήδη στα πορνεία, όπου οι ναυτικοί είχαν φέρει τη συνήθεια να μασούν ένα σκούρο φυτό, που τους έβαφε το σάλιο κίτρινο, κι έβαζε στο μούσι τους μια δυνατή μυρωδιά από γλυκόριζα, ξύδι, μπαχαρικά, και πολλά άλλα πράγματα που τελικά δεν μύριζαν ωραία.

Και βρίσκεται πια ο Χουάν της Αμβέρσας στα ανοιχτά της θάλασσας. Δεν τον αφήνουν να περάσει στο Μεξικό επειδή το Συμβούλιο χρειάζεται κόσμο για να κατοικήσει επαρχίες που έχουν φτωχύνει από τις αρπαγές των γάλλων πειρατών, την έλλειψη αγροτοκαλλιεργητών, τη θνητότητα των ινδιάνων στα μεταλλεία. Ο Χουάν έλαβε το νέο με θυμωμένα χτυπήματα των ποδιών στο πάτωμα και βλασφημίες. Σκέφτηκε μετά πως ήταν τιμωρία από τον Θεό, επειδή δεν είχε φτάσει ως την Κομποστέλα. Όμως εκείνη τη στιγμή εμφανίστηκε ο Ινδιάνος από την πανήγυρη στο Μπούργκος στο πανδοχείο των ταξιδιωτών, για να του πει πως μόλις διέσχισε τον ωκεανό, θα μπορούσε να κοροϊδέψει τους αξιωματούχους του Συμβουλίου και να περάσει όπου προτιμά καλύτερα, όπως έκαναν οι περισσότερο σκυθρωποί. Κι έτσι, δίχως θυμό πλέον, ο Χουάν προχωρά κρούοντας το τύμπανό του στη γέφυρα του πλοίου, για να ανακοινώσει τον αγώνα δρόμου των γουρουινιών που θα γίνει στο αμπάρι, πριν πέσουν τα ζώα στο μαχαίρι του μάγειρα για να παστωθούν. Θέλοντας να διασκεδάσουν την πλήξη της παντελούς άπνοιας και να ξεχάσουν πως το νερό

στα βαρέλια έχει γεύση σαπίλας, τρέχουν γουρουνάκια, τρέχουν μοσχαράκια, ενώ ακόμη βρίσκονται όρθια, περιμένοντας άλλες διασκεδάσεις. Θα γίνει μετά τη μάχη με τις σύριγγες, γεμάτες με θαλασσινό νερό· το παλούκι δεμένο στην ουρά του τρελαμένου σκύλου, που θα σπάσει περισσότερες από μια κεφαλές ενός βαρούλκου· την αναζήτηση, με δεμένα τα μάτια, του πετεινού που είναι στριμωγμένος ανάμεσα σε δύο τάβλες, για να τον αποκεφαλίσουν με μία σπαθιά· και όταν όλα αυτά γίνουν βαρετά και τα χρήματα ενός γίνουν τα χρήματα του άλλου, δέκα φορές, στο παιχνίδι κίνολα ή στο ρεντόι, ξεσπά ο πυρετός, πέφτουν όσοι έχουν πάθει ηλίαση, υπάρχει κάποιος που αφήνει τους κυνόδοντες σε ένα παξιμάδι μηρυκασμένο ήδη από τους ποντικούς, περνά κάποιος νεκρός πάνω από την κουπαστή, γεννά δίδυμα η νέγρα μιγάδα, κάποιιοι κάνουν εμετό, κάποιιοι άλλοι ξύνονται, βγάζουν κάμποσοι τα άντερά τους, και όταν μοιάζει πως δεν αντέχονται πια οι ψύλλοι, οι κόνιδες, η λίγδα και η δυσσομία, φωνάζει ο φρουρός ένα πρωί πως επιτέλους διακρίνεται η άκρη του λιμανιού του Σαν Κριστόμπαλ της Αβάνας. Ήταν ώρα να φτάσουν: ο καθόλου ευχάριστος δρόμος για να φτάσει στην περιουσία είχε κουράσει ήδη τον Χουάν, παρόλο που τα ιπτάμενα ψάρια, που είχε δει λίγες μέρες πριν, του είχαν φανεί κάτι το θαυμαστό που ανακοίνωνε Άρπυιες Αμερικάνες και Γη της Αφθονίας. Ευχαριστημένος τώρα καθώς διακρίνει ένα ψηλό καμπαναριό πάνω από το συνονθύλευμα από σκεπές και καλύβες, ενός μέρους που θα πρέπει να είναι η πόλη, γραπώνει τις μπαγκέτες και βροντά το τύμπανο στον ρυθμό της πορείας που είχε ο όχλος του, όταν έμπαινε στην Αμβέρσα να καταλάβει χειμερινά στρατόπεδα, για να κάνει πόλεμο στους αιρετικούς, τους εχθρούς της αγίας θρησκείας μας.

VI

Αλλά εκεί όλα είναι κουτσομπολιά, δολιότητες, φλυαρίες, γράμματα που έρχονται, γράμματα που φεύγουν, θανάσιμα μίση, ζήλιες δίχως προηγούμενο, ανάμεσα σε οχτώ δύσοσμοις δρόμους, γεμάτους με λάσπη μονίμως, όπου κάτι μαύροι χοίροι, άτριχοι, ευφραίνουν τη μουσούδα σε τόνους σκουπιδιών. Κάθε φορά που ο Στόλος της Νέας Ισπανίας επιστρέφει, επικρατούν εντολές στους καπετάνιους των πλοίων, αναθέσεις εγγράφων, επίσημες επιστολές, διαδόσεις και συκοφαντίες, για να χρησιμοποιήσει εκεί, όποιος μπορεί να βλάψει περισσότερο τον γείτονα. Μέσα στη ζέστη που δηλητηριάζει τη διάθεση, την υγρασία που τα σαπίζει όλα, τα κουνούπια με τα μακριά άκρα, τα νιγκούα που κάνουν αυγά κάτω από τα νύχια των ποδιών, το πείσμα και η απληστία για ασήμαντα οφέλη -γιατί μεγάλα, εκεί, δεν υπάρχουν- ροκανίζουν τις ψυχές. Όποιος ξέρει να γράφει δεν χρησιμοποιεί το χάρισμα για να

γράφει ομιλίες ωφέλιμες, όπως έκαναν οι παλιοί, κάποια βουκολική μουσική σύνθεση ή επινόηση για τη γιορτή του Corpus Cristi, αλλά περνάει την ώρα του στέλνοντας παράπονα στον βασιλιά, διαδόσεις στο Συμβούλιο, με το φτερό βουτηγμένο σε μπογιά από χολή. Ενώ ο Κυβερνήτης προσπαθεί να δυσφημίσει τους Βασιλικούς Αξιωματούχους με οκτασφράγιστες επιστολές, ο Επίσκοπος καταγγέλλει τον Σύμβουλο πως συζεί δίχως γάμο· ο Σύμβουλος τον Επίσκοπο για σφετερισμό αξιωμάτων Ιερού Εξεταστή, που δεν του έχουν αποδοθεί από τον Καρδινάλιο του Τολέδο· ο Δημόσιος Γραφιάς κατηγορεί τον Θησαυροφύλακα, φίλο του Δημάρχου, που κατηγορεί τον Γραφιά ως κατεργάρη και κομπιναδόρο. Και συνεχίζεται η αλυσίδα, και σπάει πάντα από τον πιο αδύναμο ή τον πιο ξένο. Και αυτόν τον καταγγέλλουν πως είχε αγοράσει το βότανο μουσκάρι από έναν νέγρο μάγο, τον οποίο θα στείλουν για μαστίγωμα στην Καρθαγένη των Ινδιών· τον Τελάλη, γιατί λένε πως διέπραξε το ειδικό αμάρτημα της σοδομίας· τον Σπουδαίο Γαιοκτήμονα γιατί είχε μετακινήσει τα σύνορα μιας βασιλικής ιδιοκτησίας· τον Πρωτοψάλτη για έκλυτο· τον Πυροβολητή για μεθύστακα· τον Σκηπτροφόρο για σοδομίτη. Ο Κουρέας της πόλης -αλλήθωρος που βλάπτει με το λοξό του βλέμμα- είναι ο τελικός κρίκος στην αλυσίδα του όνειδος, που διαβεβαιώνει πως η Δόνια Βιολάντε, η σύζυγος του παλιού κυβερνήτη, είναι μια γριά πανούργα που κάνει ανέντιμο εμπόριο με τους σκλάβους της. Κι έτσι προχωράει, σε αυτή την κόλαση του Σαν Κριστόμπαλ, ανάμεσα σε ινδιάνους υπηρέτες που ζέχνουν ταγκό βούτυρο, και νέγρους που μυρίζουν σαν πετροκούναβο, η πιο σκυλίσια ζωή που μπορεί κάποιος να σύρει στην επί γης βασιλεία. Αχ! Οι Ινδίες!... Του φτιάχνει η διάθεση του Χουάν της Αμβέρσας μόνο όταν έρχονται ναυτικοί από το Μεξικό ή την Ισπανιόλα. Τότε, για μέρες, ενθουμούμενος πως υπήρξε στρατιώτης, κλέβει από τους χασάπηδες μια σειρά παιδάκια που θα μαγειρέψουν με διάφορα, με σάλτσα από ατσιότε ή σκόνη καυτερής πιπεριάς φερμένη από τη Βερακρούς -ή βοηθά να ρίξουν τις πόρτες από τα ιχθυοπωλεία, για να γεμίσουν τα καλάθια με φαγκρί και νεροχελώνες. Τους τελευταίους μήνες, λόγω έλλειψης πιο εκλεκτής λιχουδιάς, ο Χουάν απέκτησε ενδιαφέρον για την καινοτομία της τομάτας, της πατάτας και της φραγκοσουκιάς. Γεμίζει τα ρουθούνια με ταμπάκο και σε μέρες πενίας -όπως είναι οι περισσότερες- μουσκέυει το ξερό φύλλο πίτας σε σιρόπι ζαχαροκάλαμου, βάζοντας κατόπιν το πρόσωπο στη γαβάθα για να τη γλύψει καλύτερα όταν το πλήρωμα από τους στόλους έρχεται στην ξηρά, αρχίζει να χορεύει με τις απελεύθερες νέγρες -με διαολεμένο πρόσωπο για να κάνουν τέτοια εργασία, εκεί όπου τόσο σπανίζουν τα θηλυκά- που έχουν ένα κοτέτσι από μαδέρια, με στρώματα γεμάτα κοριούς, δίπλα στην προβλήτα όπου γίνεται το καρενάρισμα των πλοίων. Τα λίγα που κερδίζει παίζοντας το τύμπανο όταν υπάρχει τόξο στον ορίζοντα, πρωτοστατώντας σε κάποια λιτανεία ή προσπαθώντας να συντονιστεί με τις νεγροϊνδιάνες

μιγάδες που παίζουν μαράκες στη Λειτουργία των Καλένδων, τα ξοδεύει στην κάβα ενός στενού συνεργάτη του Κυβερνήτη, δίπλα στο Αρτοποιείο, που συνήθως υποδέχεται νύχτα με τη νύχτα, μεγάλα βαρέλια από το χειρότερο φτηνό κόκκινο κρασί. Αλλά εδώ δεν μπορεί να μιλά κανείς για κρασί από τη Θιουδάδ Ρεάλ, ούτε από τη Ριβαντάβια, ή την Καζάγια. Αυτό που του κατεβαίνει από το λαρύγγι, λειαινώντας τη γλώσσα, είναι κακό, ξινό, και ακριβό λόγω των πρόσθετων, όπως όλα όσα προέρχονται από αυτό το νησί. Σαπίζουν τα ρούχα, μουχλιάζουν τα όπλα, βγαίνουν μύκητες στα έγγραφα, και όταν κάποιος ψοφίμι είναι πεταμένο στη μέση του δρόμου, κάτι μαύροι γύπες, με γυμνό κρανίο, του ξηλώνουν τα σωθικά σαν τις κορδέλες του Σταυρού στη γιορτής του Μαΐου. Όποιος πέφτει στο νερό του όρμου κατασπαράσσεται από ένα γιγάντιο ψάρι, τη φάλαινα του Ιωνά, που έχει στόμα ανάμεσα στον λαιμό και το στομάχι, και που εκεί ονομάζουν καρχαρία. Υπάρχουν αράχνες στο μέγεθος της ασπίδας ενός σπαθιού, φίδια οχτώ πιθαμών, σκορπιοί, μαστιγες αναρίθμητες. Τελικά, τόσο ξινό κοκκινέλι του ανεβαίνει στο κεφάλι, που ο Χουάν της Αμβέρσας βλαστημά τον καταραμένο τον ινδιάνο που τον έκανε να μπαρκάρει για αυτήν την ψωριάρα γη, της οποίας ο πενιχρός χρυσός είχε εδώ και χρόνια πέσει στα χέρια των λίγων. Από το τόσο να λυπάται για τη μιζέρια του σε μια ζέστη που κάνει το σώμα του να φλέγεται και το δέρμα του να μοιάζει πασπαλισμένο με κόκκινη άμμο, του ερεθίζονται τα υποχόνδρια, γίνεται εριστική η διάθεσή του, όπως και των κατοίκων της πόλης, που είναι βυθισμένοι στην κακία τους κι ένα βράδυ που το κόκκινο κρασί τον έχει χτυπήσει άσχημα, επιτίθεται στον Χάκομε από την Καστεγιόν, τον γενοβέζο, για απατεωνιές στα ζάρια και του τραβά μια μαχαιριά που τον ρίχνει, πνιγμένο στο αίμα, πάνω στα τσουκάλια μίας πατσατζούς. Πιστεύοντας πως είναι νεκρός, τρομαγμένος από τις φωνές των νέγων γυναικών που βγαίνουν από τα δωμάτιά τους κουμπώνοντας τις φούστες, παίρνει ο Χουάν ένα άλογο που βρίσκει δεμένο με το λουρί σε ένα ξύλινο κάγκελο και βγαίνει από την πόλη καλπάζοντας ολοταχώς, στον δρόμο του ναυπηγείου, δραπετεύοντας προς τα εκεί που διακρίνονται, τις φωτεινές μέρες, οι γαλάζιες μορφές λοφίσκων σκεπασμένων με φοινικόδεντρα. Πιο πέρα θα πρέπει να υπάρχει ένα ακανθώδες βουνό, όπου θα μπορεί να κρυφτεί από τη δικαιοσύνη του Κυβερνήτη. Για πολλές μέρες καβαλά ο Χουάν της Αμβέρσας το ψωράλογο που χάνει τα πέταλα σε έδαφος όλο και πιο τραχύ. Τώρα που έχουν μείνει πίσω τα τελευταία χωράφια με ζαχαροκάλαμο, μια οροσειρά συνεχώς μεγαλώνει στα δεξιά του, με κορυφές με στρογγυλή ράχη, σαν μεγάλα σκυλιά που κοιμούνται κάτω από ένα κάλυμμα από βαλτώδες και βραχώδες έδαφος. Ακολουθώντας τις ακτές ενός ρέματος που κυλά κάνοντας πήδους, φέρνοντας σπόρους και σάπια φρούτα, με ψηλές κολοκασίες στα βαθιά του ποταμού και ψαράκια με μαύρα μάτια που ανοιγοκλείνουν τα βλέφαρα κόντρα στο ρεύμα, ο δραπέτης

συνεχίζει να ανεβαίνει προς τα εκεί που τα δέντρα είναι φορτωμένα με μοβ λουλούδια, ή αρρωσταίνουν, στη διχάλα ενός κορμού, από τον όγκο μιας φωλιάς τερμιτών που βράζει από έντομα. Υπάρχουν θάμνοι που μοιάζουν ντυμένοι με φλούδες κρεμμυδιού, και άλλοι φορτωμένοι με τις φωλιές τεράστιων ποντικών. Ο Χουάν αφήνει το άλογο στη δέστρα ενός κορμού δέντρου, μια και θα πρέπει να αναρριχηθεί τώρα από μεγάλες πέτρες για να φτάσει στη διαχωριστική γραμμή της οροσειράς. Και ήδη κατεβαίνει προς την άλλη χαράδρα, όταν αραιώνει η συστάδα των θάμνων και η θάλασσα ανοίγεται στα πόδια του: μια θάλασσα δίχως αφρό, της οποίας τα κύματα πεθαίνουν, ξεσπώντας βουβά, στο ημίφως του ρήγματος που κατοικείται από μια βροντή στρογγυλών χαλικιών. Το δειλινό βρίσκεται σε μια παραλία καλυμμένη από αχιβάδες, όπου κάτι ιριδίζουσες φουσκάλες πεθαίνουν στον ήλιο ανάμεσα σε τσόφλια από αχινούς, κιτρινωπά μήλα και μεγάλα δέντρα γκουάμο, από αυτά που βρυχώνται σαν ταύροι. Ο Χουάν φουσκώνει τα πνευμόνια με αλμυρό αέρα, με φρέσκο αεράκι που του γεμίζει τα μάτια δάκρια, επειδή έχει τη μυρωδιά του Σανλούκαρ την ημέρα της αναχώρησης, κι επίσης του δωματός του στην Αμβέρσα, με το ιχθυοπωλείο από κάτω, όταν γαβγίζει ένα σκυλί πίσω από τα φοινικόδεντρα με τις καρύδες και ο δραπέτης βλέπει, γυρίζοντας πίσω, έναν γενειοφόρο άντρα που τον σημαδεύει με το αρκεβούζιο:

«Είμαι καλβινιστής!», λέει, με προκλητικό τόνο.

«Εγώ έχω σκοτώσει!», απαντά ο Χουάν, για να καταφέρει να κατέβει, όσο το δυνατόν, στο επίπεδο εκείνου, στον οποίο μόλις εξομολογήθηκε το χειρότερο έγκλημα. Ο γενειοφόρος κατεβάζει το όπλο, το παρατηρεί για λίγο και φωνάζει έναν Γκολομόν -έναν νέγρο με μάγουλα χαραγμένα με μαχαίρι- ο οποίος πέφτει από ένα δέντρο, σχεδόν πάνω στον Χουάν και του κατεβάζει το καπέλο πάνω στο πρόσωπο, με τέτοια δύναμη, που το κεφάλι το σχίζει στη μέση στα δύο. Χωμένο στο σκοτάδι της τσόχας, τον κάνουν να περπατήσει.

VII

Εξακόσιοι ήταν οι καλβινιστές που αποκεφαλίστηκαν από τον αμήτωρ Μενέντεζ ντε Αβιλές στη Φλόριδα, διηγείται ο γενειοφόρος, οργισμένος, χτυπώντας το τραπέζι με ανοιχτές τις παλάμες, ενώ ο Γκολομόν, πιο πέρα, ακονίζει τη ματσέτα με μια πέτρα. Από θαύμα γλύτωσε ο Ουγενότος, σύντροφος του Ρενέ ντε Λαντονιέγ, με τριάντα άντρες που αργότερα διασκορπίστηκαν προσπαθώντας να φτάσουν στην Ισπανιόλα. Και ο άντρας, ανακατεύοντας την κατήχηση της σωτηρίας της ψυχής από τον Θεό με βλασφημίες για να πληγώσει τον

χριστιανό, διηγείται τον αποκεφαλισμό με τέτοιες λεπτομέρειες για κοψίματα στα ψηλά και στα χαμηλά, για οδοντωτές σπάθες, που σταματούσαν στη μέση του λαιμού και κατέληγαν να πριονίζουν -με τσεκουριές που έπεφταν στο ύψος της ραχοκοκαλιάς, ηχώντας σαν τη μάχαιρα τεμαχίσματος του κρεοπώλη-, που ο Χουάν της Αμβέρσας σκύβει το κεφάλι με έναν μορφασμό δυσαρέσκειας, κάνοντας αντιληπτό πως μόνο επειδή τιμούσαν τον Θεό και τον Ιησού Χριστό με λιγότερα λατινικά, η τιμωρία του φάνταζε κάπως υπερβολική, και ακόμα περισσότερο εδώ που τα θύματα στην πραγματικότητα, δεν ενοχλούσαν καθόλου. Κάποιου, με ένα χτύπημα, του πήραν τον αριστερό ώμο μαζί με το κεφάλι. «Άλλος ξεκίνησε να προχωρά στα τέσσερα, δίχως κεφάλι πλέον, με ένα σβέρκο που έγινε σαν ασκή κρασιού», διηγείται ο γενειοφόρος μαινόμενος, θέλοντας να βρει αντίρρηση στον άλλον, για να διατάξει τον Γκολομόν να του κόψει, με μια μαχαιριά, όλα όσα εκτίνονται πάνω από το μήλο του Αδάμ. Αλλά ο Χουάν της Αμβέρσας δεν επιδοκιμάζει πια από προσποίηση. Αυτός, που έχει δει να θάβουν γυναίκες ζωντανές και να καίνε εκατοντάδες λουθηριανούς στη Φλάνδρα και που μέχρι που βοήθησε να βάλουν τα καυσόξυλα στη θράκα και να σπρώξουν τις γυναίκες προτεστάντισσες στην πυρά, βλέπει τα πράγματα διαφορετικά, αυτό το δειλινό που θα μπορούσε να είναι το τελευταίο της ζωής του, αφού έχει υποφέρει την μιζέρια αυτού του κόσμου όπου το άροτρο είναι πρόσφατη ανακάλυψη, το στάχυ άγνωστο, το άλογο κάτι το εξαιρετικό, η σαγματοποιία καινοτομία, τα κοσμήματα φτιαγμένα από ελιά και σταφύλι, και όπου η Ιερά Εξέταση, σίγουρα, δεν ανησυχεί για την ειδωλολατρία των νέγρων που δεν φωνάζουν τους Αγίους με τα πραγματικά τους ονόματα, τον σκλάβο που ακόμα τραγουδά τραγούδια για τους ινδιάνους από τις Μεγάλες Αντίλλες, ούτε για τα ψέματα των μοναχών που πηγαίνουν τις ινδιάνες στις καλύβες τους για να τους κάνουν κατήχηση τέτοιου είδους που σε εννέα μήνες επιστρέφουν το Πάτερ Ημών από το στόμα του Διαβόλου. Το ότι εκεί, στον Παλιό Κόσμο, τσακώνονται για τις θεολογίες, διαφωτισμούς και ενσαρκώσεις, του φαίνεται καλό. Το να ζητά ο Δούκας της Άλμπα να καεί ο γενειοφόρος, εκεί όπου ο αιρετικός έχει την πρόθεση να αρπάξει τις επαρχίες από τον Βασιλιά Φελίπε, Πρωταθλητή του Καθολικισμού, Μεσημβρινό Δαιμόνιο, είναι πράξη καλής πολιτικής. Όμως εδώ βρίσκεται ανάμεσα σε νέγρους σκλάβους δραπέτες. Είναι δραπετής και αυτός ο ίδιος, εξαιτίας της ενοχής που κουβαλά. Δραπέτης όπως ο καλβινιστής που μοιράστηκε την ομάδα των δραπετών με έναν πρόσφατα εκχριστιανισμένο, τόσο πρόσφατα που ξέχασε τη βάφτιση, αφού έπρεπε να δραπετεύσει από την Αβάνα, επειδή είχε καταγγείλει πως ο Αρχιεπίσκοπος πουλούσε για καλά, στην Αρχιεπισκοπή, κάτι αρτοφόρια επιμεταλλωμένα, κάκιστης ποιότητας, ζητώντας την πληρωμή του σε χρυσό από εκείνον που μπορείς να τον δαγκώσεις. Έτσι, με τον καλβινιστή και τον προσήλυτο εβραίο, βρήκε ο Χουάν καταφύγιο από τη

δικαιοσύνη του Κυβερνήτη, και αντρική ζεστασιά. Και γυναικεία ζεστασιά. Γιατί από την ομάδα των δραπέτων που διοικούσε ο Γκολομόν, όταν δραπέτευσε από μια φυτεία ζαχαροκάλαμων, τα σκυλιά άρπαξαν πολλούς σκλάβους, τους οποίους αποτελείωσαν κατόπιν οι ιδιοκτήτες των αγροκτημάτων. Εντωμεταξύ, οι γυναίκες, που πήγαιναν μπροστά, έφτασαν στο βουνό. Έτσι, έχει τώρα ο Χουάν της Αμβέρσας ο τυμπανιστής δύο νέγρες να τον εξυπηρετούν και να του προσφέρουν απόλαυση, όταν το ζητά το σώμα του. Την μεγαλύτερη, με τα φαρδιά στήθη, και την πλάτη αυλακωμένη από οχτώ χαρακίες, την ονόμασε Δόνια Μαντίνγκα. Την πιο μικρή, της οποίας τα καπούλια τουρλώνονται σαν δυο λόφοι, και που μετά βίας κι αν έχει αραιό τριχωτό εκεί που οι χριστιανές επιδεικνύουν πυκνό τρίχωμα, την ονόμασε Δόνια Γιολόφα. Καθώς η Δόνια Μαντίνγκα και η Δόνια Γιολόφα μιλούν διαφορετικές γλώσσες, δεν διαφωνούν όταν πρέπει να περάσουν τα ψάρια από τα βράγχια σε ένα κλαδί που χρησιμεύει για σουβλα. Κι έτσι συνεχίζεται η ζωή, σε εργασίες παστώματος του κρέατος αγριογούρουνου ή του ελαφιού, φυλάσσοντας κάτω από τη σκεπή τα στάχυα καλαμποκιού των ινδιάνων, σε έναν χρόνο σταματημένο, σε ένα αύριο ίδιο με το χθες, όπου τα δέντρα κρατούν τα φύλλα όλον τον χρόνο και οι ώρες μετριούνται με τις κινήσεις των σκιών. Όταν πέφτει το δειλινό, μια μεγάλη θλίψη καταβάλλει αυτούς που ζουν στον οικισμό. Καθένας μοιάζει να θυμάται, να νοσταλγεί, να του λείπει κάτι. Μονάχα οι νέγρες τραγουδούν, μέσα στον καπνό των καυσόξυλων που καθυστερεί πάνω από την ήρεμη θάλασσα, σαν μια λεπτή ομίχλη που μυρίζει αγροικία. Ο Χουάν της Αμβέρσας βγάζει το καπέλο και, με το πρόσωπο στραμμένο προς τα κύματα, λέει το Πάτερ Ημών και το Πιστεύω, με φωνή που αντηχεί στο βάθος του στήθους του, όταν διαβεβαιώνει πως πιστεύει στη συγχώρεση των αμαρτιών, την ανάσταση του σώματος και την αιώνια ζωή. Ο καλβινιστής, πιο πέρα, μουρμουρίζει κάποιους στίχους από τη Βίβλο της Γενεύης· ο προσήλυτος εβραίος, με την πλάτη γυρισμένη στα γυμνά σώματα της Δόνια Γιολόφα και της Δόνια Μαντίνγκα, λέει έναν ψαλμό του Δαβίδ, με εναλλαγές στη φωνή που μοιάζουν με συγκρατημένο κλάμα: «Ελεήμων και φιλεύσπλαχνε Ιεχωβά, που είσαι αργός στον θυμό και σπουδαίος στη συγχώρεση...». Υψώθηκε το φεγγάρι και τα σκυλιά του οικισμού, καθισμένα στην άμμο, αλυχτούν σε χορωδία. Η θάλασσα στρογγυλεύει τα χαλίκια στα ρήγματα της ακτής. Και καθώς ο εβραίος, μετά τις προσευχές, καταγγέλλει μια απατεωνιά του καλβινιστή στο παιχνίδι με την τράπουλα, ρίχνονται και οι τρεις στις μπουνιές, χτυπώντας, πέφτοντας, αγκαλιασμένοι στη μάχη, ζητώντας μαχαίρια και σπάθες που δεν τους φέρνουν, για να τα βρουν κατόπιν, μέσα στα γέλια, τινάζοντας την άμμο που τους έχει γεμίσει τα αυτιά. Αφού δεν έχουν χρήματα, παίζουν με κοχύλια.

VIII

Όμως, μετά από μήνες αμέτρητους, ο Χουάν αρρωσταίνει από κόπωση. Μπορεί να του κάνουν αέρα με μεγάλα φύλλα δέντρου η Δόνια Γιολόφα και η Δόνια Μαντίνγκα, τρομάζοντας τις μικροσκοπικές μύγες που υψώνονται αυτή την εποχή πάνω στα κοντινά μαγκρόβια δάση· μπορεί να πιάνουν καλά ψάρια οι ινδιάνοι φωτίζοντας τα με δάδες στις σπηλιές της ακτής. Ο Τυμπανιστής της Αμβέρσας περνά ατελείωτες ώρες βγάζοντας καπνό από ταμπάκο μέσα από ένα κόκκαλο που χρησιμεύει για αυτόν τον σκοπό, νοσταλγώντας τον καιρό που έμπαινε στις πόλεις, μαζί με τον σημαιοφόρο, τον τρομπετίστα και τον φλαουτίστα, και στο πέραςμα του άνοιγαν τα πράσινα παράθυρα, διακοσμημένα με διάτρητες ξυλόγλυπτες καρδιές πάνω στο ξύλο των ψευδόθυρων, και πάνω στο περβάζι των παραθύρων με τα λουλούδια όπου έσκυβαν γυναίκες που έμοιαζαν να προσφέρουν στήθη ροδαλά κρυμμένα στη δαντέλα του νυχτικού -γιατί όντως ήταν γυναίκες, από την Ιταλία, την Καστίλλη, την Φλάνδρα και όχι τα τομάρια σαν ασκί κρασιού, με μυρωδιά καψαλίσματος, τόσο σκληρά που δε μπορούσες να τα τσιμπήσεις, όπως εκείνα των νέγων που εδώ έπρεπε να πάρει για γυναίκες. Με αυτές τις μαυριδερές νέγρες, τις πολύ μαυριδερές, δε μπορούσε ένας παλιός φοιτητής της Αλκαλά να μιλήσει για τα χιλιάδες πράγματα που είχε δει και μάθει στα ταξίδια του στον κόσμο, γιατί το μόνο που ήξεραν εκείνες ήταν να χτυπούν τα βάρβαρα τύμπανά τους και να τραγουδούν σαν αντίφωνο κάτι στίχους τόσο υπερβολικούς και επαναλαμβανόμενους που όταν ξεκινούσαν, κουνώντας κάτι κουδουνάκια και τραγουδώντας εν χορώ αυτό που ο Γκολομόν διεύθυνε με την άνεση του λαρυγγιού, ο Χουάν ο Φοιτητής πήγαινε στο βουνό με τα σκυλιά, ως ένδειξη δυσαρέσκειας. Γιατί είχε υπάρξει φοιτητής ο Χουάν σύμφωνα με τα όσα διηγούταν στον γενειοφόρο και τον εβραίο -στην τάξη όπου δίδασκαν τις τέσσερις μεσαιωνικές τέχνες, το λεγόμενο Κουαδρίβιο, τη γνώση των αριθμών για να παίζει τα πλήκτρα, την άρπα και τη βιχουέλα, τον τρόπο να κάνει αφαιρέσεις, μετατροπές και συνθέσεις ποικίλων μέτρων, δίχως να ξεχνά τη γνώση του απλού τραγουδιού και την πρακτική του οργάνου. Και καθώς δεν υπήρχαν πλήκτρα ούτε κάποια βιχουέλα σε εκείνη την ακτή, ο Χουάν αποδείκνυε με λέξεις και τραγουδώντας μουρμουριστά πως ήξερε να κάνει πολυρρυθμίες σε έναν αυλικό χορό παβάνα ή ωραιοποιούσε τον τονισμό στο *Κόντε Κλάρο* ή στο *Κοίταξε με πώς κλαίω*, με αυτοσχεδιασμούς και στολίδια σύμφωνα με τον γαλλικό ή τον ιταλικό τρόπο, όπως συνηθίζεται τώρα στην Αυλή. Μέσα στο πλαίσιο εκείνων των γνώσεων είχε αναπτυχθεί επίσης και η κατάσταση του ως δραπετή, που τώρα αποδεικνύεται τελικά πως είναι ο γιος του ακόλουθου ενός ιπότη, από αυτούς που εκείνα τα χρόνια περιέφεραν την πενιχρότητά τους με αξιοπρέπεια, επειδή δεν απαλλάσσονταν από ένα σπίτι προγονικό, από του οποίου την είσοδο διακρινόταν -στην απόσταση όπου βρίσκεται

εκείνο το δέντρο: και όλοι κοιτούσαν προς εκεί- η πρόσοψη του Αυτοκρατορικού Πανεπιστημίου του Σαν Ιλδεφόνσο, του οποίου τη φοιτητική ζωή διηγούταν ο τυμπανιστής με λεπτομέρειες, γεγονότα και συμβάντα, που κάθε μέρα έπαιρναν μεγαλύτερες διαστάσεις. Αν κάποια φορά είχε υπάρξει στρατιώτης, το όφειλε στην υποχρέωση να υπηρετήσει τον Βασιλιά, όπως είχε γίνει με όλους τους προγόνους του, μέχρι τότε που οι ημερομηνίες μπερδεύονταν με τους άθλους του Καρλομάγνου. Έτσι, φερόμενος υπεροπτικά με το γενεαλογικό του δέντρο, ανακουφιζόταν από την αηδία του να τρώει τόσες αχιβάδες, τόσες χελώνες κακό μαγειρεμένες, τόσο κρέας καπνιστό στις σχάρες του καλβινιστή. Ο ουρανίσκος του επιζητούσε το κρασί με μian επείγουσα ανάγκη σχεδόν επίπονη και όταν το μυαλό έτρεχε σε κάβες φανταστικές, του εμφανίζονταν τεράστια τραπέζια, καλυμμένα με πέρδικες, καπόνια, γαλοπούλες, ποδαράκια από μοσχάρι, τυριά με μεγάλες τρύπες, δίσκοι σερβιρίσματος με τουρσιά, λιχουδιές από γάλα και μελί από την Αλκάρια. Αλλά δεν ήταν ο Χουάν ο μόνος αποθαρρυσμένος σε εκείνον τον οικισμό, όπου οι νέγροι και οι ινδιάνοι αντιθέτως, ελευθερωμένοι από τα μεγάλα σκυλιά του αγροκτήματος, αρέσκονταν πολύ, στη μόνιμη αφθονία γυναικών και πορνών. Ο εβραίος ονειρευόταν τη Συναγωγή του Τολέδο, όπου ζούσε ειρηνικά εδώ και πολλά χρόνια, όπου μπορούσε οποιοσδήποτε να ευθυμήσει στους γάμους με πολλή μουσική, ή να ακούσει τους σοφούς που διάβαζαν την Τορά, δίχως οι διωγμοί των παλιότερων εποχών να γεμίζουν τα σπίτια με δάκρυα και αίμα. Κλείνοντας τα μάτια, αντικρίζει ο μαράνο, ο προσήλυτος εβραίος, τους στενούς δρόμους όπου οι φανοποιί και οι μαχαιροποιί είχαν τα εργαστήριά τους, δίπλα στο ζαχαροπλαστείο με τις σφολιάτες, τις κουλούρες με αμύγδαλα και τα γλασαρισμένα κίτρα. Οι γονείς, προσηλυτισμένοι από καθαρή ανάγκη, ακολουθούσαν την εντολή να διδάξουν στα παιδιά τους κάποια χειρωνακτική εργασία, πέρα από το να τους κάνουν να μελετήσουν την Τορά, κι έτσι, όποιος δεν έφτιαχνε ισοζύγια, όπως ο ξάδερφος Μοσέ, δούλευε στη χορωδία και ζωγράφιζε τράπουλες, όπως ο Ισαάκ Ανφανταρί, ή ήταν διάσημος χρυσοχόος όπως ο άλλος αδελφός ο Μαναέν ή Δεξιοτέχνης των Πληγών, όπως ο συγγενής Ραμπί Γιουδά. Οι εβραίες μοιρολογίστρες τραγουδούσαν έναντι αμοιβής στις κηδείες των χριστιανών και στα γραφεία και τα εμπορικά ακουγόταν πάντα η όμορφη υπόκωφη μουσική των χαντρών που κινούνταν στον άβακα. Ονειρεύεται ο εβραίος τη Συναγωγή και ο γενειοφόρος ονειρεύεται το Παρίσι από όπου λέγεται πως κατάγεται, παρόλο που η αλήθεια είναι πως γεννήθηκε σε ένα προάστιο της Ρουέν και βρέθηκε μόνο οχτώ μέρες στην περιοχή του Σατλέ, ως καμαρωτάκι μιας μαούνας φορτωμένης με ξύλα. Αλλά του έφτασαν οι οχτώ μέρες για να δει τους κωμικούς που παρουσίαζαν κωμωδίες πάνω σε μια πανέμορφη γέφυρα, να διαλογιστεί σχετικά με την ματαιότητα των πάντων μπροστά στις αγχόνες του Μονφοκόν και να

δοκιμάσει το κρασί στις ταβέρνες στην περιοχή της Μαγκνταλένα και της Μούλα. Διαβεβαιώνει πως δεν υπάρχει τίποτα σαν το Παρίσι και αρνείται αυτά τα εδάφη τα ευτελή, γεμάτα με ζούφια, όπου ο άνθρωπος, εξαπατημένος από ψεύτες περνά ανεκδιήγητες δυσκολίες ψάχνοντας για χρυσό εκεί που δεν απαντάται ούτε καν ένα καλό στάχυ σιταριού. Και μιλά για γυναίκες ξανθές και για τον μηλίτη που κοχλάζει και για τη χήνα που στάζει τους ζωμούς της πάνω στη φωτιά από ξύλα άμπελης, καταλήγοντας να πρήξει τους υποχόνδριους του τυμπανιστή, που επιτιμά τον Γκολομόν για τεμπέλη, τώρα που του ήρθε, από όσα έχει ακούσει, να μιλήσει συγκεκριμένα για μια γενεαλογική σειρά που το πυρωμένο σίδερο ταπείνωσε στη σάρκα του. Όλοι ήταν πρόσωπα ανώτερης τάξης και ο νέγρος, που μετά βίας θυμάται τα σχετικά με το έθνος του, για ένα ποτάμι πολύ πλατύ και πολύ θολωμένο από τους χείμαρρους, στις όχθες του οποίου υπήρχαν καλύβες με τοίχους φτιαγμένους από κοπριά, μιλάει για έναν κόσμο όπου ο πατέρας του, εστεμμένος με φτερά, τριγύριζε πάνω σε καρότσες που έσερναν λευκά άλογα -παρόμοια με αυτή που περιέφεραν αυτοί από την Μεδίνα Σιδόνια, στην Αλαμέδα της Σεβίλλης, τις μέρες γιορτής. Όλοι ονειρεύονται, κακόκεφοι, ανάμεσα σε καβούρια που κάνουν να κατρακυλούν ξερές καρύδες, κριτσανίζοντας τα μικρά μοβ φρούτα ενός παραθαλασσίου δέντρου, που έχουν γεύση περίπου σαν σταφύλι και ανακαλούν την όρεξη για κρασί σε στόματα απηυδισμένα από το καζάμπε και την τσίτσα από καλαμπόκι. Όλοι σκέφτονται πράγματα που είχαν πολύ λίγο στην πραγματικότητα, παρόλο που τα αναμοχλεύουν με θεία όρεξη, μέχρι που ξεσπούν οι βροχές, φέρνοντας νέους λοιμούς. Ο Χουάν θυμώνει, χτυπά τα πόδια του στο έδαφος, φωνάζει, βλέποντας τον εαυτό του περιτριγυρισμένο από τόσα μαύρα μυγάκια που βουίζουν στα αυτιά του και πιτσιλιέται με το ίδιο του το αίμα όταν χαστουκίζει τα μάγουλα. Κι ένα πρωινό ξυπνά με ένα έντονο σύγκρυο, με το πρόσωπο κερωμένο, και ένα κάψιμο να του σκίζει το στήθος. Η Δόνια Γιολόφα και η Δόνια Μαντίνγκα πάνε για βότανα στο βουνό -αυτά που ζητούν στον Κύριο των Δασών ο οποίος θα πρέπει να είναι άλλο ένα διαβολικό τέρας σε αυτή τη γη δίχως νόμους ούτε θεμέλια. Αλλά δεν υπάρχει άλλη λύση παρά να δεχθεί τέτοια γιατρικά και καθώς αποκοιμείται, περιμένοντας την ανακούφιση, ο ασθενής βλέπει ένα φρικτό όνειρο: μπροστά στην αιώρα του υψώνεται, ξαφνικά, με πύργους που φτάνουν στον ουρανό, ο Καθεδρικός του Αγίου Ιακώβου της Κομποστέλλα. Τόσο ψηλοί είναι μέσα στο ντελίριό του που τα καμπαναριά χάνονται μέσα στα σύννεφα, πολύ πιο πάνω από τους γύπες που αφήνονται να τους πάρει ο αέρας, δίχως να κουνούν τα φτερά, και μοιάζουν με μαύρους σταυρούς που επιπλέουν σαν κακοί οιωνοί, στα νερά του στερεώματος. Πάνω από την Πύλη της Δόξας, απλώνεται ο δρόμος του Αγίου Ιακώβου, παρόλο που είναι μεσημέρι, τόσο λευκός που ο Έναστρος Ουρανός μοιάζει με τραπεζομάντηλο στο τραπέζι των αγγέλων. Ο

Χουάν βλέπει τον εαυτό του, να έχει γίνει ένας άλλος που θα μπορούσε αυτός να παρατηρεί από εκεί που βρίσκεται, να προσεγγίζει την αγία βασιλική εκκλησία μόνος, παράξενα μόνος, σε πόλη προσκυνητών, φορώντας την κάπα με τα όστρακα, χτυπώντας το προσκυνητικό ραβδί στην γκρίζα πέτρα του οδοστρώματος. Όμως οι πόρτες είναι για αυτόν κλειστές. Θέλει να μπει αλλά δεν μπορεί. Φωνάζει και δεν τον ακούνε. Ο Χουάν ο Προσκυνητής προσπίπτει, προσεύχεται, θρηνεί, γρατζουνά το ιερό ξύλο, συσπάται στο έδαφος σαν ένας εξορκισμένος, ικετεύοντας να τον αφήσουν να μπει. «Σαντιάγο!», κλαίει με αναφιλητά. «Σαντιάγο!». Κοντεύοντας να πνιγεί από αλμυρό νερό, βρίσκεται στην όχθη της θάλασσας και εκλιπαρεί να τον αφήσουν να μπαρκάρει σε ένα πλοίο αγκυροβολημένο εκεί που οι υπόλοιποι βλέπουν μόνο έναν σάπιο κορμό. Κλαίει τόσο που ο Γκολομόν πρέπει να τον δέσει με κλαδιά ενός αναρριχητικού φυτού, μέσα στην αιώρα του, αφήνοντάς τον σαν πεθαμένο. Και όταν ανοίγει τα μάτια το δειλινό, υπάρχει μεγάλος αναβρασμός στον οικισμό. Ένα πλοίο σε πορεία, αποσυναρμολογημένο από τα Νησιά των Βερμούδων, έχει έρθει να προσαράξει σε ένα νησάκι, απέναντι από την ακτή. Φερμένες από το αεράκι ακούγονται οι φωνές των ναυτικών που ζητούν βοήθεια. Ο Γκολομόν και ο γενειοφόρος σπρώχνουν το κανό προς το νερό καθώς ο μαράνο σηκώνει τα κουπιά.

IX

Εκείνο το πρωινό η σκιά του Τείδε ζωγραφίστηκε στον ουρανό σαν ένα τεράστιο βουνό από γαλάζια ομίχλη. Ο γενειοφόρος, που ταξιδεύει ως χριστιανός, προσποιούμενος τον Βουργουνδό που περνά στις Ινδίες με την άδεια του Βασιλιά (και δεσμεύτηκε να το αποδείξει στην άφιξη) ξέρει πως οι περιπέτειές του θα τελειώσουν πολύ σύντομα. Καθώς η Γκραν Κανάρια κάνει εμπόριο με ανθρώπους από την Αγγλία και τη Φλάνδρα και περισσότεροι από ένας καπετάνιοι καλβινιστές ή λουθηρανοί ξεφορτώνουν εκεί το εμπόρευσμά τους, δίχως να τους ρωτήσουν αν πιστεύουν πως καθορίζεται από τον θεό η σωτηρία ή η καταδίκη κάθε ψυχής, αν νηστεύουν τη σαρακοστή ή αν χρειάζονται παπικά διατάγματα σε καλή τιμή, ξέρει πως θα του είναι εύκολο να χαθεί στην πόλη, βλέποντας μετά πώς θα αποδράσει από το νησί και θα περάσει στη Γαλλία. Απευθύνει στον Χουάν ένα βλέμμα όλο νόημα, δίχως να μιλήσουν γι' αυτό που και οι δύο γνωρίζουν. Σύντομα, αισθάνονται ήδη την ικανοποίηση του να έχουν βρει ξανά, στη φακή και το μαγειρευτό με κρέας, το τυρί και την άλμη, γεύσεις που νοσταλγούσαν υπερβολικά πολύ, εκεί στον οικισμό όπου παρέμειναν, κλαίγοντας περισσότερο από καθαρό πείσμα παρά από πόνο, η Δόνια Γιολόφα και η Δόνια Μαντίνγκα, που σχεδόν περνιόνταν για γυναίκες Καστιλιάνες ανάμεσα στις άλλες νέγρες, όντας οι ερωμένες του γιου κάποιου τόσο σημαντικού όπως θα έπρεπε να

είναι ένας ακόλουθος ιππότης. Ο ασθενής ένιωσε την υγεία να επιστρέφει στο σώμα του, μόλις μάρκαρε στο πλοίο που θα έριχνε τις άγκυρες στο Σανλούκαρ, όπου τον περίμεναν τα σανδάλια και το ραβδί του προσκυνητή, γιατί οι υποσχέσεις είναι υποσχέσεις κι επειδή δεν είχε τηρήσει τη δική του τον είχαν βρει ένα σωρό αναποδιές. Και τώρα, τόσο κοντά στο να πατήσει την καλή και αληθινή γη, μετά από ατέλειωτες εβδομάδες στη θάλασσα, αισθάνεται χαρούμενος όπως θυμάται πως είχε υπάρξει, κάποιο δειλινό, αφού είχε πλυθεί με το νερό του Νοσοκομείου της Μπαγιόνα. Σκέφτεται ξαφνικά πως το ότι έχει βρεθεί εκεί, στις Ινδίες, τον κάνει ινδιάνο. Έτσι, όταν αποβιβαστεί, θα είναι ο Χουάν ο Ινδιάνος. Ακούει τότε την οχλοβοή των ναυτικών στο επίστεγο της πρύμνης του πλοίου και πιστεύοντας πως ευθυμούν για την πρόωρη άφιξη, τρέχει να τους δει ακολουθούμενος από τον γενειοφόρο. Αλλά αυτό που συμβαίνει εκεί δεν είναι για γέλια: οι άντρες κυκλώνουν τον προσήλυτο, και τον τραντάζουν με σπρωξιές. Ένας τον ρίχνει στο πάτωμα με μια τρικλοποδιά και σηκώνοντας τον από το δέρμα του σβέρκου τον κάνει να γονατίσει: «Το Πάτερ Ημών», του φωνάζει καταπρόσωπο. «Το Πάτερ Ημών κι έπειτα το Άβε Μαρία!». Ο Χουάν αντιλαμβάνεται πως οι ναυτικοί κατασκόπευαν τον προσήλυτο εδώ και μέρες όταν έμαθαν, από τον μάγειρα πως, με το πρόσχημα να κάνει τον βοηθό σερβιτόρου, είχε κλέψει λίγο αλεύρι για να φουρνίσει ένα ψωμί δίχως μαγιά. Και σήμερα, που ήταν Σάββατο, τον είχαν δει να πλένεται νωρίς και να φορά καθαρά ρούχα. «Το Πάτερ Ημών!», ουρλιάζουν τώρα όλοι μαζί, κλωτσώντας τον. Ο μαράνο, σαστισμένος, βογκά ικεσίες που κανείς να ακούει, και όταν δέχεται το μαστίγωμα με μια τριχιά με κόμπους, αρχίζει να μουρμουρά κάτι που δεν είναι το Πάτερ Ημών ούτε το Άβε Μαρία, αλλά ο Ψαλμός του Δαβίδ που έλεγε στον οικισμό, τρεις φορές την ημέρα: «Ελεήμων και φιλεύσπλαχνε Ιεχωβά, που είσαι αργός στον θυμό και σπουδαίος στη συγχώρεση...». Δεν προλαβαίνει να τελειώσει όταν όλοι πέφτουν πάνω του, ποδοπατώντας τον, ενώ κάποιος τρέχει να βρει τα δεσμά. Και τον έχουν πια αλυσοδεμένο, να φτύνει τα δόντια που του ξεκόλλησαν με ένα χτύπημα του ροπάλου, όταν όλοι στρέφονται προς τον γενειοφόρο τον οποίον σπρώχνουν ξαφνικά ενάντια στον μεσαίο ιστό, φωνάζοντάς τον λουθηριανό πειρατή. Εκείνος, τους αντιμετωπίζει, εξανίσταται με τέτοια αποφασιστικότητα και απειλεί πως θα διαμαρτυρηθεί στο Συμβούλιο που ο καπετάνιος, αναποφάσιστος, καλεί τελικά σε ηρεμία. Για παν ενδεχόμενο, αποφασίζει πως το πιο ορθό είναι να παραδώσουν τον προσποούμενο τον Βουργουνδό στη δικαιοσύνη της Λας Πάλμας, που θα μεριμνήσει για να ξεκαθαρίσει η υπόθεση της υποτιθέμενης άδειας για να περάσει στις Ινδίες. Χλωμός ο γενειοφόρος βλέπει να του στερεώνουν ένα ζεύγος σίδερα στους αστραγάλους, ενώ παίρνουν τον μαράνο μέσα σε προσβολές, ρίχνοντάς του κουβάδες με βρώμικο νερό στο πρόσωπο. Προχωρά τόσο πληγωμένος που αφήνει ένα ίχνος από αίμα από όπου περνάει. Ο Χουάν

βλέπει πώς τον τραβούν να κατέβει τη σκάλα και κλείνουν μια καταπακτή πάνω από την τελευταία του διαμαρτυρία. Μόλις έχει μάθει πως, αφού υπήρξε ειρηνικό νησί για τους μαυριτανούς και τους προσήλυτους και πολύ παραμελημένο από τους ναυτικούς και τους λουθηριανούς εμπόρους, η Γκραν Κανάρια είχε θεμελιωθεί σε ύψιστο παρατηρητήριο του Πρωταθλητή του Καθολικισμού, τον οποίο αντιπροσώπευε η διακονία ενός τρομερού ιεροεξεταστή που ανέγειρε στην Λα Πάλμα, τον Πράσινο Σταυρό της Ιεράς Εξέτασης, όπου συλλάμβαναν ολόκληρα πληρώματα πλοίων λόγω υποψίας. Τα κελιά τους είναι γεμάτα με ολλανδούς καπετάνιους, με καπετάνιους αγγλικανούς, έτοιμους να παραδοθούν στις Κοσμικές Αρχές. Ο Γκολομόν, κουλουριασμένος στη βάση του ακάτιου ιστού τρέμει σαν να έχει πυρετό, φοβούμενος πως θα τον ρωτήσουν γιατί όταν προσευχόταν μπροστά στον Κύριο μας Ιησού Χριστό, στο αγρόκτημα του αφεντικού του οποίου το σημάδι είναι χαραγμένο στο δέρμα, δεν καλούσε τον Λυτρωτή με το όνομά του, αλλά τον εξυμνούσε στη γλώσσα του αφότου είχε κρεμάσει πολλές γυάλινες χάντρες στον λαιμό του. Ο Χουάν προσπαθεί να τον καθησυχάσει, όπως κάνουν σε ένα καλό σκυλί, με φιλικά χτυπήματα στον ώμο, δίχως να μπορεί να του πει -από φόβο μήπως κάποιος τον ακούσει- ότι στον καιρό της Μεγάλης Εξέδρας η Ιερά Εξέταση δεν ξόδευε καυσόξυλα για να κάψει νέγρους, αλλά κυρίως γιατρούς που γνώριζαν υπερβολικά καλά την αραβική, θεολόγους με αιχμηρή την άκρη στα αυτιά, προτεστάντες ή όσους προωθούσαν ένα αιρετικό βιβλιαράκι, που το καταδίωκαν πολύ στα λιμάνια όπου έριχναν άγκυρα τα ολλανδικά καράβια, και είχε τον τίτλο «Ύμνος εις την τρέλα» ή «Εγκώμιο στους τρελούς» ή κάτι παρόμοιο. Και καθώς πλησιάζει πια η μέρα της Αγίας Τριάδας και η Αγία Τριάδα είναι καλή γιορτή για την εκτέλεση στην πυρά από την ιερά Εξέταση, ο Χουάν ο Ινδιάνος βλέπει ήδη τον μαράνο με μαύρο ένδυμα μετανοούντος αμαρτωλού καθώς ο γενειοφόρος εμφανίζεται φορώντας ένα κίτρινο, με τον σταυρό του Σαν Ανδρές κεντημένο με κόκκινο, μπροστά και πίσω. Αφού θα έπαιρναν την ευλογία από το Λάβαρο, θα ανέβαιναν και οι δύο στα γαϊδουράκια τους, μέσα στις φωνασκίες και τον χλευασμό όσων είχαν έρθει από πολύ μακριά για να κερδίσουν τις σαράντα μέρες επιείκειας, και θα οδηγούνταν στην πυρά μαζί με πολλούς άλλους αιρετικούς, που είχαν την όψη εκείνων που, επειδή ήταν φυγάδες, θα καίγονταν σαν ομοιώματα.

X

Μια μέρα πανήγυρης στο τέλος ενός αδιέξοδου δρόμου, ο Χουάν ο Ινδιάνος διαλαλεί, φωναχτά, δύο αλιγάτορες Καϊμάν παραγεμισμένους με άχυρα που λέει πως έχει φέρει από το Κούσκο ενώ το σίγουρο είναι πως τους αγόρασε από έναν δανειστή από το Τολέδο. Έχει έναν πίθηκο στον ώμο κι έναν παπαγάλο που κουρνιάζει στο αριστερό χέρι. Φυσά σε ένα

μεγάλο ρόδινο κοχύλι και από ένα άλικο κιβώτιο βγαίνει ο Γκόλομον, όπως ο Λούσιφερ των ισπανικών δραματικών λογοτεχνικών έργων που προσφέρει περιδέρια από οδοντωτές πέρλες, πέτρες που διώχνουν τον πονοκέφαλο, μάλλινα ζωνάρια από βικούνια, σκουλαρίκια από φύλλο γυαλιστερού μπρούτζου και άλλα μικροπράγματα από το Ποτοσί. Καθώς γελά δείχνει ο νέγρος τα δόντια, παράξενα λαξεμένα σε μύτες και τα μάγουλα τα σημαδεμένα από μαχαίρι, με τρεις χαραγματιές, κατά τη συνήθεια στο χωριό του, και γραπώνοντας κάτι κουδουνάκια ρίχνεται στον χορό κουνώντας τη μέση με τόσο ξεδιάντροπες κινήσεις, που μέχρι και η γριά που πουλάει τα εντόσθια και τον πατσά αφήνει την τέντα της που ακουμπά στο Τόξο της Σάντα Μαρία για να έρθει να τον δει. Καθώς στο Μπούργκος τους αρέσει ο χορός σαραμπάντα, ο γκινέο και ο τσακόνα, πολλοί το γιορτάζουν ζητώντας και άλλη καινοτομία από τον Νέο Κόσμο. Όμως εντωμεταξύ, αρχίζει να βρέχει, τρέχουν όλοι να προφυλαχτούν κάτω από τα υπόστεγα κι ο Χουάν ο Ινδιάνος βρίσκεται στην αίθουσα ενός πανδοχείου με έναν προσκυνητή ονομαζόμενο Χουάν, που τριγυρνούσε στην πανήγυρη με την κάπα ραμμένη με κοχύλια, ερχόμενος από τη Φλάνδρα για να εκπληρώσει τον όρκο που έκανε στον Άγιο Ιάκωβο, της μέρες της φοβερής πανούκλας. Ο Χουάν ο Ινδιάνος, που αποβιβάστηκε στο Σανλούκαρ, κρατώντας το ραβδί και την κολοκύθα των προσκυνητών ως ένδειξη τήρησης της υπόσχεσής του, έβγαλε το ράσο στη Θιουδάδ Ρεάλ μια μέρα που ο Γκολομόν, εξοπλισμένος με έναν πίθηκο και έναν παπαγάλο για να τον βοηθήσουν να μεταπωλήσει μιχλιμπίδια των εμπορών της πανήγυρης, θα του αποδείκνυε πως διαλαλώντας νέα από τις Ινδίες μπορούσε κανείς να κερδίσει αρκετά, σε δύο ευνοϊκές μέρες εργασίας, για να διασκεδάσει με κρασί και νεαρές κατά τη διάρκεια της εβδομάδας. Ο νέγρος λαχταρά να δοκιμάσει τη λευκή σάρκα που ορέγεται τη ρώμη του· ο ινδιάνος, αντιθέτως, χάνει την αυτοσυγκράτηση όταν περνά από μπροστά του μια μαυριδερή νέγρα από εκείνες που έχουν καπούλια τουρλωτά σαν δυο λόφοι. Τώρα ο Γκολομόν στεγνώνει τον πίθηκο με ένα μαντήλι ενώ ο παπαγάλος ρίχνει έναν υπνάκο καθισμένος στο στεφάνι ενός βαρελιού. Ζητά κρασί ο ινδιάνος και ξεκινά να διηγείται ψευτιές στον προσκυνητή, τον ονομαζόμενο Χουάν. Μιλά για μια πηγή με θαυματουργά νερά, όπου οι πιο καμπουριασμένοι και σακατεμένοι γέροντες δεν κάνουν τίποτε άλλο παρά να μπουν, και μόλις βγάλουν το κεφάλι από το νερό, αυτό είναι καλυμμένο από γυαλιστερό μαλλί, οι ρυτίδες σβησμένες, έχει επανέλθει η υγεία, τα κόκκαλα έχουν τεντωθεί κι έχουν μια στύση ικανή να εγγαστρώσει μια στρατιά από Αμαζόνες. Μιλάει για το κεχριμπάρι της Φλόριντα, τα αγάλματα των γιγάντων που είδε ο Φρανσίσκο Πιζάρο στο Πουέρτο Βιέχο, και για τις νεκροκεφαλές με δόντια πάχους τριών δαχτύλων, που έχουν μόνο ένα αυτί και αυτό, στο μέσο του πίσω μέρους του κρανίου. Αλλά ο Χουάν ο Προσκυνητής, ζαλισμένος από το κρασί που έχει πιει, λέει στον Χουάν τον Ινδιάνο πως

τέτοια θαυμαστά πράγματα έχουν ήδη ειπωθεί πολύ από τον κόσμο που έρχεται από τις Ινδίες, σε τέτοιο βαθμό που κανείς πια δεν πιστεύει σε αυτά. Πηγές της Αιώνιας Νεότητας κανείς πλέον εμπιστευόταν, και ούτε φαινόταν να βασίζεται σε αλήθειες η ιστορία της Αμερικάνικης Άρπυιας που πουλούσαν εκεί οι τυφλοί σε φυλλάδες. Αυτό που είχε ενδιαφέρον τώρα ήταν η Πόλη Μανόα, στο βασίλειο των Ομέγκουας, όπου υπήρχε περισσότερος χρυσός για να πάρουν από αυτόν που έφερναν οι στόλοι από τη Νέα Ισπανία και το Περού. Οι επαρχίες που εκτεινόταν ανάμεσα στην Μπογκοτά με τα μάγια, το Ποτοσί -το μεγαλύτερο θαύμα της φύσης-, και τις εκβολές του ποταμού Μαρανιόν, ήταν γεμάτες με αφύσικα φαινόμενα σπουδαιότερα από τα γνωστά, με νησιά από πέτρες, χώρες Αφθονίας, κι εκείνον τον Επίγειο Παράδεισο που ο Μέγας Ναύαρχος διαβεβαίωνε πως είχε διακρίνει σε κάποια στάση -όλοι ήξεραν τώρα για το γράμμα που είχε γράψει πολύ καιρό πριν στον Βασιλιά Φερνάντο- με το βουνό του σε σχήμα μαστού. Μιλούσαν για έναν γερμανό που πέθανε με το μυστικό ενός βασιλείου όπου οι λεκάνες ξυρίσματος των κουρέων, τα τσουκάλια και οι σφαιρικοί μεταλλικοί τεντζερέδες, οι σφήνες στις καρότσες, οι λάμπες λαδιού, ήταν φτιαγμένα από πολύτιμο μέταλλο. Εξακολουθούσαν τα τύμπανα να καλούν σε νέες περιπέτειες... Αλλά εδώ κόβει ο Χουάν ο Ινδιάνος τον λόγο του Χουάν του Προσκυνητή λέγοντας του πως οι κατακτήσεις με τον τρόπο του Πιζάρου, που πήγαινε με στόλο, δεν ήταν πλέον η πιο συμφέρουσα επιλογή. Αυτό που τώρα απέδιδε στις Ινδίες ήταν η οξεία όσφρηση, η πυξίδα της κατανόησης, η τέχνη του να υπερτερείς των άλλων, δίχως να μένεις πολύ στις διατάξεις των Βασιλικών Διαταγμάτων, στις ανταγωγές των δικηγόρων, ούτε στις φωνασκίες των Επισκόπων, εκεί όπου η ίδια η Ιερά Εξέταση έδειχνε επιείκεια ζεσταίνοντας περισσότερα φλιτζάνια σοκολάτας στο μαγκάλι από ότι σώματα αιρετικών... Τα τύμπανα που ηχούσαν εδώ δεν οδηγούσαν στα πλούτη. Τα τύμπανα που έπρεπε να ακουστούν ήταν αυτά που ηχούσαν εκεί, γιατί ήταν εκείνα που καλούσαν σε νέες εισβολές όπου οι άντρες έπαιρναν στην κατοχή τους θαυμάσια αγροκτήματα, πολεμώντας λιγότερο από πριν και φέρνοντας γιατρούς επιστήμονες καταπληκτικούς στο να κολλάνε σπασμένα κόκκαλα και να γιατρεύουν δαγκώματα επιβλαβών εντόμων με τα φυτά των ίδιων των ινδιάνων.

XI

Την επόμενη μέρα, αφού είχε χαρίσει τα χτένια από την κάπα του στην νεαρή με την οποία πέρασε τη νύχτα, παίρνει ο Χουάν ο προσκυνητής τον δρόμο για τη Σεβίλλη, ξεχνώντας τον δρόμο του Αγίου Ιακώβου. Τον ακολουθεί ο Χουάν ο Ινδιάνος, βήχοντας και ξεροβήχοντας, γιατί συναχώθηκε από τον αέρα που κατεβαίνει από τα βουνά. Όταν τρέμει στο στρώμα ενός

πανδοχείου, αναπολεί τη ζέστη που η Δόνια Γιολόφα και η Δόνια Μαντίνγκα κουβαλούσαν μέσα στο πολύ σκληρό τους δέρμα. Κοιτάζει τον συννεφιασμένο ουρανό, εκλιπαρώντας για ήλιο, αλλά του απαντά η βροχή, πέφτοντας πάνω στο οροπέδιο με πέτρες γκρι και πέτρες από θειάφι, όπου τα βρεγμένα πρόβατα ζουλιούνται μέσα στα πρασινωπά νερά μιας καρστικής πηγής, μπήγοντας τα νύχια στη λάσπη. Ο Γκολομόν έρχεται ξοπίσω, ξυπόλητος, με τον πίθηκο και τον παπαγάλο τυλιγμένους με την κάπα και επιτίθεται, με το αχυρένιο καπέλο, σε έναν αέρα που τον παγώνει. Στο Βαλιαδολίδ τους υποδέχεται η δυσωδία μιας πυράς όπου καίνε τη γυναίκα κάποιου που υπήρξε σύμβουλος του Αυτοκράτορα, στο σπίτι του οποίου συγκεντρώνονταν λουθηριανοί για να ασκήσουν τη θρησκεία τους. Εδώ όλα έχουν τη μυρωδιά καψαλισμένης σάρκας, καμένων ενδυμάτων μετανοούντων αμαρτωλών, αποτεφρώσεων αιρετικών. Από την Ολλανδία, τη Γαλλία, κατεβαίνουν οι κραυγές των ανθρώπων χτισμένων σε τοίχους, το κλάμα των θαμμένων ζωντανών γυναικών, η αναταραχή από το μακελειό, η καταδίκη σε φρικτό κλάμα νεογνού, των αγέννητων που έχει διαπεράσει το σίδηρο μέσα στη μήτρα των μανάδων τους. Κάποιοι λένε πως έρχονται νέοι καιροί, μέσα στο αίμα και τα δάκρυα. Άλλοι κραυγάζουν πως είναι σπασμένη η Έκτη Σφραγίδα και ο ουρανός θα γίνει μαύρος σαν ένας σάκος από κιλίκιο και οι βασιλιάδες της γης, και οι πρίγκιπες, και οι πλούσιοι, και οι αρχηγοί, και οι δυνατοί, και όλοι οι υπηρέτες και όλοι οι ελεύθεροι, θα κρυφτούν στις σπηλιές και στα βουνά. Όμως, πιο πέρα από τη Θιουδάδ Ρεάλ, κάτι αλλάζει τους ανθρώπους. Λίγο μιλάνε πλέον για αυτά που συμβαίνουν στη Φλάνδρα, ζώντας με τα αυτιά στραμμένα στη Σεβίλλη, από όπου έρχονται νέα απόντες γιούς, για τον θείο που μετέφερε το σιδηρουργείο στην Καρταχένα, για τον άλλο που έχει βολευτεί καλά στη Λίμα. Υπάρχουν χωριά από όπου έφυγαν ολόκληρες οικογένειες· λιθοτόμοι με τους ειδικευμένους εργάτες τους, φτωχοί ευγενείς, με τα άλογα και τους υπηρέτες τους. Ο Χουάν ο Ινδιάνος και ο Χουάν ο Προσκυνητής χαλαρώνουν το βήμα, όταν βλέπουν πως φτάνουν στο πρώτο περιβόλι με πορτοκάλια, ανάμεσα στο μωβ των μελιτζανών και στο χάλκινο χρώμα των πεπονιών, όπου παρεμβάλλεται ένας αγρός με καρπούζια. Εμφανίζονται ξανά οι ταβέρνες με το λευκό κρασί, οι νέγρες μιγάδες ή στο χρώμα του αχλαδιού κότσα, με τα καπούλια τουρλωτά σαν δυο λόφοι. Μέσα σε ριπές αρμύρας, μουσαμάδες, ρετσινάτο ξύλο, ανεβαίνει η βοή από τα λιμάνια επιβίβασης. Και όταν οι δύο Χουάν φτάνουν στην Casa de la Contratación, έχουν και οι δύο -με τον νέγρο που φορά το σιδερένιο κολάρο με τα διακριτικά τους, ως απόδειξη υποταγής- τέτοιο ύφος απατεώνα που η Παρθένας των Θαλασσοπόρων σουφρώνει το μέτωπο όταν τους βλέπει να γονατίζουν μπροστά στον βωμό της.

«Αφήστε τους, Κυρία», λέει ο Σαντιάγο, ο γιος του Ζεβεδαίου και της Σαλώμης, σκεπτόμενος τις εκατό νέες πόλεις που οφείλει σε παρόμοιους κατεργάρηδες. «Αφήστε τους, γιατί με το να πάνε εκεί με εξυπηρετούν».

Και καθώς ο Βελζεβούλ πάντα περνιέται για έξυπνος, βρίσκεται εδώ μεταμφιεσμένος σε τυφλό, που φορά κουρέλια και βάζει ένα μεγάλο μαύρο καπέλο πάνω στα κέρατά του και όταν βλέπει πως σταμάτησε να βρέχει στο Μπούργκος, ανεβαίνει σε έναν πάγκο, σε ένα δρομάκι στην πανήγυρη, και τραγουδά, γρατζουνώντας τη βιχουέλα με τα πολύ μακριά του νύχια:

Κουράγιο, λοιπόν, ιππότες

Κουράγιο, φτωχοί ευγενείς

Μίζερα καλά νέα

ανταλλάγματα, όλο ανησυχία!

Αυτός που θέλει να φύγει

Να δει αυτό το νέο θαυμαστό

Δέκα καράβια αναχωρούν μαζί

Από τη Σεβίλλη αυτόν το χρόνο...!

Πάνω, βρίσκεται ο Έναστρος Ουρανός, λευκός από τους γαλαξίες.

ΤΑΞΙΔΙ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΣΠΟΡΟ

I

«Τι θέλεις, γέρο;»...

Πολλές φορές έπεσε η ερώτηση από το ύψος της σκαλωσιάς. Όμως ο γέρος δεν απαντούσε. Πήγαινε από το ένα μέρος στο άλλο, ανακατευόταν στις ξένες δουλειές, βγάζοντας από το λαρύγγι έναν μακρύ μονόλογο ακατανόητων προτάσεων. Είχαν ήδη πέσει τα κεραμίδια, καλύπτοντας τα νεκρά παρτέρια και το μωσαϊκό τους με ψημένο πηλό. Επάνω, οι γωνίες απέβαλαν πέτρες λιθοδομών, κάνοντάς τες να κατακυλούν σε κανάλια ξύλινα, προκαλώντας μεγάλη αναταραχή από ασβέστη και γύψο. Και από τις διαδοχικές επάλξεις που έκοβαν εγκάρσια τα τείχη εμφανίζονταν -απαλλαγμένα από το μυστικό τους- ταβάνια ωοειδή ή τετραγωνισμένα, γείσα, γιρλάντες λουλουδιών, οδοντωτά διακοσμητικά, αστράγαλοι, και ταπετσαρίες που κρέμονταν στο ημικύκλιο του ιερού των ναών σαν παλιό δέρμα που ένα φίδι έχει αλλάξει. Παρόν στην κατεδάφιση, ένα άγαλμα της θεάς της γεωργίας Θέρες με σπασμένη μύτη και φθαρμένο πέπλο, με μαύρες ραβδώσεις στο κάλυμμα της κεφαλής της το φτιαγμένο από στάχυα, ορθωνόταν στην εσωτερική αυλή, πάνω στο σιντριβάνι που ανέβλυζε από χονδροειδή πέτρινα γλυπτά πρόσωπα. Επισκεπτόμενα από τον ήλιο τις σκιερές ώρες, τα γκρίζα ψάρια στην τεχνητή λίμνη χασμουριόνταν μέσα στο βρυώδες χλιαρό νερό, βλέποντας με κριτικό μάτι εκείνους τους εργάτες, μαύρους μέσα στο φωτεινό του ουρανού, που συνέχιζαν να κατεδαφίζουν τις παμπάλαιες στέγες του σπιτιού. Ο γέρος είχε καθίσει, με την ποιμαντική ράβδο να στηρίζει το πηγούνι του, στα πόδια του αγάλματος. Κοιτούσε το ανεβοκατέβασμα κουβάδων που μετέφεραν πολύτιμα υπολείμματα. Ακούγονταν, υπόκωφα, οι ψίθυροι από τον δρόμο ενώ, επάνω, οι τροχαλίες, εναρμόνιζαν με τον ρυθμό του σίδηρου πάνω στην πέτρα, τα τιτιβίσματα δυσάρεστων και τροφαντών πουλιών.

Έγινε πέντε η ώρα. Τα γείσα και οι θριγκοί ερήμωσαν. Έμειναν μόνο οι φορητές σκάλες, που προετοίμαζαν τον ερχομό της επόμενης μέρας. Ο αέρας έγινε πιο δροσερός, ανακουφίστηκε από ιδρώτες, βλασφημίες, τσιρίγματα των σχοινιών, μοχλούς που χρειάζονταν λάδωμα και φιλικά χτυπηματάκια σε λιγδιάρικα σώματα. Στο κατεστραμμένο σπίτι το λυκόφως ερχόταν πιο νωρίς. Ντυνόταν με σκιές τις ώρες που το κατεδαφισμένο του πλέον άνω κιγκλίδωμα συνήθιζε παλιότερα να χαρίζει στις προσόψεις κάποια αντανάκλαση ηλίου. Η Θέρες έσφιγγε τα χείλη. Για πρώτη φορά τα δωμάτια θα κοιμόνταν δίχως περσίδες, ανοιχτά προς ένα τοπίο από χαλάσματα.

Παρόλο που δεν το ήθελαν, διάφορα κιονόκрана κείτονταν ανάμεσα στα χόρτα. Τα φύλλα της ακάνθου ανακάλυπταν τη φυτική τους ιδιότητα. Ένα αναρριχητικό φυτό τόλμησε να στείλει τα πλοκάμια του προς τον κοχλία ιωνικού ρυθμού, παρασυρμένο από μία αίσθηση οικογένειας. Όταν έπεσε η νύχτα, το σπίτι βρισκόταν πιο κοντά στη γη. Ένα κούφωμα πόρτας ορθωνόταν ακόμη, στο ύψωμα, με σκούρες σανίδες που έχασκαν αποπροσανατολισμένες από τους μεντεσέδες.

II

Τότε ο γέρος νέγρος, που δεν είχε κουνηθεί, έκανε παράξενες χειρονομίες, αναποδογυρίζοντας την ποιμαντική του ράβδο πάνω σε ένα νεκροταφείο από πλάκες. Τα τετράγωνα μαρμάρου, άσπρα και μαύρα πέταξαν στα πατώματα, ντύνοντας τη γη. Οι πέτρες, με ακριβή άλματα, πήγαν να κλείσουν τα ανοίγματα στα τείχη. Φύλλα πόρτας από ξύλο καρυδιάς φορτωμένα με καρφιά, προσαρμόστηκαν στο κάσωμά τους, καθώς οι βίδες από τους μεντεσέδες ξαναέμπαιναν στις οπές με γρήγορη περιστροφή. Στα νεκρά παρτέρια, ανασηκωμένα από την προσπάθεια των λουλουδιών, τα κεραμίδια ένωσαν τα κομμάτια τους, υψώνοντας έναν θορυβώδη σίφουνα από λάσπη, για να πέσουν σαν βροχή πάνω στον σκελετό της στέγης. Το σπίτι μεγάλωσε, επέστρεψε εκ νέου στις συνήθεις διαστάσεις του, ενάρετο και επενδυμένο. Η Θέρες ήταν λιγότερο γκρι. Υπήρχαν περισσότερα ψάρια στο σιντριβάνι. Και το μουρμουρητό του νερού κάλεσε τις λησμονημένες μιγκόνιες.

Ο γέρος έβαλε ένα κλειδί στην κλειδαρότρυπα της κεντρικής πόρτας και άρχισε να ανοίγει τα παράθυρα. Τα τακούνια των παπουτσιών του ηχούσαν στο κενό. Όταν άναψε τα μεγάλα κεριά, μια κίτρινη δόνηση διέτρεξε τη λαδομπογιά στα πορτραίτα της οικογένειας, και άνθρωποι ντυμένοι στα μαύρα μουρμούρισαν σε όλους τους διαδρόμους, στο ρυθμό κουταλιών που κινούνταν μέσα σε φλιτζάνια με σοκολάτα.

Ο Δον Μαρσιάλ, ο Μαρκήσιος των Καπεγιανίας²⁴, κείτονταν στο νεκρικό του στρώμα, με το στήθος γεμάτο με μετάλλια, συνοδευόμενος από τέσσερα κεριά-κολώνα με μακριά γένια από λειωμένο μελισσοκέρι.

²⁴Capellanía: Ίδρυμα τα έσοδα και τα αγαθά του οποίου προορίζονταν για την τέλεση των θείων λειτουργιών και την διεξαγωγή άλλων τελετουργικών της καθολικής εκκλησίας. (Σ.τ.Μ)

III

Τα μεγάλα κεριά-κολώνα μεγάλωσαν με αργό ρυθμό, χάνοντας τα υγρά τους. Όταν ανέκτησαν το μέγεθός τους, τα έσβησε η καλόγρια απομακρύνοντας τη φλόγα τους. Τα φυτίλια λευκάνθηκαν και ύψωσαν την άκρη τους. Το σπίτι άδειασε από επισκέπτες και οι άμαξες έφυγαν μέσα στη νύχτα. Ο Δον Μαρσιάλ πάτησε ένα αόρατο κουμπί και άνοιξε τα μάτια.

Μπερδεμένα και ανακατεμένα, τα δοκάρια της οροφής έμπαιναν σταδιακά στη θέση τους. Τα φιαλίδια με τα φάρμακα, οι φούντες από δαμασκηνό ύφασμα, τα φυλαχτά στο κεφαλάρι, τα νταγκερότυπα, τα φοινικόδεντρα στο κιγκλίδωμα, βγήκαν από τη σύγχυσή τους. Όταν ο γιατρός κούνησε το κεφάλι με επαγγελματική θλίψη, ο άρρωστος ένοιωσε καλύτερα. Κοιμήθηκε κάποιες ώρες και ξύπνησε υπό το μαύρο και πυκνόφρυδο βλέμμα του Πατέρα Αναστάσιο. Από ειλικρινής, λεπτομερής, γεμάτη με αμαρτίες, η εξομολόγηση έγινε υπαινικτική, οδυνηρή, γεμάτη με μυστικά. Και ποιο δικαίωμα είχε, κατά βάθος, εκείνος ο Καρμελίτης μοναχός, να επεμβαίνει στη ζωή του; Ο Δον Μαρσιάλ βρέθηκε, ξαφνικά, πεσμένος στη μέση του υπνοδωματίου. Ξελαφρωμένος από ένα βάρος στους κροτάφους, σηκώθηκε με εκπληκτική ταχύτητα. Η γυμνή γυναίκα που τεντωνόταν πάνω στο χρυσοκέντητο κάλυμμα του στρώματος έσαξε το μεσοφόρι και το μπούστο ξεσηκώνοντας, λίγο αργότερα, τους ψίθυρους τους από τσαλακωμένο μετάξι, και το άρωμά τους. Κάτω, στην κλειστή άμαξα, καλύπτοντας τους καμπαράδες του καθίσματος, υπήρχε ένας φάκελος με χρυσά νομίσματα.

Ο Δον Μαρσιάλ δεν αισθανόταν καλά. Μόλις διόρθωσε τη γραβάτα μπροστά στο χοντρό τζάμι της κονσόλας, αισθάνθηκε συμφορήση. Κατέβηκε στο γραφείο όπου τον περίμεναν δικαστές, δικηγόροι και γραφιάδες, για να κανονίσουν τη δημόσια πώληση του σπιτιού. Όλα είχαν αποδειχθεί ανώφελα. Τα υπάρχοντά του θα πήγαιναν στα χέρια του καλύτερου πλειοδότη, στο ρυθμό του σφυριού που χτυπά ένα κομμάτι ξύλου. Χαιρέτησε και τον άφησαν μόνο. Σκεφτόταν τα μυστήρια του γραπτού λόγου, σε εκείνες τις μαύρες μεταλλικές ίνες που συνδέονταν και αποσυνδέονταν πάνω στα πλατιά συρμάτινα φύλλα του ισοζυγίου, συνδέοντας και αποσυνδέοντας συμφωνίες, όρκους, συμμαχίες, μαρτυρίες, δηλώσεις, επώνυμα, τίτλους, ημερομηνίες, εδάφη, δέντρα και πέτρες· συστάδα από νήματα, βγαλμένα από το μελανοδοχείο, στα οποία περιπλέκονταν τα πόδια του ανθρώπου, κλείνοντάς του δρόμους υποτιμημένους από τον Νόμο· θηλιά στον λαιμό, που πίεζε τον πνιγέα του όταν αντιλαμβανόταν τον φοβερό ήχο των ελεύθερων λέξεων. Η υπογραφή του τον είχε προδώσει καθώς πήγε να μπλεχτεί με ζητήματα και υποθέσεις γραφειοκρατίας. Δεσμευόμενος από αυτήν, ο άντρας με σάρκα μεταμορφωνόταν σε άντρα από χαρτί.

Ήρθε το ξημέρωμα. Το ρολόι της τραπεζαρίας μόλις είχε χτυπήσει έξι το απόγευμα.

IV

Πέρασαν μήνες πένθους, επισκιασμένοι από τύψεις συνειδήσεως όλο και μεγαλύτερες. Στην αρχή, η ιδέα να φέρει μια γυναίκα σε εκείνο το δωμάτιο του φαινόταν σχεδόν λογική. Όμως, σταδιακά, η επιθυμία ενός νέου σώματος αντικαταστάθηκε από αυξανόμενους ενδοιασμούς που έφτασαν να γίνουν μάλιστα. Κάποια βραδιά, ο Δον Μαρσιάλ πλήγιασε τη σάρκα του με ένα δερμάτινο λουρί μέχρι που έτρεξε αίμα, κι ένιωσε κατόπιν μια επιθυμία εντονότερη αλλά μικρής διάρκειας. Τότε ήταν που η Μαρκησία επέστρεψε, ένα απόγευμα, από τη βόλτα της στην όχθη του ποταμού Αλμενδάρης. Τα άλογα της δίτροχης άμαξας δεν είχαν στη χαίτη άλλη υγρασία παρά αυτή του δικού τους ιδρώτα. Αλλά, κατά τη διάρκεια όλης της υπόλοιπης μέρας, κλωτσούσαν τα σανίδια του στάβλου, ενοχλημένα, από ότι φαίνεται, από την ακινησία των χαμηλωμένων σύννεφων.

Το σούρουπο, ένα πιθάρι γεμάτο νερό έσπασε στο μπάνιο της Μαρκησίας. Έπειτα, οι βροχές του Μαΐου ξεχείλισαν την τεχνητή λίμνη. Κι εκείνη η γριά νέγρα, που έμοιαζε με δραπέτισσα σκλάβια και είχε περιστέρια κάτω από το κρεβάτι, που προχωρούσε στην αυλή μωρμουρίζοντας: «Μην εμπιστεύεσαι τα ποτάμια, κορίτσι μου. Μην εμπιστεύεσαι το πράσινο που τρέχει!». Δεν υπήρχε μέρα που να μην αποκάλυπτε το νερό την παρουσία του. Όμως εκείνη η παρουσία κατέληξε να μην είναι παρά ένα φλιτζάνι σοκολάτας χυμένο πάνω στο φόρεμα το φερμένο από το Παρίσι, στην επιστροφή από τον επετειακό χορό που διοργάνωσε ο Γενικός Κυβερνήτης της Αποικίας.

Επανεμφανίστηκαν πολλοί συγγενείς. Επέστρεψαν πολλοί φίλοι. Ήδη έλαμπαν, πολύ φωτεινοί, οι πολυέλαιοι στο μεγάλο σαλόνι. Οι ρωγμές στην πρόσοψη συνεχώς έκλειναν. Το πιάνο επέστρεψε στο κλειδόχορδο. Οι φοίνικες έχαναν δαχτυλίδια. Τα αναρριχητικά φυτά ξερίζωναν το πρώτο γείσο. Άσπρισαν τα αυτιά της Θέρες και τα κιονόκρανα εμφανίστηκαν φρεσκολαξεμένα. Πιο παθιασμένος ο Μαρσιάλ συνήθιζε να περνά βράδια ολόκληρα αγκαλιάζοντας τη Μαρκησία. Έσβηναν οι λακκούβες κάτω από τα μάτια, τα συνοφρυώματα και τα διπλοσάγονα, και οι σάρκες επέστρεφαν στη σκληρότητά τους. Μια μέρα, μία μυρωδιά από φρέσκια μπογιά γέμισε το σπίτι.

V

Τα κοκκινίσματα από ντροπή ήταν ειλικρινή. Κάθε νύχτα άνοιγαν λίγο περισσότερο τα φύλλα του παραβάν, τα φουστάνια έπεφταν σε λιγότερο φωτεινές γωνίες και ήταν καινούρια τα όρια των δαντελών. Στο τέλος, η Μαρκησία έσβησε τις λάμπες. Μόνο αυτός μίλησε μέσα στο σκοτάδι.

Έφυγαν για τη ζαχαροφυτεία, μια μακρά σειρά από άμαξες -εκθαμβωτική με τα καστανοκίτρινα καπούλια των αλόγων, τις πλατινένιες στομίδες και τα λουστρίνια στον ήλιο. Όμως, στη σκιά της ποϊνσέτίας που κοκκίνιζε τις κολώνες της εσωτερικής βεράντας της κατοικίας, αντιλήφθηκαν πως γνωρίζονταν ελάχιστα. Ο Μαρσιάλ έδωσε την έγκρισή του για χορούς και μουσική με τα τύμπανα του Έθνους, για να ξεχαστεί λίγο εκείνες τις μέρες που μύριζαν άρωμα Αποικίας, μπάνιο με αρωματικό βάλσαμο, διάσπαρτα περουκίνια, και σεντόνια βγαλμένα από ντουλάπια που, με το που άνοιγαν, αφήναν να πέσει πάνω στα σερβίτσια ένα ματσάκι από βετιβέρια. Ο αγνός του χυμού από ζαχαροκάλαμο εξαπλωνόταν με το αεράκι όταν χτύπησαν οι καμπάνες της προσευχής. Πετώντας χαμηλά, οι γύπες ανακοίνωναν επικείμενες βροχές, οι πρώτες σταγόνες των οποίων, χοντρές και ηχηρές, απορροφούνταν από κεραμίδια τόσο ξερά που έκαναν αντίλαλο με τον χαλκό. Μετά από ένα ξημέρωμα παρατεταμένο από ένα πληκτικό αγκάλιασμα, ανακουφισμένοι από την αμηχανία και με κλειστή την πληγή, επέστρεψαν και οι δύο στην πόλη. Η Μαρκησία άλλαξε το φόρεμα του ταξιδιού με ένα νυφικό και, όπως συνηθιζόταν, οι σύζυγοι πήγαν στην εκκλησία για να ανακτήσουν την ελευθερία τους. Επιστράφηκαν τα δώρα σε συγγενείς και φίλους και μέσα σε αναστάτωση από μπρούντζινα και επιθεωρήσεις στα χάμουρα, ο καθένας πήρε το δρόμο για το σπίτι του. Ο Μαρσιάλ εξακολούθησε να επισκέπτεται την Μαρία δε λας Μερθέδες για κάποιο διάστημα, μέχρι την ημέρα που τα δαχτυλίδια μεταφέρθηκαν στο εργαστήριο του χρυσοχού για να τους αφαιρεθεί η χάραξη. Ξεκινούσε για τον Μαρσιάλ μια καινούρια ζωή. Στο σπίτι με τα ψηλά κάγκελα, η Θέρες αντικαταστάθηκε από μian ιταλική Αφροδίτη, και τα χοντροειδή πέτρινα γλυπτά πρόσωπα στο σιντριβάνι προεξείχαν σχεδόν ανεπαίσθητα στο ανάγλυφο όταν φάνηκαν ακόμη αναμμένα, στο χάραγμα της αυγής, τα φώτα των μεγάλων κεριών.

VI

Ένα βράδυ, αφού ήπια πολύ και ζαλίστηκε από τη δυσσομία του κρύου καπνού, που ανέδυαν οι φίλοι του, ο Μαρσιάλ είχε την παράξενη αίσθηση πως τα ρολόγια του σπιτιού έδειχναν πέντε η ώρα, ύστερα τεσσεράμισι, ύστερα τέσσερις, ύστερα τρεις και μισή... Έμοιαζε με την

απόμακρη αντίληψη άλλων πιθανοτήτων. Όπως όταν σκέφτεται κανείς, μέσα στην εξάντληση της αγρυπνίας, ότι μπορεί να προχωρά πάνω στο ταβάνι περνώντας το πάτωμα για ταβάνι, ανάμεσα σε έπιπλα πολύ σταθερά τοποθετημένα ανάμεσα στα δοκάρια της σκεπής. Ήταν μια φευγαλέα εντύπωση που δεν άφησε το παραμικρό ίχνος στο πνεύμα του, που λίγο είχε τώρα οδηγηθεί στον διαλογισμό.

Κι έγινε μια μεγάλη βεγγέρα, στο σαλόνι της μουσικής, την ημέρα που έφτασε στην ανηλικίωση. Ήταν χαρούμενος σκεπτόμενος πως η υπογραφή του είχε πάψει να έχει νομική αξία και πως τα μητρώα και η γραμματεία των δικαστηρίων, με τον σκώρο τους, σβήνονταν από τον κόσμο του. Έφτανε στο σημείο όπου τα δικαστήρια σταματούν να είναι τρομακτικά για όσους έχουν μια σάρκα υποτιμημένη από τους κανόνες. Αφού μέθυσαν ελαφρώς από κρασιά με πλούσια γεύση, οι νέοι ξεκρέμασαν από τον τοίχο μια κιθάρα επιστρωμένη με μαργαριτόριζα, ένα ψαλτήρι κι ένα μουσικό όργανο σερπεντόν. Κάποιος κούρδισε το ρολόι που έπαιζε την Τυρολέζα των αγελάδων και την Μπαλάντα των λιμνών της Σκωτίας. Άλλος έφερε στο στόμα του ένα κέρας που αναπαυόταν, τυλιγμένο στον χαλκό του, πάνω στην άλικη τσόχα της βιτρίνας, δίπλα σε έναν πλαγιάυλο φερμένο από το Αρανχουέζ. Ο Μαρσιάλ, που φλέρταρε ξεδιάντροπα με την κοπέλα από το Καμποφλορίδο προσχώρησε στην οχλοβοή, ψάχνοντας στα πλήκτρα, πάνω σε φαλτσέτα, τη μελωδία του Τρίπιλι-Τράπαλα. Και ανέβηκαν όλοι στη σοφίτα ξαφνικά, ενθουσιώμενοι πως εκεί, κάτω από δοκάρια που ανακτούσαν σταδιακά τους αρμούς τους, φυλάσσονταν τα κοστούμια και οι λιβρέες από τον Οίκο των Καπεγιανίας. Σε ράφια βουτηγμένα στην καμφορά στοιβάζονταν τα φορέματα των αυλικών, ένα τελετουργικό ξίφος του Πρέσβη, διάφορα στρατιωτικά χιτώνια τυλιγμένα, ο μανδύας του Εκκλησιαστικού Πρίγκιπα, και μακριές καζάκες, με δαμασκηνί κουμπιά και αχνά ίχνη υγρασίας στις πτυχώσεις. Πήρε αποχρώσεις το ημίφως με λωρίδες στο χρώμα του αμάραντου, κίτρινα κρινολίνα, ξεφτισμένους χιτώνες και βελούδινα λουλούδια. Ένα κοστούμι της τάξεως των σιδηρουργών με έναν φιλέ μαλλιών με ποντόν, φτιαγμένο σε μια γιορτή μεταμφιεσμένων στο καρναβάλι, ξεσήκωσε χειροκροτήματα. Η κοπέλα από το Καμποφλορίδο στρογγύλεψε τους ώμους πουδραρισμένους κάτω από μια μαντήλα στο χρώμα του κριολού δέρματος, που θα εξυπηρετούσε μια κάποια γιαγιά, τη νύχτα των μεγάλων οικογενειακών αποφάσεων, να ξαναζωντανέψει την ισχνή φλόγα ενός πλούσιου Συνδίκου του Τάγματος της Σάντα Κλάρα.

Οι νέοι επέστρεψαν μεταμφιεσμένοι στο σαλόνι της μουσικής. Φορώντας ένα τρίκοχο καπέλο κυβερνήτη, ο Μαρσιάλ χτύπησε με τρεις μαστουινές το πάτωμα και σήμανε το ξεκίνημα του χορού βαλς, τον οποίο οι μητέρες έβρισκαν εντελώς ακατάλληλο για

δεσποινίδες, διότι αφήνονταν να τις αγκαλιάσουν από την μέση και δέχονταν τα χέρια των αντρών πάνω στις μπανέλες του κορσέ που όλες είχαν φτιάξει σύμφωνα με το πρόσφατο πατρόν του 'Ο Κήπος της Μόδας'. Οι πόρτες γέμισαν από οικιακές υπηρέτριες, σταβλίτες, δουλικά που έρχονταν από τα απομακρυσμένα τους δωμάτια και το αποπνικτικό μεσοπάτωμα έκπληκτοι μπροστά στην τόσο φασαριόζικη γιορτή. Κατόπιν, παίζανε τυφλόμυγα και κρυφτό. Ο Μαρσιάλ, κρυμμένος με την κοπέλα από το Καμποφλορίδο πίσω από ένα κινέζικο παραβάν, της χάραξε ένα φιλί στο σβέρκο, λαμβάνοντας για απάντηση ένα αρωματισμένο μαντήλι του οποίου η δαντέλα εκ Βρυξελών φύλασσε το ελαφρύ χαλάρωμα της λαιμόκοψης. Και όταν οι κοπέλες απομακρύνθηκαν μέσα στα φώτα του μισοσκόταδου, προς τα παρατηρητήρια και τους πυργίσκους που σχηματίζονταν σε μαυρογκρί πάνω από τη θάλασσα, τα παλληκάρια πήγαν στο Σπίτι του Χορού, όπου τόσο σκαμπρόζικα περπατούσαν λικνιστά οι μιγάδες με τα μεγάλα βραχιόλια, δίχως ποτέ να βγάζουν -όταν ξεκινούσε ο χορός γκουαράτσα - τα ψηλοτάκουνά τους παπούτσια. Και καθώς ήταν εποχή καρναβαλιού, αυτοί από το Καβίλντο Αραρά Τρες όχος²⁵ ξεσήκωναν μια βροντή από τύμπανα πίσω από τη μεσοτοιχία, σε μιαν αυλή σπαρμένη με ροδιές. Όρθιοι πάνω στα τραπέζια και τα σκαμνιά, ο Μαρσιάλ και οι φίλοι του επευφημούσαν τη χάρη μιας νέγρας με ψαρές τούφες κοντό κατσαρό μαλλί, που γινόταν πάλι όμορφη, σχεδόν επιθυμητή, όταν κοιτούσε πάνω από τον ώμο, χορεύοντας με μιαν αλαζονική έκφραση σαγήνης.

VII

Οι επισκέψεις του Δον Αβούνδιο, συμβολαιογράφου και οικογενειακού εκτελεστή της διαθήκης, έγιναν πιο συχνές. Καθόταν σοβαρός στο κεφαλάρι του κρεβατιού του Μαρσιάλ, αφήνοντας να πέσει στο πάτωμα το μπαστούνι από ξύλο άκανα για να τον ξυπνήσει εγκαίρως. Μόλις άνοιγαν τα μάτια του έπεφταν πάνω σε μία ρεντιγκότα από αλπακά, καλυμμένη με πιτυρίδα, της οποίας τα γυαλιστερά μανίκια μαρτυρούσαν τίτλους και εισοδήματα. Στο τέλος έμεινε μονάχα μία λογική σύνταξη, υπολογισμένη για να μπει όριο σε κάθε παλαβομάρα. Τότε ήταν που ο Μαρσιάλ θέλησε να εισαχθεί στο Βασιλικό Σεμινάριο του Σαν Κάρλος²⁶.

Μετά από μέτριες εξετάσεις, έγινε θαμώνας στο εκλεκτορικό σώμα του πανεπιστημίου, ενώ καταλάβαινε όλο και λιγότερο τις εξηγήσεις των δασκάλων των λατινικών. Ο κόσμος των ιδεών σταδιακά απογυμνωνόταν. Αυτό που ήταν στην αρχή μια οικουμενική σύνοδος

²⁵Cabildo: Είδος πολιτιστικού συλλόγου των αφρικανών σκλάβων στην Κούβα του 16^{ου} αιώνα. Κάθε τέτοιος σύλλογος αποτελούταν από μέλη της ίδιας εθνότητας. Εδώ αναφέρεται σε μέλη της μειονότητας Arará (Σ.τ.Μ).

²⁶El Real Seminario de San Carlos Borromeo: Ένα από τα παλαιότερα εκπαιδευτικά ιδρύματα στη Θαραγόσα της Ισπανίας (Σ.τ.Μ).

από πέπλους, πλουμιστά σακάκια, περιλαίμια και περούκες, γραφείς διενέξεων και συλλογιστές, αποκτούσε την ακινησία ενός μουσείου κέρινων ομοιωμάτων. Ο Μαρσιάλ ικανοποιούταν τώρα με μια σχολαστική έκθεση των συστημάτων, παίρνοντας για καλό ό,τι λεγόταν σε οποιοδήποτε κείμενο. ‘Λέων’, ‘Στρουθοκάμηλος’, ‘Φάλαινα’, ‘Τζάγκουαρ’, έγραφε πάνω στις χαλκογραφίες της Φυσικής Ιστορίας. Κατά τον ίδιο τρόπο, οι ‘Αριστοτέλης’, ‘Άγιος Θωμάς’, ‘Μπέικον’, ‘Ντεκάρτ’, γίνονταν επικεφαλίδες σε μαύρες σελίδες, στις οποίες ταξινομούνταν βαρετά οι ερμηνείες του σύμπαντος, στο περιθώριο μιας πυκνής σειράς κεφαλαίων. Σταδιακά, ο Μαρσιάλ σταμάτησε να τα μελετά και απαλλάχτηκε από ένα μεγάλο βάρος. Το μυαλό του έγινε χαρούμενο και ελαφρύ και δεχόταν μόνο μια ενστικτώδη έννοια των πραγμάτων. Για ποιόν λόγο να σκεφτεί το πρίσμα όταν το διαυγές φως του χειμώνα έδινε μεγαλύτερες λεπτομέρειες στο φρούριο του λιμανιού; Ένα μήλο που πέφτει από το δέντρο είναι προτροπή μονάχα για τα δόντια. Ένα πόδι μιας μπανιέρας δεν είναι παρά μόνο ένα πόδι μιας μπανιέρας. Την ημέρα που εγκατέλειψε το Σεμινάριο, ξέχασε τα βιβλία. Ο γνώμονας επανέκτησε την ιδιότητα του τελώνιου· το φάσμα έγινε συνώνυμο με το φάντασμα· το οκτάεδρο ήταν ένα ζωάκι θωρακισμένο με αγκάθια στη ράχη.

Πολλές φορές, προχωρώντας γρήγορα, με ανυπόμονη την καρδιά, είχε πάει να επισκεφτεί τις γυναίκες που ψιθύριζαν, πίσω από μπλε πόρτες, στα ριζά των τειχών. Η ανάμνηση εκείνης που φορούσε κεντητά πασούμια και έφερε φύλλα βασιλικού στο αυτί τον ακολουθούσε, τις ζεστές νύχτες, σαν πονόδοντος. Όμως, μια μέρα, η οργή και οι απειλές ενός εξομολογητή, τον έκαναν να κλαίει από την τρομάρα. Έπεσε για τελευταία φορά στα κολασμένα σεντόνια, παραιτούμενος για πάντα από τις περιπλανήσεις του σε δρόμους διόλου πολυσύχναστους, από τη δειλία του την τελευταία στιγμή που τον έκανε να επιστρέφει οργισμένος στο σπίτι του, αφού είχε αφήσει πίσω του κάποιο ρημαγμένο πεζοδρόμιο, σημάδι, όταν περπατούσε με χαμηλωμένο το βλέμμα, της στροφής που έπρεπε να κάνει για να πατήσει το κατώφλι των αρωμάτων.

Τώρα ζούσε τη μυστικιστική του κρίση, γεμάτη με κεντητά φυλακτά, πασχαλινά αρνιά, πορσελάνινα περιστέρια, Παρθένους με μανδύα στο γαλάζιο του ουρανού, αστέρια από χρυσόχαρτο, τους Τρεις Μάγους, αγγέλους με φτερά κύκνου, τον Όνο, τον Βου, και έναν τρομερό Άγιο Διονύσιο που εμφανιζόταν στα όνειρά του, με ένα μεγάλο κενό ανάμεσα στους ώμους και το ασταθές βάδισμα εκείνου που ψάχνει ένα χαμένο αντικείμενο. Σκόνταφτε στο κρεβάτι και ο Μαρσιάλ ξυπνούσε τρομαγμένος, πιάνοντας το ροζάριο με τους αθόρυβους κόμπους. Τα φυτίλια, μέσα σε κύπελλα με λάδι, έδιναν ένα λυπητερό φως σε εικόνες που ανακτούσαν το πρωταρχικό τους χρώμα.

VIII

Τα έπιπλα μεγάλωναν. Γινόταν όλο και πιο δύσκολο να στηρίξει τους πήχεις στην άκρη του τραπεζιού της τραπεζαρίας. Τα ντουλάπια με το λαξεμένο γείσο εκτείνονταν στην πρόσοψη. Επιμηκύνοντας τον κορμό, οι μαυριτανοί της σκάλας πλησίαζαν τις δάδες τους στο κιγκλίδωμα του πλατύσκαλου. Τα καθίσματα ήταν πιο βαθιά και οι κουνιστές πολυθρόνες είχαν την τάση να πηγαίνουν προς τα πίσω. Δεν χρειαζόταν πια παρά να λυγίσει τα πόδια όταν έγερνε πλάγια βαθιά στη μπανιέρα με τους μαρμάρινους διακοσμητικούς κρίκους.

Ένα πρωινό που διάβαζε ένα βιβλίο σιωπηλός, ο Μαρσιάλ είχε την επιθυμία ξαφνικά, να παίξει με τους μολυβένιους στρατιώτες που κοιμόνταν στα ξύλινα κουτιά τους. Έκρυψε πάλι τον τόμο κάτω από τη λεκάνη της νιπτήρας και άνοιξε ένα συρτάρι σφραγισμένο από τους ιστούς αράχνης. Το θρανίο ήταν υπερβολικά μικροσκοπικό για να χωρέσει τόσο κόσμο. Γι' αυτό, ο Μαρσιάλ κάθισε στο πάτωμα. Τοποθέτησε τους γρεναδιέρους σε σειρές των οχτώ. Έπειτα, τους έφιππους αξιωματικούς, περικυκλώνοντας τον σημαιοφόρο. Πίσω, οι πυροβολητές, με τα κανόνια τους, τα μάκτρα και τον εμβολέα. Κλείνοντας την πορεία, τα μικρά φλάουτα και τα ταμπούρα, με συνοδεία τυμπάνων. Οι όλμοι ήταν εξοπλισμένοι με ένα ελατήριο που επέτρεπε να εκτοξεύονται γυάλινες σφαίρες σε απόσταση άνω του ενός μέτρου.

«Μπουμ!... Μπουμ!... Μπουμ!...».

Έπεφταν τα άλογα, έπεφταν οι σημαιοφόροι, έπεφταν οι τυμπανιστές. Έπρεπε να τον φωνάζει τρεις φορές ο νέγρος Ελίγιο για να αποφασίσει να πλύνει τα χέρια και να κατέβει στην τραπεζαρία.

Από εκείνη την ημέρα, ο Μαρσιάλ διατήρησε τη συνήθεια να κάθεται στο λιθόστρωτο. Όταν αντιλήφθηκε τα πλεονεκτήματα αυτής της συνήθειας, παραξενεύτηκε που δεν το είχε σκεφτεί πριν. Καθισμένοι πάνω στο βελούδο των μαξιλάρων, οι μεγάλοι ιδρώνουν περισσότερο. Κάποιοι μυρίζουν σαν συμβολαιογράφοι, όπως ο Δον Αβούνδιο, επειδή δεν γνωρίζουν, ξαπλωμένοι, τη δροσιά του μαρμάρου ανεξαρτήτως καιρού. Μόνο από το πάτωμα μπορούν να συμπεριληφθούν εντελώς οι γωνίες και οι προοπτικές ενός δωματίου. Υπάρχουν ομορφιές στο ξύλο, μυστηριώδεις διαδρομές εντόμων, σκιερές γωνίες, που αγνοούνται στο ύψος του ανθρώπου. Όταν έβρεχε, ο Μαρσιάλ κρυβόταν κάτω από κλαβίχορδο. Κάθε κεραυνός έκανε να τρέμει το κουτί αντήχησης, βάζοντας όλες τις νότες να τραγουδούν. Από τον ουρανό έπεφταν οι ακτίνες για να κατασκευάσουν εκείνον τον θόλο των μουσικών παύσεων -όργανο, πευκοδάσους στον αέρα, μαντολίνο από γρύλους.

IX

Εκείνο το πρωί τον κλείδωσαν στο δωμάτιό του. Άκουσε μουρμουρητά σε όλο το σπίτι και το πρωινό που του σέρβιραν ήταν υπερβολικά νόστιμο για μια καθημερινή. Υπήρχαν τέσσερα γλυκά από το ζαχαροπλαστείο στην Αλαμέδα -όταν επιτρεπόταν να φάει μόνο δύο τις Κυριακές μετά την θεία λειτουργία. Διασκέδασε βλέποντας ετικέτες αποσκευών, μέχρι που το αυξανόμενο ζουζούνισμα των μελισσών, που έμπαινε κάτω από τις πόρτες, τον έκανε να δει ανάμεσα στις περσίδες. Έρχονταν άντρες ντυμένοι στα μαύρα, κουβαλώντας ένα κουτί με μπρούντζινες λαβές. Του ήρθε να κλάψει αλλά εκείνη τη στιγμή εμφανίστηκε ο Μελτσόρ ο καροτσέρης, επιδεικνύοντας ένα διάπλατο χαμόγελο πάνω από τις ηχηρές του μπότες. Άρχισαν να παίζουν σκάκι. Ο Μελτσόρ ήταν άλογο. Αυτός, ήταν βασιλιάς. Παίρνοντας τις πλάκες του πατώματος για σκακιέρα, μπορούσε να τις προχωρήσει μία μία, ενώ ο Μελτσόρ έπρεπε να πηδήξει μία προς τα μπρός και δύο στο πλάι και τούμπλαβιν. Το παιχνίδι τράβηξε μέχρι μετά από το δειλινό, όταν πέρασαν οι Αντλιεργάτες του Επιμελητηρίου.

Μόλις σηκώθηκε, πήγε να φιλήσει το χέρι του πατέρα του που ξάπλωνε στο κρεβάτι του αρρώστου. Ο Μαρκήσιος αισθανόταν καλύτερα και μίλησε στον γιο του με τη συνήθη επισημότητα και τα κοινότυπα παραδείγματα. Τα «Ναι, πατέρα» και τα «Όχι, πατέρα», στριμώχνονταν ανάμεσα στους κόμπους του ροζαρίου των ερωτήσεων, όπως οι απαντήσεις του βοηθού σε μία θεία λειτουργία. Ο Μαρσιάλ σεβόταν τον Μαρκήσιο, αλλά για λόγους που κανείς δεν θα μπορούσε να υποθέσει επιτυχώς. Τον σεβόταν γιατί ήταν μεγάλου αναστήματος και έβγαине, τις νύχτες του χορού, με το στήθος αστραφερό από τα παράσημα· γιατί τον ζήλευε για την σπάθη του ιππικού με κυρτή λεπίδα και τα χρυσά σιρίτια του αξιωματούχου του στρατού· γιατί το Πάσχα, είχε φάει μια ολόκληρη γαλοπούλα, γεμιστή με αμύγδαλα και σταφίδες και κέρδισε ένα στοίχημα· γιατί, κάποια φορά, αναμφίβολα με σκοπό να τη μαστιγώσει, άρπαξε μια από τις μιγάδες που σκούπιζαν το κυκλικό οίκημα και την πήγε σηκωτή στο δωμάτιό του. Ο Μαρσιάλ κρυμμένος πίσω από την κουρτίνα, την είδε να βγαίνει λίγο αργότερα, κλαμένη και ξεκούμπωτη, και χάρηκε με την τιμωρία, γιατί ήταν εκείνη που άδειαζε πάντα τα σκεύη σερβιρίσματος της κομπόστας που επέστρεφαν στο ντουλάπι.

Ο πατέρας ήταν ένα ον τρομερό και μεγαλόψυχο, το οποίο έπρεπε να αγαπά μετά τον Θεό. Για τον Μαρσιάλ ήταν περισσότερο Θεός από Θεός, γιατί τα χαρίσματά του ήταν συνηθισμένα και χειροπιαστά. Αλλά προτιμούσε τον Θεό του ουρανού γιατί θύμωνε λιγότερο.

X

Όταν τα έπιπλα μεγάλωσαν λίγο περισσότερο και ο Μαρσιάλ ήξερε όπως κανείς άλλος τι υπήρχε κάτω από τα κρεβάτια, τα ντουλάπια και τα ξυλόγλυπτα γραφεία, έκρυψε από όλους ένα μεγάλο μυστικό: η ζωή δεν είχε γοητεία δίχως την παρουσία του καροτσέρη Μελτσόρ. Ούτε ο Θεός, ούτε ο πατέρας του, ούτε ο χρυσός επίσκοπος από την περιφορά του *Corpus Cristi*, ήταν τόσο σημαντικοί όσο ο Μελτσόρ.

Ο Μελτσόρ ερχόταν από πολύ μακριά. Ήταν εγγονός ηττημένων πριγκίπων. Στο βασίλειό του υπήρχαν ελέφαντες, ιπποπόταμοι, τίγρεις και καμηλοπαρδάλεις. Εκεί οι άνθρωποι δεν δούλευαν, όπως ο Δον Αβούντιο, σε σκοτεινά δεμάτια γεμάτα με στοίβες εγγράφων. Ζούσαν από το να είναι πιο οξυδερκείς και από τα ζώα. Ένας από αυτούς έβγαλε τον μεγάλο κροκόδειλο από τη γαλάζια λίμνη, σουβλίζοντας τον με ένα βουκέντρι κρυμμένο στα πεπιεσμένα σώματα δώδεκα ψημένων χηνών. Ο Μελτσόρ ήξερε τραγούδια εύκολα για να μάθει κανείς, γιατί οι λέξεις δεν είχαν σημασία και επαναλαμβάνονταν πολύ. Έκλεβε γλυκά από την κουζίνα· δραπέτευε τις νύχτες από την πόρτα των στάβλων και κάποια φορά είχε λιθοβολήσει τους πολιτοφύλακες και κατόπιν εξαφανίστηκε μέσα στις σκιές του δρόμου στη γειτονιά της Αμαργκούρα.

Τις βροχερές μέρες, οι μπότες του στέγνωναν δίπλα στο τζάκι όπου μαγείρευαν στην κουζίνα. Ο Μαρσιάλ θα ήθελε να είχε πόδια που θα γέμιζαν τέτοιες μπότες. Η δεξιά ονομαζόταν Καλαμπίν. Η αριστερή Καλαμπάν. Εκείνος ο άντρας που εξουσίαζε τα αδάμαστα άλογα μόνο χώνοντάς τους δύο δάχτυλα στα χείλη, εκείνος ο κύριος με τα βελούδα και τα σπιρούνια, που φορούσε ψηλά καπέλα μεγάλου ύψους, ήξερε επίσης πόσο δροσερό ήταν το μαρμάρινο πάτωμα το καλοκαίρι κι έκρυβε κάτω από τα έπιπλα ένα φρούτο ή ένα γλυκό που είχε αρπάξει από τους δίσκους που προορίζονταν για το Μεγάλο Σαλόνι. Ο Μαρσιάλ και ο Μελτσόρ είχαν κοινό ένα κρυφό απόθεμα από πολύχρωμες καραμέλες και αμύγδαλα που ονόμαζαν το «ουρί, ουρί, ουρά», ξεσπώντας εύλογα σε δυνατά γέλια. Και οι δύο είχαν εξερευνήσει το σπίτι από πάνω ως κάτω και ήταν οι μοναδικοί που ήξεραν ότι υπήρχε ένα μικρό υπόγειο γεμάτο ολλανδικά φιαλίδια κάτω από τους στάβλους, και ότι σε μία άχρηστη σοφίτα, πάνω από τα δωμάτια των υπηρετριών, δώδεκα σκονισμένες πεταλούδες είχαν μόλις χάσει τα φτερά μέσα σε ένα κουτί από σπασμένα γυαλιά.

XI

Όταν ο Μαρσιάλ απέκτησε τη συνήθεια να σπάει πράγματα, ξέχασε τον Μελτσόρ και προσέγγισε τα σκυλιά. Είχε διάφορα στο σπίτι. Το μεγάλο ριγωτό· το κυνηγετικό που έσερνε τα στήθη· το κυνηγόσκυλο που ήταν υπερβολικά γέρικο για να παίζει· το μαλλιαρό που τα υπόλοιπα κυνηγούσαν σε συγκεκριμένες εποχές, και που οι υπηρέτριες έπρεπε να κλειδώνουν.

Ο Μαρσιάλ προτιμούσε το Κανελί γιατί έβγαζε τα παπούτσια από τα δωμάτια και ξερίζωνε τις τριανταφυλλιές της αυλής. Πάντα μαύρο σαν το κάρβουνο ή σκεπασμένο με κόκκινο χρώμα, καταβρόχθιζε το φαγητό των υπολοίπων, ούρλιαζε δίχως λόγο κι έκρυβε κλεμμένα κόκκαλα στη βάση του σιντριβανιού. Πού και πού, επίσης, άδειαζε ένα αυγό που μόλις είχε γεννηθεί, πετώντας την κότα στον αέρα με ένα απότομο τίναγμα της μουσούδας. Όλοι έδιναν κλωτσιές στο Κανελί. Αλλά ο Μαρσιάλ αρρώσταινε όταν του το έπαιρναν. Και το σκυλί επέστρεφε θριαμβευτικά, κουνώντας την ουρά, αφού είχε εγκαταλειφθεί πιο πέρα από τον Οίκο της Φιλανθρωπίας, ανακτώντας μια θέση που οι υπόλοιποι, με τις ικανότητές τους στο κυνήγι ή την επαγρύπνηση στη φρουρά, ποτέ δεν θα καταλάμβαναν.

Το Κανελί και ο Μαρσιάλ κατουρούσαν μαζί. Μερικές φορές διάλεγαν το περσικό χαλί του σαλονιού, για να ζωγραφίσουν στο μαλλί του σχήματα από σκούρα σύννεφα που εκτείνονταν αργά. Αυτό στοίχιζε τιμωρία με χτυπήματα με τη ζώνη.

Αλλά τα χτυπήματα δεν πονούσαν τόσο όσο πίστευαν οι μεγάλοι. Αποτελούσαν, αντιθέτως, αξιοθαύμαστη πρόφαση για να ξεσπάσει σε μια εναρμόνιση ουρλιαχτών και να προκαλέσει τη συμπόνια των γειτόνων. Όταν η αλλήθωρη από τον επάνω όροφο χαρακτήριζε τον πατέρα του «βάρβαρο», ο Μαρσιάλ κοίταζε το Κανελί χαμογελώντας με τα μάτια. Έκλαιγαν λίγο ακόμη, για να κερδίσουν ένα κομμάτι κέικ και όλα ξεχνιόνταν. Και οι δύο έτρωγαν χρώμα, στριφογύριζαν πεσμένοι κάτω από τον ήλιο, έπιναν από το σιντριβάνι με τα ψάρια, έψαχναν σκιά και άρωμα στα ριζά του βασιλικού. Τις ζεστές ώρες, τα υγρά παρτέρια γέμιζαν κόσμο. Εκεί ήταν η γκρι χήνα με τον σάκο που κρέμεται ανάμεσα στις στραβοκάνες πατούσες· ο γέρος πετεινός με τον γυμνό πισινό· το σαμιαμίδι που έλεγε «ουρί, ουρά», βγάζοντας από τον λαιμό μια ρόδινη γραβάτα· το λυπημένο φίδι που γεννήθηκε σε μια πόλη δίχως θηλυκά· ο ποντικός που κάλυπτε το άνοιγμα της τρύπας του με έναν σπόρο από την κόκκινη δράκαινα. Μια μέρα έδειξαν το σκυλί στον Μαρσιάλ.

«Γαβ, γαβ», είπε.

Μιλούσε τη δική του γλώσσα. Είχε καταφέρει την υπέρτατη ελευθερία. Ήθελε πλέον να φτάσει με τα χέρια του αντικείμενα που ήταν έξω από το άπλωμα των χεριών του.

XII

Πείνα, δίψα, ζέστη, πόνος, κρύο. Αφότου ο Μαρσιάλ μείωσε την αντίληψή του σε αυτή των βασικών αυτών πραγματικότητων, απαρνήθηκε το φως που του ήταν πλέον περιττό. Αγνοούσε το όνομά του. Όταν υποχώρησε η βάφτιση, με το δυσάρεστο άλας της, δεν ήθελε πλέον την όσφρηση, ούτε την ακοή, ούτε καν την όραση. Τα χέρια του έτριβαν ευχάριστα σχήματα. Ήταν ένα ον απολύτως ευαίσθητο και απτικό. Το σύμπαν έμπαινε μέσα του από όλους τους πόρους. Τότε έκλεισε τα μάτια που διέκριναν μόνο γιγάντια νέφη και εισέβαλλε σε ένα σώμα ζεστό, υγρό, γεμάτο με ομίχλη, που πέθαινε. Το σώμα, μόλις τον αισθάνθηκε κουκουλωμένο με την ίδια του την ύλη, γλίστρησε προς τη ζωή.

Όμως τώρα, ο χρόνος έτρεξε πιο γρήγορα, ισχναίνοντας τις τελευταίες του ώρες. Τα λεπτά ηχούσαν σαν γλίστρημα τράπουλας κάτω από τον αντίχειρα ενός παίχτη. Τα πουλιά επέστρεψαν στο αυγό σε έναν ανεμοστρόβιλο από φτερά. Τα ψάρια έπηξαν τον γόνο τους, αφήνοντας μια στοιβάδα από λέπια στο βάθος της τεχνητής λίμνης. Οι φοίνικες δίπλωσαν το φύλλωμα, και εξαφανίστηκαν στη γη σαν κλειστές βεντάλιες. Οι μίσχοι κατάπιναν τα φύλλα τους και το έδαφος ρουφούσε όλα όσα του ανήκαν. Η βροντή αντηχούσε στους διαδρόμους. Φύτρωναν τρίχες στα γάντια από δέρμα αίγαγρου. Οι μάλλινες κουβέρτες ξηλώνονταν, τυλίγοντας το μαλλί απομακρυσμένων κριαριών. Τα ντουλάπια, τα ξυλόγλυπτα γραφεία, τα κρεβάτια, οι εσταυρωμένοι, τα τραπέζια, οι περσίδες, βγήκαν πετώντας στη νύχτα, ψάχνοντας τις αρχαίες τους ρίζες στην άκρη της ζούγκλας. Ό,τι είχε καρφιά ξεκαρφωνόταν. Ένα ιστιοφόρο, αγκυροβολημένο άγνωστο πού, μετέφερε βιαστικά στην Ιταλία τα μάρμαρα του πατώματος και της πηγής. Οι πανοπλίες, τα πέταλα, τα κλειδιά, οι χάλκιμες κατσαρόλες, οι στομίδες των αλόγων, έλιωναν, διογκώνοντας ένα ποτάμι από μέταλλο που διάδρομοι δίχως οροφή κατεύθυναν σε κανάλια προς τη γη. Όλα μεταμορφώνονταν, επιστρέφοντας στην πρωταρχική κατάσταση. Ο πηλός επέστρεψε στη λάσπη, αφήνοντας έναν χερσότοπο στη θέση του σπιτιού.

XIII

Όταν οι εργάτες ήρθαν με το φως της ημέρας για να συνεχίσουν την κατεδάφιση, βρήκαν τη δουλειά τελειωμένη. Κάποιος είχε πάρει το άγαλμα της Θέρες, που είχε πουληθεί την προηγούμενη μέρα στο παλαιοπωλείο. Αφού διαμαρτυρήθηκαν στο Συνδικάτο, οι άντρες πήγαν να καθίσουν στα παγκάκια του δημοτικού πάρκου. Κάποιος θυμήθηκε τότε την ιστορία, πολύ αχνά, της Μαρκησίας των Καπεγιανίας, που πνίγηκε ένα απόγευμα του Μαΐου, ανάμεσα στις μαλάνγκας του ποταμού Αλμενδάρες. Όμως κανείς δεν έδινε προσοχή στην

αφήγηση γιατί ο ήλιος ταξίδευε από την ανατολή στη δύση και οι ώρες που μεγαλώνουν στα δεξιά των ρολογιών πρέπει να επιμηκύνονται από την οκνηρία, μιας και είναι εκείνες που, με μεγαλύτερη σιγουριά, οδηγούν στον θάνατο.

ΟΜΟΙΟΣ ΜΕ ΤΗ ΝΥΧΤΑ

Και προχωρούσε, όμοιος με τη νύχτα.

ΗΛΙΑΔΑ- Ωδή Ι

I

Η θάλασσα άρχισε να πρασινίζει ανάμεσα στα ακόμη σκιερά ακρωτήρια, όταν το κοχύλι του φρουρού ανακοίνωσε τα πενήντα μαύρα πλοία που μας έστειλε ο Βασιλιάς Αγαμέμνων. Μόλις άκουσαν το σύνθημα, όσοι περίμεναν εδώ και μέρες στις αποθήκες στα αλώνια, ξεκίνησαν να κατεβάζουν το σιτάρι προς την παραλία όπου ήδη ετοιμάζαμε τους κυλίνδρους που θα χρησίμευαν για να ανεβάσουν τα πλεύμενα μέχρι τα τείχη του φρουρίου. Όταν οι καρίνες άγγιξαν την άμμο, έγινε κάποιος κανγάζ με τους πηδαλιούχους, αφού τόσα είχαν ειπωθεί στους Μυκηναίους πως υστερούσαμε παντελώς στις ναυτικές εργασίες, που προσπάθησαν να μας απομακρύνουν με τα κοντάρια τους. Επιπλέον, η θάλασσα είχε γεμίσει με παιδιά που χώνονταν ανάμεσα στα πόδια των στρατιωτών, παρακώλυαν τις μανούβρες, και σκαρφάλωναν στις κουπαστές για να κλέψουν καρύδια από κάτω από τους κωπηλατικούς πάγκους. Τα διάφανα κύματα της αυγής έσκαγαν ανάμεσα σε κραυγές, προσβολές και τσακωμούς με μπουνιές, δίχως να μπορούν οι επίσημοι να βγάλουν λόγους καλωσορίσματος, μέσα σε τέτοιο χαμό. Καθώς περίμενα κάτι πιο μεγαλειώδες, κάτι πιο γιορτινό, από τη συνάντησή μας με αυτούς που έρχονταν να μας βρουν για τον πόλεμο, αποσύρθηκα, κάπως απογοητευμένος, προς τη συκιά στα χοντρά κλαδιά της οποίας μου άρεζε να σκαρφαλώνω, σφίγγοντας λίγο τα γόνατα πάνω στο ξύλο, γιατί έδινε μια, πώς να το πω, γυναικεία αίσθηση.

Καθώς τα πλοία είχαν τραβηχτεί από το νερό, στη βάση των βουνών που ήδη έβλεπαν τον ήλιο, εξασθενούσε σταδιακά μέσα μου η πρώτη κακή εντύπωση που αναμφίβολα οφειλόταν στην αϋπνία την νύχτα της αναμονής, και επίσης στο ότι είχα πιεί υπερβολικά πολύ την προηγούμενη μέρα με τους νέους της ενδοχώρας, που μόλις είχαν φτάσει στην ακτή και θα έπρεπε να επιβιβαστούν μαζί μας λίγο μετά το επόμενο ξημέρωμα. Βλέποντας τις σειρές των φορτοεκφορτωτών με τα κανάτια, τους μαύρους ασκούς κρασιού, τα καλάθια, που ήδη κινούνταν προς τα πλοία, μεγάλωνε μέσα μου, με τη θέρμη της περηφάνιας, η συνείδηση της ανωτερότητας του πολεμιστή. Εκείνο το λάδι, εκείνο το ρετσινωμένο κρασί, εκείνο το σιτάρι κυρίως, με το οποίο θα ζυμώνονταν, κάτω από τη στάχτη, οι γαλέτες τις νύχτες που θα κοιμόμασταν προστατευμένοι υπό τις υγρές πλώρες, μέσα στο μυστήριο κάποιου άγνωστου κολπίσκου, στη διαδρομή προς τη Μεγάλη Συνάντηση των Πλοίων, εκείνοι οι σπόροι που είχαν σπαρθεί με τη βοήθεια του φτυαριού μου, είχαν τώρα φορτωθεί για εμένα, δίχως να πρέπει εγώ να κουράσω αυτούς τους μακριούς μύες που έχω, αυτά τα

μπράτσα τα καμωμένα από τη χρήση του σπαθιού από ξύλο φλαμουριάς, σε ευγενείς εργασίες για όσους μόνο ήξεραν να οσφραίνονται τη γη· άντρες, γιατί την κοιτούσαν πάνω από τον ιδρώτα των υποζυγίων τους, ακόμα κι αν ζούσαν σκυμμένοι πάνω της, από τη συνήθεια να ξεχορταριάζουν και να ξεριζώνουν και να σκαλίζουν όπως όσοι βοσκούσαν πάνω στη γη. Αυτοί ποτέ δεν θα περνούσαν κάτω από εκείνα τα σύννεφα που πάντα σκίαζαν αυτή την ώρα τις πρασινάδες των μακρινών νησιών από όπου έφερναν το σίλφιον με το ζωηρό άρωμα. Αυτοί ποτέ δεν θα γνώριζαν την πόλη με τους πλατιούς δρόμους των Τρώων, που τώρα ετοιμαζόμασταν να περικυκλώσουμε, να της επιτεθούμε και να την ερημώσουμε. Για μέρες μας μιλούσαν οι απεσταλμένοι του Βασιλιά των Μυκηνών για την προσβολή του Πριάμου, για τη μιζέρια που απειλούσε τον λαό μας εξαιτίας της άγνοιας των υπηκόων, που χλεύαζαν τα αντρικά μας έθιμα· ρίγη οργής, γνωρίζαμε για τις προκλήσεις που εξαπέλυσαν οι Ίλιοι εναντίον μας, αχαιούς με μακριά κόμη, των οποίων το θάρρος δεν συγκρίνεται με κανενός άλλου λαού. Και συνέβησαν μανιασμένες κραυγές, σηκωμένες γροθιές, όρκοι ειπωμένοι με τις παλάμες υψωμένες, ασπίδες ριγμένες στους τοίχους, όταν μάθαμε για την αρπαγή της Ελένης της Σπάρτης. Φωναχτά μας εξιστορούσαν οι απεσταλμένοι, για την καταπληκτική ομορφιά της, τη συμπεριφορά της και το χαριτωμένο βάδισμά της, δίνοντας λεπτομέρειες για τις σκληρότητες στις οποίες υποβλήθηκε κατά την ταπεινωτική αιχμαλωσία της, όσο χυνόταν το κρασί από τους ασκούς στα βαρέλια. Την ίδια εκείνη νύχτα, καθώς εντεινόταν η αγανάκτηση στο χωριό, μας ανακοινώθηκε ο απόπλους των πενήντα πλοίων. Τότε άναψε η φωτιά στα χυτήρια χαλκού ενώ οι γριές έφερναν καυσόξυλα από το βουνό. Και τώρα, αφού πέρασαν οι μέρες, εγώ ατενίζα τα πλεούμενα παρατεταγμένα στα πόδια μου, με τις δυνατές τους καρίνες, τα κατάρτια τους να ξεκουράζονται ανάμεσα στις κουπαστές όπως ο αντρισμός ανάμεσα στους μύες του αρσενικού, και αισθανόμουν λίγο σαν ο αφέντης εκείνων των μαδεριών που μία εξαίσια συναρμολόγηση, την τέχνη της οποίας αγνοούσαν οι ντόπιοι, τα μεταμόρφωνε σε πολεμικούς ίππους των ρευμάτων, ικανούς να μας μεταφέρουν εκεί όπου εκτυλισσόταν με μεγαλειώδεις πράξεις το μέγιστο γεγονός όλων των εποχών. Και είχα την τύχη εγώ, ο γιος δερματοτεχνίτη, ο εγγονός ενός ευνουχιστή ταύρων, να πάω στο μέρος όπου γεννιόταν τα κατορθώματα η λάμψη των οποίων έφτανε σε εμάς μέσα από τις διηγήσεις των ναυτικών· είχα την τιμή εγώ να ατενίζω τα τείχη της Τροίας, να τελώ υπό τις διαταγές διαπρεπών διοικητών, και να προσφέρω την ορμή και τη δύναμή μου στο έργο διάσωσης της Ελένης της Σπάρτης, μέγα εγχείρημα, ύψιστη νίκη σε έναν πόλεμο που θα μας έφερνε για πάντα ευημερία, ευδαιμονία και υπερηφάνεια. Εισέπνευσα βαθιά το αεράκι που κατέβαινε από την πλαγιά με τους ελαιώνες και σκέφτηκα πως θα ήταν όμορφο να πεθαίνει κανείς σε μια τόσο δίκαιη μάχη, για τον ίδιο τον σκοπό της Λογικής. Η ιδέα πως θα

μπορούσε να με διαπεράσει ένα εχθρικό δόρυ με έκανε ωστόσο να σκεφτώ τον πόνο της μητέρας μου και τον πόνο, ίσως βαθύτερο, εκείνου που θα έπρεπε να λάβει το νέο με τα μάτια στεγνά, καθώς ήταν η κεφαλή του σπιτιού. Κατέβηκα αργά προς το χωριό ακολουθώντας το μονοπάτι των βοσκών.

Τρία κατσικάκια χοροπηδούσαν μέσα στη μυρωδιά του θυμαριού. Στην ακτή, εξακολουθούσαν να φορτώνουν το σιτάρι.

II

Με τα αρπίσματα της βιχουέλα και τα κροταλίσματα της καστανιέτας, γιορταζόταν παντού η επικείμενη αναχώρηση των πλοίων. Οι ναυτικοί της Λα Γκαγιάρδα χόρευαν τους φασαριόζικους ζωηρούς χορούς των απελεύθερων νέγων γυναικών εναλλάσσοντας τον χορό με τραγούδια χιλιοειπωμένα, όπως εκείνο για *Το κορίτσι που ανθίζει*, όπου τα χέρια άγγιζαν το αντικείμενο του στίχου που πρόφεραν κάθε τόσο οι φωνές. Ακολουθούσε η μεταφορά του κρασιού, του λαδιού και του σιταριού, με τη βοήθεια των ινδών υπηρετών του Επιθεωρητή, που ανυπομονούσαν να επιστρέψουν στη μακρινή πατρίδα τους. Στον δρόμο για το λιμάνι, εκείνος που θα γινόταν ο εφημέριός μας παρότρυνε δύο ζώα που ήταν φορτωμένα με τις φουσούνες και τα φλάουτα ενός οργάνου από ξύλο. Όταν συναντιόμουν με ανθρώπους από το πολεμικό ναυτικό, αγκαλιαζόμασταν κάνοντας θόρυβο, υπερενθουσιώδεις, χαμογελώντας και κάνοντας επίδειξη, για να καταφέρουμε τις γυναίκες να βρουν στο παράθυρο. Ήμαστε σαν άνθρωποι μιας ξεχωριστής φυλής, φτιαγμένοι να φέρουμε εις πέρας εγχειρήματα που ποτέ δεν θα γνώριζε ο φούρναρης ή ο κουρέας προβάτων, ούτε και ο έμπορος που γυρνούσε διαλαλώντας πουκάμισα Ολλανδίας στολισμένα με ιερατικά κρόσσια, στις αυλές των φιλενάδων. Καταμεσής της πλατείας, με τα πνευστά προς τον ήλιο, οι έξι τρομπετίστες του Αδελαντάδο είχαν συντονιστεί σε φολιάς²⁷ ενώ οι Βουργουνδοί τυμπανιστές βροντούσαν το δέρμα των τυμπάνων και βρυχιόταν, σαν να ήθελε να δαγκώσει, ένα μεσαιωνικό τρομπόνι με σαγόνια μεγάλα σαν δράκου.

Ο πατέρας μου βρισκόταν στο μαγαζί του που μύριζε τομάρι και δέρμα μπήγοντας το σουβλί σε ένα λουρί με την απροθυμία εκείνου που έχει το μυαλό του σε αναμονή. Μόλις με είδε, με αγκάλιασε με μian ήρεμη θλίψη, ενθουμούμενος ίσως τον φοβερό θάνατο του Κριστομαλίγιο, του συνεργού μου στις νεανικές σκανδαλιές, που διαπεράστηκε από τα βέλη των ινδιάνων στο Στόμα του Δράκου. Όμως εκείνος ήξερε πως ήταν τρελή επιθυμία όλων εκείνες τις μέρες να σαλπάρουν για τις Ινδίες, παρόλο που ήδη πολλοί λογικοί άνθρωποι

²⁷ Δημοτικά τραγούδια των Κανάριων Νησιών. (Σ.τ.Μ).

έλεγαν πως επρόκειτο για κοινή κοροϊδία για πολλούς και όφελος ειδικά για λίγους. Επαίνεσε λίγο τα οφέλη της χειροτεχνίας, της τιμής -τέτοιας σαν κι εκείνη που αποκτάται σε ριψοκίνδυνες αποστολές- να κρατάει το πανό των σαγματοποιών στην περιφορά του Corpus Cristi· εξύμνησε το τσουκάλι, τη γεμάτη κασέλα, τα ήρεμα γηρατειά. Έχοντας όμως αντιληφθεί πως η γιορτή φούντωνε στην πόλη και πως δεν είχα διάθεση για νουθετήσεις, με οδήγησε ήρεμα προς την πόρτα του δωματίου της μητέρας μου. Ήταν η στιγμή που φοβόμουν περισσότερο και χρειάστηκε να συγκρατήσω τα δάκρυά μου μπροστά στο κλάμα εκείνης που είχαμε ειδοποιήσει για την αναχώρησή μου μόνο αφότου όλοι ήξεραν πως με είχαν πια καταχωρήσει στα βιβλία της Casa de la Contratación²⁸. Την ευχαρίστησα για τις υποσχέσεις που έδωσε στην Παρθένο των Ναυτικών για τη γρήγορη επιστροφή μου, υποσχόμενος όσα ήθελε να υποσχεθώ, πως δεν θα έχω ανέντιμες συναλλαγές με τις γυναίκες εκείνων των χωρών, τις οποίες ο Διάβολος κρατούσε γυμνές όπως στην Εδέμ για να προκαλέσει μεγαλύτερη σύγχυση και να παρασύρει τους απρόσεκτους χριστιανούς που δεν είχαν διαφθαρεί ακόμα από τη θέα τόσης σάρκας που εκτίθονταν ξέγνοιαστα. Κατόπιν, γνωρίζοντας πως ήταν ανώφελο να εκλιπαρεί κάποιον που ονειρεύεται ήδη αυτό που υπάρχει πέρα από τους ορίζοντες, η μητέρα μου άρχισε να με ρωτά, με πόνο στη φωνή, για την ασφάλεια των πλοίων και τη δεξιοτεχνία των καπετάνιων. Εγώ υπερέβαλλα για την αντοχή και το πλήρωμα του Λα Γκαγιάρδα διαβεβαιώνοντάς την πως ο ναύαρχος ήταν βετεράνος των Ινδιών, συνάδελφος του Νούνιο Γκαρσία. Και για να τη βγάλω από τις αμφιβολίες της, της μίλησα για το θαυμαστό εκείνου του νέου κόσμου, όπου το Νύχι του Μεγάλου Κτήνους και η Πολύτιμη Πέτρα γιάτρευαν όλα τα κακά, και πως βρισκόταν στη γη των Ομέγκουας, μία πόλη ολοκληρωτικά φτιαγμένη από χρυσό, την οποία ένας καλός περιπατητής ήθελε μια νύχτα και δύο μέρες για να τη διασχίσει, όπου θα φτάναμε σίγουρα, εκτός κι αν βρίσκαμε την τύχη μας σε περιοχές άγνωστες ακόμη, λίκνο πλούσιων λαών που θα υποτάσσαμε. Κουνώντας ελαφρώς το κεφάλι, η μητέρα μου μίλησε τότε για τα ψέματα και τις καυχησιές των ινδιάνων, για αμαζόνες και ανθρωποφάγους, για τις καταγίδες στα νησιά των Βερμούδων και για τα δηλητηριασμένα βέλη που έκαναν άγαλμα όποιον διαπερνούσαν. Βλέποντας πως στις συζητήσεις για καλούς οιωνούς εκείνη αντιπαρέβαλε αλήθειες δυσοίωνες, της μίλησα για ευγενείς σκοπούς, κάνοντάς τη να δει τη μιζέρια τόσων άμοιρων ειδωλολατρών που δεν γνώριζαν το σύμβολο του σταυρού. Ήταν εκατομμύρια οι ψυχές που θα προσελκύαμε στη δική μας ιερή θρησκεία, εκπληρώνοντας την εντολή του Χριστού στους

²⁸Casa de la Contratación: Ίδρυμα υπεύθυνο για τη διαχείριση της οικονομικής δραστηριότητας μεταξύ Ισπανίας και Λατινικής Αμερικής και την έκδοση αδειών μετάβασης στον Νέο Κόσμο την εποχή της αποικιοκρατίας. (Σ.τ.Μ).

Αποστόλους. Ήμασταν στρατιώτες του Θεού εκτός από στρατιώτες του Βασιλιά και μέσω εκείνων των βαπτισμένων και υποδουλωμένων ινδιάνων, οι οποίοι θα ελευθερώνονταν από τις βάρβαρες προκαταλήψεις τους χάρις στο έργο μας, θα ανταμειβόταν το έθνος μας με μια ακλόνητη μεγαλειότητα, που θα μας έφερνε ευτυχία, πλούτη και εξουσία πάνω σε όλα τα βασίλεια της Ευρώπης. Καθησυχασμένη από τα λόγια μου, η μητέρα μου μού κρέμασε ένα φυλαχτό στο λαιμό και μου έδωσε διάφορες αλοιφές κατά του τσιμπήματος των δηλητηριωδών εντόμων ενώ με έκανε να υποσχεθώ επίσης, πως πάντα θα έβαζα για να κοιμηθώ κάτι μάλλινες κάλτσες που εκείνη η ίδια είχε πλέξει. Και καθώς αντιλάλησαν τότε οι καμπάνες από τον καθεδρικό ναό, πήγε να βρει το κεντημένο σάλι που χρησιμοποιούσε μόνο σε ειδικές περιπτώσεις. Πηγαίνοντας προς τον ναό παρατήρησα πως, παρ' όλ' αυτά, οι γονείς μου έμοιαζαν να έχουν φουσκώσει από περηφάνια που είχαν έναν γιό στην λίστα του στόλου του Αδελαντάδο. Χαιρετούσαν πολύ και πιο επιδεικτικά από ότι συνήθως. Και είναι που πάντα είναι ευχάριστο να έχεις ένα παλικάρι θαρραλέο που βγαίνει στη μάχη για έναν σκοπό σπουδαίο και δίκαιο. Κοίταξα προς το λιμάνι. Το σιτάρι εξακολουθούσε να φορτώνεται στα πλοία.

III

Εγώ την αποκαλούσα αγαπημένη μου, αν και κανείς δεν ήξερε ακόμα για τον έρωτά μας. Όταν είδα τον πατέρα της κοντά στα καράβια, σκέφτηκα πως θα ήταν μόνη και ακολούθησα εκείνο το θλιβερό λιμάνι που έγδερνε ο άνεμος, πιτσιλούσαν τα πράσινα νερά, περιέφραζαν κάγκελα, αλυσίδες και σιδερένιοι χαλκάδες πρασινωποί από τα άλατα, που οδηγούσε στο τελευταίο σπίτι με τα πράσινα παράθυρα, που ήταν πάντα κλειστά. Μόλις χτύπησα το καλυμμένο με πράσινη μούχλα ρόπτρο, άνοιξε η πόρτα και με μια ριπή ανέμου που έφερνε ψιχάλες από τα κύματα, μπήκα στο δωμάτιο όπου ήδη έκαιγαν οι λάμπες εξαιτίας της ομίχλης. Η αγαπημένη μου κάθισε δίπλα μου σε μια βαθιά πολυθρόνα από παλιό μπροκάρ ύφασμα και ακούμπησε το κεφάλι στον ώμο μου έχοντας υποκύψει τόσο στη θλίψη που δεν τόλμησα να ρωτήσω τα μάτια της που αγαπούσα, γιατί πάντα έμοιαζαν να κοιτάνε πράγματα αόρατα με ένα είδος έκπληξης. Τώρα, τα παράξενα αντικείμενα που γέμιζαν την αίθουσα αποκτούσαν νέο νόημα για μένα. Κάτι έμοιαζε να με ενώνει με τον αστρολάβο, την πυξίδα, και τα Ρόδα των Ανέμων, κάτι επίσης με το ψάρι-πρίστης που κρεμόταν από τα δοκάρια στο ταβάνι και με τα γράμματα του Μερκατός και του Ορτέλιου που ανοίγονταν στις άκρες του τζακιού ανάκατα με ουράνιους χάρτες που κατοικούνταν από τις Άρκτους, τις Κύνες και τον Τοξότη. Η φωνή της αγαπημένης μου υψώθηκε πάνω από το σφύριγμα του ανέμου που

γλιστρούσε κάτω από τις πόρτες, ρωτώντας για την κατάσταση των προετοιμασιών. Ανακουφισμένος από την πιθανότητα να μιλήσω για κάτι ξένο προς εμάς, τις διηγήθηκα για τους σουπλισιάνους και τους ασκητές που θα μπαρκάριζαν μαζί μας, εξυμνώντας την ταπεινότητα των ευγενών και των καλλιεργητών που είχαν επιλεχθεί από εκείνον που είχε κατακτήσει τη μακρινή γη στο όνομα του Βασιλιά της Γαλλίας. Της είπα όσο ήξερα για τον γιγάντιο ποταμό Κολμπέρτ, τον περιτριγυρισμένο από αιωνόβια δέντρα από εκείνα που κρέμονταν σαν επάργυρα βρύα, του οποίου τα κόκκινα νερά έτρεχαν μεγαλειωδώς κάτω από έναν ουρανό λευκό από τους ερωδιούς. Είχαμε τρόφιμα για έξι μήνες. Το σιτάρι γέμιζε τα αμπάρια της Όμορφης και της Αγαπητής. Θα πραγματοποιούσαμε ένα σπουδαίο εκπολιτιστικό έργο σε εκείνες τις απέραντες εκτάσεις ζούγκλας, που απλώνονταν από τον φλεγόμενο Κόλπο του Μεξικού ως τις περιοχές της Τσικαγκούα, διδάσκοντας νέες τέχνες στους πληθυσμούς που ζούσαν εκεί. Πάνω που νόμιζα πως η αγαπημένη μου πρόσεχε περισσότερο αυτά που της διηγούμουν, την είδα να ορθώνεται μπροστά μου με πρωτοφανή ενέργεια διαβεβαιώνοντάς με πως τίποτα ένδοξο δεν είχε το εγχείρημα που έκανε να αντηχούν από την αυγή όλες οι καμπάνες της πόλης. Την προηγούμενη νύχτα με τα μάτια να καίνε από το κλάμα, θέλησε να μάθει κάτι για εκείνον τον κόσμο πέρα από τη θάλασσα προς τον οποίο θα κατευθυνόμουν εγώ τώρα και παίρνοντας τα δοκίμια του Μονταίν είχε διαβάσει όσα αναφέρονται στην Αμερική στο κεφάλαιο που μιλάει για τις άμαξες. Έτσι είχε μάθει για την εξαπάτηση των ισπανών και για το πώς, με τα άλογα και τα κανόνια, είχαν καταφέρει να κάνουν να τους περάσουν για θεούς. Ορμώμενη από αγνή αγανάκτηση η αγαπημένη μου μού έδειχνε την παράγραφο στην οποία ο σκεπτικιστής από το Μπουρδέος δήλωνε πως «εκμεταλλευτήκαμε την άγνοια και την έλλειψη εμπειρίας των ινδιάνων, για να τους προσελκύσουμε στην προδοσία, τη λαγνεία, τη φιλαργυρία και τις βαναυσότητες που είναι χαρακτηριστικές των δικών μας συνηθειών». Τυφλωμένη από τόσο δόλιο ανάγνωσμα η νεαρή που με ευλάβεια φορούσε έναν χρυσό σταυρό στο λαιμό, επιδοκίμαζε εκείνον που ασεβώς διαβεβαίωνε πως οι άγριοι του Νέου Κόσμου δεν είχαν λόγο να αλλάξουν τη θρησκεία τους με τη δική μας, μιας και είχαν επωφεληθεί στο έπακρο από τη δική τους για πολύ καιρό. Εγώ καταλάβαινα πως σε αυτά τα σφάλματα δεν θα έπρεπε να βλέπω τίποτα περισσότερο από το πείσμα της ερωτευμένης κοπέλας, που ήταν προικισμένη με πολύ συγκεκριμένες χάρες, μπρος στον άντρα που της επιβάλλει μια μακρά αναμονή δίχως άλλο λόγο παρά την παρακινδυνευμένη φιλοδοξία να κάνει γρήγορα περιουσία από ένα εγχείρημα υπερεκτιμημένο. Όμως παρόλο που καταλάβαινα εκείνη την αλήθεια, αισθανόμουν βαθιά πληγωμένος από την περιφρόνηση προς το θάρρος μου, την έλλειψη εκτίμησης για μια περιπέτεια που θα δόξαζε το επίθετό μου, που θα κατάφερνε ίσως το νέο κάποιου

κατορθώματός μου, η ειρήνευση σε κάποια επαρχία, να με αξιώσει να αποκτήσω κάποιον τίτλο που θα μου απένειμε ο Βασιλιάς, αν και γι' αυτό θα έπρεπε να αφανιστούν από τα χέρια μου μερικοί ινδιάνοι περίπου. Τίποτα σπουδαίο δεν γινόταν δίχως αγώνα και όσον αφορά την αγία πίστη μας, η γνώση ερχόταν με αίμα. Όμως τώρα ήταν ζήλια αυτό που διαφαινόταν στην άσχημη εικόνα που μου έπλαθε για το νησί του Αγίου Δομίνικου όπου θα κάναμε στάση και που η αγαπημένη μου, με εκφράσεις αξιολάτρευτα ακατάλληλες, χαρακτήριζε ως «παράδεισο των καταραμένων γυναικών». Ήταν προφανές πως, παρόλη την αγνότητά της, ήξερε τι τάξεως ήταν οι γυναίκες που μάρκαραν συνήθως για το Κάβο Φρανσές, σε κοντινή προβλήτα, υπό την εποπτεία των αστυφυλάκων, μέσα στα χάχανα και τις βρισιές των ναυτικών. Κάποιος, μια υπηρέτρια ίσως, μπορεί να της είχε πει πως η υγεία του άντρα δεν συμβαδίζει με κάποιου είδους αποχή και διέβλεπε, σε έναν μυστήριο κόσμο από ηδονική γύμνια και εξαντλητική ζέστη, μεγαλύτερους κινδύνους από αυτούς που προκαλούν οι πλημμύρες, οι καταιγίδες και τα δαγκώματα από τους νεροδράκοντες που αφθονούν στα ποτάμια της Αμερικής. Στο τέλος άρχισα να ενοχλούμαι από εκείνη την επίμονη λογομαχία που αντικαθιστούσε, τέτοιες στιγμές, τον τρυφερό αποχαιρετισμό που θα προτιμούσα. Άρχισα να αποστρέφομαι τη μικροψυχία των γυναικών, την ανικανότητά τους για ηρωισμούς, τις φιλοσοφίες τους για τις πάνες των μωρών και τη ραφτική, όταν ήχησαν δυνατά χτυπήματα στην πόρτα που ανήγγειλαν την πρόωρη επιστροφή του πατέρα. Πήδηξα από ένα παράθυρο στην πίσω πλευρά δίχως να αντιληφθεί τη φυγή μου κανείς στην αγορά καθώς οι περαστικοί, οι ψαράδες, οι μεθυσμένοι, που ήταν ήδη αρκετοί εκείνη την απογευματινή ώρα, είχαν συγκεντρωθεί γύρω από ένα τραπέζι πάνω στο οποίο μιλούσε φωναχτά κάποιος, που τότε υπέθεσα πως ήταν ο τελάλης του Ελιξίριου του Ορβιέτο, αλλά που τελικά ήταν ένας ερημίτης που κραύγαζε για την απελευθέρωση των Αγίων Τόπων. Σήκωσα αδιάφορα τους ώμους μου και συνέχισα τον δρόμο μου. Παλιότερα ήμουν έτοιμος να καταταγώ στην σταυροφορία που διακήρυττε ο ενορίτης Φούλκο ντε Νεουιγί. Την κατάλληλη στιγμή ένας καταραμένος πυρετός που θεραπεύτηκε χάρις στον Θεό και τις αλοιφές της αγίας μητέρας μου, με κράτησε στο κρεβάτι να τρέμω την μέρα της αναχώρησης· εκείνο το εγχείρημα είχε καταλήξει, όπως όλοι γνωρίζουν, σε πόλεμο χριστιανών εναντίον χριστιανών. Οι σταυροφορίες είχαν χάσει πια την αξία τους. Επιπλέον, εγώ είχα άλλα πράγματα να σκεφτώ.

Ο αέρας είχε ηρεμήσει. Ενοχλημένος ακόμη από την ανόητη διαφωνία με την αγαπημένη μου, πήγα προς το λιμάνι, για να δω τα πλοία. Βρίσκονταν όλα αραδιασμένα πλάι πλάι στις προβλήτες, με τις καταπακτές ανοιχτές και υποδέχονταν χιλιάδες σακιά με αλεύρι σιταριού

ανάμεσα στις κουπαστές τους που ήταν βαμμένες σαν αρλεκίνοι. Τα συντάγματα του πεζικού ανέβαιναν αργά από τις ράμπες, μέσα στις κραυγές των λιμενεργατών, τα σφυρίγματα των λοστρόμων, τις χειρονομίες που έσκιζαν την ομίχλη, προάγοντας την περιστροφή των γερανών. Πάνω στις γέφυρες στοιβάζονταν ανάκατα σκουπίδια, μηχανισμοί απειλητικοί, τυλιγμένοι σε αδιάβροχα υφάσματα. Ένα φτερό αλουμινίου περιστρέφονταν αργά κάποιες φορές πάνω από μια κουπαστή πριν βυθιστεί στο σκοτάδι του αμπαριού. Τα άλογα των στρατηγών δεμένα με τα λουριά της σέλας ταξίδευαν στο μέρος πάνω από τη σκεπή των αποθηκών, σαν πολεμικοί ίπποι του Βάγκνερ. Παρατηρούσα τις τελευταίες προετοιμασίες από το ύψος της σιδερένιας ράμπας όταν ξαφνικά είχα την αγωνιώδη αίσθηση πως έμεναν λίγες ώρες, μετά βίας δεκατρείς, που κι εγώ θα έπρεπε να πάω σε εκείνα τα καράβια ζωσμένος με τα όπλα μου. Τότε σκέφτηκα τη γυναίκα· τις μέρες αποχής που με περίμεναν, τη θλίψη του να πεθάνω δίχως να έχω δώσει την ηδονή μου, μία φορά ακόμη, στη ζεστασιά ενός άλλου σώματος. Ανυπόμονος να φτάσω, ενοχλημένος που δεν είχα πάρει ούτε καν ένα φιλί από την αγαπημένη μου, προχώρησα με μεγάλα βήματα προς το ξενοδοχείο με τις χορεύτριες. Ο Κρίστοφερ, πολύ μεθυσμένος, είχε ήδη κλειδωθεί στο δωμάτιο με τη δική του. Η φίλη μου με αγκάλιασε, γελώντας και κλαίγοντας, διαβεβαιώνοντάς με πως ήταν περήφανη για μένα, πως ήμουν πιο όμορφος με τη στολή και πως μία χαρτομάντης της είχε εγγυηθεί πως δεν θα μου συνέβαινε τίποτα στον Μεγάλο Απόπλου. Με αποκάλεσε *ήρωα* πολλές φορές, σαν να γνώριζε τη σκληρή αντίθεση που έκανε αυτή η κολακεία με τα άδικα λεγόμενα της αγαπημένης μου. Βγήκα στην επίπεδη οροφή. Τα φώτα ήδη άναβαν στην πόλη, προσδιορίζοντας επακριβώς με φωτεινά σημεία, τη γιγάντια γεωμετρία των κτιρίων. Πέρα, στους δρόμους, υπήρχε ένας συνωστισμός από κεφάλια και καπέλα.

Δεν ήταν δυνατόν από αυτό το ύψος, να ξεχωρίσω τις γυναίκες από τους άντρες στην καταχνιά του σούρουπου. Και ήταν παρόλα αυτά για την συντήρηση αυτού του σμήνους αγνώστων που θα κατευθυνόμουν προς τα πλοία λίγο μετά την αυγή. Θα διέσχιζα τον θυελλώδη Ωκεανό αυτούς τους μήνες, θα έφτανα σε μια μακρινή ακτή κάτω από το ασάλλι και τη φωτιά, για να υπερασπιστώ τις Αρχές των ανθρώπων της φυλής μου. Για τελευταία φορά, ένα σπαθί είχε ριχθεί πάνω στους χάρτες της Δύσης. Αλλά τώρα θα ξεμπερδεύαμε μια για πάντα με το νέο Τάγμα Τευτόνων Ιπποτών, και θα μπαίναμε νικητές στο τόσο ποθητό μέλλον του ανθρώπου που έχει συμφιλιωθεί με τον άνθρωπο. Η φίλη μου έβαλε ένα τρεμάμενο χέρι στο κεφάλι μου μαντεύοντας ίσως τη μεγαλοψυχία της σκέψης μου. Ήταν γυμνή κάτω από τις δαντέλες της μισάνοιχτης ρόμπας της.

IV

Όταν επέστρεψα στο σπίτι μου, με τα αβέβαια βήματα εκείνου που προσποιήθηκε πως ξεγελά με το κρασί την κούραση ενός σώματος που είχε χορτάσει να ξεθυμαίνει πάνω σε ένα άλλο σώμα, έμεναν λίγες ώρες ως την αυγή. Πεινούσα και νύσταζα και ήμουν ανήσυχος συγχρόνως λόγω της αγωνίας της επικείμενης αναχώρησης. Τοποθέτησα τα όπλα και την περίζωση μου στο σκαμνί κι έπεσα στο στρώμα. Αντιλήφθηκα τότε τρομαγμένος, πως κάποιος ήταν ξαπλωμένος κάτω από τη χοντρή μάλλινη κουβέρτα και ήμουν έτοιμος να αρπάξω το μαχαίρι όταν βρέθηκα παγιδευμένος σε χέρια που φλέγονταν από τον πυρετό, που έψαχναν τον λαιμό μου σαν χέρια ναυαγού ενώ κάτι πόδια απερίγραπτα απαλά τυλίγονταν στα δικά μου. Έμεινα βουβός από την έκπληξη όταν είδα πως εκείνη που με τέτοιο τρόπο είχε γλιστρήσει στο στρώμα ήταν η αγαπημένη μου. Μέσα σε λυγμούς μου αφηγήθηκε τη νυχτερινή της απόδραση, τη φοβερή διαδρομή μέσα από γαβγίσματα, το πέρασμα στα κλεφτά από το περιβόλι του πατέρα μου, μέχρι να φτάσει στο παράθυρο, και την ανυπομονησία και τον φόβο της αναμονής. Μετά από την ανόητη λογομαχία του απογεύματος, είχε σκεφτεί τους κινδύνους και τα βάσανα που με περίμεναν και αισθάνθηκε εκείνη την ανικανότητα να κατευθύνει την παρακινδυνευμένη μοίρα του πολεμιστή που μεταφράζεται, από τόσες γυναίκες, με την προσφορά του εαυτού τους, λες και αυτή η θυσία της παρθενίας, τόσο διαφυλαγμένης και προστατευόμενης, τη στιγμή ακριβώς της αναχώρησης, δίχως την ελπίδα της απόλαυσης, παραχωρώντας τον ίδιο τον εαυτό για την ευχαρίστηση ενός άλλου, θα είχε την εξευμενιστική δύναμη τελετουργικής κάθαρσης. Η επαφή με ένα αγνό σώμα που ποτέ δεν άγγιξαν χέρια εραστή, έχει μια μοναδική και ιδιαίτερη φρεσκάδα μέσα στις συσπάσεις του, μία αδεξιότητα που πετυχαίνει ωστόσο μιαν αθωότητα που διαισθάνεται, διαπλάθει και βρίσκει, από σκοτεινή προσταγή, τις συμπεριφορές που συνταιριάζουν πιο στενά τα μέλη. Με το αγκάλιασμα της αγαπημένης μου, της οποίας το ντροπαλό χνούδι έμοιαζε να σκληραίνει πάνω σε έναν από τους μύες μου, μεγάλωνε ο θυμός μου που είχα εξασθενήσει το σώμα μου σε συνδέσεις εδώ και καιρό γνωστές, με την παράλογη προσδοκία να ανακαλύψω τη γαλήνη των μελλοντικών ημερών σε τρέχουσες υπερβολές. Και τώρα που μου προσφερόταν η πιο άπληστη συγκατάθεση, βρισκόμουν σχεδόν αναισθητός κάτω από το δονούμενο σώμα που ανυπομονούσε. Δεν θα πω πως η νεότητά μου δεν ήταν ικανή να διεγερθεί άλλη μια φορά εκείνη τη νύχτα μπρος στην προτροπή τέτοιας γοητευτικής καινοτομίας. Αλλά η ιδέα πως ήταν μια παρθένα εκείνη που μου παραδιδόταν έτσι, και πως η ανέγγιχτη και κλειστή σάρκα θα απαιτούσε μιαν αργή και συγκρατημένη προσπάθεια από μέρους μου, μου υπέβαλε τον φόβο της αποτυχίας. Άφησα

την αγαπημένη μου σε μια γωνία, φιλώντας τη γλυκά στους ώμους και ξεκίνησα να της μιλώ ειλικρινά με μιαν ασυνήθιστα ψιλή φωνή, για το πόσο ακατάλληλο θα ήταν να αποτύχω στις γαμήλιες χαρές με την βιασύνη της αναχώρησης, για την ντροπή της αν κατέληγε έγκυος, για τη λύπη των παιδιών που μεγαλώνουν δίχως πατέρα να τους μαθαίνει να βγάζουν το πράσινο μέλι από τους κούφιους κορμούς και να ψάχνουν χταπόδια κάτω από τις πέτρες. Εκείνη με άκουγε, με τα μεγάλα ανοιχτόχρωμα μάτια της να φωτίζουν μέσα στη νύχτα κι εγώ αντιλαμβανόμουν πως, εξοργισμένη από ένα πείσμα βγαλμένο από τα κατάβαθα του ενστίκτου, περιφρονούσε τον αρσενικό που μπροστά σε τέτοια ευκαιρία επικαλούταν το δίκαιο και τη λογική αντί να την διακορεύσει και να την αφήσει πάνω στο στρώμα αιμόφυρτη σαν ένα τρόπαιο από το κυνήγι, με τα στήθη δαγκωμένα, λερωμένα από τους χυμούς, αλλά έχοντας γίνει γυναίκα στην πορεία. Εκείνη τη στιγμή βρυχήθηκαν τα ζώα που θα θυσιάζονταν στην ακτή και ήχησαν τα κοχύλια των φρουρών. Η αγαπημένη μου, με την περιφρόνηση ζωγραφισμένη στο πρόσωπο, σηκώθηκε απότομα δίχως να αφήσει να την αγγίξω κρύβοντας τώρα, λιγότερο με μια κίνηση συστολής παρά με μια χειρονομία κάποιου που ανακτά κάτι που παραλίγο να ξεπουλήσει, εκείνο που ξαφνικά άναβε τον πόθο μου. Πριν μπορέσω να τη φτάσω, πήδηξε από το παράθυρο. Την είδα να απομακρύνεται τρέχοντας γρήγορα ανάμεσα στα ελαιόδεντρα και κατάλαβα εκείνη τη στιγμή πως θα μου ήταν πιο εύκολο να μπω δίχως ούτε μία γρατσουνιά στην πόλη της Τροίας παρά να ξανακερδίσω το χαμένο Πρόσωπο.

Όταν κατέβηκα προς τα καράβια, συνοδευόμενος από τους γονείς μου, η περηφάνια του πολεμιστή είχε αντικατασταθεί στη ψυχή μου από μιαν αβάσταχτη αίσθηση κόπωσης, ενός εσωτερικού κενού, μιας δυσαρέσκειας προς τον εαυτό μου. Και όταν οι πηδαλιούχοι είχαν απομακρύνει τα πλοία από την ακτή με τα δυνατά κουπιά τους, και υψώθηκαν τα κατάρτια ανάμεσα στις σειρές των κωπηλατών, ήξερα πως είχαν τελειώσει οι ώρες της καυχησιάς, των υπερβολών, των δώρων, που προηγούνται της αναχώρησης των στρατιωτών για το πεδίο μάχης. Είχε περάσει η εποχή με τις γιρλάντες, τα στεφάνια από δάφνες, το κρασί σε κάθε σπίτι, τη ζήλια των αδύναμων, και τις χάρες των γυναικών. Τώρα θα υπήρχε το εγερτήριο, η λάσπη, το βρεγμένο ψωμί, η υπεροψία των αφεντικών, το αίμα που χύθηκε από λάθος, η γάγγραινα που μυρίζει σαν μολυσμένο σιρόπι. Δεν ήμουν πλέον τόσο σίγουρος πως η αξία μου θα ενίσχυε το μεγαλείο και την καλοτυχία των αχαιών με τις μακριές χαίτες. Ένας γέρος στρατιώτης που πήγαινε στον πόλεμο γιατί ήταν η δουλειά του, δίχως περισσότερο ενθουσιασμό από τον κουρέα προβάτων που πήγαινε προς τον στάβλο, περιφερόταν λέγοντας σε όποιον ήθελε να τον ακούσει πως η Ελένη της Σπάρτης ζούσε πολύ

ευχαριστημένη στην Τροία και πως όταν ξεφάντωνε στο στρώμα του Πάρη οι αναστεναγμοί απόλαυσης άναβαν τα μάγουλα των παρθένων που ζούσαν στο παλάτι του Πριάμου. Λεγόταν πως όλη η ιστορία για την οδυνηρή αιχμαλωσία της κόρης της Λήδας, που την είχαν προσβάλλει και ταπεινώσει οι Τρώες, ήταν σκέτη προπαγάνδα πολέμου υποκινημένη από τον Αγαμέμνων με την συγκατάθεση του Μενέλαου. Στην πραγματικότητα, πίσω από το εγχείρημα που προάσπιζαν με τόσο υψηλούς σκοπούς, βρίσκονταν πολλές συναλλαγές που δεν θα ωφελούσαν σε τίποτα τους φτωχούς αντιπάλους. Επρόκειτο κυρίως, διαβεβαίωνε ο γέρος στρατιώτης, για την πώληση περισσότερων κεραμικών, περισσότερων υφασμάτων, περισσότερων αγγείων με σκηνές από τις καροδρομίες, και για το άνοιγμα νέων δρόμων προς τον ασιατικό κόσμο, που αγαπούσε τις ανταλλαγές, εξαλείφοντας μια και καλή τον ανταγωνισμό των Τρώων. Το πλοίο, υπερβολικά φορτωμένο με αλεύρι και άντρες, κωπηλατούσε αργά. Παρατήρησα μακριά τα σπίτια του χωριού μου που ο ήλιος χτυπούσε κατά μέτωπο. Μου ερχόταν να κλάψω. Έβγαλα την περικεφαλαία μου κι έκρυσπα τα μάτια μου πίσω από τη στητή χαίτη στο λοφίο, που τόσο κόπο είχα κάνει για να στρογγυλέψω, παρόμοια με τις καταπληκτικές χαίτες εκείνων που μπορούσαν να αναθέσουν τον πολεμικό εξοπλισμό τους στους τεχνίτες με το σπουδαίο στυλ, οι οποίοι φυσικά ταξίδευαν στα πλοία με τα περισσότερα πανιά και το μεγαλύτερο μήκος.

ΟΙ ΔΡΑΠΕΤΕΣ

I

Το ίχνος πέθαινε στη ρίζα ενός δέντρου. Το σίγουρο ήταν πως υπήρχε μια δυνατή μυρωδιά νέγρου στον αέρα, κάθε φορά που το αεράκι σήκωνε τις μύγες που δούλευαν σε κοιλότητες από σάπια φρούτα. Όμως το σκυλί -ποτέ δεν το είχαν φωνάξει παρά Σκυλί -ήταν κουρασμένο. Στριφογύρισε πεσμένο στο έδαφος ανάμεσα στα χορτάρια για να ισιώσει τη ράχη και να χαλαρώσει τους μύες. Πολύ μακριά, οι φωνές μιας ομάδας ανθρώπων χάνονταν στο σούρουπο. Επέμενε η μυρωδιά νέγρου. Ίσως ο σιμαρόν, ο δραπέτης σκλάβος, να ήταν κρυμμένος πάνω, κάπου, ιπαστί σε ένα κλαδί, ακούγοντας με τα μάτια. Ωστόσο, το Σκυλί δεν σκεφτόταν πλέον την καταδίωξη. Υπήρχε άλλη μυρωδιά εκεί, στη γη τη ντυμένη με καλαμιές, που μια πιθανή τριβή θα έσβηνε ίσως για πάντα. Μυρωδιά θηλυκού. Μυρωδιά που αναστάτωνε το Σκυλί, ενώ συσπόταν ανάσκελα και γελούσε προβάλλοντας τον κυνόδοντα, για να τον ανασηκώσει και να μπορέσει να επιμηκύνει μια γλώσσα υπερβολικά κοντή προς το κενό που χώριζε τις ωμοπλάτες του. Οι σκιές γίνονταν πιο υγρές. Το Σκυλί έκανε στροφή, πέφτοντας πάνω στα πόδια του. Οι καμπάνες της ζαχαροφυτείας, που χτυπούσαν αργά, του σκλήρυναν τα αυτιά. Στην κοιλάδα, η λεπτή ομίχλη και ο καπνός αποτελούσαν μια κοινή γαλαζωπή ακινησία, πάνω στην οποία επέπλεαν όλο και περισσότερα περιγράμματα, ένα τζάκι από τούβλα, μία σκεπή με μεγάλες προεξοχές, ο πύργος της εκκλησίας, και τα φώτα που έμοιαζαν να ανάβουν στο βάθος της λίμνης. Το Σκυλί πεινούσε. Όμως προς τα εκεί, μύριζε θηλυκό. Κάποιες φορές, το τύλιγε ακόμη η μυρωδιά του νέγρου. Όμως η μυρωδιά της έξαψής του, που την καλούσε η μυρωδιά μιας άλλης έξαψης, υπερίσχυε όλων των υπολοίπων. Τα πίσω πόδια του τεντώθηκαν, κάνοντάς το να επιμηκύνει τον λαιμό. Η κοιλιακή του χώρα βυθιζόταν, στη βάση των πλευρών, στον ρυθμό ενός λαχανιάσματος σύντομου και ανυπόμονου. Τα φρούτα, υπερβολικά γεμάτα με ήλιο, έπεφταν εδώ κι εκεί, με έναν υγρό ήχο, σκορπίζοντας σύρριζα στο έδαφος, την ευοσμία χλιαρών σαρκωδών καρπών.

Το Σκυλί άρχισε να τρέχει προς το βουνό, με την ουρά στα σκέλια, λες και το κυνηγούσε το μαστίγιο του επιστάτη, πηγαίνοντας αντίθετα στην αίσθηση προσανατολισμού του. Όμως μύριζε θηλυκό. Η μουσούδα του ακολουθούσε ένα ελικοειδές ίχνος που κάποιες φορές γυρνούσε στον εαυτό του, εγκατέλειπε το μονοπάτι, εντεινόταν στα αγκάθια μιας ακακίας, χανόταν μέσα στα φύλλα τα υπερβολικά αγριεμένα από τις ζυμώσεις, και ξαναγεννιόταν, με ανέλπιστη δύναμη, σε ένα μικρό κομμάτι γης, που μόλις είχε σαρώσει μία ουρά. Ξαφνικά, το Σκυλί παρέκκλινε από το αόρατο χνάρι, από το νήμα που τυλιγόταν και ξετυλιγόταν, για να ριχτεί με ορμή πάνω σε ένα κουνάβι. Με δύο ταρακουνήματα, που ήχησαν σαν καστανιέτες

μέσα σε γάντι, του έσπασε τη σπονδυλική στήλη και το έριξε σε έναν κορμό δέντρου... Όμως ξάφνου σταμάτησε, αφήνοντας ένα πόδι σε αναμονή. Κάτι γαβγίσματα, πολύ μακρινά, κατέβαιναν από το βουνό.

Δεν ήταν αυτά της αγέλης της ζαχαροφυτείας. Ο τόνος ήταν διαφορετικός, πολύ πιο τραχύς και ξεδιάντροπος, κι έβγαινε από το βάθος του λαρυγγιού, βραχνός εξαιτίας των δυνατών σαγονιών. Κάπου ξεσπούσε μάχη αρσενικών σκυλιών που δεν είχαν, όπως το Σκυλί, ένα κολάρο από χάλκινα αγκάθια με μία αριθμημένη πλάκα. Μπροστά σε αυτές τις άγνωστες φωνές, πολύ πιο όμοιες με λύκου από ότι είχε μέχρι τότε ακούσει, το Σκυλί φοβήθηκε. Άρχισε να τρέχει προς την αντίθετη κατεύθυνση, μέχρι που τα φυτά βάρφτηκαν από το φεγγάρι. Δεν μύριζε πια θηλυκό. Μύριζε νέγρο. Κι εκεί βρισκόταν ο νέγρος, πράγματι, με το ριγέ του παντελόνι, μπρούμυτα, αποκοιμισμένος. Το Σκυλί ήταν έτοιμο να πέσει πάνω του ακολουθώντας μια διαταγή που είχε δοθεί το ξημέρωμα, εν μέσου μιας μεγάλης αναστάτωσης από μαστίγια, εκεί όπου υπήρχαν καζάνια και αχυρένια στρώματα. Όμως πέρα, άγνωστο πού, συνέχιζε ο καυγές των αρσενικών σκυλιών. Πλάι στον σιμαρόν υπήρχαν κόκκαλα από φαγωμένα παιδάκια. Το Σκυλί πλησίασε αργά, με τα αυτιά σε επαγρύπνηση, αποφασισμένο να αποσπάσει από τα μυρμήγκια κάποια γεύση κρέατος. Επιπλέον, εκείνα τα άλλα σκυλιά με το τόσο άγριο γαύγισμα, τον τρόμαζαν. Ήταν προτιμότερο να παραμείνει, προς το παρόν, δίπλα στον άντρα. Και να ακούει. Ο αγέρας από τον νότο, ωστόσο, έφερε τελικά την απειλή. Το Σκυλί έκανε τρεις στροφές γύρω από τον εαυτό του και τυλίχτηκε σαν κουβάρι, εξαντλημένο. Τα πόδια του έτρεξαν ένα κακό όνειρο. Την αυγή, ο Σιμαρόν άπλωσε το μπράτσο πάνω του, με μια χειρονομία ανθρώπου που έχει κοιμηθεί με πολλές γυναίκες. Το Σκυλί πλησίασε περισσότερο στο στήθος του, ψάχνοντας για ζεστασιά. Και οι δύο εξακολουθούσαν να βρίσκονται εν μέσω φυγής, με τα νεύρα ταραγμένα από τον ίδιο εφιάλτη. Μιαν αράχνη, που είχε κατέβει για να βλέπει καλύτερα, μάζεψε τον ιστό και χάθηκε στην κορυφή μιας αμυγδαλιάς, της οποίας τα φύλλα μόλις άρχιζαν να ξεγλιστρούν από τη νύχτα.

II

Από συνήθεια, ο Σιμαρόν και το Σκυλί ξύπνησαν όταν χτύπησε η καμπάνα της ζαχαροφυτείας. Η αποκάλυψη πως είχαν κοιμηθεί μαζί, σώμα με σώμα, τους έκανε να σηκωθούν όρθιοι με έναν πήδο. Αφού στηρίχτηκαν με την πλάτη σε δύο κορμούς, κοιτάχτηκαν για πολύ ώρα. Το Σκυλί προσφερόταν για απόκτηση αφεντικού. Ο νέγρος ανυπομονούσε να ανακτήσει κάποια φίλια. Η κοιλάδα εξαπλωνόταν. Στο επείγον κάλεσμα

της καμπάνας, που προοριζόταν για τους σκλάβους, απαντούσε τώρα, πιο αργά, η αρμονική επωδός του παρεκκλησιού, το υποπράσινο χρώμα του οποίου παλλόταν υπό σκιάν κάτω από τον ήλιο πάνω σε ένα φόντο από μουγκρητά και χλιμιντρίσματα, σαν επιεικής προειδοποίηση σε εκείνους που κοιμόνταν σε ψηλά καφάσια από μαόνι. Οι κόκορες γυρόφερναν τις κότες για να ζευγαρώσουν μαζί τους νωρίς, ελπίζοντας πως το μικρό δαχτυλάκι της επιστάτριας θα βεβαιωνόταν για την παρουσία αυγών πριν ακόμη γεννηθούν. Ένα παγώνι έκανε κύκλους πάνω στο σπίτι-κατοικία, ξυπνώντας τον ενθουσιασμό με μια κραυγή, σε κάθε στροφή και μεταβολή. Τα άλογα του μύλου ξεκινούσαν το μακρύ τους ταξίδι σε κύκλο. Οι σκλάβοι προσεύχονταν μπροστά σε καζάνια γεμάτα με ψωμί και χυμό από ζαχαροκάλαμο. Ο Σιμαρόν άνοιξε το μπροστινό μέρος του παντελονιού, αφήνοντας ένα ρυάκι από αφρούς ανάμεσα στις ρίζες μιας σέιμπα. Το Σκυλί σήκωσε το πόδι προς ένα τρυφερό δέντρο γκουάβα. Ήδη διακρίνονταν μαχαίρες να κόβουν τα ζαχαροκάλαμα. Τα μπουλντόγκ της αγέλης που κυνηγούσε νέγρους κουνούσαν τις αλυσίδες τους, ανυπόμονα να βγουν από τον οικισμό της φυτείας.

«Θα έρθεις μαζί μου;», ρώτησε ο Σιμαρόν.

Το Σκυλί τον ακολούθησε υπάκουα. Εκεί κάτω υπήρχαν υπερβολικά πολλά μαστίγια, υπερβολικά πολλές αλυσίδες, για όσους επέστρεφαν μετανιωμένοι. Πλέον δεν μύριζε θηλυκό. Αλλά ούτε και νέγρο μύριζε. Τώρα το Σκυλί πρόσεχε περισσότερο τη μυρωδιά του λευκού, μυρωδιά κινδύνου. Διότι ο επιστάτης είχε τη μυρωδιά λευκού, παρά την κόλλα κολλαρίσματος στα σιδερωμένα του πουκάμισα και το δύσοσμο βερνίκι παπουτσιών στις γκέτες αναβάτη από δέρμα χοίρου. Ήταν η ίδια μυρωδιά με εκείνη των δεσποινίδων του σπιτιού, παρά το άρωμα που εξέπεμπαν οι δαντέλες τους. Η μυρωδιά του ιερέα, παρά τις αναθυμιάσεις από λιωμένο κερί και λιβάνι, που έκανε τόσο δυσάρεστη τη σκιά, την τόσο δροσερή, ωστόσο, του παρεκκλησιού. Η ίδια που είχε ο οργανοπαίχτης, παρόλο που η φυσούνα του αρμόνιου του είχε ρίξει πάνω τόσα και τόσα φυσήματα από τη σκοροφαγωμένη τσόχα. Έπρεπε να δραπετεύσει τώρα από τη μυρωδιά λευκού. Το Σκυλί είχε αλλάξει πλευρά.

III

Τις πρώτες μέρες, το Σκυλί και ο Σιμαρόν επιθύμησαν τη σιγουριά του έτοιμου φαγητού. Το Σκυλί θυμόταν τα κόκκαλα που άδειαζαν από τους κουβάδες στον οικισμό της φυτείας, όταν

έπεφτε η νύχτα. Ο Σιμαρόν νοσταλγούσε το κονγκρί²⁹, φερμένο με τους κουβάδες στις παράγκες, μετά την έκκληση για προσευχή ή όταν σταματούσαν τα τύμπανα τις Κυριακές. Γι' αυτό, αφού κοιμήθηκαν πολύ τα πρωινά, δίχως καμπάνες ούτε κλωτσιές, συνήθισαν να το ρίχνουν στο κυνήγι από την αυγή. Το Σκυλί οσφραίνονταν μια χουτία³⁰ κρυμμένη ανάμεσα στα φύλλα ενός κέδρου· ο Σιμαρόν την κατατρόπωνε με πετριές. Την ημέρα που συναντούσαν το ίχνος κάποιου αγριογούρουνου, έπαιρνε ώρες και ώρες, έως ότου το κτήνος, με ξεριζωμένα τα αυτιά, σαστισμένο από τα τόσα γαβγίσματα, αλλά επιτιθέμενο ακόμη, να στριμωχθεί στη βάση των απόκρημνων βράχων και να γκρεμιστεί από τα χτυπήματα με το ρόπαλο. Με τον καιρό, το Σκυλί και ο Σιμαρόν ξέχασαν τις εποχές που έτρωγαν συστηματικά. Καταβρόχθιζαν ό,τι άρπαζαν, με τη μία, περιδρομιάζοντας όσο περισσότερο μπορούσαν, γνωρίζοντας πως την επόμενη μπορεί να έβρεχε και το νερό από πάνω να έτρεχε ανάμεσα στους βράχους για να καλύψει καλύτερα την κοιλάδα σε βάθος. Ευτυχώς, το Σκυλί ήξερε να τρώει φρούτα. Όταν ο Σιμαρόν έβρισκε ένα δέντρο μάνγκο ή μαμεί, το Σκυλί έβαφε κι αυτό τη μουσούδα του κίτρινη ή κόκκινη. Επιπλέον, καθώς πάντα του άρεσαν τα αυγά, αρκούταν σε κάποια φωλιά ορτυκιού, δίχως να κατανοεί την προσκόλληση του αφεντικού στις караβίδες που κοιμούνταν κόντρα στο ρέμα στην έξοδο του υπόγειου ποταμού που φωτιζόταν από μια σχισμή από απολιθωμένα κοχύλια.

Ζούσαν σε μία σπηλιά, καλά κρυμμένη από μία κουρτίνα από φτέρες που είχαν πάρει μορφή δέντρου. Οι σταλακτίτες έκλαιγαν ισόχρονα, γεμίζοντας τις κρύες σκιές με έναν θόρυβο όμοιο με ρολογιών. Μια μέρα το Σκυλί άρχισε να σκαλίζει τη βάση ενός από τους τοίχους. Σύντομα τα δόντια του έβγαλαν ένα μηριαίο οστό και κάτι πλευρά τόσο παλιά που πλέον δεν είχαν γεύση κι έσπαγαν πάνω στη γλώσσα σαν άνοστη ζυμωμένη σκόνη. Κατόπιν πήγε στον Σιμαρόν, ο οποίος χάραζε μια ζώνη από δέρμα φιδιού, ένα ανθρώπινο κρανίο. Παρόλο που υπήρχαν στον τάφο υπολείμματα από κεραμική και κάτι ξυστριά πέτρας που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν, ο Σιμαρόν, τρομοκρατημένος από την παρουσία νεκρών στο σπίτι του, εγκατέλειψε τη σπηλιά το ίδιο εκείνο βράδυ, μουρμουρώντας προσευχές δίχως να σκεφτεί τη βροχή. Και οι δύο κοιμήθηκαν ανάμεσα σε ρίζες και σπόρους τυλιγμένοι σε μια κοινή μυρωδιά βρεγμένου σκύλου. Το ξημέρωμα έψαξαν μια σπηλιά με πιο χαμηλό ταβάνι, όπου ο άντρας έπρεπε να μπει στα τέσσερα. Εκεί, τουλάχιστον, δεν υπήρχαν

²⁹ Ρύζι με τα φασόλια, παραδοσιακό φαγητό της Κούβας. (Σ.τ.Μ.)

³⁰ Χουτία: τρωκτικό της Κούβας που μοιάζει με αρουραίο. (Σ.τ.Μ.)

κόκκαλα από αυτά που δεν χρησίμευαν σε τίποτα και μπορούσαν μόνο να προκαλέσουν εκπλήξεις και την εμφάνιση κακών πραγμάτων...

Καθώς δεν είχαν ακούσει για καμιά καταδίωξη εδώ και αρκετό καιρό, και οι δύο άρχισαν να τολμούν εξόδους προς τον δρόμο. Μερικές φορές περνούσε ένας γνωστός καροτσέρης, μια δόκιμη μοναχή ντυμένη με τα άμφια του Ναζωραίου ή κάποιος κιθαροπαίχτης από εκείνους που γνωρίζουν τον πολιούχο κάθε χωριού, τους οποίους παρατηρούσαν από μακριά, αθόρυβα. Ήταν αδιαμφισβήτητο πως ο Σιμαρόν περίμενε κάτι. Συνήθιζε να παραμένει πολλές ώρες, μπρούμυτα, ανάμεσα στα χορτάρια Γουνιέας, κοιτώντας εκείνον τον δρόμο τον ελάχιστα περπατημένο, που ένας βουβαλοβάτραχος μπορούσε να υπολογίσει με έναν μεγάλο πήδο. Το Σκυλί αφαιρούταν σε εκείνες τις αναμονές διασκορπίζοντας σμήνη από λευκές πεταλούδες ή επιχειρώντας, σπασμωδικά, το αδύνατο κυνήγι ενός ζουνζούν ντυμένου με φολίδες.

Μια μέρα που ο Σιμαρόν περίμενε, έτσι, κάτι που δεν ερχόταν, ένα κροτάλισμα από οπλές τον σήκωσε στηριζόμενο στους καρπούς του. Μια άμαξα ερχόταν ολοταχώς, συρόμενη από τις ασπρόμαυρες φοράδες της ζαχαροφυτείας. Όρθιος πάνω στα παράλληλα ξύλα όπου ζεύουν τα άλογα, ο αμαξάς Γκρεγκόριο έκανε το μαστίγιο να πλαταγίζει, ενώ πίσω του, ο παπάς της ενορίας κουνούσε το καμπανάκι μετάληψης ετοιμοθάνατου. Πήγαινε τόσοσ καιρός που το Σκυλί δεν είχε διασκεδάσει τρέχοντας πιο γρήγορα από ότι τα άλογα, που ξέχασε ευθύς αμέσως τη διακριτικότητα στην οποία υποχρεούταν. Χαμήλωσε το σώμα του λυγίζοντας τα τέσσερα πόδια, λεπτοκαμωμένο, γαλάζιο κάτω από τον ήλιο, έφτασε την καρότσα και άρχισε να γαβγίζει στους ταρσούς της φοράδας, δεξιά, αριστερά, μπροστά, περνώντας και ξαναπερνώντας, δείχνοντας τα δόντια στον αμαξά και τον ιερέα. Η φοράδα ξανοίχτηκε σε καλπασμό προς την κορυφή, σείοντας τις παρωπίδες και τραβώντας το στόμιο του χαλιναριού. Ξαφνικά, έσπασε ένα από τα ξύλα ζεύξης, κόβοντας τα ηνία. Μετά από πολλούς θεατρινισμούς σαν να ήταν ανδρείκελα, ο ενορίτης και ο αμαξάς έπεσαν με το κεφάλι σε μια μικρή πέτρινη γέφυρα. Η σκόνη βάφτηκε με αίμα.

Ο Σιμαρόν έφτασε τρέχοντας. Κράδαινε ένα καλάμι για να μαστιγώσει το Σκυλί, που ήδη σερνόταν ζητώντας συγνώμη. Αλλά ο νέγρος συγκράτησε τη χειρονομία, έκπληκτος από την ιδέα πως δεν ήταν όλα αρνητικά σε εκείνο το ατυχές γεγονός. Άρπαξε το ωμοφόριο και τα ρούχα του παπά, το σακάκι και τις ψηλές μπότες του αμαξά. Στις τσέπες υπήρχαν περίπου πέντε νομίσματα. Επιπλέον, το ασημένιο καμπανάκι. Οι κλέφτες επέστρεψαν στο βουνό. Εκείνη τη νύχτα κουκουλωμένος με το ράσο, ο Σιμαρόν αφέθηκε σε όνειρα ξεχασμένων απολαύσεων. Θυμήθηκε τις λάμπες λαδιού, γεμάτες με νεκρά έντομα, που τέτοια περασμένη ώρα έκαιγαν στα τελευταία σπίτια του χωριού, εκεί όπου, για δύο φορές, τον είχαν αφήσει,

όταν ζήτησε το χριστουγεννιάτικο δώρο από τους Τρεις Μάγους, να το ξοδέψει όπως νόμιζε καλύτερα. Ο νέγρος, φυσικά, είχε επιλέξει τις γυναίκες.

IV

Η άνοιξη τους παρέσυρε και τους δύο το ξημέρωμα. Το Σκυλί ξύπνησε με μία ανυπόφορη ένταση ανάμεσα στα πισινά πόδια και μια κακή έκφραση στα μάτια. Άσθμαινε δίχως να ζεσταίνεται, εκτείνοντας ανάμεσα στους κυνόδοντες μια γλώσσα που είχε κοφτερές απαλές πεταλίδες. Ο Σιμαρόν μιλούσε μόνος. Και οι δύο ήταν σε κάκιστη κατάσταση. Δίχως να σκεφτούν το κυνήγι, βγήκαν νωρίς προς τον δρόμο. Το Σκυλί έτρεχε αποπροσανατολισμένα, ψάχνοντας μάταια μιαν ανιχνεύσιμη μυρωδιά... Σκότωνε έντομα που πάντα το αηδίαζαν, για την ευχαρίστηση της καταστροφής, ξεφλούδιζε στάχια ανάμεσα στα δόντια του, ξερίζωνε τρυφερούς θάμνους. Εξαγριώθηκε όταν ένας βάτραχος το έφτυσε στα μάτια. Ο Σιμαρόν περίμενε όπως δεν είχε περιμένει ποτέ.

Όμως εκείνη τη μέρα κανείς δεν πέρασε από τον δρόμο. Μόλις έπεσε η νύχτα, όταν οι πρώτες νυχτερίδες πέταξαν σαν λιθοβολισμός πάνω από τον κάμπο, ο Σιμαρόν ξεκίνησε να προχωρά αργά προς τον οικισμό της ζαχαροφυτείας. Το Σκυλί τον ακολούθησε, αφηφώντας και αυτό το μαστίγιο και τις αλυσίδες. Ολοένα και πλησίαζαν τις μεγάλες καλύβες μέσα από την κοίτη του ποταμού στη χαράδρα. Ήδη γινόταν πλέον αντιληπτή μια μυρωδιά, πρότερα γνώριμη, καμένων καυσόξυλων, γλωρίνης, μελάσας, λιμαρίσματος στις οπλές των αλόγων. Θα πρέπει να έφτιαχναν την πάστα από γκουαγιαάβα, αφού μια ατελείωτη γλύκα μαρμελάδας ήταν διασκορπισμένη μέσα στο σύννεφο σκόνης. Το Σκυλί και ο Σιμαρόν εξακολουθούσαν να πλησιάζουν, πλάι πλάι, το κεφάλι του άντρα στο ύψος του κεφαλιού του σκυλιού.

Ξαφνικά, μια νέγρα από το προσωπικό διέσχισε το μονοπάτι του σιδηρουργείου. Ο Σιμαρόν έπεσε πάνω της, ρίχνοντάς την ανάμεσα στους βασιλικούς. Ένα πλατύ χέρι έπνιξε τις κραυγές. Το Σκυλί προχώρησε, μόνο, μέχρι το σύνορο του οικισμού. Η αγγλική σκυλίτσα που είχε αποκτήσει ο Δον Μαρσιάλ σε μία έκθεση στο Παρίσι βρισκόταν εκεί. Έγινε μια προσπάθεια διαφυγής. Το Σκυλί της έκοψε τον δρόμο, ενώ του σηκώθηκαν οι τρίχες από την ουρά ως το κεφάλι. Η μυρωδιά του αρσενικού σκυλιού τα κάλυπτε όλα τόσο, που η αγγλική σκυλίτσα ξέχασε πως την είχαν μπανίσει, ώρες πριν, με σαπούνη από την Καστίλη.

Όταν το Σκυλί επέστρεψε στη σπηλιά, ξημέρωνε. Ο Σιμαρόν κοιμόταν, τυλιγμένος στο ράσο του ενορίτη. Εκεί κάτω, στο ποτάμι, δύο μανάτοι χοροπηδούσαν ανάμεσα στα βούρλα, θολώνοντας το ρέμα με τα πηδήματά τους που σχημάτιζαν σύννεφα αφρού ανάμεσα στα λινάρια.

V

Ο Σιμαρόν γινόταν όλο και λιγότερο συνετός. Γυρνούσε τώρα γύρω από τον οικισμό στήνοντας ενέδρα, οποιαδήποτε ώρα, σε μια μοναχική πλύστρα ή μια από τις ιέρειες της Σαντερία³¹, που έψαχνε ραδδιάνειο, εχίνοπες ή φρούτα του δράκου για κάποιο τελετουργικό. Επίσης, από τη νύχτα που είχε το θράσος να αρπάζει τα φράγκα του βασιλικού εφημέριου σε ένα πανδοχείο του δρόμου, είχε γίνει άπληστος με το χρήμα. Περισσότερες από μία φορά στα καλντερίμια, είχε πάρει τη ζώνη ενός χωρικού, αφού τον είχε ρίξει από το άλογο του και τον είχε κάνει να σωπάσει με ένα στείλιάρι. Το Σκυλί τον συνόδευε σε αυτές τις επιδρομές, βοηθώντας το κατά δύναμη. Ωστόσο, έτρωγαν χειρότερα από πριν και ήταν περισσότερο από ποτέ απαραίτητο να αρκεστούν στα αυγά του ορτυκιού, της θαλάσσιας κότας ή του ερωδιού. Επιπλέον, ο Σιμαρόν ζούσε με έναν συνεχή φόβο. Με το παραμικρό γρύλισμα από το Σκυλί, άρπαζε την κλεμμένη του ματσέτα ή σκαρφάλωνε σε ένα δέντρο.

Όταν πέρασε η ανοιξιάτικη κρίση, το Σκυλί επέμενε όλο και περισσότερο να προσεγγίζει τα χωριά. Υπήρχαν πάρα πολλά παιδιά που πετούσαν πέτρες, άνθρωποι πάντα διατεθειμένοι να δώσουν κλωτσιές και, μόλις οσμίζονταν την εγγύτητά του, όλα τα σκυλιά στις αυλές εξαπέλυαν κραυγές πολέμου. Επιπλέον, ο Σιμαρόν επέστρεφε εκείνες τις νύχτες με ένα ασταθές βήμα, και το στόμα του εξέπεμπε μια μυρωδιά που το Σκυλί σιχαινόταν τόσο όσο εκείνη του καπνού. Γι' αυτό, όταν ο αφέντης έμπαινε σε ένα κακοφωτισμένο σπίτι, το Σκυλί τον περίμενε σε απόσταση ασφαλείας. Έτσι ζούσαν μέχρι τη νύχτα που ο Σιμαρόν κλείστηκε υπερβολικά πολύ ώρα στο δωμάτιο μιας παρασκευάστριας πατσά. Πολύ σύντομα, η καλύβα περικυκλώθηκε από άντρες σε επιφυλακή, που κρατούσαν τις ματσέτες προετοιμασμένοι. Ευθύς αμέσως ο Σιμαρόν βρέθηκε στον δρόμο, γυμνός, βγάζοντας φοβερά ουρλιαχτά. Το Σκυλί, που μόλις είχε μυρίσει τον επιστάτη της ζαχαροφυτείας, άρχισε να τρέχει προς το βουνό από το μονοπάτι των ζαχαροκάλαμων.

Την επόμενη μέρα είδε τον Σιμαρόν να περνά από τον δρόμο. Ήταν καλυμμένος με πληγές γιατρεμένες με αλάτι. Είχε σίδερα στον λαιμό και τους αστραγάλους. Και τον οδηγούσαν τέσσερις πολιτοφύλακες του Σαν Φερνάντο, που τον χτυπούσαν με μια μπαγκέτα κάθε δύο βήματα και τον μεταχειρίζονταν σαν κλέφτη, μεθύστακα και άξεστο.

³¹Σαντερία: Αφρικάνικη θρησκεία που διέδωσαν οι νέγροι σκλάβοι στην Κούβα. Από πολλούς ασκείται μέχρι σήμερα.

VI

Καθισμένο πάνω στη βραχώδη κορωνίδα που κυριαρχούσε στην κοιλάδα, το Σκυλί αλυχτούσε στο φεγγάρι. Μια βαθιά θλίψη το περιζώνε μερικές φορές, όταν εκείνος ο μεγάλος κρύος ήλιος αποκτούσε την ολική του στρογγυλάδα, ρίχνοντας τόσο χλωμές αντανακλάσεις στα φυτά. Είχαν τελειώσει για εκείνο οι φωτιές στο ύπαιθρο που φώτιζαν συνήθως τη σπηλιά τις βροχερές νύχτες. Και δεν θα γνώριζε πλέον τη ζεστασιά του ανθρώπου τον χειμώνα που πλησίαζε, ούτε θα είχε πια κάποιον να του βγάλει το κολάρο από χάλκινα αγκάθια, που τόσο το ενοχλούσε στον ύπνο -παρόλο που είχε κληρονομήσει το ράσο του ενορίτη. Κυνηγώντας δίχως σταματημό, είχε γίνει πιο ανεκτικό, αντιθέτως, με τα όντα που δεν τρώγονταν. Άφηνε να ξεφύγει το φίδι ανάμεσα στις ζεστές πέτρες, δίχως καν να γαυγίζει, από τότε που ο Σιμαρόν δεν βρισκόταν εκεί για να το προτρέψει, με την ελπίδα να φτιάξει μια ζώνη ή να μαζέψει λίπος για αλοιφές. Επιπλέον, η μυρωδιά των φιδιών το αηδίαζε· όποτε είχε αρπάξει κάποιο από την ουρά, ήταν λόγω εκείνων των υποχρεώσεων στις οποίες όλα τα έμβια όντα που εξαρτώνται από κάποιον υπόκεινται. Ούτε και -με εξαίρεση τις περιπτώσεις ακραίας πείνας- μπορούσε να δοκιμάσει την τύχη του πια με το αγριογούρουνο. Ικανοποιούνταν τώρα με τα νεροπούλια, τα κουνάβια, τους ποντικούς και την μία ή την άλλη κότα που είχε ξεφύγει από τα κοτέτσια του μικρού χωριού. Ωστόσο, είχε ξεχάσει εντελώς τη ζαχαροφυτεία. Η καμπάνα της είχε χάσει κάθε νόημα. Το Σκυλί έψαχνε τώρα καταφύγιο σε βουναλάκια σχεδόν απρόσιτα στους ανθρώπους, ζώντας σε έναν κόσμο δράκων που ο αγέρας ταρακουνούσε με θορύβους από καινούριες σέλες, από ορχιδέες, αναρριχώμενα φυτά, όπου περιφέρονταν πράσινες σαύρες, με λευκά καλύμματα στα αυτιά, από αυτές που έχουν τόσο κακή γεύση και επίσης, παραμένουν εκεί που είναι. Είχε αδυνατίσει. Πάνω στα πλευρά του τα χαραγμένα στο κενό, το μάλλινο ύφασμα πίεζε ασπράγκαθα που πια δεν είχαν αγκάθια.

Με τις υπομέες επέστρεψε η άνοιξη. Ένα βράδυ που το κρατούσε ξάγρυπνο μια παράξενη ανησυχία, το Σκυλί συνάντησε ξανά εκείνη τη μυστηριώδη μυρωδιά θηλυκού, τόσο δυνατή, τόσο διεισδυτική, που είχε υπάρξει η αιτία της πρώτης του φυγής στο βουνό. Και τώρα επίσης έφταναν γαυγίσματα από το βουνό. Αυτή τη φορά, το Σκυλί ακολούθησε το ίχνος σταθερά, και το ξαναβρήκε αφού πέρασε ένα αυλάκι κολυμπώντας. Δεν φοβόταν πλέον. Όλη τη νύχτα ακολούθησε το ίχνος, με τη μύτη κολλημένη στο έδαφος, στάζοντας σάλια από την άκρη της γλώσσας. Το ξημέρωμα, η μυρωδιά γέμιζε όλο το φαράγγι. Ο ιχνηλάτης βρισκόταν μπροστά σε μια αγέλη μεγάλων κυνηγόσκυλων. Διάφορα αρσενικά σκυλιά, με όψη λύκου, στριμώχνονταν εκεί, με τα μάτια να γυαλίζουν, τεντωμένα όρθια στα πόδια τους, έτοιμα να

επιτεθούν. Πίσω τους κρυβόταν η μυρωδιά θηλυκού. Το Σκυλί έκανε έναν μεγάλο πήδο. Τα κυνηγόσκυλα έπεσαν πάνω του. Τα σώματα μπλέχτηκαν, το ένα με το άλλο, σε μια συγκεχυμένη δίνη γαβγισμάτων. Αλλά σύντομα ακούστηκαν τα ουρλιαχτά που προκλήθηκαν από τα αγκάθια του κολάρου. Τα στόματα γέμιζαν αίμα. Αυτιά είχαν ξεκολλήσει. Όταν το Σκυλί άφησε το πιο γέρικο, με το λαρύγγι ξεχαρβαλωμένο, τα υπόλοιπα οπισθοχώρησαν, γρυλίζοντας με άσκοπη οργή. Το Σκυλί έτρεξε τότε στο κέντρο του αγροκτήματος, για να ριχτεί στην τελευταία μάχη με την γκρι σκύλα, με το σκληρό τρίχωμα, που το περίμενε με τους κυνόδοντες να εξέχουν. Το ίχνος πέθαινε στη σκιά της κοιλιάς του.

VII

Τα κυνηγόσκυλα κυνηγούσαν σε κοπάδι. Γι' αυτό έψαχναν τα μεγάλα κομμάτια, με το περισσότερο κρέας και τα περισσότερα κόκκαλα. Όταν έβρισκαν ένα ελάφι, ήταν θέμα ημερών. Πρώτα το καταδίωκαν. Κατόπιν, αν το ζώο κατάφερνε να γλυτώσει από μια χαράδρα με έναν πήδο, του έκοβαν τον δρόμο. Κατόπιν, όταν μια σπηλιά εξυπηρετούσε το θήραμα, το πολιορκούσαν. Παρά τις πληγές και την τύφλωση, το ζώο πέθαινε πάντα στα δόντια της αγέλης, που άρχιζε να ξεσκίζει ένα σώμα ζωντανό ακόμη, αποσπώντας του λωρίδες από σκούρο τρίχωμα, και πίνοντας ένα αίμα φρέσκο παρά τη χλιαρότητά του, από τις αρτηρίες του λαιμού ή τη ρίζα ενός ξεριζωμένου αυτιού. Πολλά από τα κυνηγόσκυλα είχαν χάσει ένα μάτι, βγαλμένο από ένα κέρατο, και όλα ήταν καλυμμένα από πληγές, τραύματα και κόκκινες ουλές. Τις μέρες που έσερναν, τα σκυλιά πάλευαν μεταξύ τους, ενώ τα θηλυκά περίμεναν, ξαπλωμένα, με εκπληκτική αδιαφορία, το αποτέλεσμα της μάχης. Η καμπάνα της ζαχαροφυτείας, που τη διαπασών της έφερνε κάποιες φορές το αεράκι, δεν ξυπνούσε στο σκυλί την παραμικρή ανάμνηση.

Μια μέρα τα κυνηγόσκυλα βρήκαν ένα ίχνος συνηθισμένο σε εκείνες τις ζούγκλες με τα αναρριχώμενα, τα αγκάθια, τα βλαβερά φυτά που δηλητηριάζουν όταν πληγώνουν. Μύριζε νέγρο. Με προσοχή, τα σκυλιά προχώρησαν από το πέραςμα με τα κοχύλια, όπου ορθωνόταν μια πέτρα με όψη νεκρού. Οι άνθρωποι συνηθίζουν να αφήνουν κόκκαλα και υπολείμματα από όπου περνάνε. Αλλά είναι καλύτερα να τους προσέχεις, γιατί είναι τα ζώα τα πιο επικίνδυνα, εξαιτίας αυτού του βαδίσματος στα πίσω πόδια, που τους επιτρέπει να επιμηκύνουν τις κινήσεις τους με στύλους και αντικείμενα. Η αγέλη είχε σταματήσει να γαβγίζει.

Ξαφνικά, ο άντρας εμφανίστηκε. Μύριζε νέγρο. Κάτι σπασμένες αλυσίδες, που κρέμονταν από τους καρπούς του, έδιναν ρυθμό στο βήμα του. Κάτι άλλοι κρίκοι, πιο παχιοί, ηχούσαν κάτω από τα ξέφτια του ριγωτού του παντελονιού. Το Σκυλί αναγνώρισε τον Σιμαρόν.

«Σκυλί!», είπε χαρούμενος ο νέγρος. «Σκυλί!».

Το Σκυλί πλησίασε αργά. Του μύρισε τα πόδια, δίχως ωστόσο να τα αγγίξει. Γυρνούσε γύρω του, κουνώντας την ουρά· όταν το φώναζε, έφευγε. Και όταν δεν το φώναζε, έμοιαζε να ψάχνει εκείνον τον ήχο της ανθρώπινης φωνής, που καταλάβαινε λίγο σε άλλες εποχές, αλλά που τώρα του ηχούσε τόσο παράξενος, τόσο επικίνδυνα επικαλούμενος την υποταγή. Στο τέλος, ο Σιμαρόν έκανε ένα βήμα, απλώνοντας ένα απαλό χέρι προς το κεφάλι του. Το Σκυλί εξαπέλυσε μια παράξενη κραυγή, μείγμα υπόκωφου γαβγίσματος και ουρλιαχτού, και πήδηξε στον λαιμό του νέγρου.

Είχε θυμηθεί, άξαφνα, μια παλιά προσταγή του επιστάτη της ζαχαροφυτείας, την ημέρα που ο σκλάβος είχε δραπετεύσει στο βουνό.

VIII

Καθώς δεν μύριζε θηλυκό και οι καιροί ήταν ήρεμοι, τα κυνηγόσκυλα κοιμήθηκαν μέχρι κορεσμού για δύο μέρες. Πάνω, οι γύπες στηρίζονταν στα κλαδιά, περιμένοντας να φύγει η αγέλη, δίχως να τελειώσει τη δουλειά. Το Σκυλί και η γκρι σκύλα διασκέδαζαν όπως ποτέ, παίζοντας με το ριγωτό πουκάμισο του Σιμαρόν. Κάθε ένα τραβούσε από μια μεριά, δοκιμάζοντας τη σταθερότητα των κυνοδόντων. Όταν σκιζόταν μία ραφή, και τα δύο κατακυλούσαν στη σκόνη. Και ξεκινούσαν πάλι, με ένα κουρέλι όλο και πιο ξηλωμένο, ενώ αλληλοκοιτάζονταν στα μάτια, με τις μύτες σχεδόν ενωμένες. Στο τέλος δόθηκε η διαταγή της αναχώρησης. Τα γαβγίσματα χάθηκαν στο ύψος των δασωδών κορυφογραμμών.

Για πολλά χρόνια οι θηρευτές απέφυγαν το βράδυ εκείνο το σταυροδρόμι, το πληγωμένο από κόκκαλα και αλυσίδες.

ΟΙ ΠΡΟΕΙΔΟΠΟΙΗΜΕΝΟΙ

...και έγινετο ύετος επί τής γής...

I

Το ξημέρωμα γέμιζε με κανό. Στο απέραντο έλος, που γεννήθηκε από την άορατη συμβολή του Ποταμού που ερχόταν από ψηλά- του οποίου οι πηγές ήταν άγνωστες- και του Ποταμού Του Δεξιού Χεριού, τα πλεούμενα έφταναν βιαστικά με την προσδοκία να μπουν γρήγορα επιδεικνύοντας όλο το μήκος τους, για να τα σταματήσουν με το χτύπημα των κουπιών τους οι κωπηλάτες εκεί όπου άλλα ήδη σταματημένα συγκεντρώνονταν ενωμένα κουπαστή με κουπαστή, γεμάτα με ανθρώπους που πηδούσαν από την πλώρη στην πρύμνη παριστάνοντας τους αστείους, ενώ διέδιδαν χωρατά, έκαναν γκριμάτσες κι έχωναν τη μύτη τους παντού. Εκεί βρίσκονταν και οι εχθρικές φυλές -αιώνια εχθρικές εξαιτίας των βιασμών των γυναικών και των μικροκλοπών φαγητού- χωρίς διάθεση για τσακωμούς, έχοντας ξεχάσει τις φιλονικίες, κοιτάζοντας ο ένας τον άλλο με ένα άνοστο χαμόγελο, δίχως όμως να κάνουν διάλογο. Εκεί ήταν αυτοί από το Γουαπισάν και αυτοί από το Σιρισάν, οι οποίοι άλλοτε- πριν από δυο, τρεις, τέσσερις ίσως αιώνες- είχαν μαχαιρώσει τις αγέλες των κυνηγόσκυλων, ο ένας του άλλου, ξεσπώντας σε μάχες μέχρι θανάτου τόσο άγριες που μερικές φορές δεν είχε μείνει κανείς να τις διηγηθεί. Όμως οι γελωτοποιοί με τα λακαρισμένα πρόσωπα, ζωγραφισμένα με τους χυμούς των δέντρων, εξακολουθούσαν να πηδούν από κανό σε κανό, επιδεικνύοντας τα γεννητικά τους όργανα επιμηκυμένα με ακροβυστία από κέρατο ζαρκαδιού, κουνώντας τα κουδουνάκια και τις καστανιέτες από όστρακα που είχαν κρεμασμένα στους όρχεις. Αυτήν η ομόνοια, αυτήν η οικουμενική ειρήνη, προκαλούσε έκπληξη στους νεοφερμένους των οποίων τα όπλα καλά προετοιμασμένα, δεμένα με σχοινιά που μπορούσαν να λασκάρουν γρήγορα, παρέμεναν δίχως να φαίνονται στο πάτωμα των κανό, στο άπλωμα του χεριού. Και όλα αυτά -η συγκέντρωση των πλοιαρίων, η αρμονία που είχε επιτευχθεί ανάμεσα σε ανθρώπους εχθρούς, η αναισχυντία των γελωτοποιών, συνέβαιναν επειδή είχαν ανακοινώσει στους λαούς που βρίσκονταν πιο πέρα από τους χείμαρρους, στους αεικίνητους λαούς, στους λαούς των βαμμένων βουνών, στους λαούς στις Απόμακρες Συμβολές, πως ο γέροντας ήθελε βοήθεια σε μια σημαντική εργασία. Εχθροί ή όχι, οι λαοί σέβονταν τον ηλικιωμένο Αμαλιγουάκ για τη σοφία του, την κατανόηση των πάντων και τις καλές του συμβουλές, τα χρόνια που είχε ζήσει σε αυτόν τον κόσμο, την δύναμή του που είχε υψώσει εκεί πάνω στην κορυφογραμμή του βουνού τρεις μονόλιθους πέτρας που όλοι, όταν βροντούσε, αποκαλούσαν Τα Τύμπανα του Αμαλιγουάκ. Δεν ήταν ο Αμαλιγουάκ ένας θεός τέλειος. Ήταν όμως ένας θεός που γνώριζε; που γνώριζε πολλά

πράγματα των οποίων η γνώση ήταν απαγορευμένη στους κοινούς θνητούς; που ίσως να συνομιλούσε, καμιά φορά, με το Μεγάλο- Γενεσιουργό-Φίδι το οποίο ξαπλωμένο πάνω στα βουνά, ακολουθώντας το περίγραμμα του όπως ένα χέρι μπορεί να ακολουθήσει το περίγραμμα του άλλου χεριού, είχε γεννήσει τους τρομερούς θεούς που κυβερνούν τη μοίρα των ανθρώπων, δίνοντάς τους το Καλό με το πανέμορφο ράμφος του τουκάν, παρόμοιο με το Ουράνιο Τόξο, και το Κακό, με το κοραλλιογενές φίδι, του οποίου το μικροσκοπικό λεπτό κεφάλι έκρυβε το πιο φοβερό δηλητήριο. Ήταν συνηθισμένο αστείο να λέει κανείς πως ο Αμαλιγούακ, επειδή ήταν γέρος, μιλούσε μόνος του και απαντούσε με κουταμάρες στις ίδιες του τις ερωτήσεις, ή μάλλον ρωτούσε τις κανάτες, τα καλάθια, το ξύλο των τόξων, λες και ήταν άνθρωποι. Όμως όταν ο Γέροντας με τα Τρία Τύμπανα καλούσε τον κόσμο, ήταν επειδή κάτι θα συνέβαινε. Έτσι εξηγείται πως το πιο ήρεμο έλος στη συμβολή του Ποταμού που έρχεται από ψηλά με το Ποτάμι του Δεξιού Χεριού, ήταν γεμάτο πέρα ως πέρα, συνωστισμένο από κανό, εκείνο το πρωινό.

Όταν ο γέροντας Αμαλιγούακ εμφανίστηκε στην πλάκα που σαν γιγάντια εξέδρα εκτινόταν πάνω από τα νερά, επικράτησε μακρά σιωπή. Οι γελωτοποιοί γύρισαν στα κανό τους, οι μάγοι έστρεψαν προς το μέρος του το λιγότερο κουφό αυτί τους και οι γυναίκες σταμάτησαν να μετακινούν τη στρογγυλή πέτρα πάνω στα μέταλλα. Από μακριά, από τις τελευταίες σειρές με πλεούμενα, δεν φαινόταν αν ο Γέροντας είχε γεράσει ή όχι. Έμοιαζε με ένα έντομο που χειρονομούσε, σαν κάτι πολύ μικρό και δραστήριο πάνω στην πλάκα. Σήκωσε το χέρι και μίλησε. Είπε πως Μεγάλες Ανατροπές έρχονταν στη ζωή του ανθρώπου. Είπε πως εκείνη τη χρονιά, τα φίδια είχαν κάνει τα αυγά τους στις κορυφές των δέντρων. Είπε πως, χωρίς να του είναι δυνατό να μιλήσει για τα κίνητρα, το καλύτερο για να προλάβουν μεγάλες ατυχίες, ήταν να πάνε στους λόφους, στα βουνά, στις οροσειρές. «Εκεί όπου δε μεγαλώνει τίποτα», είπε ένας Γουαπισάν σε έναν Σιρισάν που άκουγε τον γέροντα με ένα σαρκαστικό χαμόγελο. Μια οχλοβοή υψώθηκε πέρα, στην αριστερή πτέρυγα, όπου είχαν μαζευτεί τα κανό που είχαν έρθει από ψηλά. Φώναζε κάποιος: «Κι έχουμε κάνει κουπί δυο μέρες και δυο νύχτες για να ακούσουμε αυτό;» «Τι συμβαίνει στην πραγματικότητα;», φώναζαν εκείνοι από τα δεξιά. «Πάντα κάνει τους πιο αδύναμους να υποφέρουν», φώναζαν εκείνοι από τα αριστερά. «Στην ουσία! Στην ουσία!», φώναζαν εκείνοι από τα δεξιά. Ο Γέροντας σήκωσε το χέρι ξανά. Σώπασαν πάλι οι γελωτοποιοί. Επανελάβε ο γέροντας πως δεν είχε το δικαίωμα να αποκαλύψει αυτό που, μέσα από μια αποκάλυψη, γνώριζε. Πως σύντομα θα χρειαζόταν χέρια, άντρες, για να κόψει μεγάλες ποσότητες δέντρων, στο λιγότερο δυνατό χρόνο. Αυτός θα πλήρωνε με καλαμπόκι- οι καλλιέργειές του ήταν

απέραντες- και με αλεύρι γιούκας, από το οποίο ήταν γεμάτες οι αποθήκες του. Οι παρόντες, που είχαν έρθει με τα παιδιά τους, τους μάγους και τους γελωτοποιούς τους, θα είχαν όλα τα απαραίτητα και ακόμη περισσότερα για να πάρουν μαζί τους μετά. Αυτή τη χρονιά- και αυτό το είπε με έναν τόνο παράξενο, βραχνό, που ξάφνιασε πολύ όσους τον γνώριζαν- δε θα πεινούσαν, ούτε θα χρειαζόταν να φάνε γαιοσκώληκες την εποχή των βροχών. Αλλά ναι- έπρεπε να κόψουν τα δέντρα με τρόπο σωστό, να κάψουν τα μεγαλύτερα και τα μικρότερα κλαδιά τους και να του παρουσιάσουν τους κορμούς δίχως ατέλειες: καθαρούς και ίσιους, όπως τα τύμπανα που εκεί πάνω (τους έδειχνε) ορθώνονταν. Οι κορμοί, αφού κατακυλούσαν και επέπλεαν, θα στοιβάζονταν σε εκείνο το ξέφωτο -κι έδειχνε μια τεράστια λεία φυσική έκταση- όπου με μικρές πέτρες θα υπολογιζόταν η συνεισφορά του κάθε λαού που ήταν παρόν. Μόλις μίλησε ο Γέροντας, τελείωσαν οι επευφημίες και ξεκίνησε η δουλειά.

II

«Ο γέροντας είναι τρελός». Το έλεγαν εκείνοι από το Γουαπισάν, το έλεγαν εκείνοι από το Σιρισάν, το έλεγαν οι Γκουαϊμπο και οι Πιαρόα. Το έλεγαν όλοι οι λαοί αφοσιωμένοι στο κόψιμο των δέντρων, όταν έβλεπαν πως μόλις παρέδιδαν τους κορμούς, ο Γέροντας προχωρούσε στην κατασκευή ενός τεράστιου κανό -τουλάχιστον κάτι που έμοιαζε με κανό- τέτοιο που δεν έχει καταφέρει ποτέ να συλλάβει ο ανθρώπινος νους. Ένα κανό παράλογο, ανίκανο να επιπλεύσει, που έφτανε από τον γκρεμό του Λόφου των Τριών Τυμπάνων ως την όχθη του νερού, με κάτι εσωτερικά διαχωριστικά -κάτι κινητά ξύλινα χωρίσματα- εντελώς ανεξήγητα. Επιπλέον, εκείνο το κανό με τους τρεις ορόφους, πάνω στο οποίο άρχιζε να υψώνεται κάτι σαν σπίτι με οροφή από φύλλα φοίνικα που κάλυπταν ο ένα το άλλο δημιουργώντας τέσσερις πυκνές στρώσεις, με ένα παράθυρο σε κάθε πλευρά, ήταν τέτοιας κοπής που τα νερά εδώ, με τόσο ρηγή άμμο και τόσες πλάκες μετά βίας βυθισμένες, ποτέ δε θα μπορούσαν να μεταφέρουν. Γι' αυτό, το πιο παράλογο, το πιο ακατανόητο, ήταν πως είχε σχήμα κανό, με καρίνα, με καθρέφτη, με πράγματα που χρησίμευαν στην πλοήγηση. Δε θα απέπλεε ποτέ. Ούτε πρέπει να ήταν ναός, διότι οι θεοί λατρεύονται σε ανοιχτές σπηλιές στις κορυφές των βουνών, εκεί όπου έχει ζώα ζωγραφισμένα από τους Προγόνους, σκηνές κυνηγιού και γυναίκες με μεγάλα στήθη. Ο Γέροντας ήταν τρελός. Όμως ζούσαν από την τρέλα του. Υπήρχε μαντιόκα και καλαμπόκι, μέχρι και καλαμπόκι για να γίνει λικέρ και να ζυμωθεί στα κανάτια. Κι έτσι γίνονταν μεγάλες γιορτές στη σκιά του Τεράστιου Κανό που μεγάλωνε μέρα με τη μέρα. Τώρα ο Γέροντας ζητούσε λευκό ρετσίνι, από αυτό που ξεχειλίζει από τους κορμούς ενός δέντρου με σαρκώδη φύλλα, για να γεμίσει τις σχισμές που

άφηνε η αναντιστοιχία ενός κορμού κακώς εφραπτόμενου με τον πιο κοντινό. Τις νύχτες χόρευαν κάτω από το φως της φωτιάς. Οι μάγοι έβγαζαν τις Μεγάλες Μάσκες των Πουλιών και των Δαιμόνιων, οι γελωτοποιοί μιμούνταν το ζαρκάδι και τον βάτραχο, υπήρχαν διαφωνίες, γκρίνιες, αιματηρές προκλήσεις ανάμεσα στις φυλές. Έρχονταν καινούριοι λαοί να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους. Όλα ήταν μια γιορτή μέχρι που ο Αμαλιγουάκ, φυτεύοντας ένα ανθισμένο κλαδί στην στέγη του σπιτιού που ονόμαζε το Τεράστιο Κανό, ανακοίνωσε πως η δουλειά είχε τελειώσει. Καθένας πληρώθηκε εξ ολοκλήρου με αλεύρι γιούκας και καλαμπόκι και, όχι δίχως λύπη, οι λαοί ξεκίνησαν τον διάπλου ο καθένας προς την περιοχή του. Εκεί έμεινε, στην πανσέληνο, το παράλογο κανό, το πρωτόγνωρο κανό, κατασκευή γήινη που ποτέ δε θα μπορούσε να διαπλεύσει παρά το σχήμα πλοίου-με-σπίτι-από-πάνω, στου οποίου την τετραπλή οροφή από φοίνικα βιάδιζε ο Γέρος Αμαλιγουάκ παραδομένος σε παράξενες χειρονομίες. Η Μεγάλη-Φωνή-Εκείνου-που-τα-Δημιούργησε-όλα τους μιλούσε. Είχε σπάσει τα σύνορα του μέλλοντος και λάμβανε οδηγίες από τον γέροντα. «Να εποικήσουν τη γη με ανθρώπους, βάζοντας τη γυναίκα του να ρίχνει σπόρους φοίνικα πάνω από τους ώμους της». Κάποιες φορές, η φωνή του Μεγάλου-Γενεσιουργού-Φιδιού ακουγόταν τρομακτική με την εξοντωτική της γλυκύτητα και τα τραγουδιστά του λόγια πάγωναν το αίμα. «Γιατί πρέπει να είμαι εγώ, σκεφτόταν ο γέρος Αμαλιγουάκ, ο θεματοφύλακας του Μεγάλου Μυστικού, απαγορευμένου στους ανθρώπους; Γιατί διάλεξε εμένα για να προφέρω τα τρομερά ξόρκια, για να αναλάβω τα σημαντικά καθήκοντα;». Ένας περίεργος γελωτοποιός είχε ξεμείνει πίσω με τη βάρκα του για να δει τι θα μπορούσε να συμβεί τώρα στο Παράξενο-Μέρος-Του-Τεράστιου-Κανό. Και όταν ο φεγγάρι είχε ήδη κρυφτεί πίσω από τα κοντινά βουνά, ήχησαν Ξόρκια ανήκουστα, ακατανόητα, που εξαπέλυσε μια φωνή τόσο δυνατή που δεν μπορεί να ήταν η φωνή του Αμαλιγουάκ. Τότε κάτι που ήταν φτιαγμένο από βλάστηση, από δέντρα, από χώμα, από συστάδες κλαδιών, που ακόμη βρισκόταν πίσω από τα κομμένα δέντρα, άρχισε να κινείται. Ήταν μια φοβερή αναταραχή από άλματα, πτήσεις, συρσίματα, καλασμούς, σπρωξίματα, προς το Τεράστιο Κανό. Ο ουρανός άσπρισε από τους ερωδιούς πριν το ξημέρωμα. Μια μάζα από βρυχηθμούς, γρατζουνιές από νύχια ζώων, προβοσκίδες, μουσούδια, πόρπες, άλογα όρθια στα πίσω πόδια, κουτουλιές με τα κέρατα, μια μάζα σαρωτική, τρομερή, βιαστική, έμπαινε στη σειρά για την αδύνατη επιβίβαση, καλυμμένη από τα πουλιά που έμπαιναν με όλη τους την ταχύτητα, ανάμεσα από κέρατα και συμπλέγματα κεράτων, πατούσες ζώων υψωμένες, δαγκώματα που εξαπολύονταν στον αέρα. Έπειτα, το έδαφος γέμισε από τα είδη των ερπετών του νερού και της γης και από τα μικρότερα φίδια, αυτά που κάνουν μουσική με την ουρά, μεταμορφώνονται σε ανανά ή φέρουν βραχιόλια από κεχριμπάρι και κοράλλια στο σώμα.

Μέχρι να περάσει για καλά το μεσημέρι πραγματοποιήθηκε η μεγάλη άφιξη πληθυσμών οι οποίοι, όπως τα κόκκινα ζαρκάδια, δεν είχαν λάβει την ειδοποίηση εγκαίρως, ή των χελωνών, για τις οποίες τα μεγάλα ταξίδια ήταν κοπιώδη, ακόμη περισσότερο τώρα που ήταν εποχή ωοτοκίας. Τελικά, βλέποντας πως και η τελευταία χελώνα είχε μπει στο κανό, ο γέρος Αμαλιγουάκ έκλεισε τη Μεγάλη-Καταπακτή κι ανέβηκε στο πιο ψηλό σημείο του σπιτιού όπου οι γυναίκες της οικογένειάς του, δηλαδή της φυλής του, δεδομένου ότι οι δικοί του παντρεύονταν στα δεκατρία τους, είχαν αφοσιωθεί στο να περνάνε και να ξαναπερνάνε τραγουδώντας την πέτρα πάνω στην πλάκα αλέσματος. Ο ουρανός εκείνο το μεσημέρι ήταν μαύρος. Έμοιαζε πως η μαύρη γη των μαύρων επαρχιών είχε ανέβει από την μία άκρη του ορίζοντα στην άλλη. Μέσα σ' όλα αυτά ήχησε η Μεγάλη-Φωνή-Εκείνου-που-τα-Δημιούργησε-Όλα: «Κάλυψε τα αυτιά», είπε. Μόλις ο Αμαλιγουάκ υπάκουσε, αντήχησε μια βροντή τόσο φρικιαστική και παρατεταμένη που τα ζώα στο Τεράστιο-Κανό κουφάθηκαν. Τότε άρχισε να πέφτει η βροχή. Βροχή της Οργής των Θεών, τοίχος νερού μιας απέραντης πυκνότητας, που ερχόταν από ψηλά, μια στέγη νερού σε διαρκή πτώση. Καθώς ήταν αδύνατον να αναπνεύσει κανείς, τουλάχιστον κάτω απ' αυτήν τη βροχή, ο γέροντας μπήκε στο σπίτι. Ήδη υπήρχαν διαρροές, ήδη έκλαιγαν οι γυναίκες, ήδη τσίριζαν τα παιδιά. Και πλέον δεν ήξεραν αν είναι μέρα ή νύχτα. Όλα ήταν νύχτα. Ο Αμαλιγουάκ φυσικά είχε προμηθευτεί φυτίλια τα οποία όταν άναβαν, έκαιγαν περίπου όση ώρα κρατούσε μια μέρα ή μια νύχτα. Όμως τώρα, με την έλλειψη φωτός, είχε μπερδέψει τους υπολογισμούς του, νομίζοντας τις νύχτες μέρες και τις μέρες νύχτες. Και ξαφνικά, μια στιγμή που ο γέροντας δε θα ξεχνούσε ποτέ, η πλώρη του κανό άρχισε να παλαντζάρει. Μια δύναμη ξεσήκωνε, ανύψωνε, έσπρωχνε εκείνη την κατασκευή που ήταν φτιαγμένη καθ' υπαγόρευση των Ισχυρών των Βουνών και των Ουρανών. Και ύστερα από μια ένταση, μια διστακτικότητα, έναν φόβο που ανάγκασε τον Αμαλιγουάκ να πει μια ολόκληρη κανάτα λικέρ καλαμπόκι τσίτσα, έγινε κάτι σαν ανεμόδερμα υπόκωφο. Το Τεράστιο-Κανό είχε σπάσει τον τελευταίο του δεσμό με τη γη. Επέπλεε. Και κατευθυνόταν προς έναν κόσμο με χείμαρρους ανοιχτούς ανάμεσα στα βουνά, χείμαρρους των οποίων το συνεχές βουητό προκαλούσε τρόμο στο στήθος των ανθρώπων και των ζώων. Το Τεράστιο-Κανό επέπλεε.

III

Στην αρχή ο Αμαλιγουάκ και τα παιδιά του και τα εγγόνια του και τα δισέγγονά του και τα τρισέγγονά του προσπάθησαν, ουρλιάζοντας, με τα πόδια γυμνά στην γέφυρα του πλοίου να συγκεντρωθούν σε κάποια μανούβρα του τιμονιού. Ήταν άσκοπο. Γύρω από το βουνό,

χτυπημένο από τους κεραυνούς, το Τεράστιο-Κανό αποφεύγοντας τους ύφαλους, δίχως να συγκρουστεί με τίποτα, έπεφτε από χείμαρρο σε χείμαρρο, από στροφή σε στροφή, από την ίδια του την αδυναμία να ακολουθήσει τον μανιασμένο ρου του νερού. Όταν ο γέροντας έσκυβε στην άκρη του Τεράστιου-Κανό του, το έβλεπε να τρέχει, πολύ γρήγορα, αποπροσανατολισμένο, αποσυντονισμένο (μήπως φαίνονταν τα αστέρια;) μέσα στην θάλασσα από υγρή λάσπη που μίκραινε τα βουνά και τα ηφαίστεια. Γιατί έμοιαζε από κοντά με μικροσκοπική άβυσσο που άλλοτε θα εκτόξευε φωτιά. Λίγο εντυπωσίαζαν τα χείλη της που έβρεχαν λάβα. Τα βουνά μειώνονταν σε μέγεθος σε εκείνη την προοδευτική εξαφάνιση των παρυφών τους. Και πήγαινε το Τεράστιο-Κανό σε αβέβαιες διαδρομές, κάποιες φορές πριν ριχθεί σε μια ορμητική πηγή νερού που σταματούσε σε καταρράκτες που τους είχαν ήδη απαλύνει τα νερά -σύμφωνα με τους κακούς υπολογισμούς του Αμαλιγουάκ είχε βρέξει για πάνω από είκοσι μέρες και με εκείνο τον τρομερό τρόπο- και τότε η βροχή σταμάτησε να πέφτει από τον ουρανό. Δημιουργήθηκε ένα μεγάλο έλος, μια μεγάλη ήρεμη θάλασσα ανάμεσα στις τελευταίες ορατές κορυφές, με τις παραλίες της στο πλάι ζωγραφισμένες σε ύψος χιλιάδων παλαμών, και το Τεράστιο-Κανό σταμάτησε να τραντάζεται. Ήταν λες και Η-Μεγάλη-Φωνή-Εκείνου-που-τα-Δημιούργησε-Όλα του επέβαλλε ένα διάλειμμα. Οι γυναίκες είχαν αρχίσει πάλι το άλεσμα. Τα ζώα κάτω ήταν ήρεμα. Όλοι, από την ημέρα της Αποκάλυψης, είχαν συμμορφωθεί με το καθημερινό γεύμα από καλαμπόκι και γιούκα κι ας ήταν κρεατοφάγοι. Ο Αμαλιγουάκ κουρασμένος, έριξε μια ολόκληρη κανάτα Τσίτσα στο λαρύγγι του και έπεσε για ύπνο στην αιώρα του.

Την τρίτη μέρα ύπνου τον ξύπνησε το χτύπημα του πλοίου του με κάτι άλλο. Δεν ήταν όμως κάτι βραχώδες, ούτε πέτρινο, ούτε κάτι φτιαγμένο από πολύ παλιούς κορμούς, από αυτούς που κείτονταν απολιθωμένοι, ανέγγιχτοι στα ξέφωτα της ζούγκλας. Το χτύπημα είχε ρίξει κάποια πράγματα με τη βιαιότητά του: κανάτες, οικιακά σκεύη, όπλα. Όμως ήταν ένα χτύπημα ήπιο, όπως του βρεγμένου ξύλου με βρεγμένο ξύλο, επιπλέοντα κορμού με επιπλέοντα κορμό, όπου και οι δύο, αφού τραυματίσουν τους φλοιούς τους, συνεχίζουν μαζί το δρόμο τους ενωμένοι όπως ο άντρας με τη γυναίκα του. Ο Αμαλιγουάκ ανέβηκε στα ανώτερα πατώματα του πλεούμενού του. Το κανό του είχε πέσει λοξά πάνω σε κάτι πολύ παράξενο. Είχε συγκρουστεί δίχως να σπάσει, με ένα τεράστιο πλοίο που είχε τις πλευρές του εκτεθειμένες, τον καθρέφτη εκτός κουπαστής, λες και ήταν φτιαγμένος από μπαμπού, από βούρλα, με κάτι εν τέλει μοναδικό: ένα κατάρτι γύρω από το οποίο γυρνούσε σύμφωνα με το πώς φυσούσε το αεράκι -είχαν πια τελειώσει οι ισχυροί άνεμοι- ένα τετράγωνο πανί με τέσσερις όψεις, που άρπαζε τον αέρα που φυσούσε από κάτω του, όπως ένα φουγάρο.

Βλέποντας έτσι το σκούρο πλεούμενο, που δεν προσομοίαζε με καμία υπαρκτή μορφή, σκέφτηκε ο γέρος Αμαλιγούακ να το υπολογίσει με το μάτι του καλού αγοραστή κανατιών - με τσίτσα μέσα φυσικά. Είχε μάκρος κάπου τριάντα πήχεις, περίπου πενήντα πλάτος και κάπου τριάντα πήχεις ύψος. «Πάνω κάτω όπως το κανό μου, είπε, παρόλο που εγώ μεγέθυνα συνολικά τις διαστάσεις που μου δόθηκαν με αποκάλυψη. Οι θεοί τόσο που διαβαίνουν στους ουρανούς, λίγα ξέρουν από πλοήγηση». Άνοιξε η θύρα του παράξενου πλοίου, φάνηκε ένας μικρούλης γέρος με έναν κόκκινο σκούφο στο κεφάλι που έμοιαζε υπερβολικά εκνευρισμένος. «Τι; Δε θα δέσουμε κάβους;», φώναξε σε ένα παράξενο ιδίωμα, φτιαγμένο από εναλλαγές τονισμού από λέξη σε λέξη, που όμως ο Αμαλιγούακ κατάλαβε γιατί οι σοφοί άνθρωποι εκείνες τις μέρες καταλάβαιναν όλες τις γλώσσες, τις διαλέκτους και την ειδική φρασεολογία των ανθρώπινων όντων. Ο Αμαλιγούακ διέταξε να ρίξουν κάβους στο παράξενο πλεούμενο. Πλησίασαν το ένα το άλλο και αγκαλιάστηκε ο γέρος με τον άλλο γέρο με την κάπως κιτρινωπή χροιά στο δέρμα, που είπε πως ήρθε από το Βασίλειο του Σιν του οποίου τα ζώα κουβαλούσε στα έγκατα του Μεγάλου Πλοίου. Ανοίγοντας την καταπακτή έδειξε στον Αμαλιγούακ έναν κόσμο από άγνωστα ζώα τα οποία μέσα από ξύλινα διαχωριστικά που περιόριζαν τα βήματά τους, ζωγράφιζαν ζωολογικά αποτυπώματα που εκείνος δεν είχε ποτέ διανοηθεί. Τρόμαξε όταν είδε πως αναρριχούταν προς το μέρος τους μία μαύρη αρκούδα με πολύ άσχημη εμφάνιση: από κάτω υπήρχαν κάτι σαν μεγάλα ζαρκάδια, με καμπούρα στη ράχη. Και κάτι χοροπηδηχτοί αίλουροι, που δεν κάθονταν ποτέ ήσυχα, οι οποίοι ονομάζονταν «όνζα». «Τι κάνεις εσύ εδώ;», ρώτησε ο άνθρωπος του Σιν τον Αμαλιγούακ. «Κι εσύ;», απάντησε ο γέροντας. «Σώζω το ανθρώπινο είδος και τα ζωικά είδη», είπε ο άνθρωπος του Σιν. «Σώζω το ανθρώπινο είδος και τα ζωικά είδη», είπε ο γέρος Αμαλιγούακ. Και καθώς οι γυναίκες του ανθρώπου του Σιν είχαν φέρει κρασί από ρύζι, δε μιλήσανε άλλο εκείνη τη νύχτα για ζητήματα δύσκολα να διευκρινιστούν. Και ήταν κάπως μεθυσμένοι οι άνθρωποι του Σιν και ο γέροντας Αμαλιγούακ όταν, πάνω που ξημέρωνε, ένα τρομερό χτύπημα έκανε τα δυο πλοία να αναπηδήσουν. Ένα τετράγωνο πλεούμενο, με τριακόσιους πήχεις μάκρος, πενήντα πάνω κάτω πλάτος, τριάντα πήχεις (ήταν περίπου πενήντα) ύψος, όπου δέσποζε ένα σπίτι κατοικία με πλευρικά παράθυρα, είχε συγκρουστεί με τα δύο πλοία που ήταν δεμένα. Στην πλώρη, πριν πάνε να απαιτήσουν εξηγήσεις για κακό ναυτικό χειρισμό, ένας γέρος, πολύ γέρος, με μακριά γένια, απάγγελνε τα όσα ήταν γραμμένα στο δέρμα των ζώων. Και τα απάγγελνε φωναχτά για να τον ακούνε όλοι και να μην έρθει κανείς να του ζητήσει εξηγήσεις για τον κακό ναυτικό χειρισμό. Έλεγε: «Μου είπε ο Γιαχβέ: Κάνε μια κιβωτό από ξύλο κυπαρισσιού. Θα φτιάξεις δωμάτια στην κιβωτό και θα την περάσεις με πίσσα μέσα κι έξω. Θα κάνεις στην κιβωτό ισόγειο, πρώτο και δεύτερο

όροφο». «Κι εδώ έχει τρεις ορόφους», έλεγε ο Αμαλιγουάκ. Ο άλλος όμως συνέχιζε: «Κι εγώ, θα φέρω εδώ έναν κατακλυσμό νερού πάνω στη γη, για να καταστρέψω όλα τα ζωντανά που έχουν πνεύμα ζωής κάτω από τον ουρανό και ό,τι υπάρχει στη γη θα πεθάνει. Μα θα κάνω μια συμφωνία μαζί σου και θα μπεις στην κιβωτό εσύ και τα παιδιά σου και η γυναίκα σου και οι γυναίκες των παιδιών σου μαζί σου...». «Μα αυτό δεν ήταν μήπως αυτό που έκανα;», είπε ο γέροντας Αμαλιγουάκ. Όμως συνέχιζε ο άλλος την απαγγελία της Αποκάλυψής του: «Και από ό,τι ζει, από όλα τα ζωντανά, θα βάλεις δύο από το κάθε είδος στην κιβωτό για να ζήσουν μαζί σου: θα είναι αρσενικό και θηλυκό. Τα πτηνά σύμφωνα με το είδος τους, όλα τα ερπετά της γης σύμφωνα με το είδος τους. Δύο από κάθε είδος θα μπουν μαζί σου για να έχουν ζωή». «Αυτό δεν έκανα εγώ;», αναρωτιόταν ο γέρος Αμαλιγουάκ διαπιστώνοντας πως εκείνος ο παράξενος φαινόταν κάπως επηρμένος με τις Αποκαλύψεις του που ήταν παρόμοιες με όλες τις υπόλοιπες. Όμως περνώντας από πλεούμενο σε πλεούμενο, οι δεσμοί συμπάθειας συνεχώς μεγάλωναν. Τόσο ο άνθρωπος του Σιν όσο και ο γέρος Αμαλιγουάκ και ο νεοφερμένος Νώε ήταν μεγάλοι πότες. Με το κρασί του τελευταίου, την τσίτσα του γέροντα και το λικέρ ρυζιού του πρώτου, η διάθεση όσο πήγαινε και μαλάκωνε. Γίνονταν ερωτήσεις, επιφυλακτικές στην αρχή, για το χωριό του καθενός, για τις γυναίκες τους, για τον τρόπο διατροφής τους. Πλέον έβρεχε μόνο πού και πού και αυτό για να καθαρίσει λίγο ο ουρανός. Ο Νώε με τη συμπαγή κιβωτό, πρότεινε να γίνει κάτι για να ξέρουν αν όλη η γλωρίδα στον κόσμο είχε εξαφανιστεί. Απέστειλε ένα περιστέρι πάνω από τα νερά, ήρεμα αν και βαλτώδη σε απίστευτο βαθμό. Μετά από μια μακρά αναμονή, το περιστέρι επέστρεψε με ένα κλαδάκι ελιάς στο ράμφος. Ο γέρος Αμαλιγουάκ έριξε τότε έναν ποντικό στο νερό. Μετά από μια μακρά αναμονή, επέστρεψε με ένα στάχυ από καλαμπόκι ανάμεσα στις πατούσες του. Ο άνθρωπος της Χώρας του Σιν έστειλε τότε έναν παπαγάλο που επέστρεψε με ένα στάχυ ρυζιού κάτω από το φτερό. Η ζωή ανακτούσε την πορεία της. Έμενε μόνο να ληφθεί κάποια Οδηγία από Εκείνους που, από τους ναούς και τις σπηλιές τους, φρουρούν το πήγαινε έλα των ανθρώπων. Η στάθμη των νερών έπεφτε.

IV

Περνούσαν οι μέρες και σόπαιναν οι φωνές της Μεγάλης-Φωνής-Εκείνου-που-τα-Δημιούργησε-Όλα, του Γιαχβέ με τον οποίο ο Νώε φαινόταν να έχει μακρές συζητήσεις, με οδηγίες πιο ακριβείς από αυτές που είχαν δοθεί στον Αμαλιγουάκ από Εκείνον-που-τα-Δημιούργησε-Όλα και ζει στο αβαρές διάστημα και κρέμεται σαν μια φυσαλίδα, όπως είχε

ακούσει ο Άνθρωπος του Σιν. Οι καπετάνιοι αμήχανοι βρίσκονταν στα πλοιάριά τους, που ήταν ενωμένα στις κουπαστές τους, μην ξέροντας τι να κάνουν. Τα νερά κατέβαιναν, οι οροσειρές στον ορίζοντα με τα τοπία δίχως ομίχλη μεγάλωναν. Κι ένα βραδάκι που οι καπετάνιοι έπιναν για να ξεχαστούν από τους ίδιους τους τούς συλλογισμούς, ανακοινώθηκε η εμφάνιση ενός τέταρτου πλοιαρίου. Ήταν σχεδόν άσπρο, με μία αξιοθαύμαστη λεπτότητα στις γραμμές, με γυαλιστερή κουπαστή και ένα πανί σε σχήμα που ποτέ δεν είχαν δει κατά εκεί. Πλησίασε ελαφρώς και, τυλιγμένος με έναν μαύρο μανδύα, εμφανίστηκε ο Καπετάνιος του: «Είμαι ο Δευκαλίων», είπε. «Από εκεί που υψώνεται ένα βουνό που ονομάζεται Όλυμπος. Μου ανατέθηκε από τον Θεό του Ουρανού και του Φωτός να εποικίσω εκ νέου τον κόσμο όταν τελειώσει αυτός ο φοβερός κατακλυσμός». «Και πού έχεις τα ζώα σε ένα πλοιάριο τόσο μικροσκοπικό;», ρώτησε ο Αμαλιγουάκ. «Δεν μου μίλησε κανείς για τα ζώα», είπε ο νεοφερμένος. «Όταν τελειώσει όλο αυτό θα πάρουμε πέτρες, που είναι τα κόκκαλα της γης και η γυναίκα μου η Πύρρα θα τις ρίξει πάνω από τους ώμους της. Από κάθε χαλίκι θα γεννηθεί ένας άνθρωπος». «Εγώ πρέπει να κάνω το ίδιο με τους σπόρους του φοίνικα», είπε ο Αμαλιγουάκ. Και μ' αυτά, από το πούσι που μόλις είχε ανέβει στις ακτές τις όλο και πιο κοντινές, ξεπήδησε σαν να επιτίθεται, η ογκώδης μάζα ενός πλοιαρίου σχεδόν όμοιου με αυτό του Νώε. Ένας επιδέξιος χειρισμός αυτών που το επάνδρωναν ισορρόπησε το πλεύσιμο βάζοντας το σε ίσια θέση με απλωμένα τα πανιά. «Είμαι ο Όουρ-Ναπιστίμ», είπε ο νέος Καπετάνιος, πηδώντας στο πλοιάριο του Δευκαλίωνα. «Από τον Κύριο-Των-Νερών έμαθα αυτό που θα συνέβαινε. Τότε έφτιαξα μια κιβωτό και επιβίβασα εκτός από την οικογένειά μου και δείγματα ζώων από όλα τα είδη. Μου φαίνεται πως τα χειρότερα πέρασαν. Πρώτα έστειλα ένα περιστέρι στον αέρα, αλλά γύρισε δίχως να φέρει κάτι που, κατ' εμέ, θα σήμαινε ζωή. Το ίδιο μου συνέβη με το χελιδόνι. Αλλά το κοράκι δεν επέστρεψε, απόδειξη πως βρήκε κάτι να φάει. Είμαι σίγουρος ότι στη χώρα μου, σε ένα μέρος που ονομάζεται Στόμα των Ποταμών, παρέμειναν άνθρωποι. Το νερό εξακολουθεί να κατεβαίνει. Ήρθε η ώρα να επιστρέψουμε στη γη μας. Με τόση γη εδώ και κει που έχει μεταφερθεί και έχει κατακαθίσει παρατημένη στους κάμπους, θα έχουμε καλές σοδειές». Και είπε ο άνθρωπος του Σιν: «Σύντομα θα ανοίξουμε τις πόρτες και θα βγουν τα ζώα για βοσκή μέσα στα λασπωμένα χορτάρια· και θα ξαναρχίσουν οι πόλεμοι ανάμεσα στα είδη· και το ένα θα κατασπαράξει το άλλο. Δεν κατάφερα να σώσω τη ράτσα των δράκων και λυπάμαι γιατί τώρα αυτή η ράτσα θα εκλείψει. Βρήκα μόνο έναν αρσενικό δράκο δίχως θηλυκό, στο μέρος στα βόρεια όπου βόσκουν ελέφαντες με κυρτούς χαυλιόδοντες και όπου οι μεγάλες αρσενικές σαύρες κάνουν αυγά παρόμοια με σάκους σησαμιού». «Μένει να μάθουμε αν οι

άνθρωποι βγήκαν καλύτεροι από αυτή την περιπέτεια», είπε ο Νώε. «Πολλοί θα πρέπει να έχουν σωθεί στις κορυφές των βουνών».

Οι Καπετάνιοι δείπνησαν σιωπηλά. Μια μεγάλη θλίψη, ανομολόγητη ωστόσο, φυλαγμένη βαθιά στο στήθος, τους έφερνε δάκρυα στο λαιμό. Είχε καταρρακωθεί η περηφάνια τους που πίστευαν πως ήταν οι διαλεχτοί, χρησμένοι από τις θεότητες που εν τέλει ήταν διάφορες και μιλούσαν στους ανθρώπους με τον ίδιο ακριβώς τρόπο. «Κάπου εδώ θα πρέπει να τριγυρνάνε και άλλα πλεούμενα όπως τα δικά μας», είπε ο Όουρ Ναπιστίμ πικραμένος. «Πιο περά από τους ορίζοντες, πολύ πιο πέρα θα πρέπει να υπάρχουν και άλλοι άνθρωποι προειδοποιημένοι, που διαπλέουν με τα φορτία τους με ζώα. Θα πρέπει να υπάρχουν από χώρες όπου λατρεύεται η φωτιά και τα σύννεφα». «Θα πρέπει να υπάρχουν από τις Αυτοκρατορίες του Βορρά όπου, απ' ότι λένε, είναι πάρα πολύ εργατικοί». Εκείνη τη στιγμή η Μεγάλη-Φωνή-Εκείνου-που-τα-Δημιούργησε-Όλα αντήχησε στα αυτιά του Αμαλιγούακ: «Απομακρύνσου από τα υπόλοιπα πλοία και άφησε να σε παρασύρουν τα νερά». Κανείς εκτός από τον Γέροντα δεν άκουσε την τρομερή προσταγή. Όμως σε όλους συνέβαινε κάτι, δεδομένου ότι έφυγαν βιαστικά χωρίς να αποχαιρετιστούν και επέστρεψαν στα πλεούμενά τους. Καθένα βρήκε το ρεύμα που του αναλογούσε, σε ένα νερό που ήδη έπαιρνε τη μορφή ποταμού. Και ξαφνικά ο γέρος Αμαλιγούακ βρέθηκε μόνος με τους δικούς του και τα ζώα του. «Οι Θεοί ήταν πολλοί», σκεφτόταν. «Και όπου υπάρχουν τόσοι Θεοί όσοι και οι λαοί, δεν μπορεί να βασιλεύσει η ομόνοια παρά πρέπει να ζει κανείς σε διαφωνία και αναταραχή σχετικά με τα πράγματα του Σύμπαντος». Οι θεοί γι' αυτόν μίκραιναν. Αλλά του έμενε ακόμη ένα καθήκον να εκπληρώσει. Έριξε το Τεράστιο-Κανό σε μια όχθη και, κατεβαίνοντας μετά από μία από τις συζύγους του, την έκανε να ρίξει πίσω από τις πλάτες τους τούς σπόρους φοίνικα που κουβαλούσε σε έναν σάκο. Ευθύς αμέσως -και ήταν θαυμάσιο να το βλέπει κανείς- οι σπόροι μεταμορφώθηκαν σε ανθρώπους που μέσα σε λίγες στιγμές μεγάλωναν περνώντας από το μέγεθος του μωρού, σε αυτό του παιδιού, σε αυτό του έφηβου, σε αυτό του άντρα. Με τους σπόρους που περιείχαν γονίδια θηλυκού συνέβαινε το ίδιο. Στο τέλος του πρωινού υπήρχε ένα πλήθος που συνέρρεε μαζικά και γέμιζε την ακτή. Όμως μέσα σε όλα αυτά, μια σκοτεινή ιστορία αρπαγής μιας γυναίκας, χώρισε το πλήθος σε δύο παρατάξεις κι έγινε πόλεμος. Ο Αμαλιγούακ επέστρεψε γρήγορα στο Τεράστιο-Κανό βλέποντας πώς οι άνθρωποι, που μόλις είχαν σωθεί, σκότωναν ο ένας τον άλλο. Και σύμφωνα με την θέση τους στη μάχη, ήταν εμφανές πως είχε ήδη δημιουργηθεί μια Παράταξη-Βουνό και μια Παράταξη-Κοιλιάδα στην ακτή που είχε επιλεγεί για την αναστάσή τους. Ήδη το μάτι κάποιου κρεμόταν από το πρόσωπό του, ήδη ένας άλλος προχωρούσε με

το κρανίο ανοιγμένο από μια πέτρα. «Νομίζω πως χάσαμε τον χρόνο μας», είπε ο γέρος Αμαλιγουάκ κι έβαλε το Τεράστιο-Κανό του σε πορεία.

ΝΕΚΡΩΣΙΜΟΣ ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ

I

Η χρονιά έπαιρνε κακή όψη. Πολύ λίγοι το αντιλαμβάνονταν, όμως η πόλη δεν ήταν η ίδια. Δεν είχε αποδειχθεί πως τα αντικείμενα ζωγράφιζαν στα πατώματα ένα ακριβές αντίγραφο τους σε σκιές. Ακόμη περισσότερο: οι σκιές είχαν μια εμφανή τάση να θέλουν να αποκοπούν από τα πράγματα, λες και τα πράγματα είχαν κακή σκιά. Ένας ξαφνικός πολλαπλασιασμός βρύων μαύριζε τις σκεπές. Πιεσμένες από μια νέα υγρασία οι κολώνες στις προσόψεις ξεφλούδιζαν εν μία νυχτί. Τα γύψινα κάγκελα στα μπαλκόνια, αντιθέτως, γέμιζαν με ρωγμές και ραγίσματα, δουλεύοντας με την πρωινή δροσιά και ώσπου να βγει ο ήλιος, βγάζοντας σκουριασμένα καρφιά από το γδαρμένο κιγκλίδωμα. Κάτι είχε αλλάξει στην ατμόσφαιρα. Τα περιστέρια στις αυλές ισορροπούσαν δίχως κουκουρίσματα πάνω στις μικρές ροδαλές τους πατούσες, σαν να είχαν διάθεση να κρύψουν τα φτερά στις τσέπες. Το διαπασών της κεντρικής καμπάνας του καθεδρικού είχε χαμηλώσει λίγο, λες και εκείνες οι απρόσμενες βροχές του Γενάρη την είχαν φουσκώσει, νομίζοντας τον χαλκό για ξύλο. Ποτέ δεν έκαναν τόσο μακρινά ταξίδια το σαράκι και ο τερμίτης. Οι διακηρύξεις συντονίζονταν με φαλτσέτα του μαέστρου της εκκλησιαστικής χορωδίας στη νεκρώσιμη ακολουθία. Κανείς δεν πίστευε πια στη γλύκα υδαρών φρούτων και οι υπομοίες άφησαν να περάσει η εποχή τους δίχως να αναρριχηθούν στα δέντρα. Τίποτα λευκό δεν ευδοκίμούσε. Το σατέν ύφασμα για τα νυφικά καλύπτονταν από μύκητες στο βάθος των ντουλαπιών και τα σύννεφα περίμεναν τη νύχτα για να κατευθυνθούν στη θάλασσα, ακολουθώντας τα ιστία μιας γολέτας προορισμένης να πεθάνει σε έναν ερημικό κολπίσκο.

Έτσι εξελίσσονταν τα πράγματα στο Σαντιάγο, όταν γιορτάστηκε με πομπή από σταυρούς, τραχηλιές και χρυσαφένια σιρίτια, η κηδεία του στρατηγού Έννα.

II

Με το βερνίκι ξαναμμένο από τον ήλιο, το κοντραμπάσο προχωρούσε στην ανηφόρα, στον δρόμο για τον καθεδρικό, ισορροπώντας πάνω στο κεφάλι του νέγρου. Μερικές φορές, ο Παντσόν σήκωνε το δεξί χέρι, τεντώνοντας τον δείκτη προς μια τραχιά χορδή, που απαντούσε με μια χαμηλή νότα. Υπήρξε εποχή που ήταν σε έλλειψη οι χορδές για κοντραμπάσο στο Σαντιάγο. Ο ρυθμός του «Τρίπιλι» δινόταν τότε με λωρίδες από δέρμα τράγου εκλεπτυσμένες με γυάλινη λεπίδα. Όμως, από εκείνες τις μέρες, ‘Η Τολμηρή’

ερχόταν συχνά. Κι εκείνη η χορδή, που ηχούσε από ψηλά -καθότι ο Παντσόν ήταν ένα είδος ανόητου γίγαντα- ήταν από καλά εντόσθια. Από εξαιρετικά εντόσθια, που ύψωναν τον τόνο από τη ζέστη. Γι' αυτό, η νότα γέμιζε όλον τον δρόμο, κάνοντας τα πρόσωπα να βγουν στα παράθυρα και τα αυτιά από τα μουλάρια στα κοπάδια των ανθρακωρυχείων να σταματούν.

Ο Παντσόν έφτασε στο σκευοφυλάκιο. Έγειρε το κοντραμπάσο για να το περάσει από τη στενή πόρτα. Τον περίμενε ήδη ένας ανυπόμονος μουσικός, που ρετσίνωνε τις χορδές στο δοξάρι. Ένας έμπειρος δείκτης εξερεύνησε τις τέσσερις χορδές, με ένα τσίριγμα των κλειδιών ψηλά στο μπράτσο του οργάνου. Ο Παντσόν, περίεργος, ακολούθησε το κοντραμπάσο που απομακρυνόταν με πήδους, πάνω στο μοναδικό του πόδι. Μύριζε λιβάνι. Το πλοίο ήταν γεμάτο από επισήμους και δαντελωτές βεντάλιες. Στο μισοσκοτάδο που δημιουργήθηκε από το πένθιμο παραπέτασμα, τα καλύμματα από μαύρο μετάξι ντύνονταν με μολυβί αντανakλάσεις. Όταν ο ιερέας πλησίασε στο επίσημο βάθρο του ναού όπου τοποθετείται η σωρός του νεκρού, ολόκληρη η ορχήστρα ξεκίνησε να τραγουδάει. Γλιστρώντας από ένα ψηλό παράθυρο, μια ακτίνα του ήλιου σταμάτησε στον χαλκό του κόρνου. Με κινήσεις ραβδούχου, οι παίχτες του φαγκότου πλησίασαν τα καλάμια στο στόμα. Περιπλανήθηκε ένα μακρόσυρτο τρέμολο στα τύμπανα. Τα μπάσα επιτέθηκαν, ομόφωνα· μια λιτανεία από βιμπράτα του *Dies Irae*³². Ξαφνικά ήχησαν όλες οι σπάθες του ιππικού. Με ένα εκτεταμένο πλατάγισμα του σατέν, οι μαντίλες γλίστρησαν προς τα μπρός.

Ο Παντσόν βγήκε από τον καθεδρικό. Εκείνες οι πολυτελείς κηδείες ήταν πράγμα απόμακρο και ξένο. Επιπλέον, ήταν ανυπόμονος να ξοδέψει στο ποτό τα δύο ρεάλες που μόλις είχε κερδίσει. Ίσως γι' αυτό, δεν παρατήρησε πως η σκιά του είχε ξεμείνει πίσω, στο πλοίο, ζωγραφισμένη πάνω στην ταφόπλακα που έγραφε: Σκόνη, Στάχτες, Τίποτα. Έμεινε εκεί πολύ ώρα, μέχρι που τελείωσε η τελετή και την τύλιξαν τα ψηλά καπέλα. Τότε διέσχισε την πλατεία και μπήκε στο καπηλειό όπου ο Παντσόν, μεθυσμένος ήδη, είδε δίχως έκπληξη, τη σκιά του να εμφανίζεται ξανά. Ξάπλωσε στα πόδια του σαν ένα κυνηγετικό σκυλί. Ήταν σκιά νέγρου. Η υποταγή τής ήταν συνήθεια.

III

Κανέναν δεν ευχαριστούσε η «Σκιά» του Αγκουέρο. Κανέναν, γιατί ήταν ένας χορός λυπητερός, κακός για να τον χορέψεις, που γέμιζε νότες μελαγχολίας τις καλύτερες νυχτερινές μαζώξεις.

³² Μεσαιωνικό ποίημα της Καθολικής Εκκλησίας που αναφέρεται στην Τελική Κρίση (Σ.τ.Μ).

Όμως, έλα που όλοι ενθουσιάζονται, ξαφνικά με τη «Σκιά». Τόσο που φαινόταν πως η ορχήστρα των λουστρινάτων δεν ήξερε να παίζει τίποτε άλλο. Το ίδιο συνέβαινε με την ορχήστρα της πολιτοφυλακής των σκουρόχρωμων³³. Στο σάλπισμα οπισθοχώρησης, στις παρελάσεις, ακουγόταν πάντα η ίδια παραπονεμένη μελωδία, γυρνώντας σε κύκλους όπως το γέρικο άλογο του στροβιλοδρόμιου. Αυτή η επανάληψη μετέτρεπε τη «Σκιά» στη σκιά της, γιατί ήταν τέτοια η ανιαρή συνήθεια να παίζουν το κομμάτι, που ο ρυθμός του επιμηκυνόταν, χωλαίνοντας, και κατέληγε να έχει κάτι απροσδιόριστο από νεκρώσιμη ακολουθία. Όμως τώρα, η αρρώστια έφτανε στα πιάνα. Κάτω από τα δάχτυλα των δεσποινίδων, τα κίτρινα πλήκτρα γέμιζαν με σκιές τα κουτιά αντήχησης. Υπήρξε κάποιος που γράφτηκε σε μια σχολή μουσικής, δίχως άλλον σκοπό παρά να καταφέρει να παίζει τη «Σκιά». Παλιά κλειδοκύμβαλα ξεχασμένα στις σοφίτες, αρπίχορδα και φορτεπιανό σακατεμένα από τους τερμίτες γνώρισαν επίσης, λόγω συμπάθειας, την μόλυνση από τον καταραμένο χορό. Ακόμη και όταν κανείς δεν τα πλησίαζε, τα ξεκούρδιστα όργανα τραγουδούσαν με φωνές πολύ ψιλές και μεταλλικές, ενώνοντας τις δονήσεις των χορδών τους με εκείνες των κουρδισμένων χορδών. Ακόμη και τα ποτήρια, μέσα στα ντουλάπια, τραγουδούσαν τη «Σκιά»· ακόμη και οι χτένες στα μουσικά ρολόγια· ακόμη και οι διακόπτες που προκαλούσαν το τρέμολο και τα ρεζίστρα των οργάνων.

Το πάρκο είχε γεμίσει με μια μεγάλη λύπη. Οι μορφονιοί και οι δεσποσύνες έκαναν βόλτα, όλο και πιο αργά, δίχως διάθεση για κουβέντες. Οι οφικλείδες και τα ευφώνια κρατούσαν το μέτρο, με φωνές εκ βαθέων, για εκείνη τη σκιά που τραγουδούσαν εν χορώ διακόσια πιάνα με ουρά σε όλες τις γειτονιές της πόλης. Υπήρχε ένας ατριχόρνις που έμαθε τη ‘Σκιά’ με το νι και με το σίγμα. Αλλά τον βρήκαν νεκρό, μπλεγμένο σε ένα αναρριχητικό φυτό ονόματι πικρό πεπόνι, όταν το αφεντικό του, ο κομμωτής Ιχίνιο, προτίθετο να τον στείλει στη Δόνια Ισαβέλ II, ως δείγμα των θαυμαστών πραγμάτων που ακόμη απαντιόνταν σε τούτη τη γη.

IV

Ήρθε η εποχή της μάσκας. Ήταν εκείνο ένα θλιβερό καρναβάλι, με μωρά μεταμφιεσμένα, μόνα στους έρημους δρόμους· με τις πομπές διασκορπισμένες από μια νεροποντή· με μάσκες που έκρυβαν μακρουλά πρόσωπα· με κάπες της Ιεράς Εξέτασης. Οι δεσποσύνες που πήγαν στους χορούς δεν βρήκαν ζευγάρι. Οι ορχήστρες έπαιζαν άκεφα. Οι μουσικοί του μουσικού

³³Milicia de los pardos: Στρατιωτική μονάδα που αποτελούνταν από ελεύθερους μιγάδες και απελεύθερους νέγρους. (Σ.τ.Μ).

σχήματος έκαναν χειρονομίες σαν φιγούρες μηχανικού θεάτρου. Οι σερπαντίνες ήταν φτιαγμένες από κακής ποιότητας χαρτί και οι χαρτονένιες σάλπιγγες έβγαζαν φωνές παγωνιού. Έχοντας μαλακώσει από έναν δυσάρεστο ιδρώτα, οι προσωπίδες άφηναν στα χείλη γεύση όμοια με ουράς ψαριού. Τα κομφετί δεν είχαν φτάσει εγκαίρως και στα μαγαζιά, οι ψεύτικες μύτες είχαν κουραστεί να περιμένουν. Ένα παιδί, μεταμφιεσμένο σε άγγελο, είδε τον εαυτό του τόσο άσχημο όταν κοιτάχθηκε στον καθρέφτη που άρχισε να κλαίει.

Έτσι κυλούσαν τα πράγματα, όταν ένας κάποιος Μπούργος, που έπαιζε το τύμπανο στις ορχήστρες, διέτρεξε τους δρόμους στη γειτονιά της Λα Τσάκαρα, φωνάζοντας δυνατά για να ζητήσει από τους γείτονες να φτιάξουν μια ομάδα. Στη γωνία της Λα Κρουζ συγκεντρώθηκαν οι εθελοντές. Ο Παντσόν ήταν ο πρώτος που έφτασε, φέρνοντας τη σκιά του. Έπειτα εμφανίστηκαν η Ισίδρα Μινέτο, η Λετσούζα, η Γιουκίτα και η Χουάνα λα Ρόνκα. Τρεις μουσικές κανάτες μποτίχας άνοιξαν την πορεία. Έπρεπε να τραγουδήσουν κάτι που να μην είναι η ‘Σκιά’. Αμέσως ένας στίχος πέταξε πάνω από τις σκεπές:

Αχ! Αχ! Αχ! Ποιος θα με κλάψει;

Πάει, πάει, πάει η Λόλα, πάει!

Η ομάδα του Μπούργος προχωρούσε ανεβαίνοντας προς το κέντρο της πόλης. Καινούριοι τραγουδιστές την πλαισιώναν σε κάθε στροφή του δρόμου. Ο Διοικητής του Συμβουλίου, ο Επίτροπος των Αδελφοτήτων, οι αξιωματούχοι του στρατού, ο φύλακας του μουσείου, διάφορα μέλη του Οικονομικού Επιμελητηρίου των Φίλων της Χώρας, μέχρι και ο Αρχιεπίσκοπος του Σαντιάγο, βγήκαν στα μπαλκόνια για να δουν την πομπή να περνά. Δίχως άλλη επιλογή, ο μαέστρος του καθεδρικού έδωσε τον ρυθμό με το δεξί πόδι. Μόλις έπεσε η νύχτα άναψε ένα τεράστιο φανάρι στο δρόμο, που μπορούσε να γίνει ορατό από τα ύψη του Πουέρτο Μπονιάτο. Το φανάρι ταλαντευόταν στην άκρη των σκεπών και υψώνονταν πάνω από τις ταβέρνες. Ύστερα χωριζόταν, γυρνώντας γύρω από τον εαυτό του, όπως ο ηλιακό ρολόι της περιστρεφόμενης μηχανής, που τόσο χρησιμοποιούνταν, σαράντα χρόνια πριν, σε παραστάσεις όπερας των ευρείας κλίμακας.

Σε λίγες μέρες, οι ομάδες άνθισαν και πολλαπλασιάστηκαν με ανεξήγητο τρόπο. Όταν έφτασε η μέρα του Σαντιάγο, περισσότερο από δέκα πομπές διέτρεχαν την πόλη, στο ρυθμό του τραγουδιού που είχε σκοτώσει τη ‘Σκιά’:

Αχ! Αχ! Αχ! Ποιος θα με κλάψει;

Πάει, πάει, πάει η Λόλα, πάει!

V

Στις 19 Αυγούστου, μετά την προσευχή του Ροσάριο και ένα κολατσιό με κρύα πιάτα, υπήρξε μεγάλη κινητικότητα στη μπροστινή βεράντα του θεάτρου. Ο ποιητής και ο μουσικός, με τις ριγέ γραβάτες, με τις ρεντιγκότες κουμπωμένες καλά στην άκρη του πέτου, δέχονταν κόσμο στον χώρο τους. Κατέφταναν δεσποσύνες ντυμένες με δαντέλες και αρώματα, με τη συνοδεία μητέρων που, μόλις έβγαζαν το πόδι από τον αναβολέα, έσπρωχναν την άμαξα στην απέναντι μεριά. Εξοπλισμένη με μαστίγια, με ζευγάρια ανυπόμονων αλόγων, με γαλαζωπά πέταλα από τις σπίθες που έβγαζαν τα στρογγυλά χαλίκια, η αδελφότητα Σαντιάγο συγκεντρωνόταν στην πρόβα. Σε μαθητικά τετράδια έφερναν τα αντίγραφα τους οι αρχάριες ηθοποιοί, καταγεγραμμένα με τα χαρακτηριστικά γράμματα των μαθητριών των μοναχών. Η νεαρή που έπρεπε να ερμηνεύσει τον πρωταγωνιστικό ρόλο στο *Η είσοδος στον σπουδαίο κόσμο* κατέλαβε το καμαρίνι όπου είχαν ξενυθεί τόσες διάσημες τραγουδίστριες, αντίζηλοι της Ισαβέλ Γκαμπορίνο, ερωμένες των γαιοκτημόνων και σύζυγοι ηθοποιών. Υπήρχαν ακόμη πορφυρές λάμπεις που έπεφταν πάνω σε ένα λευκό πορσελάνινο πιάτο και μια μάζα από φυσική μαστίχα στον πάτο μιας κούπας. Στον τοίχο κυριαρχούσε μια επιβλητική εικόνα με μουλαράδες, χαραγμένους με κραγιόν. Ο μεταξωτός κίτρινος καναπές είχε βαθουλώματα από εκείνα που δεν σχηματίζονται από το βάρος ενός μόνο σώματος.

Ο υποβολέας χόθηκε στο υποβολείο. Ξεκίνησε η πρόβα του *Η είσοδος στον σπουδαίο κόσμο*, που έπρεπε να παρουσιαστεί την επόμενη μέρα, προς όφελος των Φιλόπτωχων Ιδρυμάτων. Ήταν Αύγουστος αλλά ωστόσο έκανε κρύο. Κανείς δεν μπόρεσε να παρατηρήσει, λόγω το σκοταδιού που είχε πέσει στην πλατεία, ότι οι αράχνες κουνιόνταν με παράξενο τρόπο, σε ένα πηγαινέλα εκκρεμούς εκτός ρυθμού.

VI

Στις 20 Αυγούστου, όταν μόλις είχε ακουστεί το *Agnus Dei*³⁴ στη λειτουργία των δέκα, οι δύο πύργοι του καθεδρικού ενώθηκαν σε μιαν ευθεία γωνία, ρίχνοντας τις καμπάνες πάνω στον σταυρό που βρισκόταν στο ημικύκλιο του ιερού. Σε ένα δευτερόλεπτο ανατράπηκαν όλες οι προοπτικές της πόλης. Οι σκεπές έπεφταν στη μέση του δρόμου. Παίρνοντας

³⁴ Τροπάριο της Καθολικής Εκκλησίας, αντίστοιχο του ορθόδοξου *Ίδε ο αμνός του Θεού* (Σ.τ.Μ).

διάφορες πορείες, οι τοίχοι των σπιτιών άφηναν τα ταβάνια να αιωρούνται τον αέρα, πριν να τα κατακερματίσουν με έναν φοβερό ανεμοστρόβιλο από σπασμένα δοκάρια. Τα μουλάρια γυρνούσαν στους απόκρημνους δρόμους, τυλιγμένα σε σύννεφα άνθρακα, με μian οπλή πιασμένη κάτω από το λουρί της σέλας και το υπόσαγμα να τους μαστιγώνει τη χαίτη. Τα τριαντάφυλλα του πάρκου άρχισαν να πετούν, πέφτοντας σε τάφρους και αυλάκια που είχαν αποπροσανατολιστεί από την κοίτη. Κι έπειτα, εκείνη η ανισορροπία της γης, εκείνο το τρέμουλο από τα οπίσθια που εξαγριώθηκαν από μια σφήκα, εκείνη η μη εφαρμογή στα πεζοδρόμια, εκείνο το κλείσιμο των ανοιχτών και το άνοιγμα των κλειστών. Ακόμη και τρέχοντας, ουρλιάζοντας, καλώντας τη φιλεύσπλαχνο Παρθένο, γινόταν αντιληπτό πως ένας δρόμος δεν είχε πλέον άλλη έξοδο από το υπνοδωμάτιο μιας δεσποινίδας ή ένα αρχείο συμβολαιογραφείου. Στο τρίτο τράνταγμα, τα έπιπλα μπήκαν κι αυτά στον χορό. Περνώντας πάνω από τα κάγκελα, τα ντουλάπια τραπήκαν σε φυγή, αφήνοντας να ξεχυθούν από την ανοιχτή τους κοίτη τα περιεχόμενα σεντόνια και τραπεζομάντηλα. Όλα τα σερβίτσια εξερράγησαν ταυτόχρονα. Τα τζάμια στριμώχτηκαν στις περσίδες. Φαρδιές ρωγμές, γεμάτες με χτένια, καμέες, αλμανάκ και νταγκερότυπα, χώριζαν την πόλη σε νησιά, μιας και το νερό από τις στέρνες, επειδή είχαν σπάσει τα καλύμματά τους, έτρεχε προς το λιμάνι.

Όταν το αίμα άρχισε να εκτείνεται στα υφάσματα, στα σατέν και τις τσόχες, όλα είχαν τελειώσει. Ένα ρολόι τσέπης, κρεμασμένο ακόμη από την αλυσίδα του, έδειξε ένα προβάδισμα ενός σύντομου λεπτού πάνω από τα νεκρά ρολόγια. Τότε ήταν που οι άνθρωποι, όταν είδαν πως ήταν ακόμη όρθιοι, κατάλαβαν πως είχαν βιώσει έναν σεισμό. Οι μύγες, που είχαν βγει κανείς δεν ξέρει από πού, πέταξαν σύρριζα στο πάτωμα, πιο πολυάριθμες.

VII

Οι σκιές είχαν κουραστεί να πολλαπλασιάζουν τις προειδοποιήσεις. Πολλές ήταν διατεθειμένες τώρα να εγκαταλείψουν την πόλη. Τον μήνα μετά τον σεισμό, διάφοροι περαστικοί έτρεξαν προς την κατεστραμμένη πηγή. Μια γυναίκα, εντελώς άγνωστη -ίσως να ήταν ξένη- είχε πέσει στα πόδια του αγάλματος του Ποσειδώνα, με τα χέρια και τα πόδια ορθάνοιχτα. Το δελφίνι εξακολουθούσε να ξερνά ένα θολό νερό, που πότιζε ανεπιθύμητα φυτά, γεννημένα υπό την προστασία των πένθιμων υφασμάτων. Το γεγονός επαναλήφθηκε πολλές φορές κατά τη διάρκεια της ημέρας, σε διάφορες γειτονίες της πόλης. Ξαφνικά, κάποιος κατέρρεε σε μια γωνία, με το πρόσωπο μελανιασμένο και τον κερατοειδή χιτώνα του ματιού γαλαζωπό. Έλειψαν οι φουρνάρηδες την ώρα του φουρνίσματος και πολλά άλογα επέστρεψαν μόνα στο σπίτι, έχοντας ένα δυσοίωνα ρυθμό στα πέταλα.

Ο χορός που είχε ανακοινωθεί έγινε παρ' όλ' αυτά. Ο Διοικητής θεωρούσε πως δεν ήταν πρόπον να προστεθούν νέες ανησυχίες στις πολλές που είχαν ήδη σκιάσει την ημέρα. Επρόκειτο επιπλέον να συγκεντρωθούν εκ νέου οι ερμηνευτές του *Η είσοδος στον σπουδαίο κόσμο*, για να οργανωθεί και πάλι η ακυρωμένη παράσταση υπέρ των Φιλόπτωχων Ιδρυμάτων. Όλα είχαν ξεκινήσει πολύ καλά. Αλλά, στο τέλος του δεύτερου χορού, ένα ζευγάρι κυλίστηκε πάνω στα μάρμαρα του δαπέδου. Ο κοντραμπασίστας έπεσε έξω από το πάλκο, με το δοξάρι καλυμμένο από αφρό, έχοντας τις χορδές δεμένες στο ένα πόδι. Ένα αβέβαιο χέρι, που αρπάχτηκε από μια φούντα, προκάλεσε την πτώση του βελούδου πάνω στα κινέζικα βάζα που στόλιζαν την κονσόλα στο μεγάλο σαλόνι.

Παρά το ότι ο μαέστρος εξακολουθούσε να δίνει τον ρυθμό στη 'Σκιά', οι μουσικοί έβαλαν στις θήκες τα όργανά τους, και σβήνοντας τα κεριά που ήταν τοποθετημένα στις άκρες των αναλόγιων, διέφυγαν από την πόρτα της υπηρεσίας. Ενώ τα φιαλίδια με τα άλατα πηγαينوέρχονταν στη φαρδιά κουπαστή της σκάλας, οι καλεσμένοι φώναζαν τους αμαξάδες τους με αλλοιωμένες φωνές. Εκείνη τη νύχτα ήταν πολλοί όσοι εγκατέλειψαν την πόλη για να βρουν καταφύγιο στις πιο κοντινές φυτείες καφέ. Αλλά το βελούδο των καθισμάτων ήταν γεμάτο με μια απαίσια ζέστη. Στον ουρανό ταξίδευε ένα πρασινωπό φεγγάρι, ακαθόριστο, σαν να είχε ξεθωριάσει από ένα κοστούμι από κισσό.

VIII

Σύντομα, οι ερμηνευτές του *Η είσοδος στον σπουδαίο κόσμο* μπήκαν, αληθινά στον Μεγάλο Κόσμο. Τα νοσοκομεία εγκαθίστανται στην μέση των πάρκων, και ήταν σύνηθες κάποιος ετοιμοθάνατος να διαμαρτύρεται πως δεν ήταν άνετα κατά τη διάρκεια της νύχτας, εξαιτίας της ταχείας ανάπτυξης μια τριανταφυλλιάς. Τόσο πολυάριθμα ήταν τα πτώματα, που για να τα μεταφέρουν στο νεκροταφείο της Σάντα Άννα χρησιμοποιήθηκε το κάρο ενός παλιατζή από τα Κανάρια Νησιά. Στο πέρασμά του, έγινε συνήθεια να λένε, με προκλητικό ύφος:

Πάει, πάει, πάει η Λόλα, πάει!

Η χολέρα δεν είχε μειώσει τη δίψα του Παντσόν. Και να που αντί για κοντραμπάσα, αρχίζει να κουβαλά πτώματα ισορροπώντας τα στο κεφάλι του. Από συνήθεια έψαχνε τη χορδή, δίχως να βρει παρά μόνο έναν βορβορυγμό. Όμως οι σκιές των άλλων, που περνούσαν από ψηλά, δεν τον ανησυχούσαν πολύ. Πήγαιναν στον αέρα, σχεδιάζοντας καινούριες προοπτικές απεικονίσεις μόλις έστριβαν σε κάθε γωνία. Οι λίγες σπουδές του τον είχαν προικίσει με την ικανότητα να αποκρυπτογραφεί κάποιες επιγραφές. Τις αναγνώριζε

από το χρώμα εκτύπωσης ή τη διάταξη των χαρακτήρων. Όταν έπεφτε πάνω σε μια αφίσα από το *Η είσοδος στον σπουδαίο Κόσμο* χαιρετούσε με το πτώμα. Υπήρχε, αναμφίβολα, μια μυστηριώδης αλλά σίγουρη σχέση ανάμεσα στο ένα και το άλλο.

Ο Παντσόν άρχισε να αισθάνεται λιγότερο ήρεμος όταν η Λετσούζα και η Χουάνα λα Ρόνκα έπεσαν με τη σειρά τους. Εκείνη τη μέρα κουβάλησε τα σώματα, προσπαθώντας να κάνει πιο σύντομη τη διαδρομή. Αλλά τα ηλιοτρόπια που σήκωναν τώρα το κεφάλι τους πάνω από τον πλίνθινο φράκτη του νεκροταφείου τον έκαναν να σκεφτεί πως η ζωή του ήταν καταπληκτική. Σταδιακά, ένα τραγούδι προσαρμόστηκε στο βήμα του:

Και εμένα, ποιος θα με κλάψει;

Πάει, πάει, πάει η Λόλα, πάει!

Στα μέσα του Οκτώβρη, η Ισίδα Μινέτο, η Γιουκίτα, ο Μπούργκος και όλοι όσοι ήταν από το Εσκουαδρόν κείτονταν, ανακατεμένοι, στον κοινό τάφο. Υπήρχαν λιγότερες σκιές στους δρόμους του Σαντιάγο.

IX

Ένα πρωινό όλα άλλαξαν στην πόλη. Τα παιδιά έπαιζαν τις αυλές. ‘Η Τολμηρή’ μπήκε στο λιμάνι με ανοιχτά πανιά. Από τα μπαούλα βγήκαν λευκά ενδύματα και ο αέρας έγινε πιο ελαφρύς. Οι καμπάνες τρόμαξαν τους τελευταίους γύπες που παραφυλούσαν στις γωνίες και τα κοχύλια άρχισαν πάλι να τραγουδούν.

Στις 20 Δεκεμβρίου ήταν η μέρα του *Te Deum*³⁵ στον καθεδρικό. Ο οργανοπαίχτης ήταν δοσμένος στον αυτοσχεδιασμό όταν, ξάφνου, στράφηκε έκπληκτος προς την πλατεία. Εκεί βρισκόταν ‘Η Λόλα’ τρίζοντας από όλους τους άξονες. Ο Παντσόν κείτονταν πίσω από τον αμαξά, με τα πόδια πρησμένα, μπρούμυτα πάνω σε ένα δεμάτι μακροχλόης. Λίγο λίγο, η σταδιακή αλλαγή όψης. Κάποιοι αντιλήφθηκαν πως τα μπάσα δεν συνόδευαν αληθινά τη λειτουργία. Στην κίνηση των πεταλιών υπονοούνταν, αν και σε αργό ρυθμό, το θέμα του: Πάει, πάει, πάει η Λόλα, πάει! Αλλά ο ιερέας που τελούσε τη λειτουργία, που ήταν λίγο κουφός, δεν αναγνώρισε τον στίχο. Πίστεψε πως τα χέρια του οργανοπαίχτη είχαν μπερδευτεί, παίζοντας τα κάλαντα που έπρεπε ήδη να προβάρουν, ενόψει της εγγύτητας του Πάσχα.

³⁵ Αμβροσιανοί Ύμνοι.

ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΟ ΑΣΥΛΟ

Το άσυλο σε πολιτικούς διωκόμενους στις Πρεσβείες β' Τάξεως, θα γίνεται σεβαστό στον βαθμό που, ως δικαίωμα ή λόγω ανθρωπιστικής ανεκτικότητας, θα το έκαναν δεκτό οι συμβάσεις ή οι νόμοι της χώρας υποδοχής...

Άρθρο 2 της Συνθήκης που διατυπώθηκε στην Παναμερικανική Συνεδρίαση η οποία έλαβε χώρα στην Αβάνα, το έτος 1928.

I

ΚΥΡΙΑΚΗ

Καθώς ήταν Κυριακή, ο Γραμματέας του Προέδρου και του Υπουργικού Συμβουλίου έφτασε, γύρω στις δέκα, στο Μέγαρο του Μιραμόντες, αφού πέρασε αρκετό διάστημα να παρατηρεί ένα συναρμολογούμενο παιχνίδι στη βιτρίνα ενός διπλανού μαγαζιού. Σήμερα - και κυρίως το καλοκαίρι- οι άνθρωποι βρίσκονταν στη θεία λειτουργία και τις παραλίες. Τις καθημερινές σπάνια ο Γραμματέας μπορούσε να δουλέψει σωστά τις υποθέσεις που απαιτούσαν ορθή και απόρρητη σύνταξη, εξαιτίας της ασταμάτητης παρέλασης από πρέσβεις, επωμίδες και παράσημα, υψηλούς αξιωματούχους, ξένες προσωπικότητες, αρχιερείς και διακόνους, διοικητές απομακρυσμένων επαρχιών, αιτούντες και επαίτες, που με ακροαματική διαδικασία ή δίχως αυτή -δίχως αυτή κυρίως, όταν επρόκειτο για στρατιωτικούς- επιθυμούσαν να γίνουν δεκτοί από τον Κύριο Πρόεδρο ή, στη χειρότερη των περιπτώσεων, από τον Αντιπρόεδρο, του οποίου η εκτελεστική αποτελεσματικότητα ήταν περισσότερο και από απαξιωμένη: «Θα μιλήσω για την υπόθεσή σας με τον Κύριο Πρόεδρο», έλεγε, καθαρίζοντας τη φωνή. Και ύστερα, μόλις έβλεπε τον Ανώτατο Δικαστή του Έθνους: «Στρατηγέ... Μας προμήθευσαν κάτι ιταλίδες πρώτης κατηγορίας». (Έωνε τα δάχτυλα του δεξιού χεριού, το οποίο άφηνε να περιπλανιέται στον χώρο, αφού έστελνε ένα φιλί με τα ακροδάχτυλα). «Μακάριοι οι κατέχοντες». «Είχα πια κουραστεί από το κρεολά κορμιά που μου έφερνες από τη Λα Λόλα», είχε δηλώσει, κάποιες εβδομάδες πρωτύτερα, ο Ανώτατος Δικαστής. «Έχουμε φτάσει σε σημείο που χρειαζόμαστε γυναίκες ευρωπαϊκές, κομψές, εκλεπτυσμένες και ικανές για συζήτηση...». Ο Γραμματέας πρόβαλλε στη βεράντα-κήπο εκείνης της σπιταρόνας σε στυλ παρόμοιο με αυτό της Δεύτερης Αυτοκρατορίας, ενός μοναδικού ορόφου, που δεν είχε κατοικηθεί ποτέ από τους τελευταίους συνταγματικά

εκλεγμένους προέδρους ή τις πολιτικές ομάδες, γιατί ήταν άβολο, με τα πελώρια αποχωρητήρια και τη διόλου στρατηγική του θέση σε περίπτωση στρατιωτικού πραξικοπήματος, δεδομένου του ότι βρισκόταν στο πεδίο βολής ενός διπλανού κανονιού. Πίσω από τα λαξεμένα πυξάρια, ο Λοχίας Ρατόν προσπαθούσε να ταΐσει τη χελώνα Κλεοπάτρα με τα μαρούλια που έβγαζε από έναν σάκο φτιαγμένο από βρεγμένη ψάθα. «Διαβάσατε τις ειδήσεις;», είπε ο στρατιωτικός κραδαίνοντας μια εφημερίδα: «Ο Χίτλερ είπε στους στρατιώτες του: *Εσύ δεν έχεις καρδιά ούτε νεύρα. Δεν χρειάζονται στον πόλεμο. Κατέστρεψε μέσα σου το έλεος και τη συμπόνια. Σκότωσε όλους τους ρώσο-σοβιετικούς. Μην σταματήσεις αν ενώπιόν σου βρεθεί ένας γέρος ή μια γυναίκα, ένα κορίτσι ή ένα αγόρι. Σκότωσέ τους κι έτσι θα σωθείς από τον θάνατο, θα εξασφαλίσεις το μέλλον της οικογένειάς σου και θα σε περιβάλλει η δόξα για πάντα. Σκοτώστε τους!* Αυτό που λέω εγώ: τις θεωρίες του Κλάουζεβιτς. Τι σπουδαίος που ήταν εκείνος ο Πρώσος!». Ο Γραμματέας πάντα θαύμαζε την αγάπη του Ρατόν για τον Κλάουζεβιτς, τον οποίο θεωρούσε εφευρέτη ενός ολοκληρωτικού πολέμου επιστημονικής φαντασίας -μηχανήματα έντονου κόκκινου χρώματος που έμπαιναν στις πόλεις πριονίζοντας τα σπίτια στο επίπεδο των πεζοδρομίων· γερανοί που σήκωναν τα κτίρια, και τα άφηναν να πέσουν από μεγάλο ύψος πάνω στις εστίες αντίστασης· φλογοβόλα με στόμιο σαν τούνελ, άρματα μάχης επίθεσης με τριακόσιους άντρες μέσα -«ολοκληρωτικός πόλεμος» για τον εφευρέτη του οποίου είχαν νέα μόνο από τα λεγόμενα άλλου λοχία, ο οποίος έπαιρνε τις πληροφορίες του, με τη σειρά του, από έναν δεκανέα, βοηθό ενός υπολοχαγού που είχε αντίτυπα από το *Περί πολέμου* και την *Εκστρατεία του Βατερλό* και αρεσκόταν στο να σχολιάζει κάποιες από τις απόψεις του φωναχτά. «Για ποιον λόγο αυτός ο Κλάουζεβιτς να έχει καταφέρει περισσότερα από τον Ναπολέον!». Κι εξακολουθούσε ο Λοχίας να ταΐζει την Κλεοπάτρα. Ο Γραμματέας σκεφτόταν, για άλλη μια φορά, αυτήν την πάντα ανεκπλήρωτη βαθιά επιθυμία, για έναν ολοκληρωτικό πόλεμο που ενθάρρυνε ένας τρυφερός και απλός άντρας, ικανός να κλάψει για την αδιαθεσία της χελώνας του, ο οποίος ξόδευε όλον τον μισθό του για να αγοράσει μολυβένιους στρατιώτες για τα παιδιά της γειτονιάς, μεταλάμβανε με μια κάποια συνέπεια και όσον αφορά στη λογοτεχνία, κατείχε τη χάρη του Μοναδικού Βιβλίου, ανεπανάληπτου, αναντικατάστατου, που εκπλήρωνε ακόμη, μετά από καμιά εκατοστή αναγνώσεις, τις ανάγκες του για ομορφιά, περιπέτεια, έρωτα, ικανοποιούσε τις κρυφές του επιθυμίες για εξουσία, και οδήγησε πιθανότατα, στην υποβίβασή του, διότι αδιαφόρησε για ό,τι βρίσκεται μονάχα στα γραπτά του φιλόσοφου Βοήθιου, του Επίκτητου και του Μάρκου Αυρήλιου: *Ο Κόμης Μοντεκρίστο*. Αλλά ταυτόχρονα ονειρευόταν φοβερούς πολέμους, καταστροφικούς, εξαντλητικούς, με τις επακόλουθες γενοκτονίες τους. Αισθανόταν πως μια διαφορά που προέκυπτε ανάμεσα στον

ντόπιο λαό και στον γειτονικό εξαιτίας ορίων κακώς καθορισμένων από ένα σύνορο τόσο θεωρητικό όσο και άγριας ζούγκλας, κατάλληλης μόνο για να τη ζωγραφίζουν στους χάρτες των σχολικών βιβλίων γεωγραφίας, δεν θα λυνόταν μία και καλή με τα όπλα. «Και χρησιμοποιώντας τα χειρότερα», προσέθετε και ονειρευόταν ένα οπλοστάσιο που να περιέχει όλα εκείνα τα φοβερά εξαρτήματα που δρούσαν στις διαπλανητικές περιπέτειες στα κυριακάτικα κόμικς, τα οποία μετέφραζε στα ισπανικά ο τοπικός τύπος.

Ο Γραμματέας μπήκε στο, με διακόσμηση Πομπηιανού ρυθμού, γραφείο του, όπου τον περίμεναν διάφορες δέσμες εγγράφων εύκολης αναθεώρησης, στη βάση του μελανοδοχείου που καλυπτόταν από έναν ναπολεόντειο αετό. Όταν τελείωσε τη δουλειά και καθώς περίμενε να του σερβίρει το μεσημεριανό γεύμα ο Λοχίας Ρατόν, άρχισε να περιφέρεται στο Μέγαρο, του οποίου η απεραντοσύνη, έτσι όπως ήταν άδειο από ανθρώπους, κλητήρες και φρουρούς, του έδινε τη γοητευτική αίσθηση της μοναξιάς. Διέσχισε το Μεγάλο Σαλόνι, στο στυλ Λουδοβίκου 15^{ου}, με τις ξεθωριασμένες του Ταπετσαρίες και το λευκό πιάνο με τα χρυσά ρέλια· τα ακατοίκητα προεδρικά δωμάτια με τα έπιπλά τους σε απομίμηση του στυλ του Εσκοριάλ· τη βιβλιοθήκη με τους τόμους του Μόμσεν, του Ντυρουί, του Μισλέ, του Τσέζαρε Καντού, του Γκιζό, που ποτέ δεν είχε αντιπαραβάλλει τα κείμενά τους· τα δωμάτια που θεωρητικά κρατούσαν για την Κυρία Πρόεδρο, όλα σε έμπνευση *modern-style*, πολύχρωμες Ναϊάδες που συγκρατούσαν καθρέφτες, σχέδια σε τεχνοτροπία Μούχα, με απροσδιόριστους τόνους Όμπρεϊ Μπίρντσλι στους δακρυσμένους Πιερότους που, με τις βούλες και τα μαντολίνα τους, διακοσμούσαν ένα παραβάν πίσω από το οποίο κρύβονταν ένας νιπτήρας και ένας *μπιντές*- αυτός ο τελευταίος υπήρξε λόγος σκανδάλου στην πόλη, όταν τον έφεραν από τη Γαλλία, με υπερβολικό μυστήριο που κινούσε υποψίες, πριν από σαράντα χρόνια. Η αίθουσα Ακροάσεων και Παρουσίασης Διπλωματικών Διαπιστευτηρίων έτεινε προς το μεσαιωνικό, με τα φουρούσια από ξύλο καρυδιάς, τις πανοπλίες και την ταπετσαρία που χρησίμευε για σκέπαστρο στο προεδρικό κάθισμα που έδειχνε τον Σαν Λουίς να απονέμει δικαιοσύνη στη σκιά ενός ελαιόπρινου... Όταν σερβιρίστηκε το μεσημεριανό γεύμα, μπήκε ο Γραμματέας στην τραπεζαρία, όπου ανάμεσα σε απεικονίσεις κενταύρων και οργίων, εκτελεσμένων στις αρχές του αιώνα, από έναν διακεκριμένο μαθητή της Σχολής Καλών Τεχνών του Παρισιού, αντιπροσωπευόταν το στυλ της Βεβ-Κλικό σε μια ψηλή ελαιογραφία που παρίστανε ένα μπουκάλι σαμπάνιας -με το σήμα κατατεθέν καλά ορατό- του οποίου μόλις πεταγόταν ο φελλός, εκσφενδονιζόταν στον χώρο ένας αφρός από αγγελάκια και χερουβίμ. Ο Γραμματέας κάθισε στην κεφαλή του μεγάλου τραπεζιού, στη θέση του Προέδρου. Η αλήθεια ήταν πως τις Κυριακές αισθανόταν λίγο σαν πρόεδρος στο

Μέγαρο του Μιραμόντες. Κάποτε είχε φτάσει μέχρι να φορέσει σταυρωτά την προεδρική κορδέλα για να αισθανθεί τη συγκίνηση της εξουσίας. «Ξέρετε τι λένε στους δρόμους; Ότι ο Στρατηγός Μαμπιγιάν στασίασε με τα στρατεύματα του. Υπάρχει τρομερή αναστάτωση στην πόλη. Εδώ αυτό που χρειάζεται είναι ένας ολοκληρωτικός πόλεμος. Να μην μείνει κανείς από πέρα από τα σύνορα όπου θέλουν να μας πάνε...». Αλλά ο Κύριος Γραμματέας δεν απαντούσε. Είχε βγάλει από την τσέπη του ένα μικρό βιβλίο με αναπαραγωγές των κάρδων του Πάουλ Κλέε. Ο Γραμματέας αγαπούσε, πάνω από κάθε είδος πλαστικής τέχνης, το έργο του Πάουλ Κλέε.

II

ΔΕΥΤΕΡΑ

Να ξυπνάω νωρίς. Ποτέ δεν το συνήθισα αυτό. Κι έπειτα, η επανάληψη των ίδιων κινήσεων. Σήμερα, όπως και χθες, όπως και πριν από είκοσι χρόνια. Βρίσκεις τον εαυτό σου γερασμένο στον καθρέφτη. Και η φαλτσέτα ξυρίσματος. Η ίδια κίνηση. Ο ίδιος μορφασμός. Οι τούφες μαλλιών ανάκατες, πάντα ανάκατες. Τα δόντια τώρα. Αυτή η σειρά κινήσεων που απαιτούνται από τον περίγυρο -και ακόμη περισσότερο αν κάποιος είναι Γραμματέας του Προέδρου και του Υπουργικού Συμβουλίου- μεταξύ κλίνης και δρόμου. Ανάμεσα σε αυτό που υπήρξε το να κείσαι και αυτό που θα είναι το να προχωράς ντυμένος. Από τότε που γεννιέται ο άνθρωπος η ύπαρξή του συνοδεύεται από ένα έρπισμα, από ένα ολισθήμα, από μία μετάβαση στις θήκες αμέτρητων υφασμάτων, πανιών, υφαντών, που πρέπει να μείνουν ενωμένα για πάντα στην ιστορία της ύπαρξής του. Από τις πρώτες πάνες έως το επίσημο κοστούμι που φορά στην ταφή του, γίνεται ένα ταξίδι σχημάτων από πουκάμισο σε πουκάμισο, από ρεντιγκότα σε ρεντιγκότα, ώσπου να εισβάλει -αυτήν τη φορά ντυμένος από άλλον- στο γραφείο κηδείων. Μένει η ανάμνηση του πράσινου συνόλου παντελονιού, γιλέκου και σακακιού των πενιχρών ημερών, που κατέληξε να γίνει κίτρινο· μένει η ανάμνηση του μπλε σταυρωτού κοστούμιού, από την Αγγλία, που συνόδευσε τις πρώτες επιτυχίες· κι εκείνο το πιο ανεπίσημο που φορούσα όταν έκανα πρόταση γάμου στη Σόνια· κι εκείνο το γκρι που έβγαλα μπροστά της ενώ εκείνη, γυμνή ήδη, δάγκωνε ένα ροδάκινο. Κι εκείνα τα άλλα, που συνοδεύονταν από ημερομηνίες, όπως τα κρασιά των καλών εποχών. Από τη στιγμή που ανοίγει τα μάτια μέχρι που τα κλείνει -και αφού τα κλείσει ακόμη- ο άνθρωπος δεν κάνει τίποτε άλλο από το να παίζει τον ρόλο της ομπρέλας που έχει διάφορες πτυχώσεις: πτυχώσεις στις οποίες, επιπλέον, αποδίδονται χάρες που καθορίζουν την κατάσταση, την εξυπνάδα και την κοινωνική του θέση. Τώρα προχωρώ. Προχωρώ ως το Μέγαρο του Μιραμόντες, με τα δεκαοκτώ κουμπιά της ενδυμασίας άριστα κουμπωμένα (τα

δύο στις εσωτερικές τσέπες, τα έξι στο ζωνάρι, τα τρία στο σακάκι, τα επτά στο γιλέκο). Σήμερα στις εννιά γίνεται Υπουργικό Συμβούλιο για να συζητηθούν οι απαιτήσεις της γειτονικής χώρας αναφορικά με τα σύνορα. Φτάνω πια στο Μέγαρο του Μιραμόντες και με εκπλήσσει ένα γεγονός ασήμαντο για το πλήθος των περαστικών. Ο Λοχίας Ρατόν καταλαμβάνει το φυλάκιο της αλλαγής φρουράς αλόγων, οπλισμένος, φορώντας σταυρωτά δύο φυσιγγιοθήκες. Παρατηρείται μια κάποια ανησυχία στο σώμα φρουράς, του οποίου ο προθάλαμος, που είναι επίσης προθάλαμος της εισόδου, φαίνεται από τον δρόμο. Εντωμεταξύ, καταφτάνει ο Υπουργός Οικονομικών με τη Τζάγκουαρ του: του ανοίγουν την πόρτα του αμαξιού με τη συνήθη ευγένεια, αλλά όταν μπαίνει στον προθάλαμο τον αρπάζουν βίαια από τους ώμους και τον υποβάλλουν σε στρατιωτική εποπτεία. Με τον Υπουργό Δημοσίων Έργων, που έφτασε με μια Κάντιλακ, συμβαίνει το ίδιο. Και το ίδιο συμβαίνει με τον Υπουργό Υγείας, τον Υπουργό Εσωτερικών, τον Υπουργό Επικοινωνιών... Ο Ρατόν σε έχει δει. Έρχεται προς το μέρος σου. «Δεν θα μπειτε, δόκτωρ; Σήμερα έχουμε Συμβούλιο», και ακουμπά ένα χέρι υπερβολικά βαρύ στον ώμο σου. «Έρχομαι αμέσως», λες. «Θέλω να αγοράσω τσιγάρα από τη γωνία». «Σας τα φέρνω εγώ». «Λοχία», λες με μια φωνή τόσο αυταρχική που μπερδεύει τον Ρατόν: «Σε καμία περίπτωση δεν μπορεί ένας στρατιώτης να εγκαταλείψει το πόστο που του έχει ανατεθεί. Διαβάστε ξανά τον Κλάουζεβιτς. Που, από ότι φαίνεται, δεν έχετε διαβάσει πολύ καλά». Ο Ρατόν μένει άφωνος, αλλά ο Γραμματέας αισθάνεται πως τα μάτια του τον ακολουθούν προσεχτικά όταν κατευθύνεται προς το ανοιχτό περίπτερο στην άκρη ενός μπαρ. Ο Λοχίας, επιπλέον, ικανοποιείται με το να τον κάνει να ακούσει έναν προειδοποιητικό θόρυβο: αυτόν ενός Μάουζερ που του ανασηκώνουν τον μοχλό ασφαλείας με ελαφρύ χέρι. «Το μπαρ δεν έχει έξοδο στον άλλο δρόμο», λες στον εαυτό σου. «Δώστε μου ένα πακέτο Τσέστερφιλντ». Ο Ρατόν δεν παίρνει τα μάτια από πάνω σου. Να κερδίσεις χρόνο, δικαιολογώντας την καθυστέρηση με κινήσεις καλά ορατές από τον Λοχία. «Δώστε μου ένα από εκείνα τα αναψυκτικά». Είναι παγωμένο. Όμως εσύ: «Δεν είναι κρύο. Δώστε μου λίγο πάγο, σας παρακαλώ». Επικεφαλίδες στις εφημερίδες: Η ΑΕΡΟΠΟΡΙΑ ΠΡΟΣΧΩΡΕΙ ΣΤΟ ΚΙΝΗΜΑ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΗΓΟΥ ΜΑΜΠΙΓΙΑΝ. «Κι επίσης στη φρουρά του Μεγάρου», θα έλεγες εσύ. «Άλλο ένα αναψυκτικό». Εντωμεταξύ, επικρατεί τρομερή αναταραχή στο σώμα φρουράς. Έχει φτάσει ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας με τον Πρωθυπουργό. Μπροστά στο μεγαλείο της λείας, ο Λοχίας Ρατόν, εγκαταλείπει το φυλάκιο του και μπαίνει στο Μέγαρο. Ακούγονται διάφοροι πυροβολισμοί -αποτυχημένη προσπάθεια αντίστασης από μεριάς Προέδρου, θα μάθαινα εγώ αργότερα. Εκμεταλλεύτηκες εκείνη τη στιγμή για να βγεις από το μπαρ και να προχωρήσεις πολύ γρήγορα μέχρι τα γραφεία του *National City Bank of New York*, που είναι ήδη γεμάτα από κόσμο που αγνοεί το τι συμβαίνει

στα πενήντα μέτρα απόσταση. Παίρνεις τον παράδρομο και μπαίνεις σε μια γειτονιά από παλιά σπίτια όπου δεν γνωρίζεις κανέναν. Η μοναδική σου λύση είναι να ζητήσεις άσυλο σε κάποια πρεσβεία μιας λατινοαμερικάνικης χώρας. Σκέφτεσαι εκείνη του Μεξικού, τόσο χαριτωμένη, με τον μεγάλο κήπο της στολισμένο με τα δέντρα της φωτιάς. Σκέφτεσαι εκείνη της Βραζιλίας, που έχει καλή πισίνα. Εκείνη της Βενεζουέλας, όπου υπάρχει μια καταπληκτική βιβλιοθήκη και δίνουν πίτες αρέπας για πρωινό. Αλλά βρίσκονται πολύ μακριά. Κι εσύ, που ζεις εκατό μέτρα από το Μέγαρο του Μιραμόντες, βγήκες σήμερα μόνο με ένα ή δύο πέσος στην τσέπη. Σύντομα, εξάλλου, οι στρατιές του Μαμπιγιάν θα καταλάβουν τα περίχωρα από τις λατινοαμερικάνικες πρεσβείες για να αποφύγουν τα «άσυλα». Ξαφνικά, μόλις στρίβεις στη γωνία της Εκκλησίας της Θαυματουργού Παρθένου του Πάραμο, ποιήτριας πολυσυζητημένων θαυμάτων, σταματάς μπροστά σε ένα ταπεινό κτίριο, τριών ορόφων, στου οποίου το μεσαίο πάτωμα, κρεμασμένη στο μπαλκόνι, δεσπόζει η σημαία μιας λατινοαμερικάνικης χώρας στις οποίας τη λευκή λωρίδα είναι ζωγραφισμένη η εθνική ασπίδα: δύο πάνθηρες που ξεκουράζονται -αλλά επαγρυπνούν πάντα- πάνω στις καθέτους ενός χρυσού τριγώνου, στο κέντρο του οποίου διακρίνονται δύο γυναικεία χέρια, μιας ινδιάνας και μιας λευκής (από εκεί όπου οι λευκές γυναίκες δεν απευθύνουν τον λόγο στις ινδιάνες), που μόλις έχουν σπάσει τις αλυσίδες της καταπίεσης. Στην άλλη μεριά της ταπεινής πρεσβείας βρισκόταν το Σιδηρουργείο-Είδη Κιγκαλερίας Αφοί Γκόμες. Απέναντι, η πλάγια όψη της θυγατρικής ενός μεγάλου βορειοαμερικανικού πολυεθνικού καταστήματος, του οποίου οι θυγατρικές πολλαπλασιάζονται σε όλη την ήπειρο. Δεν υπάρχει δισταγμός. Μπαίνεις. Ανεβαίνεις μια μικρή σκάλα. Χτυπάς την πόρτα της πρεσβείας, όπου υπάρχει η προειδοποίηση, επικολλημένη, ότι μέχρι τις 11 π.μ. δεν δέχονται κανέναν. Σου ανοίγει ο Κύριος Πρέσβης φορώντας πιτζάμες. «Δεν είδατε την επιγραφή;». Τον παραμερίζεις απαλά και κάθεται σε μια πολυθρόνα κατάφωτη: «Θα μείνω», λες. «Δεν καταλαβαίνω, Κύριε Γραμματέα, και συγχωρήστε με που δεν σας αναγνώρισα πριν... Αλλά με τη αντανάκλαση αυτού του τζαμιού...». «Ο Στρατηγός Μαμπιγιάν έχει ξεσηκώσει τον στρατό. Ολόκληρη η κυβέρνηση βρίσκεται υπό κράτηση. Μπόρεσα να δραπετεύσω. Τώρα αιτούμαι άσυλο σε τούτη την πρεσβεία σύμφωνα με τις ευγενείς αρχές που διακηρύχθηκαν στην Αβάνα στην Παναμερικανική Συνεδρίαση του Έτους '28.». Ο Κύριος Πρέσβης, ξαφνικά, παθαίνει συμφόρηση και ξεσπά: «Μα αυτό είναι αδύνατον, κύριε μου. Αδύνατον. Αυτή η πρεσβεία, μιας φτωχής χώρας, είναι πολύ μικρή. Γνωρίζετε καλύτερα από τον καθένα, για τον μίζερο μισθό που λαμβάνουν οι πρέσβεις κάποιων συγκεκριμένων εκ των χωρών μας». «Έχω κάποιον να μου αποστείλει πεντακόσια πέσος μηνιαίως», λες. Ακούγεται πίσω σου μια γυναικεία φωνή: «Έχουμε ένα πολύ άνετο δωμάτιο, μιας και είστε ένας άντρας μόνος. Φτάνει

μόνο να βγάλουμε κάποιες βαλίτσες». Γυρίζεις. Η όμορφη πρέσβειρα, ντυμένη με ένα μεγάλο κιμονό, δώρο της συζύγου του Προξένου της Ιαπωνίας, σου φέρνει ένα φλιτζάνι καφέ. «Ελπίζω να μην βαρεθείτε υπερβολικά με εμάς τους δύο γέρους».

Η απαγόρευση κυκλοφορίας ήταν για τις 4 μ.μ. έως νεότερας διαταγής. Στις 8 μ.μ. ο Στρατηγός Μαμπιγιάν θα απευθυνόταν στο Έθνος. Και στις 8 μ.μ. ο Στρατηγός Μαμπιγιάν απευθύνθηκε πράγματι στο Έθνος, μιλώντας για τους ήρωες της Ανεξαρτησίας, για την ανακτημένη Ελευθερία, την επικείμενη Κοινωνική Δικαιοσύνη, για τη Σημαία, για τον Στρατό, θεματοφύλακα των πιο ένδοξων παραδόσεων, και άλλα παρόμοια πράγματα. Επίσης συνέδεσε το ένδοξο κίνημα εκείνης της ημέρας με τα ιδανικά των σπουδαίων αντρών της Αμερικής, και άλλα επίσης παρόμοια πράγματα. Έκανε γνωστό ότι η Τρίτη θα ήταν μια συνηθισμένη μέρα -παρόλο που θα διατηρούταν η απαγόρευση κυκλοφορίας στις 4 μ.μ. Τέλος, ανακοίνωσε την άμεση εκκίνηση μεγάλων δημοσίων έργων: το φράγμα της Καμποκάρα, τη γέφυρα πάνω από τον ποταμό Κοζάλ, θαύματος της μηχανικής, τον Δυτικό Σιδηρόδρομο και τον αυτοκινητόδρομο από τη Νουέβα Κόρδοβα μέχρι το Πουέρτο Καδένας. «Έτοιμα είναι», λες: «Ακόμη δεν ξεκίνησαν να κυβερνούν και κλέβουν ήδη. Μένει να δούμε το εμπόριο των προμηθειών για τις κλινάμαξες, τις σιδηροτροχιές, τις σιδηροδρομικές ακίδες, τον ερματισμό, τους τηλεγραφικούς στύλους κ.τ.λ... που συνεπάγεται ο Δυτικός Σιδηρόδρομος και αυτά δίχως καν να γίνεται λόγος για τον τομέα των τροχιοδρομικών οχημάτων και της πλειοδοσίας γεφυρών και σταθμών. Όσον αφορά τον αυτοκινητόδρομο, το παιχνίδι είναι απλό και δεν αφήνει ίχνη: οχτώ μέτρα πλάτος στο εγκεκριμένο σχέδιο· 7,60 όταν θα έρθει η ώρα να κυκλοφορήσουν πάνω του. Περίπου τετρακόσια χιλιόμετρα, φανταστείτε το όφελος...». Τη νύχτα ακούστηκαν πυροβολισμοί στην πόλη. «Ανοησίες», είπε ο Κύριος Πρέσβης: «Στη Λατινική Αμερική, οι πραξικοπηματίες πάντα βγαίνουν νικητές». «Το κακό είναι τα πτώματα, που δεν ήταν ποτέ ανθρώπων από το Country Club ή από τις πλούσιες γειτονιές», λες: «Τα λατινοαμερικάνικα οπλοστάσια ποτέ δεν είχαν παρά μόνο πελάτες φτωχούς».

III

ΜΙΑ ΑΛΛΗ ΔΕΥΤΕΡΑ (ΟΠΟΙΑΔΗΠΟΤΕ ΔΕΥΤΕΡΑ)

Βαριέμαι. Βαριέμαι. Βαριέμαι. Και περιτριγυρίζομαι από πράγματα που προσθέτουν νέα στοιχεία στη βαρεμάρα μου. Δεν φταίει πλέον το γεγονός πως είμαι κλεισμένος, πως δεν μπορώ καν να πεταχτώ ούτε μέχρι τον κινηματογράφο που βρίσκεται μισό τετράγωνο

παραπέρα (υπάρχουν ήδη δύο φύλακες τοποθετημένοι στην είσοδο της Πρεσβείας), πως το *περιβάλλον* μου έχει περιοριστεί σε ένα στενό δωμάτιο με ένα κουτί από Σούπες Κάμπελ που χρησιμεύει για τραπεζάκι, ανάμεσα σε ένα ημερολόγιο της Τζένεραλ Ελέκτρικ (με θέα το Γκραν Κάνυον του Κολοράντο, το Γκόλντεν Γκέιτ, τα Βραχώδη Όρη, το ψάρεμα της πέστροφας και τα λοιπά...) και το ημερολόγιο μιας δισκογραφικής, στο οποίο υπολείπονται ακόμη τα φύλλα που αντιστοιχούν στη Γουάντα Λαντόφσκα, τον Αλ Τζόλσον, την Ελίζαμπεθ Σβάρτσκοφ, τον Λούις Άρμστρονγκ, τον Ντέιβιντ Όιστραχ και τον Άρτ Τέιτουμ. Το χειρότερο από όλα είναι αυτό που με περιτριγυρίζει. Το ημικύκλιο του ιερού του Ναού της Θαυματουργού Παρθένου του Πάραμο πέφτει απολύτως κάθετα στο κέντρο του παραθύρου της τραπεζαρίας του δωματίου. Αυτό το φυσικό-αρχιτεκτονικό megάφωνο, του πιο γνήσιου γοθτικού ρυθμού του 1910, πετάει πάνω μου όλες τις ώρες της ημέρας τα λατινικά των θείων λειτουργιών. Έφτασα να ξέρω από μνήμης τα λόγια ενός ύμνου του εσπερινού:

Dum esset Rex in accubitu suo,
nardus mea debit oderem suavitatis.

Επιπλέον, με τόσες και τόσες μέρες εγκλεισμού, κατέληξα να χάσω την αίσθηση των ημερομηνιών. Κοιτάζω προς το Σιδηρουργείο-Είδη Κιγκαλερίας Αφοί Γκόμες (ιδρυθέν το 1912, γράφει στην πρόσοψη) και απορροφώμαι από την άχρονη παλαιότητα των πραγμάτων που πουλιούνται εκεί. Γιατί η ιστορία των επιτευγμάτων του ανθρώπου, από την προϊστορία μέχρι την ηλεκτρική λάμπα, αποτυπώνεται στα εμπορεύματα, τα αγαθά και τα προσωπικά αντικείμενα που προσφέρονται στο Σιδηρουργείο-Είδη Κιγκαλερίας Αφοί Γκόμες: τις τριχιές, τα είδη ψαρκής και τα σχοινιά του Οδυσσέα· τις ζυγαριές και τα βαρίδια που μας μιλάνε για τους πολύ μακρινούς καιρούς τότε που ο άνθρωπος, όταν σταμάτησε να πουλάει φρούτα, κρέατα και ψάρια, κατά προσέγγιση ή με το κομμάτι, άρχισε να πουλά τα εμπορεύματά του με το βάρος, εισάγοντας έτσι το εμπόριο, τα δικαστήρια και το δίκαιο· τα γουδιά από πορώδη πέτρα, όμοια ακόμη με εκείνα που χρησιμοποιούσαν οι πρωτόγονοι κάτοικοι αυτών των τόπων· τα αμόνια, μεγάλα και μικρά, που φέρνουν στο νου τόσα πράγματα· τα καζάνια του Σάμαθ, της διαβολικής συνάντησης των μαγισσών· κάτι ισπανικά καρφιά τετράγωνα, μισή παλάμη μήκος, παρόμοια σε όλα με αυτά που διαπέρασαν τη σάρκα του Χριστού, και κάτι τσάπες, πολύ βαριές, που τις προτιμούν οι ντόπιοι χωρικοί, πανομοιότυπες στην εμφάνιση και την ογκώδη πυκνότητα των λαβών, με αυτές που κραδαίνουν οι αγροτοεργάτες, που ζουν στις αγροτικές ή βουκολικές μινιατούρες (σχεδόν πάντα σχετικές με τον μήνα Μάρτιο) στα μεσαιωνικά Βιβλία των Ωρών. Πήγαινα τότε, περισσότερο και από απηυδισμένος, στο μπροστινό παράθυρο που έβλεπε στη βιτρίνα του

παιχνιδοπωλείου του μεγάλου βορειοαμερικανικού καταστήματος. Όμως αχ!, το αμετακίνητο, το πάντα όμοιο με τον εαυτό του, πάνω από τα υπόψαλμα, τις αναγνώσεις και τις λειτουργίες στην εκκλησία, πάνω από τον αρχαϊσμό των μοντέρνων αντικειμένων στο Σιδηρουργείο-Είδη Κιγκαλερίας Αφοί Γκόμες, ήταν ο Ντόναλντ Ντακ. Βρισκόταν εκεί, με την ανθρωποποίηση του από χαρτοπολτό, με τις πορτοκαλιές πατούσες, σε μια γωνιά της βιτρίνας, κυριαρχώντας σε έναν κόσμο από μικρά κινούμενα τρενάκια, ντουλάπια με κέρινα φρούτα, καουμπόικα πιστόλια και φαρέτρες, περπατούρες με άβακα. Βρισκόταν εκεί, παρόλο που τον πουλούσαν και τον ξαναπουλούσαν, δεκαπέντε φορές την ημέρα. Καθώς τα παιδιά ήθελαν 'αυτό', αυτό της βιτρίνας, ένα γυναικείο χέρι τον άρπαζε από τις πορτοκαλιές πατούσες, τοποθετώντας λίγο αργότερα έναν άλλο Ντόναλντ Ντακ, τον ίδιο, στη θέση του. Αυτή η επαναλαμβανόμενη αντικατάσταση της μιας μορφής με μίαν άλλη πανομοιότυπη, ακίνητη, ψηλά στο ίδιο βάθρο, με έκανε να σκέφτομαι την Αιωνιότητα. Μάλλον ο Θεός αποκαλύφθηκε έτσι· από καιρό σε καιρό, από μία ανώτερη δύναμη (Μητέρα του Θεού; Μητέρες των Θεών; Κάτι δεν είχε πει ο Γκαίτε σχετικά;), που συνόδευε το διηλεκές της. Τη στιγμή της αλλαγής, όταν ο Θρόνος του Κυρίου έμενε άδειος, τότε ήταν που συνέβαιναν οι καταστροφές στον σιδηρόδρομο, οι πτώσεις των αεροπλάνων, τα ναυάγια των υπερατλαντικών, φούντωναν οι πόλεμοι, ξεσπούσαν οι επιδημίες. Αυτή η μοναδική υπόθεση ισοπέδωνε τη φριχτή ιεροσυλία του Μαρκίων, σύμφωνα με την οποία ένας κακός κόσμος μπορούσε να έχει δημιουργηθεί μόνο από έναν κακό Θεό. Επίσης ο Ντόναλντ Ντακ του καταστήματος με έκανε να σκέφτομαι το σόφισμα του βέλους του Ζήνωνα του Ελαιάτη: πάντα ακίνητος και όμοιος με τον εαυτό του, ακολουθούσε μια ταχεία πορεία, ανανεωμένη δεκαπέντε, είκοσι φορές την ημέρα, που τον οδηγούσε σε όλες τις γωνιές και τα προάστια της πόλης. Αυτό ήταν επίσης, για εμένα, ένα στοιχείο αχρονίας, μαζί με το ηλεκτρικό τρενάκι που, μέρα νύχτα, συνέχιζε το ασταμάτητο ταξίδι του πάνω σε τρία μέτρα σιδηροτροχιάς, δίχως να παραλείπει να ανάψει ένα μικροσκοπικό κόκκινο φως σε κάθε στροφή. «Σήμερα είναι Παρασκευή;», ρώτησε την Κυρία Πρέσβειρα. «Δευτέρα, γιε μου, Δευτέρα». Όσο για τα υπόλοιπα, δεν διάβαζα εφημερίδες. Γνωρίζω πολύ καλά τον Στρατηγό Μαμπιγιάν και τους στρατιωτικούς που τον συνοδεύουν. Τον φαντάζομαι ήδη να ρωτά τον βοηθό του: «Πώς το λέγαμε εκείνο για τις ευρωπαϊές, κομπές, εκλεπτυσμένες και ικανές για συζήτηση;». «Το έχω ήδη διασταυρώσει, στρατηγέ μου: αυτή που έχει τα στοιχεία τους είναι μια παλιογυναίκα ονομαζόμενη Ιπόλιτα, που ζει κοντά στο Πάρκο Ταδέο». «Πρέπει να βρούμε ένα σπίτι στα περίχωρα, υπολογαγέ». «Στις διαταγές σας, στρατηγέ μου». Επέστρεψα στο παράθυρο για να δω τον Ντόναλντ Ντακ δεκαοχτώ, σύντομα να αντικαθιστάται από τον νούμερο δεκαεννιά της ημέρας.

IV
ΜΙΑ ΔΕΥΤΕΡΑ
ΠΟΥ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΕΙΝΑΙ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ

Ο Κύριος Πρέσβης ήταν ενοχλημένος, ανυπόμονος, ταραγμένος λόγω της Διαμάχης για τα Σύνορα που, κάθε μέρα, απομακρυνόταν όλο και πιο πολύ από μια πιθανή λύση, και ακόμα περισσότερο τώρα που ο Στρατηγός Μαμπιγιάν, με τη διάθεση να αποπροσανατολίσει την κοινή γνώμη από τις αιματηρές περιπέτειες του πραξικοπήματός του -ακόμα ηχούσαν πυροβολισμοί τη νύχτα- έκανε ό,τι του ήταν δυνατό για να ηλεκτρίσει το έθνος σχετικά με τον πατριωτικό ζήλο ενός επικείμενου πολέμου. Όλα εκείνα τα: «Είσαστε γιοί ηρώων που...», «Ας είναι τα σύνορά μας ένα ένδοξο πεδίο μάχης», «Τιμή σε όσους θα αξίζουν τιμές», «Δεν υπάρχει ομορφότερος θάνατος από εκείνον που...», και τα λοιπά, και τα λοιπά, και τα λοιπά, επαναλαμβάνονταν από το ραδιόφωνο και την τηλεόραση όλες τις ώρες. Για να καταφέρει να εντυπωσιάσει τον πληθυσμό της πρωτεύουσας, όπου υπήρχαν ακόμη πολλοί αντιφρονούντες, ο Στρατηγός Μαμπιγιάν ανακοίνωσε πως την Τάδε Μέρα -δεν ήξερε ο Έχων άσυλο αν ήταν 2, 11 ή 28 εκείνου του μήνα- θα γινόταν μια μεγάλη εικονική αναπαράσταση αντιαεροπορικής άμυνας στην πόλη. Σε όλους τους κατοίκους έγινε μια μικρή κατήχηση στην οποία τους ενημέρωναν για το τι έπρεπε να κάνουν για να μην επηρεαστούν από την πτώση οβίδας «κατά τη φυσική της πτώση». «Είναι μια ανοιχτή εφημερίδα πάνω στο κεφάλι επαρκής προστασία;» «Όχι». «Είναι μια ανοιχτή ομπρέλα επαρκής προστασία;» «Όχι». «Είναι το αμάξωμα ενός αυτοκινήτου επαρκής προστασία;» «Ναι, παρόλο που προτείνεται να κατέβουν τα πλαϊνά τζάμια, και τα άτομα να καθίσουν όσο το δυνατόν περισσότερο στο κέντρο. Όταν ξεκινήσει ο αντιαεροπορικός βομβαρδισμός, επιπλέον, τα αυτοκίνητα θα σταματήσουν δίπλα στο πιο κοντινό πεζοδρόμιο, σβήνοντας όλα τα φώτα». Έφτασε η μεγάλη νύχτα. Ο Στρατηγός Μαμπιγιάν, με πλήρη στολή εκστρατείας, με το λουράκι του καπέλου βυθισμένο στο διπλοσάγωνα, ήταν ο ύψιστος σκηνογράφος, ο Μέγας Ενορχηστρωτής Θεαμάτων Εικονικής Αναπαράστασης, διευθύνοντάς τα όλα από έναν λόφο επανδρωμένο με ένα αντιαεροπορικό πολυβόλο. Συνθήματα. Σειρήνες. Ολική συσκότιση. Προσδοκία. «Ακούγονται ήδη τα εχθρικά αεροπλάνα». Αλλά εξαιτίας ενός από τα τεχνάσματα που επιτρέπει ο Τροπικός, την καταπληκτική μέρα που υπήρξε η Τάδε Μέρα, συνέβη μια απότομη κάθοδος ομίχλης από όλους τους περιβάλλοντες λόφους. Τα 'εχθρικά αεροπλάνα' δεν έβλεπαν τίποτε από κάτω τους, παρά κάτι κρέπια με ιριδισμούς οπαλίου. Και οι πυροβολητές από το έδαφος δεν έβλεπαν τίποτα, παρά κάτι σύννεφα στο γκρι του

ελέφαντα. «Πυροβολήστε όλου», φώναξε ο Στρατηγός Μαμπιγιάν εξοργισμένος. Κι έγινε πανδαιμόνιο για μισή ώρα. Τα αεροπλάνα περνούσαν και ξαναπερνούσαν δίχως να γνωρίζουν θεωρητικά για οβίδες, που πάντα κατευθύνονταν εκεί που δεν βρίσκονταν. Τελικά επέστρεψαν στις βάσεις τους. Όταν τελείωσαν όλα, γύρισε ο Στρατηγός πολύ κακοδιάθετος στο Μέγαρο του Μιραμόντες. «Να βάλουν στη φυλακή τον μετεωρολόγο», είπε. «Στις φτωχικές γειτονίες υπήρξαν πολλά θύματα από τη φυσική πτώση των οβίδων. Φανταστείτε: τα σπίτια τους έχουν χάρτινες σκεπές. Δέκα και επτά νεκροί και διάφορα παιδιά τραυματισμένα», είπε ήρεμα ο Βοηθός: «Να σταματήσουμε τις πληροφορίες;» «Επί τόπου. Και προειδοποίησε τις εφημερίδες πως αν τους ξεφύγει κάτι, επιβάλλω, ναι, επιβάλλω τη λογοκρισία».

Καθώς η Διαμάχη για τα Σύνορα διαρκώς οξυνόταν, σκέφτηκα πως θα μπορούσα να βοηθήσω σε κάτι τον Κύριο Πρέσβη, του οποίου η όμορφη σύζυγος μου έλεγε χθες: «Είναι ένας κρετίνος». Δίχως να ξέρω με σιγουριά τι θα μπορούσα να ξετρυπώσω, ξεκίνησα να μελετώ την ιστορία της Γειτονικής Χώρας. Ανακαλύφθηκε από τον Κολόμβο στο τέταρτο ταξίδι του και αν δεν είχε τίποτα για αυτήν ήταν -το γνωρίζουμε τώρα από τα κατοπινά γραπτά ενός μαυριτανού μαθηματικού, που ήταν τότε νεαρός θαλαμηπόλος στη ναυαρχίδα που άνηκε στην οικογένεια του Ιμπραήμ Αλ Ζαρκάλι, εκείνου της πραγματείας για τους αστρολάβους-, αν τίποτα δεν είχε, επαναλαμβάνουμε, ήταν επειδή την ημέρα εκείνης της ανακάλυψης ο Κολόμβος, που ήταν άρρωστος με πυρετό, δεν ήθελε να πάει στη γη του απέραντου βελούδου, με λάβαρο ανά χείρας για να «καταλάβει αυτήν τη γη στο όνομα του...» και τα λοιπά, και τα λοιπά. Ούτε ήθελε να στείλει άλλον, γιατί ήξερε πως το λάβαρο θα του κάλυπτε το κεφάλι, δεδομένου του ότι το μπροκάρ δερμάτινο ύφασμα, κινούμενο από το αεράκι, θα του σάρωνε το πρόσωπο με προτρεπτική απαλότητα. Αφέθηκε το λάβαρο των Βασιλιάδων στη θέση του, σήκωσαν άγκυρα τα πλοία κι έτσι παρέμεινε η Γειτονική Χώρα δίχως αποδείξεις της ανακάλυψής της, εν μέσω μιας μόνιμα ανανεωμένης ακαδημαϊκής αντιπαλότητας ανάμεσα στους υποστηρικτές του «ναι, κατέβηκε» και σε εκείνους του «δεν κατέβηκε», μέχρι που ένα μορφωτικό ίδρυμα που δημιουργήθηκε για να προωθήσει τη μελέτη των αραβικών γλωσσών δημοσίευσε το αποκαλυπτικό κείμενο του Αλ Ζαρκάλι. Όταν ανακαλύφθηκε η Γειτονική Χώρα, κατέφτασε εκεί η πρώτη φουρνιά εκπολιτιστών: πρωτοπόροι, ιδιοκτήτες ινδιάνων, χρεωκοπημένοι ευγενείς, απατεώνες από τα σεβιλιάνικα ιχθυοτροφεία, όλοι σπουδαίοι χειριστές των μολυβένιων ζαριών, πότες του πεπαλαιωμένου γλυκού κρασιού και του ξινισμένου, όλοι σπουδαίοι διακορευτές ινδιάνων γυναικών. Κατέφτασαν κατόπιν εκείνοι της δεύτερης φουρνιάς: αξιωματούχοι, ακατάρτιστοι

δικηγορίσκοι, πράκτορες του κρατικού θησαυροφυλακίου, υπουργοί υπεύθυνοι για τις ακροαματικές διαδικασίες, και μετατράπηκε έτσι η αποικία, για περισσότερο από δύο αιώνες, σε ένα απέραντο κτήμα με βοοειδή και χωράφια καλαμποκιού, ως εκεί που έφτανε το μάτι, με κάποιο έλος με κηπευτικά από την Ισπανία... Αλλά, άγνωστο γιατί, εμφανίζεται μια μέρα, σε εκείνη τη χώρα, ένα αντίτυπο από το *Κοινωνικό Συμβόλαιο* του Ρουσσώ, κατοίκου της Γενεύης. Και ύστερα, είναι ο *Αιμίλιος*: τα παιδιά, μαθητές ενός ινστιτούτου Ρουσσώ, σταματούν να μελετούν από τα βιβλία· αφοσιώνονται στην ξυλουργική, σε μια παρατήρηση της φύσης που μεταφράζεται στο ξεκοίλιασμα των κολεόπτρων και των σαμιαμιδιών που έριχναν στις ταραντούλες μέσα στην φωλιά τους. Οι ενεργειακοί πατέρες εξοργίζονται· τα αγνά πνεύματα ρωτούνε πότε και με ποιο πλοίο θα φτάσει ο Εφημέριος Σαβοΐας. Κι επιπλέον, το τελειωτικό χτύπημα, είναι η Γαλλική Εγκυκλοπαίδεια. Εμφανίζεται στην Αμερική για πρώτη φορά, ο ασυνήθιστος χαρακτήρας του ιερέα του Βολταίρου. Και μετά έρχεται η ίδρυση του Πατριωτικού Συμβουλίου Φίλων της Χώρας, με φιλελεύθερες ιδέες. Και μιαν ωραία πρωία, ηχεί η κραυγή «Ελευθερία ή Θάνατος!». Και, υπό την αιγίδα των ηρώων, θα περάσει ένας αιώνας με στρατιωτικές βολές, αναταραχές, πραξικοπήματα, επαναστάσεις, πορείες στην πρωτεύουσα, προσωπικές και συλλογικές εχθρότητες, αρχηγούς βάρβαρους και αρχηγούς πεφωτισμένους. Υπάρχει κάποιος που θέλει να ηρεμήσει τα πνεύματα, δίχως επιτυχία, θεμελιώνοντας τη λατρεία στον Αύγουστο Κοντ, εγείροντας ναούς και διαδίδοντας, σε μεγάλο βαθμό, τη *Θετικιστική Κατήχηση*. (Μικρή επιτυχία αποκτά, φυσικά, μια λατρεία δίχως αγίους ορατούς για να λατρέψει κανείς, το ίδιο και το *Θετικιστικό Ημερολόγιο*, όπου οι μέρες αφιερώνονται στη μνήμη του Κολουμέλα και του Καντ, στους Θεοκράτες του Θιβέτ και στους Τροβαδούρους -είχαν την ημερομηνία τους- μέχρι και στον Δόκτωρ Φράνσια, τυράννου της Παραγουάης, εκεί όπου υπήρχε μεγάλη αφοσίωση στον Σαν Χοσέ, τον Σαν Νικολάς, τον Σαν Ισίδρο Λαμπραδόρ, που έπαιρνε το νερό και έφερνε το ηλιοβασίλεμα, και την Παρθένο του Κατατούτσε, που ήταν αρεστή επειδή είχε σταρένιο χρώμα, ήταν όμορφη νέα και γενναιόδωρη θαυματουργός). Κι έτσι κατέληξε να καταστραφεί η χώρα, με την εξολόθρευση της κτηνοτροφίας της από τις ένοπλες ομάδες και τους κλέφτες βοοειδών και την κατάρρευση της γεωργίας, τη στιγμή που (1907) τίθεται για πρώτη φορά το Ζήτημα των Συνόρων. Αλλά μου φαίνεται πως ξέχασαν, οι της απέναντι πλευράς, πως οι δύο ενδιαφερόμενες επιτροπές και η γερμανική επιτροπή που έπρεπε να τους παράσχει συμβουλές σχετικά με το τεχνικό κομμάτι, είχαν φτάσει σε μιαν εξαιρετική λύση. Ήταν πεντακόσια χιλιόμετρα ζούγκλας αυτά που διεκδικούσαν -και διεκδικούν τώρα- οι συμπατριώτες μου. Σε εκείνη τη ζούγκλα δεν υπάρχει ούτε ένας δικαιούχος παρθένων εδαφών που να κατάγεται από αυτή τη χώρα, όπου ο πληθυσμός είναι πολύ επιρρεπής στο να

συρρέει προς την πρωτεύουσα. Αντιθέτως, υπάρχουν πολλοί στο Γειτονικό Κράτος. Λύση: θα αποφασιστεί οριστικά πως ο Ποταμός Ιριπάρε θα είναι κοινής χρήσης. Τα σύνορα, πιο πολύ θεωρητικά από ότι πραγματικά, θα μείνουν εκεί που είναι. Αντιθέτως, οι από εκεί θα προσφέρουν μοναδικά προνόμια σε αγροτικά αγαθά, και τα λοιπά, στους αποίκους εδώ - κανείς- που θα θέλουν να εγκατασταθούν στην αμφισβητήσιμη περιοχή, και θα τους θεωρούν αδερφούς, μιας και ποτέ δεν θα μαθευτεί ποτέ ένα έδαφος που θα παραδοθεί σε κάποιον πρωτεργάτη ή εκπολιτιστή θα παραμείνει στην εδώ ή την εκεί πλευρά των συνόρων- όταν δεν θα το καταπατήσει. Ακόμη περισσότερο: η Γειτονική Χώρα θα κάνει εξαιρετικές παραχωρήσεις -δικαιώματα διέλευσης, απαλλαγή από τα διόδια- σε όσους θελήσουν να αποκτήσουν γη μέσα στην περιοχή που θεωρείται ως συνοριακό έδαφος... «Καταπληκτικό! Μα, καταπληκτικό!», κραυγάζει ο Κύριος Πρέσβης μόλις μαθαίνει αυτήν την πιθανή λύση: «Ο Στρατηγός Μampiγιάν θα παρουσιαστεί ως ένας εξαιρετικός διαπραγματευτής. Δεν υπάρχει τροποποίηση των θεωρητικών συνόρων. Και μετά από την αποτυχία των μεθόδων αντιαεροπορικής άμυνας, θα μπορέσει ο Στρατηγός να διακηρύξει πως δεν θα γίνει πόλεμος. Επιστρέφει τους γιούς στις μητέρες τους· τους άντρες στα σπίτια τους. Και η τιμή της χώρας μου διασώζεται»... «Αυτήν τη λύση έπρεπε να την είχες βρει εσύ», λέει η Κυρία Πρέσβειρα που, αυτό το βράδυ, με κοιτάζει με παράξενο τρόπο.

V

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ ΜΕΣΑ ΣΕ ΔΕΥΤΕΡΑ Ή ΠΕΜΠΤΗ ΜΕΣΑ ΣΕ ΕΠΟΜΕΝΗ ΤΡΙΤΗ

Είχε κάτι μήνες -από την επιτυχία της προτεινόμενης λύσης στη Διαμάχη για τα Σύνορα- που ο Υπό Άσυλο είχε γίνει ένας άνθρωπος απαραίτητος για τις εργασίες της Πρεσβείας. Χάρης σε αυτόν είχε γίνει διαπραγμάτευση για μια επικερδή ανταλλαγή βάμβακος με καπνό· χάρης σε αυτόν, είχαν εμπορευτεί πράγματα ως εχθές αδρανή, παραγκωνισμένα, όπως ήταν τα ορειβατικά πόντσο, υφασμένα στο Λονδίνο, που αποτελούσαν μέρος της εθνικής στολής της Γειτονικής Χώρας· είχαν φέρει στα τοπικά ζαχαροπλαστεία, ζαχαρωτά πουλιά, ζώα από καραμελωμένο μέλι ονόματι μελκότσα, μαρμελάδες σε πήλινα βάζα· στα μαγαζιά υπήρχαν ζώνες, καπέλα από μάλλινη τσόχα, μπλούζες με τετράγωνη λαιμόκοψη, που προέρχονταν από τη γείτονα βιομηχανία. Με όλα αυτά, και τις πήλινες εκκλησίες όπου φυλούσαν αγίους, τις κιθάρες παραδοσιακής κατασκευής, τα βιολιά του Πετάτσε, χωριό όπου όλος ο κόσμος ήταν *οργανοποιός*, δημιουργούνταν σταδιακά σε αυτή τη χώρα, εκτός από μια λαϊκή τέχνη

εκφρασμένη στα υφαντά ή τα αντικείμενα, η ψευδαίσθηση μιας λαϊκής τέχνης που ήταν πολύ αρεστή στους ξένους... Αλλά αυτό δεν ήταν όλο: ο Έχων Άσυλο, απηυδισμένος από την αδράνειά του, σε έναν χρόνο δίχως χρόνο, όπου το ίδιο έκανε αν ήταν Παρασκευή, Δευτέρα, Πέμπτη ή Τρίτη, είχε αναλάβει όλη τη δουλειά της Πρεσβείας. Έτσι, ενώ ο κύριος Πρέσβης διάβαζε τους πάντα ανανεωμένους τόμους του Σιμενόν, έχοντας μπει στο πετσί του Επιθεωρητή Μαιγκρέ, ο Υπό Άσυλο συνέτασσε διπλωματικά σημειώματα, εμπιστευτικά γράμματα, ανακοινωθέντα στην Καγκελαρία, αναφορές, υπομνήματα, και τα λοιπά... «Μοιάζετε να είστε εσείς ο πρέσβης της χώρας μου», έλεγε ο Κύριος Πρόξενος, που συνήθιζε να επισκέπτεται απρόσμενα την Πρεσβεία... «για να ανακατευτεί σε ξένες δουλειές και να κατασκοπεύσει», έλεγε ο Κύριος Πρέσβης που απεχθανόταν το σαν αγριεμένου αλόγου πρόσωπο του Κυρίου Πρόξενου. Και μια μέρα, ο Υπό Άσυλο εξέφρασε την επιθυμία να αποκτήσει την εθνικότητα της Γειτονικής Χώρας. «Έχεις τρελαθεί», μου είπε ο Πρέσβης. «Στο Σύνταγμά σας λέει (πήρες τον τόμο, τον ξεφύλλισες, τέντωσες τον δείκτη πάνω στο ενδιαφέρον άρθρο) ότι κάθε ξένος με δύο χρόνια διαμονής στη χώρα μπορεί να αιτηθεί την απόκτηση υπηκοότητας. Βρίσκομαι εδώ στο εθνικό σας έδαφος. Κυβερνώμαι από τους νόμους σας. Αν σε αυτό το σπίτι διέπραττα ένα έγκλημα, θα μπορούσα να δικαστώ μόνο στα δικαστήρια της χώρας σας». «Μα... Σκέφτεσαι να παραμείνεις δύο χρόνια σε αυτό το σπίτι;». «Έχω εδώ αρκετούς μήνες ήδη. Και θέλω να σας θυμίσω πως ο διάσημος λατινοαμερικανός *αρχηγός* βρισκόταν υπό ασυλία στην πρεσβεία μιας σύμμαχης χώρας για διάστημα επτά ετών. Εγκλεισμός πιο μακροχρόνιος και από εκείνον του Ιωνά, το παραδέχομαι· αλλά μετά βίας πιο ασήμαντος από εκείνον του Σίλβιο Πεγίκο». «Θα δούμε όταν κλείσεις τα δύο χρόνια». «Θα τα κλείσει», είπε η Πρέσβειρα με μια σιγουριά που με έκανε να σκεφτώ τους μήνες -πόσους μήνες;- που μου έμεναν να ζήσω σε αυτόν τον κόσμο τοποθετημένος ανάμεσα στην αιωνιότητα του Θεού και την αιωνιότητα του Ντόναλντ Ντακ.

Σήμερα έφυγε νωρίς ο Κύριος Πρέσβης, με μια μακριά ρεντιγκότα για να παραβρεθεί στη Στρατιωτική Παρέλαση της Ημέρας της Πατρίδος. Πήραμε πρωινό μόνοι, η όμορφη πρέσβειρα κι εγώ. Ύστερα πήγαμε στη μικρή βιβλιοθήκη που είχε αφήσει ο προηγούμενος πρέσβης. «Μην ψάχνεις για τίποτα ενδιαφέρον», λέει η Πρέσβειρα: «Εκείνος ο κύριος είχε βαλθεί να αποδείξει πως οι Κατακτητές της Αμερικής είχαν ανακαλύψει σε τούτη τη γη, όλα τα θαυμαστά φαινόμενα που εμφανίζονται στα Ιπποτικά Μυθιστορήματα. Και γι' αυτό στη βιβλιοθήκη του (χειρονομία): *Αμαδής ο Γαλάτης*³⁶, ένας τόμος· *Παλμερίν από την Υρκανία*³⁷,

³⁶Amadís de Gaula: Έργο της ισπανικής λογοτεχνίας του 14^{ου} αιώνα που κατατάσσεται στα λεγόμενα Ιπποτικά μυθιστορήματα (Romances de Caballería). (Σ.τ.Μ)

άλλος τόμος· *Ιππότης Σιφάρ*³⁸, δύο τόμοι». Πήρα τον τόμο του *Τιράντης ο Λευκός*³⁹. «Και αυτό;» «Τρεις τόμοι». «Μήπως επειδή ποτέ δεν μπήκες στον κόσμο του χαρακτήρα που ονομάζεται Απόλαυση της Ζωής μου, εκείνης που έχοντας κρύψει τον ιππότη σε ένα μισάνοικτο σεντούκι, αριθμεί και του δείχνει τα φυσικά κάλλη μιας γυμνής πριγκίπισσας. Και της λέει... (ανοίγοντας αμέσως το βιβλίο με μια εντυπωσιακή κίνηση):

Ω, Τιράντη, κύριε! Πού βρίσκεσαι εσύ τώρα που δεν είσαι
 εδώ κοντά
 για να μπορέσεις να δεις και να αγγίζεις ό,τι περισσότερο αγαπάς
 στον κόσμο αυτό;
 Κοίτα, Τιράντη κύριε, θώρει εδώ τα μαλλιά της κυρίας
 πριγκίπισσας·
 και τα φιλώ στο όνομά σου, γιατί είσαι ο καλύτερος από τους ιππότες
 του κόσμου.
 Θώρει εδώ τα μάτια και το στόμα: εγώ τα φιλώ για σένα. Θώρει εδώ
 τα κρυστάλλινα στήθη της, έχω κάθε ένα μέσα στο χέρι της· κοίτα
 πώς είναι
 μικρά, σκληρά, λευκά και στητά. Θώρει εδώ την κοιλιά της και
 τους μύες
 και το απόκρυφο μέρος. Ω, κακότυχη που είμαι! Και γιατί δεν
 είμαι άντρας
 για να τερματίσω εδώ τις τελευταίες μου μέρες! Πού βρίσκεσαι εσύ
 τώρα, ιππότη
 ανίκητε; Γιατί δεν έρχεσαι σε εμένα που τόσο
 ευλαβικά σε καλώ;
 Τα χέρια του Τιράντη είναι άξια να αγγίξουν εδώ όπου αγγίζω εγώ,
 και άλλος όχι,
 γιατί αυτό είναι φίμωτρο με το οποίο ο οποιοσδήποτε θα ήθελε να πνιγεί».

Η Κυρία Πρέσβειρα γελούσε με τα συμβάντα του βιβλίου με τις κρυμμένες χάρες. Γέλασε περισσότερο με το κεφάλαιο του Ονείρου της Χαράς της Ζωής μου, εκείνο όπου η πριγκίπισσα έλεγε: «Άσε με Τιράντη, άσε με». Κι εκείνη τη μέρα, καθώς φαινόμεν

³⁷ Palmerín de Hircania (παρομοίως).

³⁸ El Caballero Cifar: μυθιστόρημα προγενέστερης εποχής με παρόμοια θεματική. (Σ.τ.Μ)

³⁹ Tirante el Blanco: Έργο της ισπανικής λογοτεχνίας του 14^{ου} αιώνα που κατατάσσεται στα λεγόμενα Ιπποτικά μυθιστορήματα (Romances de Caballería). (Σ.τ.Μ)

πολυμαθής, θα πω πως δεν διαβάσαμε παραπέρα... Και όταν αντιλήφθηκαν πως οι επίσημοι και οι στρατιώτες, είχαν σπάσει τις σειρές και τρέπονταν άτακτα προς τους δρόμους αφού είχε τελειώσει η Μεγάλη Παρέλαση της Ημέρας της Πατρίδος, οι εραστές κατάλαβαν πως είχε έρθει η ώρα να ντυθούν και να καθίσουν στο σαλόνι για να περιμένουν τον Κύριο Πρέσβη. Η Πρέσβειρα πήρε ένα σημειωματάριο: «Όλα εξαρτώνται από το να οργανωθούμε: Η Ημέρα της Πατρίδος, μας δίνει οχτώ ώρες ηρεμίας. Η Ημέρα των Ηρώων, έξι ώρες, γιατί έχει μπουφέ μετά την απονομή των στεφάνων. Η Επέτειος των Εκατό Χρόνων Ανεξαρτησίας, εννέα ώρες και θα γευματίσουμε μόνοι. Εθνικό Πένθος, έξι φορές τον χρόνο· τελετές τεσσάρων ωρών γεμάτων, με συζητήσεις. (Εγώ απέκτησα τη φήμη της ασθενούς από ηπατίτιδα για να μην συνοδεύω τον σύζυγό μου σε τέτοιες τελετές). Υποδοχή του Νέου Χρόνου, στο Μιραμόντες, πέντε ώρες πάνω κάτω· Ημέρα του Στρατού, οχτώ ώρες, γιατί η παρέλαση ακολουθείται από ένα γεύμα στη στρατιωτική λέσχη· πρόσθεσε το καρναβάλι, με τη στέψη της Βασίλισσας· τις διπλωματικές γιορτές, στις οποίες όντως πηγαίνω λίγο για να κρατήσω τα προσχήματα. Αλλά αυτό θα το αναπληρώσουμε με τα εγκαίνια μνημείων οποιουδήποτε επιφανούς ανδρός -και πρόσεχε, αυτή η χώρα έχει επιφανείς!- και αυτό δεν είναι όλο: η τελετή χειροφιλήματος του Διπλωματικού Απεσταλμένου της Αυτού Αγιότητας· η επιγραφή τοποθετημένη στο πατρικό σπίτι ενός σπουδαίου παιδαγωγού του περασμένου αιώνα· τα εγκαίνια αναχωμάτων, φραγμάτων, γεφυρών και τα λοιπά, και τα λοιπά. Αυτό θα είναι μια καθημερινή γιορτή». Εντωμεταξύ ήρθε ο Κύριος πρέσβης, κατακόκκινος, καταϊδρωμένος, με τον λαιμό γύρω από το κολάρο γεμάτο με φουσκάλες, και διαμαρτυρόταν για τη ζέστη, την έλλειψη άνεσης της εξέδρας των επισήμων, που βρισκόταν απέναντι από τον ήλιο. «Οι Βορειοαμερικανοί στρατιωτικοί ακόλουθοι μπόρεσαν να αναγνωρίσουν, στις μηχανοκίνητες μονάδες, όλα τα απομεινάρια του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου». Επιπλέον, η σκόνη που σήκωνε το πεζικό, με αυτή τη νέα μανία να τους κάνουν να παρελαύνουν με το βήμα της χήνας...

VI

ΟΠΟΙΑΔΗΠΟΤΕ ΜΕΡΑ

Ο Κύριος Πρέσβης, τηρώντας τις υποχρεώσεις που επιβάλλονται στους διπλωμάτες που προσφέρουν άσυλο σε κάποιον πολιτικά διωκόμενο (Παναμερικανική Συνεδρίαση του 1928, Άρθρο 2^ο, Δεύτερη Διάταξη) σύμφωνα με τις οποίες «Ο Δρών, αμέσως μόλις παραχωρήσει Άσυλο, θα ειδοποιήσει τον υπουργό Εξωτερικών της Χώρας του Υπό Άσυλο», είχε κάνει το πρόπον από την αρχή. Γι' αυτό, οι δύο στρατιώτες, με ορατές ξιφολόγχες, εξακολουθούσαν

την περιφρούρηση μπροστά από την Πρεσβεία, προκαλώντας πολύ μεγάλη νευρική κατάσταση στους σπάνιους αιτούντες, των οποίων οι υποθέσεις διέφευγαν της αρμοδιότητας του Προξενείου. Και γι' αυτό η ανταλλαγή πυροβολισμών εκείνου του πρωινού είχε επίπτωση στο στομάχι σου. Στα δύο βήματα από εσένα, σε αυτόν τον δρόμο, ανάμεσα στο παιχνιδιόπωλειο -ακόμη τόσο κοντά σε όσους ήταν πυροβολημένοι- και την Εκκλησία της Παρθένου του Πάραμο, η αστυνομία πυροβόλούσε μια διαδήλωση φοιτητών που διαμαρτύρονταν κατά του Στρατηγού Μampiγιάν, για την προσπάθειά του να τροποποιήσει το Σύνταγμα, στοχεύοντας στην εξασφάλιση παραμονής οχτώ ετών στην εξουσία, με δυνατή την επανεκλογή αν ο λαός την καθόριζε μέσω δημοψηφίσματος. Εγώ θα ήθελα να βρίσκομαι με τους φοιτητές, φωνάζοντας, πετώντας κομμάτια από καβίλιες, παξιμάδια βίδας, πέτρες, ρίχνοντας τους έφιππους φύλακες από τα άλογά τους. Αλλά τίποτα δεν μπορούσα να κάνω, 'καμένος' όπως ήμουν και με τους δύο φύλακες στην πόρτα. Επιπλέον, ήξερα όλες τις λεπτομέρειες της καταστολής που θα εφαρμοζόταν με ανεπανάληπτη καταστρεπτική μανία στην πρώτη ομάδα συλληφθέντων φοιτητών: όλα τα σχετικά με τις υπερπλήρεις φυλακές και με κάποιες περιπτώσεις όπου, κρατούμενοι της τελευταίας στιγμής, που ήταν τυχεροί δίχως να το ξέρουν, χρειάστηκε να τοποθετηθούν σε κοντινά ξενοδοχεία· όλα τα σχετικά με τους εξευτελισμούς, τα πλέον κλασικά βασανιστήρια, που εφάρμοζε η Γκεστάπο και το αμερικανικό FBI· το μόνιμο μαρτύριο του να κρατούν ακίνητο έναν άντρα για δώδεκα ώρες πάνω σε ένα παλιό ελαστικό αυτοκινήτου, κτλ. Αλλά τώρα είχαν μπει δύο φαινόμενα στο προσκήνιο: οι σαδιστές, οι νόμιμοι συνουσιάζοντες, οι ελαττωματικοί κάθε είδους, που διοικούσε ο Γκαβιλάν, εκείνος που είχε τόσο μακριά και σκληρά τα νύχια του δείκτη του χεριού και του αντίχειρα που μπορούσε να τα μπήξει γρήγορα σε ένα ανθρώπινο λαρύγγι, ξεριζώνοντάς το με τρόπο φρικτό. Κι αυτό, δίχως αναφορά στους βιαστές και τους μαστροπούς, εξοπλισμένους τώρα με σημειωματάρια και διαπιστευτήρια για να μπορούν να αποδείξουν, σε κάθε περίπτωση, πως είχαν πλέον γίνει πράκτορες της Πολιτικής Αστυνομίας της Κυβέρνησης.

Τώρα είσαι ερωτευμένος και μέμφεσαι αυτόν τον έρωτα σαν ένα λάθος, σαν ένα έγκλημα. Όσοι βρίσκονται πυροβολημένοι στους δρόμους είναι οι ίδιοι -αν και νέας γενιάς- με όσους μαζί σου, δεν έχει πολύ καιρό ακόμη, εισέβαλλαν, οδηγούμενοι από εσένα, στον αχανή κόσμο της φιλοσοφίας. Οι ίδιοι που έλεγαν, χαριτολογώντας: «Δύο μηχανισμοί κινούν τον κόσμο: το σεξ και η υπεραξία». Οι ίδιοι που εκπλήσσονταν από το ότι κάποιος υλιστής φιλόσοφος έδιναν τόση σημασία σε κάποια συγκεκριμένα προσωπικά κείμενα, τόσο συνοπτικά και ακρωτηριασμένα που δεν κατάφεραν να σκιαγραφήσουν έναν ξεκάθαρο

συλλογισμό... Σκύβω στο παράθυρο: εκεί κείτονται διάφοροι τραυματισμένοι από τους δικούς μου, πεσμένοι στο έδαφος, χάνοντας το αίμα τους, ενώ σέρνονται κάτω από τις σφαίρες που ακόμη σφηνώνονται στις κολώνες και τις παραστάδες. Πηγαίνεις προς την πρέσβειρα και αρχίζεις να κλαις με λυγμούς στην αγκαλιά της. «Φοβερό, φοβερό», λέει εκείνη. «Αυτοί οι αστυνομικοί της χώρας σου είναι βάρβαροι». «Και περισσότερο τώρα που έχουν εκπαιδευτές Βορειοαμερικανούς». Κλαίς με λυγμούς. Σου κάνει καλό. Ύστερα, για να σε ηρεμήσει περισσότερο, η Πρέσβειρα σε ξαπλώνει δίπλα της. Κλείνεις τα μάτια πάνω στη σάρκα της και είναι νύχτα. Ποιάς μέρας; Δεν ξέρεις. Την ημερομηνία; Την αγνοείς. Ο μήνας; Δεν σε ενδιαφέρει. Ο χρόνος; Ο μόνος ορατός χρόνος εδώ είναι εκείνος στο Σιδηρουργείο-Είδη Κιγκαλερίας: «Ίδρυθέν το 1912». «Ίσως να μπορέσει να γίνει ένα σημείο αναφοράς», λες, πικραμένος. Και τώρα, ο έρωτας, μιαν ακόμη φορά· ο έρωτας που δεν έχει ημερομηνία. Όπως έλεγε μια γαλλίδα τραγουδίστρια: «Θα μπορούσε να συμβεί το τέλος του κόσμου και δεν θα το αντιλαμβανόμασταν». Ο έρωτας, σε αυτόν τον εγκλεισμό, σε αυτή την απομόνωση, σε αυτόν τον χρόνο δίχως χρόνο, μου δίνει μιαν αίσθηση που μοιάζει με εκείνη του ανθρώπου που κάπνισε όπιο σε ένα άγνωστο σπίτι και που όταν ξύπνησε συμπεριφερόταν σαν τον Ελπήνορα, που έπεσε στο κενό επειδή δεν ήξερε πού βρισκόταν. Ωστόσο, εσύ αγαπάς την Πρέσβειρα -Σεσίλια λέγεται. Τα λευκά της μπράτσα, βαθιά αγκαλιά, σου είναι απαραίτητα. Βρίσκεις σε εκείνη, μέσα στην ατυχία σου, την τρυφερότητα της μητέρας, τη φροντίδα της τροφούς, τη ζεστασιά της ερωμένης. Μαζί με τη Σεσίλια καταστρώνεις το σχέδιο ευρέων δράσεων προορισμένων να εξολοθρεύσουν τον Κύριο Πρέσβη. Το αρσενικό, ίσως. Όμως... πώς να το αποκτήσεις, δίχως να τραβήξεις την προσοχή; Το κυάνιο του ποτάσιου; Εύκολο στη χρήση, με ένα παθιασμένο παιχνίδι να προστίθεται στη «φυσική εξολόθρευση» του ατόμου: το δηλητήριο θα ανακατευόταν με κάποιο από τα χάπια που ο Κύριος Πρέσβης έπαιρνε κάθε βράδυ για την πέψη. Θα ανακατεύονταν τα χάπια όπως τα ζάρια σε έναν αναδευτήρα. Και δεν θα χρειαζόταν τίποτα άλλο παρά να περιμένεις. Δεν συνέβη σήμερα. Θα συμβεί αύριο: μένουν μόνο τρία χάπια. Και όταν θα έμεναν μόνο δύο, θα είχαμε ήδη όλα τα απαραίτητα για την ταφή. Τις υφασμάτινες κορδέλες των επισήμων και τα παράσημα που θα έπρεπε να πάρει ο νεκρός μαζί του. Και όταν θα έμενε μόνο ένα; Νύχτα ανείπωτης συγκίνησης. Αλλά... ποιος θα έφαχνε για το κυάνιο; Να το πουλούσαν άραγε στο φαρμακείο; Το ιδανικό θα ήταν το κουράριο που δεν αφήνει ίχνη στον οργανισμό. Ένα τρύπημα με μια καλά νοτισμένη βελόνα και το άτομο έπεφτε ξαφνικά, δίχως να μπορεί να αναπνεύσει, με τους μύες των πνευμόνων παραλυμένους. Αλλά για να βρει κανείς το κουράριο, που διατηρούταν σε μικρές κολοκύθες, ήταν απαραίτητο να φτάσει στην περιοχή των ινδιάνων Γκουατσινάπας, και αυτό χρειαζόταν έναν μήνα, το λιγότερο, περνώντας από

μικρές βάρκες σε κανό. Κλαις μαζί της για τη συνήθη ατυχία να αισθάνεστε τόσο ανήμποροι. Τι ευτυχισμένοι που θα ήμασταν δίπλα σε ένα φέρετρο! Πλησιάζεις στο παράθυρο. Έχει τελειώσει η ανταλλαγή πυρών. Έχουν πάρει τους τραυματισμένους -ή νεκρούς ίσως. Το τζάμι της βιτρίνας του παιχνιδοπωλείου έχει θρυμματιστεί από έναν πυροβολισμό που έριξε από το βάθρο του τον Ντόναλντ Ντακ, με μια μικρή μαύρη τρύπα στο χαρτονένιο στήθος. Καθώς ήταν η Μέρα των Ηρώων, δεν υπήρχε κανείς στο μαγαζί που να μπορούσε να τοποθετήσει ξανά τη φιγούρα. Εξακολουθούσε να βρίσκεται πεσμένη στο έδαφος, με τις πορτοκαλί πατούσες ψηλά.

VII ΠΡΟΣ ΜΙΑ ΤΡΙΤΗ

Όταν έφτασε η εποχή των βροχών, οι διπλωματικές σχέσεις αυτής της χώρας με τη Γειτονική, χειροτέρεψαν. Η Διαμάχη των Συνόρων ξαναφούντωσε και μαζί με αυτήν και η διάθεση. Όμως τώρα ο Στρατηγός Μαμπιγιάν κινητοποίησε όλα του τα σώματα και τα γραφεία προπαγάνδας και λογοκρισίας για να ελαττώσει τις πολεμοχαρείς συλλήψεις. Έχοντας την ανάγκη ενός εσωτερικού στρατού καταστολής για να διαλύσει εκδηλώσεις και παρελάσεις, να διακόψει τις απεργίες, να κάνει σεβαστή την απαγόρευση κυκλοφορίας, να ισοπεδώσει σπίτια και επιχειρήσεις, να περιπολήσει τους δρόμους, και τα λοιπά, και τα λοιπά, δεν πίστευε πως ήταν σκόπιμο, στην πραγματικότητα, να στείλει διάφορες μεραρχίες στα σύνορα της ζούγκλας, αφήνοντας απροστάτευτο το μέτωπο στο εσωτερικό. Για τον ίδιο λόγο, η πρωτότερη υπεροψία του απέναντι στη Γειτονική Χώρα είχε μετατραπεί σε μια πολιτική ανεκτικότητας και συνεργασίας. «Καθόλου διεθνή προβλήματα», έλεγε. Και τώρα περισσότερο που οι Ηνωμένες Πολιτείες είχαν εξασφαλίσει μεγάλες εκχωρήσεις δικαιωμάτων για τα μεταλλεία στα εδάφη για τα οποία είχαν προσφύγει στα δικαστήρια. Τόσο μπερδεμένη ήταν η κατάσταση που ο Κύριος Πρέσβης κλήθηκε από την καγκελαρία του για να τους πληροφορήσει αυτοπροσώπως. Θα ήταν ένα ταξίδι δεκαπέντε ημερών, το περισσότερο. Η Κυρία Πρέσβειρα του ετοίμασε τις βαλίτσες με ασυνήθιστη αγάπη και, την επόμενη μέρα, πήγε να τον αποχαιρετίσει στο αεροδρόμιο, παρατηρώντας, με ικανοποίηση, πως το αεροπλάνο ήταν παλιό μοντέλο, με όλες τις πιθανότητες να πέσει: ήταν το ίδιο που οι τεχνικοί συντήρησης αποκαλούσαν με το όνομα «το ιπτάμενο φέρετρο».

Την επόμενη μέρα, ο Πρόξενος ήρθε να με επισκεφτεί. «Είστε πλέον συμπατριώτης μου», είπε, αγκαλιάζοντας με, και δίνοντάς μου τα έγγραφα της νέας μου εθνικότητας. Από

εδώ και στο εξής, το έμβλημά μου θα ήταν -το βλέπω ανατυπωμένο σε όλα τα έγγραφα που μου παρέδωσαν -αυτό των δύο τίγρεων που φρουρούν αποκοιμισμένες πάνω στις καθέτους ενός χρυσού τριγώνου, καταγωγής προφανώς μασονικής, αν σκεφτούμε πως ο Ανώτατος Άρχων της νέας μου χώρας υπήρξε, στην Ευρώπη, Ιππότης Καντός της Μασονικής Στοάς των Ιπποτών της Λογικής. «Αλλά αυτό δεν είναι όλο», άρχισε να λέει ο πρόξενος με έναν τόνο που, εξαιτίας της σταθερότητας της φωνής, του ρυθμού του λόγου, διέφερε κατά πολύ από τον προηγούμενο. Μιλούσε αργά: «Κατά τη διάρκεια αυτών των ετών έχω πληροφορήσει την Καγκελαρία μου σχετικά με τις εργασίες σας. Διαμάχη για τα Σύνορα, εντατικοποίηση του εμπορίου, επικερδείς ανταλλαγές προϊόντων, και τα λοιπά, και τα λοιπά. Είναι ενημερωμένοι σχετικά με όλα όσα κάνατε για τη χώρα μας, που δεν ήταν ακόμα δική σας. Αυτός ο ηλίθιος (έδειξε την πολυθρόνα του Πρέσβη) δεν χρησίμευσε ποτέ σε τίποτα. Και το ξέρουν. Γι' αυτό (καθαρίζοντας τη φωνή) θα οριστείτε εσείς πρέσβης της χώρας μου, στη θέση του». Ενώπιων των αντιρρήσεών μου, ο Κύριος Πρόξενος με ενημέρωσε πως στη χώρα του -«χώρα μας»- το αξίωμα του πρέσβη δεν δινόταν, γενικότερα, σε επαγγελματίες διπλωμάτες, αλλά σε σπουδαίους ή ικανούς άντρες: συγγραφείς, οικονομολόγους, κοσμικά πρόσωπα, δημοσιογράφους. Επιπλέον, η διπλωματική και εκπαιδευτική χρήση προσώπων που άνηκαν σε άλλα έθνη της ηπείρου ήταν παράδοση στην Αμερική. Μπορούσαν να είναι ξένοι: υπήρξαν Κουβανοί υπουργοί στην Κεντρική Αμερική: ο Βενεζολάνος Αντρές Μπέγιο υπήρξε Πρύτανης του Πανεπιστημίου της Χιλής. Θυμάμαι τον... Σταμάτησα την προβλεπόμενη απαρίθμηση: «Μα... δεν θα μου δώσουν ποτέ ψήφο αποδοχής». «Με τη διάθεση που έχει ο Μαμπιγιάν να τα πάει καλά με τη χώρα μας, τώρα που θέλει να πάρει 150.000.000 δολάρια από τη Συμμαχία για την Πρόοδο, θα έδινε ψήφο αποδοχής και στον Τζακ τον Αντεροβγάλη». (Γέλια). «Μα, ο Πρέσβης, η Πρέσβειρα;» «Ο Πρέσβης κλήθηκε, είναι η αλήθεια, για να μεταφερθεί στο Γκέτεμποργκ, σαν απλός προξενικός πράκτορας. Όσον αφορά την Πρέσβειρα, αν εκείνη δεν έχει αντίρρηση, θα μπορεί να μείνει εδώ, ως Γραμματέας της Πρεσβείας».

Η ψήφος αποδοχής αποδόθηκε δίχως καθυστέρηση. Και την ερχόμενη Τρίτη βγήκε ο Υπό Άσυλο για να παρουσιάσει τα διαπιστευτήριά του στον Στρατηγό Μαμπιγιάν. Οι φρουροί στην πόρτα, την τελευταία μέρα της φρουράς τους, του απέδωσαν στρατιωτικές τιμές. Η ρεντιγκότα του Κυρίου Πρέσβη του πήγαινε αρκετά καλά. Το ψηλό καπέλο χρειάστηκε να το γεμίσουν στο εσωτερικό με χαρτιά εφημερίδας. Τα γάντια στο χρώμα του βουτύρου, έπρεπε να φοριούνται στο αριστερό χέρι, σαν μια αρμαθιά σπαράγγια, επειδή ήταν πολύ στενά. Αλλά όλα ήταν καταπληκτικά σήμερα· το αυτοκίνητο της Καγκελαρίας, η πεζή συζήτηση με τον Εισηγητή των Πρέσβων. Σήμερα ήταν Τρίτη! Τρίτη, Τρίτη, Τρίτη! Τρίτη,

28 Ιουνίου! 28 Ιουνίου! Ένας μήνας του οποίου το όνομα θύμιζε παραλίες, μεγάλες εκτάσεις... Συνοδευόμενος από τον Εισηγητή των Πρέσβων, έφτασε ο Υπό Άσυλο στο Μέγαρο του Μιραμόντες. Δεν απάντησε στο ικετευτικό, γεμάτο τύψεις βλέμμα του Λοχία Ρατόν, που έβαλε το δικό του. Του αποδόθηκαν στρατιωτικές τιμές και εισέβαλε στο γραφείο του Στρατηγού Μαμπιγιάν. Έγινε δεκτός πολύ εγκάρδια, και ο Στρατηγός έπαιξε την ευχάριστη κωμωδία του να διαβάσει τα διαπιστευτήρια του, που για όλες τις περιπτώσεις και τις χώρες, ήταν συντεταγμένα με τρόπο σχεδόν πανομοιότυπο. Ύστερα, έβγαλε έναν σύντομο λόγο στον οποίο μίλησε για την αιώνια φιλία ανάμεσα στους δύο λαούς, για το πόσο καλά θα καταλαβαίνονταν τώρα, στο κατώφλι μιας εποχής ευημερίας και για τους δύο· για τις αμοιβαίες περασμένες δόξες· για το πόσο αδελφωμένες ήταν οι δύο χώρες και για το πόσο περισσότερο αδελφωμένες θα γίνονταν στο μέλλον, και άλλα τέτοια πράγματα. Ο νέος Πρέσβης απάντησε με τους ίδιους όρους για «ευημερία, φιλία, κατανόηση, αδελφοποίηση, τη δική μας Αμερική, την ήπειρο του μέλλοντος, την τρίτη λύση που δόθηκε στις ιδεολογικές διαμάχες της εποχής από τις ενημερωμένες κυβερνήσεις του Νέου Κόσμου» και όλα όσα λέγονται σε παρόμοιες περιπτώσεις. Δύο ποτήρια σαμπάνιας, πρόποση για την ευημερία των δύο λαών. Και μια χειραψία, κατά την οποία ο Στρατηγός ψιθύρισε στον νέο Πρέσβη: «Δεν κάλεσα τους φωτογράφους. Θα ήταν δύσκολο. Θα στείλω ένα σημείωμα στον τύπο όπου θα πιστεύουν πως βλέπουν έναν ομώνυμο». «Το αντιλαμβάνομαι, στρατηγέ μου». Και ο Στρατηγός, χαμηλώνοντας ακόμα περισσότερο τη φωνή: «Είσαι καθαρματάκος, Ρικάρντο». «Και τι γίνεται με τις ευρωπαϊές, κομψές, εκλεπτυσμένες και ικανές για συζήτηση, στρατηγέ μου;» «Άει στον διάολο!»... Ο Εισηγητής των Πρέσβων πλησίασε για να σημάνει πως η διπλωματική επίσκεψη έφτασε στο τέλος της. Ο νέος Πρέσβης οπισθοχώρησε προς την πόρτα, με την πλάτη προς αυτή, κάνοντας μian υπόκλιση σε κάθε βήμα. Όταν βρέθηκε έξω, μισάνοιξε την κουρτίνα, έχωσε το κεφάλι και είπε: «Αντίο, Φελίπε».

Η Κυρία Πρέσβειρα με περίμενε με ένα εκλεκτής ποιότητας γεύμα με χαρές και κρασιά. Δεν έλειπαν τα αγγουράκια τουρσί σε άλμη, που τόσο μου αρέσουν, ούτε το τσάντνι από μάνγκο που με κάτι θα ταίριαζε, ούτε η γαλλική κάπαρη που συνόδευε τόσο εξαίσια το βραζιλιάνικο ρούμι. Ο πληγωμένος Ντόναλντ Ντακ είχε αντικατασταθεί από άλλον, ανέπαφο. Αλλά η μορφή του, δεν σχετιζόταν τώρα τόσο, κατά τη γνώμη μου, με την ιδέα της αιωνιότητας. Όπως οι λάμπες του Έντισον στο Σιδηρουργείο-Είδη Κιγκαλερίας Αφοί Γκόμες που επίσης δεν έφερναν τόσο στο νου το Μένλο Παρκ όπως εχθές. Καθάρισα το ημερολόγιο με τα ξεθωριασμένα φύλλα, και το έβαλα στην Τρίτη 28 Ιουνίου. Έρχονταν καλύτεροι καιροί. Και όταν, όντας ήδη ζαλισμένος από μερικά ποτήρια ρούμι που ήπια στα γρήγορα, μπήκε στην τραπεζαρία το λατινικό

Dum esset Rex in accubitu suo,
nardus mea debet oderem suavitatis,

το σβήσαμε με την τρομπέτα του Άρμστρονγκ που βρήκαμε στο ραδιόφωνο. Την επόμενη μέρα, μου στοίχισε να σκεφτώ πως ζούσα μια Τετάρτη, και πως η Τετάρτη είχε τις υποχρεώσεις της. Όμως από την Πέμπτη οι μέρες, με τα ονόματά τους, αντιστοιχίστηκαν ξανά μέσα στον χρόνο που δίνεται στον άνθρωπο. Και ξεκίνησαν τα έργα και οι ημέρες.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Bellini, G. (1997). *Nueva historia de la literatura hispanoamericana*. Madrid: Editorial Castalia.
- Βηδενμάιερ, Α. (2011). *Το παζλ της μετάφρασης*. Θεσσαλονίκη: Ένεκεν.
- Carpentier, A. (1986). *Crónicas 2, arte, literatura, política. Τόμος 9*. México: Siglo veintiuno editores.
- Carpentier, A. (1987): *Tientos, diferencias y otros ensayos*. Barcelona: Plaza & Janes Editores S.A.
- Chang- Rodríguez R., Filer. E. M. (2004). *Voces de Hispanoamérica*. Boston, Heinle.
- Chiampì, Irlemar. (1979). Carpentier y el surrealismo, en el Simposio “*History and Fiction in the works of Alejo Carpentier*”.
- Eco, U. (2003). *Εμπειρίες μετάφρασης. Λέγοντας σχεδόν το ίδιο*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Fox, A. (2011). *Latinoamérica: Presente y pasado*. New Jersey: ed. Pearson Education, Inc., publishing as Prentice Hall.
- Ιβάνοβιτς, Β. (2004). *Μεταφρασεολογικά*. Αθήνα: Διώνη.
- Ivanovici, V. (2011^a). *Disquisiciones y divagaciones, Tomo I*. Quito: Casa de la Cultura Ecuatoriana Benjamín Carrión.
- Κορτάσαρ, Χ. (2021). *Μαθήματα λογοτεχνίας*. Αθήνα: Opera.
- Κεντρωτής, Γ. (1996). *Θεωρία και πράξη της μετάφρασης*. Αθήνα: Διάυλος.
- Millares, S. (2004): *Alejo Carpentier*. Madrid: ed. Sintesis.
- Mounin, G. (2002). *Τα θεωρητικά προβλήματα της μετάφρασης*. Αθήνα: Π. Τραυλός.
- Newmark, P. (1988). *A textbook of translation*. Hertfordshire: Prentke Hall International.
- Παλαιολόγος, Κ. (2021). *Η (α)πειθαρχία των λέξεων. Κείμενα για τη λογοτεχνική μετάφραση και την ισπανόφωνη λογοτεχνία*. Αθήνα: Πεδίο.
- Perteghella, M. (2013). Translation as creative writing. In G. Harper (Ed.), *A Companion to Creative Writing* (pp. 195-212).
- Sampson, F. (2021). Δημιουργική μετάφραση. Στο D. Morley & P. Neilsen (Επιμ.). *Οδηγός Δημιουργικής Γραφής του Πανεπιστημίου του Κέιμπριτζ* (σελ. 171-189). Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ.
- Steiner, G. (2004). *Μετά τη Βαβέλ. Όψεις της γλώσσας και της μετάφρασης*. Αθήνα: Scripta.

Ηλεκτρονικές πηγές

Fundación Alejo Carpentier <http://www.fundacioncarpentier.cult.cu> (4/12/2022)

Alejo Carpentier A FONDO - Edición Completa y Restaurada, con presentación de J. Soler Serrano <https://www.youtube.com/watch?v=inF8qRk4RDU> (4/12/2022)